ประมวลพระราชนิพนธ์

ภาคปกิณกะ

ห้องขจร
อ
895.9146
ม113ป
ร.8

ห้องศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช
สำนักหอสมุดกลาง
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

รูปหมู่ถ่ายในงานฤดูหนาว ราว พ.ศ. ๒๔๖๖

พระบรมรูปทรงเครื่องราตรีสโมสรทหารเรือ

พลเรือโท เจ้าพระยารามราฆพ ร.น.

นาวาเอก พระยาอนิรุทธเทวา ร.น.ส.

คำนำ

พลเอก เจ้าพระยารามราฆพ แจ้งความมายังกรมศิลปากรว่า ท่านกับคุณหญิงเฉลา อนิรุทธเทวา และบุตรธิดาของพระยาอนิรุทธเทวา ใคร่จะพิมพ์หนังสือแจกเป็นที่ระลึกอนุสรณ์เนื่องในงานรับพระราชทานเพลิงเผาศพ พลตรี พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. ฟื้น พึ่งบุญ) ในวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๔ หนังสือที่จะพิมพ์นั้นใคร่จะได้บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะพระยาอนิรุทธเทวาได้รับใช้ฉลองพระเดชพระคุณใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทอยู่ตราบสิ้นรัชกาล เห็นว่าบทพระราชนิพนธ์เรื่องปกิณกะต่าง ๆ ที่ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทย โดยใช้พระปรมาภิไธยว่า "อัศวพาหุ" "รามจิตติ" และ "นักเรียนอีกคนหนึ่ง" ฯลฯ นั้น เป็นบทความซึ่งได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นอย่างมหึมาวิชาและสอดคล้องต้องด้วยวิธีการแห่งหนังสือพิมพ์ เห็นได้ว่า พระองค์ท่านได้มีพระราชนิยมในระบอบประชาธิปไตยมาช้านานแล้ว ควรจะพิมพ์ออกเผยแผ่ให้เป็นตัวอย่างแก่อนุชนในยุคสืบต่อไป อนึ่ง ถ้าว่าในกระบวนการประพันธ์ บทพระราชนิพนธ์นั้น ๆ ก็เป็นแบบฉบับอันดีอย่างยิ่งด้วย จึงขอให้กรมศิลปากรช่วยรวบรวมบทพระราชนิพนธ์ดังกล่าว กับทั้งช่วยขอพระบรมราชานุญาต และจัดการพิมพ์ให้โดยตลอดด้วย

กรมศิลปากรมีความยินดีรับจัดการทุกอย่างให้สำเร็จดังความประสงค์ ด้วยกรมศิลปากรถือว่า พลตรี พระยาอนุรุทธเทวา เป็นผู้หนึ่งซึ่งได้ทำคุณประโยชน์อันใหญ่หลวงให้แก่ประเทศชาติ โดยเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงศิลปของชาติทางนาฏดุริยางค์และสังคีตเช่นเดียวกับกรมศิลปากร ทั้งได้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในด้านนี้ตลอดมาด้วย กรมศิลปากรขออนุโมทนากุศลบุญราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งพลเอกเจ้าพระยารามราฆพ และคุณหญิงเฉลา อนิรุทธเทวา กับบุตรธิดา ได้บำเพ็ญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ พลตรี พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. ฟัน พึงบุญ) และให้พิมพ์หนังสือนี้แจกเป็นสาธารณประโยชน์ ขอผลแห่งบุญกุศลทั้งปวงนี้จงสัมฤทธิ์ประสิทธิ์แด่ พลตรี พระยาอนุรุทธเทวา สมดังเจตนาปณิธานของผู้บำเพ็ญทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๖ เมษายน ๒๔๘๔

สารบาญ

คำนำของกรมศิลปากร		หน้า ก
ลายพระหัตถ์ไว้อาลัยของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุฑาจักรพงษ์		(๑)
"อนิรุทธ" รำลึก	ของ พระราชธรรมนิเทศ	(๓)
ฯ ลึก		
ฟนรำลึก	ของคุณหญิงเฉลา อนิรุทธเทวา	(๑๑)
ประวัติย่อพระยาอนิรุทธเทวา		(๑๗)
สำเนาพระบรมราชโองการในรัชกาลที่ ๖		(๒๓)
สัทธิเอาอย่าง		๑
โคลนติดล้อ		๑๐
บท ๑	การเอาอย่างโดยไม่ตรึตรอง	๑๒
" ๒	การทำตนให้ต่ำต้อย	๑๕
" ๓	การบูชาหนังสือจนเกินเหตุ	๒๐
" ๔	ความนิยมเบ็นเสมียน	๒๕
" ๕	ความเห็นผิด	๒๙
" ๖	ถือเกียรติยศไม่สมบูรณ	๓๓
" ๗	ความจนไม่จริง	๓๙
" ๘	แต่งงานชั่วคราว	๔๓
" ๙	ความไม่รับผิดชอบของบิดามารดา	๔๙
" ๑๐	การค้าหญิงสาว	๕๓
" ๑๑	ความหยุมหยิม	๕๙
" ๑๒	หลักฐานไม่มั่นคง	๖๓

ความเข้าใจผิด	หน้า ๗๐
ความเห็นเอกชน	๗๕
ขอความเมตตา	๗๘
มะพร้าวตนดก	๘๐
ความเป็นชาติโดยแท้จริง	๘๓
เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรือง คือสภาพแห่งสตรี	๙๓
พระยากัลยาณไมตรี	๑๐๖
การเสด็จจากพระนคร	๑๐๗
กิจการของแบงก์ย่อย	๑๑๓
“ผ่าซาก” หรือ “ซ้ำซาก” ?	๑๑๙
ระวังผพนน !	๑๒๒
คำใช้แทนคำ “เอดิเตอร์”	๑๒๕
“เอกาทศรถ” และ “ทศรถ”	๑๒๖
“ภูเก็ต” หรือ “ภูเก็จ”	๑๒๘
ศัพท์สันนิษฐาน “พนัศ” และ “พนัจ”	๑๓๐
ศัพท์ “ภิมุข” และ “วังสวรค์”	๑๓๓
จดหมาย	๑๓๕
“ตำน้ำพริกละล่ายแม่น้ำ”	๑๓๗
ประโยชน์แห่งถนนในหัวเมือง	๑๔๐
รถสี่ล้อมีคงกว่ารถสองล้อหรือ ?	๑๔๘
ผู้ทำบาปบุญกุศลตามกำหนดสัตมวาร	- ๑ -

Tredethy
Bodmin
Cornwall.

วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๔

เรียน เจ้าคุณราม ฯ ทราบ

พิศดารแจ้งให้ฉันทราบถึงข่าวอนิจกรรมของพระยาอนิรุทธเทวา ซึ่งทำให้ฉันมีความเศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างยิ่ง

ฉันมีความรักใคร่นับถือเจ้าคุณอนิรุทธ ฯ เพียงใด เจ้าคุณคงจะทราบอยู่แล้ว ฉันนับถือเธอในฐานเป็นมหาดเล็กหุ้ยส่วยคนหนึ่งของทูลหม่อมดุง นับถือที่เป็นนักระบำอันรำอย่างสวยงามยิ่ง เป็นที่น่าดูน่าชมและนำความสุขเจริญตามาสู่ฉันเป็นอย่างยิ่ง ในสมัยที่ยังเป็นเด็กอยู่ ในคราวที่โขนบรรดาศักดิ์เคยแสดงถวายสมเด็จย่า เมื่อเธอเป็นพระลักษมณ์ และเจ้าคุณเองเป็นพระราม ต่อมาเมื่อฉันกลับไปเมืองไทยในยามเป็นผู้ใหญ่แล้ว เจ้าคุณอนิรุทธ ฯ ในฐานที่เป็นเจ้าของวงระบำก็ยังได้ให้ความสุขตาสุขใจแก่ฉันอีกมาก ทั้งยังได้เป็นผู้เปิดโอกาสให้ภรรยาของฉันได้เห็นระบำอย่างวิเศษ ดำเนินตามรอยพระบาทของทูลหม่อมดุงอีกด้วย เป็นความกรุณายิ่งใหญ่ของเจ้าคุณอนิรุทธ ฯ อันฉันจะไม่มีวันลืมได้

ฉะนั้นฉันอยากจะบำรุงการกุศลให้แก่เจ้าคุณอนิรุทธ ฯ จำได้ว่าสมัยก่อนสภากาชาดเขาเคยรับเงิน ๓,๐๐๐ บาท เพื่อมเตียงที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ไม่ทราบว่ายังมีอยู่หรือไม่ และถ้ายังมีอยู่คงจะขนจำนวนเงินเป็นแน่ แต่ถ้าไม่ขนจนเหตุอวสัยก็อยากจะทำอยู่ดี

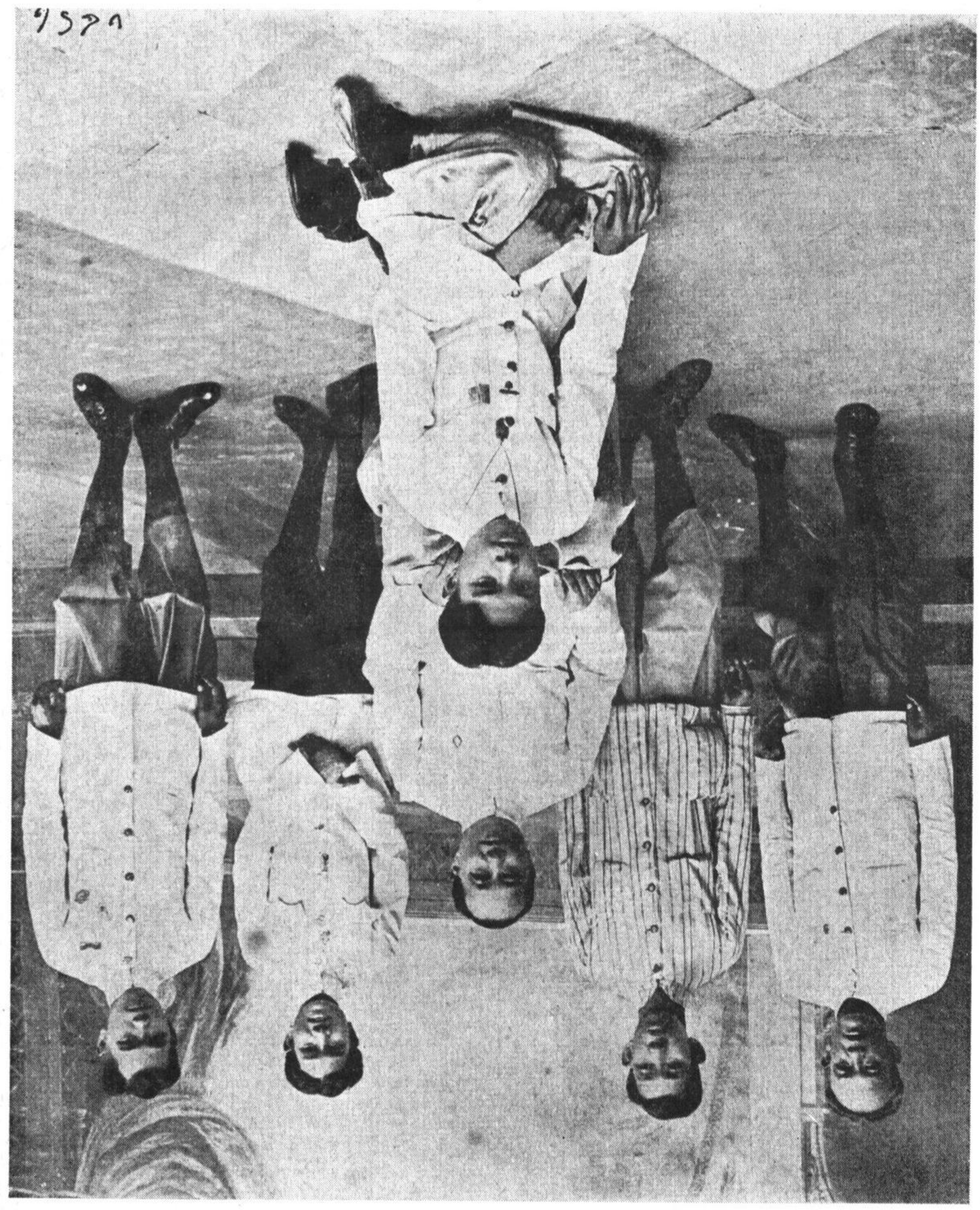
อยากจะให้เดียงนั้นอยู่ในตักวชิราวุธ และให้มีจารึกว่า "ไว้อาลัย พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. ฟื้น พึ่งบุญ) เอกศิลปินไทยในการระบำ-จุลจักรพงษ์" หรือถ้าเจ้าคุณอยากจะให้ทำอะไรคล้าย ๆ เช่นนั้นทั้งนั้น เช่นโรงเรียนวชิราวุธก็ได้ ขอได้กรุณาออกความเห็นมาจะยินดีฟัง คือขอให้กะเอาจำนวนเงิน ๓,๐๐๐ บาท ก่อนสงครามเป็นที่ตั้ง

ในโอกาสนี้ขออวยพรไปยังเจ้าคุณ และขอแสดงความหวังว่าเราจะได้พบกันอีกในไม่ช้านัก.

ด้วยความไมตรีอย่างยิ่ง

(ลงพระนาม) จุลจักรพงษ์

9579

“อนิรุทธ” รำลึก

ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับมอบให้เขียนประวัติชีวิตของท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวา ข้าพเจ้าเองก็มิได้คุ้นเคยกับท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวามากไปกว่าข้าราชการในพระราชสำนักผู้อื่นใดในรัชกาลที่ ๖ ทั้งตัวเองก็มิได้เคยร่วมราชการรับใช้ใกล้ชิดในพระองค์ในชุดเดียวกับท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวา จึงเป็นการยากที่จะนำประวัติชีวิตของท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวา อันเป็นการภายในพระราชฐาน มาเล่าสู่กันฟังในที่นี้ได้ ขอมอบประวัติชีวิตของท่านเจ้าคุณในตอนนี้ไว้ให้เป็นหน้าที่ของท่านผู้อื่นที่อยู่ในฐานะอันพึงจะกระทำได้

ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าเป็นข้าราชการแห่งพระราชสำนักในรัชกาลที่ ๖ ข้าพเจ้าได้มีโอกาสรู้จักแต่สอบพอกับท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวาก็เพียงแต่ในฐานะที่เป็นบุคคลภายนอก และโอกาสที่ได้รู้จักมักคุ้นกับท่านเจ้าคุณก็เพียงแต่ในเวลาไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทภายในพระราชฐานบ้าง ในเวลาที่โดยเสด็จพระราชดำเนินเนืองในการประลองยุทธ์เสือป่าบ้าง และในเวลาที่ข้าพเจ้าประจำกรมราชเลขานุการในพระองค์บ้างเป็นบางครั้งบางคราว ส่วนในตำแหน่งหน้าที่ที่ข้าพเจ้าเคยดำรงอยู่ในกรมโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์นั้น ข้าพเจ้าขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ คือท่านเจ้าพระยารามราฆพ ซึ่งเวลานั้นดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการมหาดเล็กด้วย ในหน้าที่ดังกล่าวนี้ข้าพเจ้าไม่ได้มีการติดต่อกับท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวา ซึ่งก็เป็นของธรรมดาเพราะต่างสังกัดกัน

ข้าพเจ้าเพิ่งมารู้จักมักคุ้นอย่างใกล้ชิด และรู้อัธยาศัยใจคอ
อันแท้จริงของท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวา ก็คือในตอนที่ส่นบุญในหลวง
รัชกาลที่ ๖ แล้วเป็นต้นมา ตอนนั้นท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวาวางราชการ
งานเมืองแล้ว ท่านอยู่กับบ้านอย่างสุภาพบุรุษที่เป็นตัวของตัวเอง
ข้าพเจ้าก็อยู่อย่างเป็นตัวของข้าพเจ้าเอง ต่างฝ่ายต่างคบกันโดยชอบพอ
อัธยาศัยกัน ไม่มีอะไรเป็นข้อผูกมัดให้ต้องคบกัน เราคบกันด้วยความ
บริสุทธิ์ใจ โดยเหตุผลประการหลังนี้เอง ข้าพเจ้าจึงกล้ารับเขียน
ประวัติของท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวา เพราะรู้แน่แก่ใจว่าไม่ได้เขียน
ด้วยฉันทาคติ

ก่อนที่จะเล่าประวัติของท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวา ข้าพเจ้าขอเชิญ
ชวนท่านผู้อ่านระลึกถึงพระราชกรณียกิจในรัชกาลที่ ๖ บางเล็กน้อย พอ
เป็นเครื่องประกอบกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นั้น ได้ทรง
ดำรงตำแหน่งเป็นสมเด็จพระยุพราชเป็นเวลานานพอสมควรที่จะทรง
ศึกษากิจการแผ่นดินและรัฐประศาสโนบาย เพื่อทรงรับช่วงพระราช
สมบัติจากสมเด็จพระบรมชนกนาถเมื่อถึงคราว ฉะนั้น ราชสำนักของ
สมเด็จพระยุพราช จึงเป็นเสมือนโรงเรียนทอบรมข้าหลวงเดิมให้ซาบซึง
ในขนบประเพณีแห่งพระราชสำนัก ให้ซาบซึงในพระราชนิยมที่ควรแก่
การเป็นพลเมืองดีของชาติไทย และให้นิยมร่องรอยอันดีงามที่บรรพบุรุษ
ของชาติไทยได้ทิ้งไว้ให้เราชมจนถึงสมัยปัจจุบันฯลฯ การอบรมทั้งนี้
บางส่วนแจ้งอยู่ในบทประพันธ์บ้าง บทละครบ้าง และที่เขียนเป็นตำรับ
ตำราก็มีบ้าง แต่ส่วนมากแจ้งอยู่ในพระราชจริยาวัตรและพระราช-
อัธยาศัย อันเป็นที่ตระหนักประจักษ์แจ้งแก่เหล่าราชบริพารและผู้ที่ได้
มีโอกาสเฝ้าแหนอย่างใกล้ชิดทุกท่าน

ท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวาได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในสมัยนั้นตั้งแต่ตัวท่านยังเยาว์วัยอยู่ ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ราชสำนักของพระองค์ครั้งทรงเป็นสมเด็จพระยุพราชก็ได้มารวมอยู่กับพระราชสำนักของแผ่นดิน และโดยเหตุที่สมเด็จพระมหาอุปราชเจ้าพระองค์นั้น ทรงพระปรีชาสามารถมาก ทรงเป็นทั้งพระมหากษัตริย์นักปราชญ์ และนักรบ จึงมีพระราชกรณียกิจที่ต้องทรงปฏิบัติมาก พระราชสำนักจึงขยายขอบเขตวงงานออกไปอย่างกว้างขวางเต็มภาคภูมิ ตามคตินิยมเราถือกันว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก และเป็นยอดตัวอย่างแห่งขนบประเพณีของชาติการทั้งสองอย่างนี้ตกอยู่ในหน้าที่กระทรวงวัง ซึ่งขนตรงต่อพระองค์ท่าน เราถือกันว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้บำรุงศิลปกรรมของชาติ งานส่วนนี้ตกอยู่ในกรมศิลปากรซึ่งขึ้นแก่กระทรวงวัง ทางนาฏยกรรมนั้นเล่าก็ทรงมีกรมมหรสพเป็นที่ฟื้นฟูการโขน การละคร และการดุริยางค์ของไทย ซึ่งยังมีโรงเรียนของกรมมหรสพไว้สำหรับสืบต่อวิชานี้ด้วย เราเคยถือกันว่า สมเด็จพระมหากษัตริย์ทรงเป็น "อัศวโกศล" คือชาญฉลาดในการม้า งานส่วนนี้กรมพระอัศวราช ซึ่งมีสนามแข่งม้าราชตฤณมัยพ่วงอยู่ด้วย เราถือกันว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของลูกหลานผู้ได้กระทำคุณงามความดีแก่ชาติ และลูกหลานของผู้ตกยากขัดสน ในการนี้ทรงมีกรมมหาดเล็ก ซึ่งรวมโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์คอยรับกุลบุตรเหล่านี้เข้าศึกษาเล่าเรียน และเมื่อเรียนสำเร็จแล้ว ก็ส่งไปรับราชการในกรมกองต่าง ๆ ในพระราชสำนักและนอกพระราชสำนักด้วย ในทางวรรณกรรมนั้นเล่า พระองค์ท่านเอง

ทรงเป็นแบบฉบับของวรรณกรรม โดยทรงพระราชนิพนธ์คำรับคำรา บทความ บทละคร ทั้งทรงอำนวยการเล่นละครด้วย ในทางนักรบนั้นเล่า พระองค์ท่านได้ปลุกชาติให้ตื่นขึ้นด้วยความรักชาติ และความนิยมเป็นนักรบของชาติ โดยการทรงตั้งกองเสือป่าและลูกเสือขึ้นทั่วราชอาณาจักร มีการฝึกอบรมและการซ้อมรบเป็นประจำ รวมความว่า พระราชสำนักของพระองค์ท่านได้เริ่มขยายงานตั้งแต่ครั้งพระบรมราชาภิเษกเป็นต้นมา จนถึงขนาดอันกว้างใหญ่ไพศาลในปลายรัชกาลของพระองค์ท่าน

นักดาวแต่งานบางส่วนในพระราชสำนัก ส่วนราชการแผ่นดินที่ต้องติดต่อกับพระราชสำนัก และที่ต้องทรงสั่งการเองนั้น ยังมีอีกนานาประการ

ท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวาเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ในพระราชสำนักผู้หนึ่งในจำนวนเพียงสองสามคนเท่านั้น ที่เรามักเคยเห็นติดสอยห้อยตามพระยุคลบาทเหมือนเงาตามพระองค์ ไม่ว่าจะประทับอยู่ ณ ที่ใด จะเป็นในห้องพระบรรทมก็ดี ห้องทรงพระอักษรก็ดี ในโรงละครก็ดี ในสนามเด่นก็ดี ในสนามเสือป่าก็ดี ในการเสด็จออกขุนนางก็ดี หรือในการเสด็จประพาสรถยนตร์เรือยนตร์ก็ดี เราเป็นต้องเห็นท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวาโดยเสด็จใกล้ชิดพระยุคลบาทอยู่เสมอ

ในพระราชสำนักอันใหญ่หลวงเช่นนี้ มีบุคคลน้อยคนนักที่จะประคองตนมาได้โดยยั่งยืนเช่นท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวา “คดนดม” แห่งการขันแข่งแย่งดีกันย่อมมีเป็นประจำทุกราชสำนัก ซึ่งเป็นของธรรมดา แต่เหตุใดท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวาจึงดำรงตนมาได้ตลอดรัชกาล ท่านเจ้าคุณต้องมีอะไรดีเป็นพิเศษแน่

การรับราชการใกล้ชิดในพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมัยนั้น เป็นงานที่ทำยากแสนยาก โดยปรกติในวันหนึ่ง ๆ มีงานที่ต้องทรงปฏิบัติมากมายหลายลักษณะด้วยกัน ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้รับใช้อย่างใกล้ชิด เช่น ท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวาจะต้องเป็นผู้ "ตื่น" อยู่เสมอ ทั้งต้องสนใจในงานทุกด้านและมีความสามารถรอบตัวพอที่จะอนุวัตรตามพระราชอัธยาศัยได้ ต้องรู้เท่าถึงการและต้องมีความไหวพริบพอที่จะหยั่งทราบว่า เวลาไหนทรงโปรดงานอะไร และควรจะถวายให้ทรงแต่เพียงแค่ใด นอกจากนี้ยังต้องไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก และไม่ต้องรังเกียจในเรื่องเวลาว่าจะเป็นกลางวันหรือกลางคืน เพราะเวลาเป็นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้รับใช้ใกล้ชิดต้องพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่อยู่ทุกเมื่อ คุณลักษณะพิเศษโดยประการดังกล่าวมานี้ ท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวามีอยู่อย่างเพียบพร้อม และที่เด่นดียิ่งไปกว่านี้ก็คือท่านเจ้าคุณหนักแน่นด้วยความจงรักภักดีอย่างไม่มีเสื่อมคลาย และเป็นผู้ทราบพระราชอัธยาศัยอย่างดีหาที่เปรียบได้โดยยาก

นี่เป็นคำตอบของปัญหาที่ว่า เหตุใดท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวาจึงได้รับราชการยืนยงตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเหตุใดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงโปรดปราน และทรงชุบเลี้ยงท่านเจ้าคุณเสมอมาหนึ่งเป็นพระราชบุตรบุญธรรม

การรับใช้ใกล้ชิดพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระเกียรติคุณอันยิ่งใหญ่ของประเทศชาตินั้น ต้องนับว่าเป็นคุณประโยชน์แก่แผ่นดินด้วยเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อกิจการที่ได้กระทำไปนั้นเป็นของยากที่ผู้อื่นจะกระทำได้ให้เสมอเหมือน

ท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวาได้เกิดมาในโลกนี้เพื่อประดับพระบารมีด้นเกล้าด้นกระหม่อมในรัชกาลที่ ๖ แท้ ๆ ทีเดียว ท่านเจ้าคุณเบนเนยเป็นตัวและเป็นฝั่งเป็นฝาชนักเพราะในหลวงรัชกาลที่ ๖ ทรงชุบเลี้ยงท่านเจ้าคุณมาชั่วตอยู่กเพื่อในหลวงรัชกาลที่ ๖ และในที่สุดเมื่อท่านเจ้าคุณถึงแก่อนิจกรรม ท่านก็ตายในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมอันเป็นอนุสรณ์ของในหลวงรัชกาลที่ ๖

ถ้าจะเปรียบท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวาเป็นศิษย์ และเปรียบพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสมือนดังพระอาจารย์แล้ว ท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวาก็ได้ถวายการปฏิบัติต่อพระอาจารย์แล้วครบถ้วนทั้ง ๕ สถาน กล่าวคือ ด้วยการลุกขึ้นยืนต้อนรับ ด้วยการเข้าไปยืนคอยรับใช้ ด้วยการเชื่อฟัง ด้วยการอุปัฏฐาก และด้วยการเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ

ในส่วนพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้ทรงเป็นพระ-อาจารย์นั้นเล่า ก็ได้ทรงยนุเคราะห์ศิษย์ครบ ๕ สถานด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ทรงแนะนำดี โปรดให้เรียนดี ทรงบอกศิลปให้สิ้นเชิงไม่ปิดบังอำพราง ทรงยกย่องให้ปรากฏแก่คนทั้งหลาย และทรงทำความบ้องกันในทิศทั้งปวง

เมื่อสิ้นบุญพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วไม่ช้านาน ท่านเจ้าคุณอนุรุทธเทวาก็พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ราชการต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ในราชสำนัก แต่ชั่วดีจิตใจของท่านเจ้าคุณมิได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างอื่น ท่านคงประพฤติตนเป็นพลเมืองดี ตามแนวพระบรมราโชวาทและพระราชนิยม ดังที่ท่านเจ้าคุณได้เคยประพฤติอย่างซาบซึ้งมาแต่ก่อนทุกประการ บรรยากาศในบ้านบรรทมสินธุ์ประหนึ่งว่ายังมีพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคอยคุ้มเกล้าท่าน

เจ้าคุณอนุรุทธเทวาและครอบครัวอยู่ ล้วนแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวท่าน เจ้าคุณอนุรุทธเทวาตลอดจนความระลึกทรงจำต่าง ๆ ของท่านอันเกี่ยวกับพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงแจ่มใสสดชื่นอยู่เสมอนึ่งว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่ยังคงประทับอยู่ใกล้ ๆ กับตัวท่านเจ้าคุณและครอบครัวทุกขณะจิต ท่านเจ้าคุณได้ปักใจเชื่อมั่นในพระบรมราโชวาทมาแต่ก่อนแล้วอย่างไร ก็คงเชื่อมั่นตลอดไปอย่างนั้นจนกระทั่งถึงวาระที่สุดแห่งชีวิต นเบนตัวอย่างอันดียิ่งอย่างหนึ่งของการที่ศิษย์เชื่อฟังอาจารย์ เป็นตัวอย่างที่หาได้โดยยาก

ท่านเจ้าคุณเป็นเอตทัคคะในวิชาการละครและการจัดเวทีละครเช่นเดียวกันกับศิลปินทั้งหลาย ท่านเจ้าคุณกรุณาหาความร่าเริงบันเทิงใจจากศิลปประเภทนี้ ท่านเจ้าคุณมีใจเมตตาอารีต่อเพื่อนข้าราชการในพระราชสำนักด้วยกัน รับเลี้ยงและบำรุงผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือเท่าที่สามารถจะกระทำได้ ในไม่ช้าก็ปรากฏว่า ผู้ที่มีหัวในทางการละครได้เข้ามาร่วมวงกับท่านในงานอดิเรกส่วนนี้เป็นจำนวนไม่น้อย จนถึงกับสามารถตั้งโรงละครศรีอยุธยาขึ้นได้ สำหรับใช้เป็นสถานที่แสดงนาฏศิลป์ตามแนวทางที่ต้นเกล้าต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ๖ ได้ทรงวางไว้ ปรากฏว่าท่านเจ้าคุณต้องใช้จ่ายเงินทองมากเนื่องในการบำรุงเลี้ยงคณะนาฏศิลป์ของท่าน จนท่านต้องยากจนลงกว่าแต่ก่อน แต่เรื่องนี้ท่านก็มิได้ปรากฏบ่นว่ากระไร เพราะท่านกระทำไปด้วยความสมัครใจและความนิยมยินดีในศิลปประเภทนี้

ท่านเจ้าคุณมีนิสัยเยือกเย็นสุขุม และมีจริยกิริยาอันแช่มช้อยสมกับที่เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ในพระราชสำนักโดยแท้ มีโอภาปราศรัย

น่ารักและน่านับถือ เป็นที่นิยมชมชอบของผู้ที่ได้ประสบพบปะโดยทั่วไป นอกจากนี้ท่านยังมี "หัว" ในทางสวยงาม และมองเห็นอะไร ๆ ในแง่งามอีกด้วย ฉะนั้นในชั่วตลางงานของท่าน ท่านจึงเป็นคนที่ไม่ดันรนเดือดร้อนให้เป็นที่วุ่นวายไป คงวางตนเป็นสุภาพบุรุษที่ใคร ๆ พึงคบหาสมาคม และพึงเห็นอกเห็นใจอย่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันได้ทั้งนั้น

ท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวาหยั่งทราบพระราชอัธยาศัยในรัชกาลที่ ๖ ตั้งแต่ทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระยุพราชมาจนตลอดรัชสมัยของพระองค์ท่าน ครั้นเมื่อเสด็จสวรรคตแล้ว ท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวาก็ได้มีชีวิตอยู่ตลอดมาอีก ๒๖ ปี อุปมาเหมือนหนึ่งว่า พระองค์ท่านได้ทรงทิ้งท่านเจ้าคุณไว้เบื้องหลัง เพื่อจะได้สดับตรับฟังเสียงประชาชนว่า จะนิยมชมชอบพระราชกรณียกิจของพระองค์ท่านหรือไม่เพียงใด บัดนท่านเจ้าคุณอนิรุทธเทวาน่าจะนำความไปกราบบังคมทูลได้เต็มปากว่าประชาชนคนไทยยังสรรเสริญพระเกียรติคุณอันยิ่งใหญ่ของพระองค์ท่านอยู่ · และอุดมคติของชาติที่ทรงวางไว้สมัยนั้น ก็ยังคงเป็นแนวทางแห่งอุดมคติของชาติในปัจจุบันนี้อยู่.

พระราชธรรมนิเทศ

๑๔ เม.ย. ๘๔

พระยาอนิรุทธเทวา ถ่ายร่วมกับคุณหญิงเฉลา อนิรุทธเทวา ในคราวสมรส
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘

พ่อ ฟนรำลึก

พ่อ ! ข้าพเจ้าเรียกท่าน เจ้าคุณอนุรุทธเทวา มาตั้งแต่แรกเริ่ม ที่ข้าพเจ้าได้รับความอบรมสั่งสอนจากท่านด้วยเมตตาจิต และคำว่า พ่อ! ไม่ใช่เป็นแต่เพียงเสียงที่เปล่งออกจากปาก แต่เป็นเจตนารมณ์ซึ่งผุดออกมาจากส่วนลึกของดวงใจ ข้าพเจ้าเคารพนับถือ รักและบูชาท่านเป็นเสมือนพ่อ พ่อ ใคร ๆ ก็รู้ว่าท่านเป็นผู้มีน้ำใจคอละเอียดอ่อนละมุนละไม เมตตาปรานีแก่คนทุกคนที่ท่านได้คบหาสมาคมด้วย และหวังดีต่อคนทุกคนจริง ๆ พ่อปรกติเป็นคนอ่อนน้อม เคารพผู้ที่ควรเคารพ บูชาผู้ที่ควรบูชา จนได้รับความกรุณาปรานีและนับถือจากคนทุกชั้น พ่อคบได้สมาคมได้ทุกประเภทของคน เท่าที่ข้าพเจ้ารู้ พ่อไม่เคยทำชั่วอันเป็นบาปอกุศลเลย จนใคร ๆ นึกว่าพ่อใจเป็นผู้หญิง ชอบเลียนแบบอย่างผู้หญิง เพราะพ่อเป็นคนเอวบางร่างน้อยจริตกิริยาเหมือนผู้หญิง แต่แท้จริงพ่อเป็นสุภาพบุรุษทมใจเข้มแข็ง บึกบึน เด็ดเดี่ยวมั่นคง อดทน กล้าหาญไม่แพ้ชายชาติชาตรีทั้งหลาย พ่อมีฝีมือและความรู้ในการชกมวยเป็นเลิศ ยากจะหาใครเทียมในยุคนั้น การกีฬา พ่อเล่นได้ทุกชนิด เช่น ฟุตบอล เทนนิส และกอล์ฟ เล่นได้อย่างไม่เคอะเขินในด้านครอบครัวพ่อเป็นคนรักและซื่อตรงต่อลูกเมียอย่างหาตัวจับได้ยาก ทะนุถนอมยกย่องและตามใจลูกเมียอันชอบด้วยเหตุผลทุกอย่าง ทำหน้าที่พ่อและผัวอย่างดีที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้ พ่อมีเมียคนเดียว คนเดียวจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่พ่อมีโอกาสและฐานะตลอดจนรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ คุณสมบัติ และจริยสมบัติมากและดีพอที่จะมีเมียได้มาก ๆ พ่อก็ไม่ทำพ่อมีละครผู้หญิงทั้งสาวและสวยทั้งโรง ซึ่งได้รับมรดกมาจากท่าน

เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ ซึ่งพ่อเรียกว่า เจ้าคุณอาว์ แต่พ่อก็มักน้อยมีความสันโดษ จนใคร ๆ พากันโจษว่าท่านเป็นกะเทย แท้จริงท่านมีธรรมะคุ้มครองใจอย่างน่าสรรเสริญ พ่อมีอารมณ์เยือกเย็น ไม่เคยถือหรือหวั่นไหวต่อการสรรเสริญ นินทา อันเป็นโลกธรรม พ่อรักศิลปะโดยเฉพาะนาฏยศิลปและดุริยางคศิลปยิ่งกว่าอันใด ถือเป็นชีวิตจิตใจ คลุกเคล้าอยู่กับศิลปะอย่างหามรุ่งหามค่ำ พยายามทั้งรักษาและส่งเสริมศิลปะของชาติ ความสุขสำราญและเบิกบานใจของพ่อขึ้นอยู่กับศิลปะ พ่อรักศิลปะจนจวน ๆ จะถูกหึงส์ พ่อได้ชื่อว่าเป็นนาฏยศิลปินสมัครเล่นหรืออนาชพทมผมอเบนเลศ น้อยคนที่จะดถึง ได้รับยกย่องแม้ในบรรดาศิลปินทั่วไปว่า “ รำงาม ” พ่อมีชื่อในตัวพระลักษมณ์ สำหรับละครรำและตัวนางสำหรับละครพูด ละครพูดหรือละครร้อง พ่อเป็นได้ทุกตัว แม้แต่ตัวคนแก่ เป็นดจริง ๆ เสียด้วย จะขอพูดถึงความซื่อตรงจงรักภักดีต่อใต้ฝ่าละอองธุลพระบาทฉันเกล้าฉันกระหม่อมรัชกาลที่ ๖ ความที่ทรงพระเมตตาปรานพระราชทานพระมหากรุณาชุบเกล้าชุบกระหม่อมเลี้ยงและไว้วางพระราชหฤทัย เป็นพยานปรากฏอยู่แล้วเป็นอย่างดี พ่อเป็นพระราชอุปัฏฐาก ตลอดตั้งแต่เริ่มเข้ารับราชการรับใช้สนองพระเดชพระคุณบำเรอพระยุคลบาทจนสิ้นรัชกาล ถวายพระราช-ปรนนิบัติยิ่งเสียกว่าพระมเหสี ข้าพเจ้าทราบมาว่า การถวายการจำเริญและแต่งพระนา ไม่มีใครทำถวายได้เป็นที่พอพระราชหฤทัยเท่าพ่อ การปลงพระมัสสุในยามที่ทรงเองไม่ได้ แม้กระทั่งถวายป้อนพระกระยาหารในเวลาทรงพระประชวร พ่อก็ต้องทำ แม่เมื่อทรงมีข้างในแล้ว การจัดเครื่องแต่งพระองค์ทุกชนิด ยิ่งเต็มยศด้วยแล้ว เมื่อ

คุณมหาดเล็กห้องที่บรรทมจะจัดแต่งถวายเข้าหุ่น ก็ต้องเชิญมาให้พ่อดู ให้เรียบร้อยเสียก่อนที่จะถวายแต่งพระองค์ พ่อรับใช้สนองพระเดชพระคุณด้วยความเต็มใจจริง ๆ มิใช่ทำเพียงหน้าที่เท่านั้น พ่อเป็นข้ารับใช้ที่ร่วมพระราชหฤทัยในพระราชกรณียกิจทุกอย่างทั้งการเล่นและการจริง เวลาเสวยพ่อต้องนั่งโต๊ะเสวย เวลาเสด็จทรงพระราชสำราญพ่อก็ต้องอยู่ ดังนั้น พ่อจึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม

ณ โอกาสที่จะขอรับพระราชทานเพลิงเผาศพพ่อ ข้าพเจ้ากับลูก ๆ พร้อมที่จะฉลองพระคุณอย่างเต็มกำลัง ดังนั้น จึงได้ขอให้เจ้าคุณพ่ท่านเจ้าพระยารามราฆพ เป็นผู้ดำเนินการในการพิมพ์หนังสือแจก ในฐานะที่เจ้าคุณพ่ทานเป็นกุลเชษฐ์แห่งราชสกุล พงบุญ ณ อยุธยา ท่านได้ตกลงเลือกพระราชนิพนธ์บทความต่าง ๆ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในพระปรมาภิไธย “อัศวพาหุ” และ “รามจิตติ” ทั้งซึ่งเคยลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทยและ Bangkok Time ตอบโต้กับท่านผู้ที่ใช้นาม “โคนันทวิศาล” บ้าง “ทุ่นดำ” บ้าง ฯลฯ ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ จันโนสยามวารศัพท์ ฯลฯ ทั้งนี้ เพราะเห็นว่าบทพระราชนิพนธ์บทความนั้น ๆ อยู่ในชั้นอมตะ แม้ในเวลานี้ก็ยังมีประโยชน์เป็นอันมาก ทั้งอาจเป็นเครื่องชี้ให้เห็นพระราชอัธยาศัยและพระราชจริยานุวัตรที่ทรงบำเพ็ญเป็นประชาธิปไตยโดยแท้ ซึ่งพระองค์ท่านทรงใฝ่พระราชหฤทัยในคำว่า “Sporting Spirit” หรือ “น้ำใจนักกีฬา” นั่นยิ่งนัก ได้ทรงมุ่งพระราชหฤทัยที่จะเพาะและปลูกฝังให้มีในนักเรียนไทยทั่วไป ให้รู้จักแพ้ชนะ ให้รู้จักอภัย ให้รู้จักสามัคคี ให้รู้จักเสียสละ ให้รู้จักอดทน ให้รู้จักเคารพกฎเกณฑ์ ให้รู้จักเคารพผู้ใหญ่ ให้รู้จักรักษาความยุติธรรม ให้รู้จักเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น ให้รู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่น ให้รู้จักเคารพในความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น ให้รู้จักเคารพในความเป็นมนุษย์ของตนเอง ให้รู้จักเคารพในความเป็นมนุษย์ของตนเอง ให้รู้จักเคารพในความเป็นมนุษย์ของตนเอง

ชีวิตจิตใจของพสกนิกรแห่งพระองค์ แล้วและมั่นคงในความรักชาติอัน
เป็นพระราชปรารถนาอย่างสุดยอด พระราชนิพนธ์บทความเหล่านี้จะได้
เป็นตัวอย่างอันดีงามแก่ชนชั้นหลังนี้ได้ด้วย ในการนี้ คณพระราชธรรม
นิเทศ ประธานสภาผู้แทนปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้คุ้นเคยชอบพอกับพ่อมาแต่
ในรัชสมัยล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ ๖ ได้ช่วยเขียนข้อความบางอย่างเกี่ยวกับ
พ่อ ในการค้นเรื่องและจัดพิมพ์ได้รับความกรุณาจากกรมศิลปากร นับ
แต่ท่านอธิบดีเป็นต้น โดยเฉพาะ คุณตรี อมาตยกุล หัวหน้ากองวรรณ-
คดี กับคุณวัน นวลยง หัวหน้าแผนกค้นคว้า ได้ช่วยเหลือวงเต้นเป็น
พิเศษอย่างยิ่ง

อนึ่ง คุณธนิต อยู่โพธิ์ หัวหน้ากองการสังคีต กรมศิลปากร พร้อม
ด้วยศิลปินกรมศิลปากร ได้รวบรวมตำราพิธีไหว้ครูและครอบโขนละคอน
พิมพ์ช่วยอีก ๑ เรื่อง ในโอกาสการบำเพ็ญกุศลประจำสัปดาห์ ได้มี
ท่านผู้มีพระคุณได้จัดตลอดมาเป็นที่น่าอนุโมทนา ดังปรากฏตามบัญชี
ท้ายเล่มหนังสือนี้ด้วยแล้ว พ่อมีกตเวทิตาเสน่หาอยู่คนหนึ่งคือ
ท่านเจ้าคุณอุดมราชภักดี รักใคร่กันประดุจพี่น้อง ท่านเรียกกันว่า
“โก” และ “ฟัน” ตั้งแต่เด็กคุ้นใหญ่ ครอบครัวของเจ้าคุณอุดม ฯ
กับของเราสนิทสนมกันโดยตลอด ๆ และเจ้าคุณอุดม ฯ ได้รับเป็นภาระ
มาตั้งแต่พ่อเจ็บจนตาย ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วยเป็นอย่าง
สุดซึ้ง

ข้าพเจ้าใคร่จะกล่าวอะไรให้มากกว่านี้ แต่เมื่อระลึกถึงการจาก
ไปของพ่ออย่างไม่มีวันกลับ ข้าพเจ้าก็สุดที่จะพูดอะไรให้มากไปกว่านี้ได้
ความตื้นตันใจและอาลัยรักมีท่วมท้นหัวอกของข้าพเจ้าเพียงไร ข้าพเจ้า

ไม่จำเป็นต้องนำออกมาตีแผ่ คงเป็นที่เข้าใจในหัวอกหญิงหม้ายด้วยกันทุกคน ข้าพเจ้าขอกล่าวในที่สุดเพียงว่า ข้าพเจ้าต้องสูญเสียสิ่งที่ข้าพเจ้ารักประดุจดวงใจไปอย่างไม่มีทางได้คืน

พ่อมีลูกหญิงชายอยู่ ๓ คน คือ

ลูกหญิง งามเฉิด พึ่งบุญ ณ อยุธยา

ลูกหญิง งามฉวย พึ่งบุญ ณ อยุธยา

ลูกชาย เพื่องเฉลย พึ่งบุญ ณ อยุธยา

การกระทำอันใดที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาตลอดชีวิตของข้าพเจ้าอันจัดได้ว่าเป็นบุญ ข้าพเจ้าขอน้อมอุทิศให้เป็นกัลปนาผล สำเร็จวิบากสมบัติแด่ท่าน พลตรี พระยาอนุรุทธเทวา (ม.ล. ฟื้น พึ่งบุญ) พ่อ! ของข้าพเจ้า จงได้เสวยรมย์ทิพยสมบัติในสัมปรายภพนั้น เทอญ.

เฉลา อนิรุทธเทวา

บ้านบรรทมสินธุ์ เทเวศร์

๑๗ มีนาคม ๒๔๘๔

พลตรี พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. ฟื้น พึ่งบุญ)

ชาตะ ๒๔๓๖ มรณะ ๒๔๘๔

ประวัติย่อพระยาอนิรุทธเทวา

มหาเสวกเอก พระยาอนิรุทธเทวา (ม. ล. ฟัน พึ่งบุญ) เกิดเมื่อวันที่ ๒๓[๑] พฤษภาคม ๒๔๓๖ เป็นบุตรพระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ร.ว. ลม้าย) และพระนมทัต เป็นมารดา ได้รับการศึกษาในสำนักเรียนวัดมหาธาตุ สอบไล่ได้ชั้น ๑

ยศ บรรดาศักดิ์ และตำแหน่งราชการ

๑	อุมภาพันธ์	๒๔๔๙	เป็นมหาดเล็กห้องบรรทม
			รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาท
๓	มีนาคม	๒๔๕๓	เป็นรองหุ้มแพร นายรองชั้น
			รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๖๐ บาท
๒๔	สิงหาคม	๒๔๕๔	เป็นหุ้มแพร นายสุนทรมโนมัย
			ตำแหน่งนายม้าต้น
			รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๑๐๐ บาท
๑๖	ธันวาคม	๒๔๕๔	เป็นนายหมู่ตรี ในกองเสือป่า
๑	ตุลาคม	๒๔๕๕	เป็นนายหมู่โท ในกองเสือป่า

(๑) เป็นวันที่ปรากฏในสมุดประวัติราชการ แต่พระยาอนิรุทธเทวา ทำบุญวันเกิดประจำทุก ๆ ปี ในวันที่ ๑๖ พฤษภาคม.

๑ พฤศจิกายน ๒๔๕๕ เป็นจ่า นายจ่ายง
รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๒๐๐ บาท

๑๔ สิงหาคม ๒๔๕๖ เป็นรองหัวหมื่น หลวงศักดินายเวร
รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๓๐๐ บาท

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๖ เป็นนายหมู่เอก ในกองเสือป่า

๒๙ ตุลาคม ๒๔๕๗ เป็นหัวหมื่น เจ้าหมื่นศรสรรักษ์

๑๓ กันยายน ๒๔๕๘ โปรดเกล้า ฯ ให้ไปรับราชการกรมอัศวราช

๓๐ มีนาคม ๒๔๕๘ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มอีก ๕๐๐ บาท
รวมเป็นเดือนละ ๗๐๐ บาท

๓๐ มีนาคม ๒๔๕๘ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นจางวางห้องทพระบรรทม

๒๕ กรกฎาคม ๒๔๕๙ เป็นนายร้อยเอก ทหารรักษาวัง

๑๙ สิงหาคม ๒๔๕๙ เป็นพระยาอนุรุทธเทวา

๒๐ สิงหาคม ๒๔๕๙ เป็นจางวางตรี

๑ เมษายน ๒๔๖๐ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มอีก ๑๐๐ บาท
รวมเป็นเดือนละ ๘๐๐ บาท

๑ เมษายน ๒๔๖๑ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มอีก ๓๐๐ บาท
รวมเป็นเดือนละ ๑,๑๐๐ บาท

๓ ธันวาคม ๒๔๖๑ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นรองอธิบดีกรมมหาดเล็กรับใช้

๓๑ ธันวาคม ๒๔๖๑ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นจางวางโท

๑ เมษายน ๒๔๖๒ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มอีก ๑๐๐ บาท
รวมเป็นเดือนละ ๑,๒๐๐ บาท

๑๗ มิถุนายน ๒๔๖๒ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นอธิบดีกรมมหาดเล็ก

๑ เมษายน ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มอีก ๕๐๐ บาท
รวมเป็นเดือนละ ๑,๖๐๐ บาท

๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๖๓ โปรดเกล้า ฯ ให้แต่งเครื่องยศกระทรวงวัง
ได้เป็นพิเศษ

๑ เมษายน ๒๔๖๔ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มอีก ๒๐๐ บาท
รวมเป็นเดือนละ ๑,๘๐๐ บาท

๒๔ กรกฎาคม ๒๔๖๕ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นผู้ช่วยสมุหราชองครักษ์

๑ เมษายน ๒๔๖๕ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มอีก ๒๐๐ บาท
รวมเป็นเดือนละ ๒,๐๐๐ บาท

๒๙ กรกฎาคม ๒๔๖๕ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นนายพลตรี ทหารบก

๑ เมษายน ๒๔๖๖ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มอีก ๒๐๐ บาท
รวมเป็นเดือนละ ๒,๒๐๐ บาท

๑ มกราคม ๒๔๖๖ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นจางวางเอก

๗ เมษายน ๒๔๖๗ โปรดเกล้า ฯ ให้ไปเป็นผู้บัญชาการ
กรมมหรสพ

๕ สิงหาคม ๒๔๖๗ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นอธิบดีกรมมหาดเล็ก
และคงเป็นผู้บัญชาการกรมมหรสพ อีก
ตำแหน่งหนึ่งด้วย

๑ เมษายน ๒๔๖๗ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มอีก ๒๐๐ บาท
รวมเป็นเดือนละ ๒,๔๐๐ บาท

๑ เมษายน ๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มอีก ๑๐๐ บาท
รวมเป็นเดือนละ ๒,๕๐๐ บาท

๕ สิงหาคม ๒๔๖๘ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นผู้บัญชาการทหาร
รักษาวัง ว. ป. ร.

๑ เมษายน ๒๔๖๙ โปรดเกล้า ฯ ให้ยุบเลิกและเปลี่ยนตำแหน่งหน้าที่ราชการกรมมหาดเล็กหลวง ได้รับพระราชทานเบี้ยบำนาญเดือนละ ๕๐๘.๖๖ ⅔ บาท

๒๔๖๘ ได้รับพระราชทานเงินตามพระราชพินัยกรรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีละ ๑๘,๐๐๐ บาท (๑)

๗ มีนาคม ๒๔๖๙ แต่งเครื่องยศมหาดเล็กชั้นมหาเสวกเอก ได้เบี้ยพิเศษ

๓๐ มีนาคม ๒๔๗๑ เป็นนายทหารกองหนุนนอกราชการ สังกัดกรมปลัดทหารบก(ไม่มีเบี้ยหวัดเบี้ยบำนาญ)

พระยาอนิรุทธเทวา ป่วยด้วยโรคหัวใจพิการ และถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ เวลา ๙.๒๐ น. สิริรวมอายุได้ ๕๘ ปี

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และสิ่งของที่ได้รับพระราชทาน

๒๔๔๘ นาพิกาพก มีทรงเซ็นพระบรมนามาภิไธยว่า “ให้ฟน”

ซองบุหรี่ พระบรมนามาภิไธยย่อ จ.ป.ร.

๒๔๕๑ พระบรมรูป ทรงเซ็นว่า “ให้ฟนเป็นรางวัลในการที่ได้สำแดงความตั้งใจปฏิบัติให้ได้รับความพอใจ” (พระบรมนามาภิไธย)

๒๔๕๓ ซองบุหรี่ทรงเซ็น “ให้ ม.ถ. ฟน ในวันเกิด”

ซองบุหรี่อักษรพระนาม

---

(๑) หักเงินที่ได้รับบำนาญออกเสีย ปีละ ๖,๑๐๔ บาท คงได้รับพระราชทานตามพระราชพินัยกรรม ปีละ ๑๑,๘๙๖ บาท

ซองบุหรี่ ชั้น ๑ มีพระบรมนามาภิไธยว่า
"ให้หม่อมหลวงฟัน"
กระดาษ ชั้น ๒ ว.ป.ร.
เหรียญพอพระราชหฤทัย
เหรียญ ม.ว.
เหรียญ ตรี
เหรียญ คณาภิบาล
เหรียญ สตางค์ผังเพชร
เข็มสายนาฬิกา ชั้น ๑ ม.ว.
พระบรมรูปทรงเซ็นว่า"ให้หม่อมหลวงฟัน"

๓๑ ธันวาคม	๒๔๕๓	เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๕
๑๕ เมษายน	๒๔๕๔	เข็มข้าหลวงเดิม
๒๒ มิถุนายน	๒๔๕๔	เหรียญราชรุจิ
		เข็ม ม.ว. ชั้น ๓
		เข็ม ม.ว. ชั้น ๒
		เข็ม ว.ป.ร. ชั้น ๓
		เข็ม ว.ป.ร. ชั้น ๒
๑ ธันวาคม	๒๔๕๔	เหรียญบรมราชาภิเษกทอง
๑๐ ธันวาคม	๒๔๕๔	เข็มไอราพต
		กระดุมเพชราวุธชั้น ๑ กระดุมเชิดเพชราวุธ
		ชั้น ๑ เสมา ม.ว. ทอง
๑๐ ธันวาคม	๒๔๕๔	ตรามงกุฎสยาม ชั้น ๕

๓๑ ธันวาคม	๒๔๕๔	ตราช้างเผือก ชั้น ๕
		ตรารัตนวราภรณ์
		เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๔
๓ เมษายน	๒๔๕๖	ตราจิรมาลา
๑ ตุลาคม	๒๔๕๖	ตราช้างเผือก ชั้น ๔
๕ ธันวาคม	๒๔๕๖	เข็มพระบรมรูปสมเด็จพระพันปีหลวง
๓๑ ธันวาคม	๒๔๕๗	ตรามงกุฎสยาม ชั้น ๓
๑๑ พฤศจิกายน	๒๔๕๘	ตราดิยุดจอมเกล้าวิเศษ
๑๑ พฤศจิกายน	๒๔๕๙	ตราทุติยจุลจอมเกล้า (พานทอง)
๓๐ ธันวาคม	๒๔๖๐	ตรามงกุฎสยาม ชั้น ๑
๓๐ ธันวาคม	๒๔๖๑	เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๒
๑ เมษายน	๒๔๖๒	ตราวัลลภาภรณ์
๒ มกราคม	๒๔๖๓	ตราช้างเผือก ชั้น ๑
๑๐ พฤศจิกายน	๒๔๖๔	เหรียญรัตนาภรณ์ ชั้น ๑
๑๑ พฤศจิกายน	๒๔๖๔	ตรามงกุฎสยามชั้นสูงสุด
๒๕ กุมภาพันธ์	๒๔๖๘	เหรียญบรมราชาภิเษกทองรัชกาลที่ ๗
๘ พฤศจิกายน	๒๔๖๙	เหรียญรัตนาภรณ์ ป.ป.ร. ชั้น ๓
๑๒ พฤศจิกายน	๒๔๗๒	แหนบ ๓ ศรรูปงูพันและซองบุหรี่ (สหชาติ)
๕ เมษายน	๒๔๗๕	เหรียญเฉลิมพระนคร ๑๕๐ ปี เงินก้าไหล่ทอง

ให้ฟัน เป็นเครื่องหมายแห่ง

ความรักของพ่อ.

ทรงพระนิพนธ์

สำเนาพระบรมราชโองการแสดงพระราชประสงค์ในการที่จะจัดงานพระบรมศพของสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

[โปรดเกล้า ฯ ให้ จางวางโท พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. ฟื้น พึ่งบุญ ณ กรุงเทพ ฯ[1]) อธิบดีกรมมหาดเล็กเป็นผู้รักษาไว้]

วันที่ ๑๐ เดือนพฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับที่พระราชวังพญาไท มีผู้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท คือ มหาเสวกเอก เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (ม.ร.ว. บุ้ม มาลากุล ณ กรุงเทพ ฯ) เสนาบดีกระทรวงวัง ๑ จางวางเอก และนายพลโท พระยาประสิทธิ์ศุภการ (ม.ล. เฟื้อ พึงบุญ ณ กรุงเทพ ฯ) ผู้ว่าราชการมหาดเล็กและสมุหราชองครักษ์ ๑ จางวางโท พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. ฟื้น พึงบุญ ณ กรุงเทพ ฯ) อธิบดีกรมมหาดเล็ก ๑ จางวางโท พระยาสุจริตธำรง (โถ สุจริตกุล) อธิบดีกรมชาวที่ ๑ จางวางตรี พระยาราชสาส์นโสภณ (สอาด ชูโต) ราชเลขานุการในพระองค์ ๑ มีพระราชดำรัสว่า

เวลานี้ข้าพเจ้ากำลังมีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ จึงขอสั่งข้อความไว้ดังต่อไปนี้

๑. ถ้าข้าพเจ้าสวรรคตลง ณ แห่งหนึ่งแห่งใดนอกจากในพระบรมมหาราชวัง ให้เชิญพระบรมศพโดยเงียบ ๆ เข้าไปยังพระที่นั่ง

---

(๑) คำว่า "ณ กรุงเทพ ฯ" เป็นเครื่องหมายนามสกุลสำหรับราชตระกูล ต่อมา เมื่อ ฯ เปลี่ยนเป็น "ณ อยุธยา"

จักรพรรดิพิมาน ให้จัดการสรงน้ำพระบรมศพในพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน แล้วจึงให้เชิญไปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

๒. ในเวลาที่ตั้งพระบรมศพที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทและในเวลาอื่น ๆ ต่อนี้ไปตลอด ห้ามมิให้มีนางร้องไห้ ถ้าผู้ใดรักใคร่ข้าพเจ้าจริง ปรารถนาจะร้องไห้ก็ให้ร้องจริง ๆ เถิด อย่าร้องละครเล่นเลย

๓. ในงานทำบุญ ๗ วัน ทุก ๆ ๗ วันไปจนถึงงานพระเมรุ ขอให้นิมนต์พระซึ่งข้าพเจ้าได้เคยชอบพอมาเทศน์ อย่าให้นิมนต์ตามยศ และนอกนั้นก็ให้นิมนต์พระเปรียญที่มีท่าทางจะเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาต่อไป

๔. งานพระเมรุขอให้กำหนดภายหลังวันสวรรคตเร็ววันที่สุดที่จะทำได้ ถ้าจะทำได้ภายในฤดูแล้งแห่งปีสวรรคตแล้วก็ยิ่งดี เพราะการไว้พระบรมศพนาน ๆ เป็นการเปลืองเปล่า ๆ

๕. ในการทำบุญ ๗ วันเมื่อไว้พระบรมศพก็ดี และในงานพระเมรุก็ดี ขอให้จัดการทำพิธีกงเต็ก ถ้าไม่มีใครศรัทธาทำให้ข้าพเจ้า ก็ขอให้ทายาทของข้าพเจ้าหาพรตอานัมนิกาย จันนิกาย มาทำให้ข้าพเจ้า

๖. ส่วนงานพระเมรุขอให้รวบรัดตัดกำหนดการลงให้น้อย คือตัวพระเมรุ ให้ปลูกตรงถาวรวัตถุ ใช้ถาวรวัตถุนั้นเองเป็นพลับพลาทรงธรรม

๗. ก่อนที่จะยกพระบรมศพไปสู่พระเมรุ ให้มีงานศราทธพรตที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทวันเดียว

๘. ญาติวงศ์ของข้าพเจ้า และข้าราชการกระทรวงทบวงการต่าง ๆ ถ้ามีความปรารถนาจะทำบุญให้ข้าพเจ้า ก็ให้ทำเสียให้เสร็จใน

ขณะทรงพระบรมศพอยู่ก่อนงานพระเมรุ ส่วนงานพระเมรุ ขอให้เป็นงานหลวงอย่างเดียว

๙. สังเคตขอให้จัดของที่จะเป็นประโยชน์สำหรับพระสงฆ์ที่จะได้รับไป และให้เลือกพระสงฆ์ที่จะได้สังเคตนั้น ให้เลือกพระสงฆ์ที่จะใช้สังเคตจริง จะไม่เอาไปขาย

๑๐. ส่วนของแจกขอให้เลือกเป็นหนังสือ ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเนื่องด้วยกิจการที่ข้าพเจ้าได้ทำเป็นประโยชน์มาแล้วแก่แผ่นดิน อีกอย่างหนึ่ง ขอให้เป็นหนังสือที่จะเป็นประโยชน์แก่พระศาสนา

๑๑. ในการแห่พระบรมศพตั้งแต่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทไปถึงวัดพระเชตุพน ให้ใช้พระยานมาศตามประเพณี จากวัดพระเชตุพนไปพระเมรุ ขอให้จัดแต่งรถยนต์ใหญ่เป็นรถพระบรมศพ เพราะข้าพเจ้าเป็นทหาร อยากจะใคร่เดินทางระยะที่สุดน้อยอย่างทหาร

๑๒. ในกระบวนแห่นั้น นอกจากทหาร ขอให้จัดมีเสือป่าและลูกเสือเข้าสมทบกระบวนด้วย และขอให้นักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ได้เข้ากระบวนด้วย

๑๓. การโยงโปรย ขอให้งดไม่ต้องมีทุกระยะ และประคองพระโกศ ขอให้ใช้เจ้าหน้าที่กรมภูษามาลา

๑๔. การอานพระอภิธรรมนาพระบรมศพ ถาสนสมเดจพระมหาสมณ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส และพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ไปแล้ว ขอให้นิมนต์พระญาณวราภรณ์ (ม.ร.ว. พระชื่น) วัดบวรนิเวศ หรือพระราชสุธี (อุปโม[๑]) วัดราชาธิวาส แต่

(๑) พิมพ์ตามต้นฉบับ ที่ถูกนั้นคือ อุตฺตโม

ถ้าแม้ท่านทั้ง ๒ นั้น จะนำไม่ได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งแล้ว จึงให้นิมนต์พระราชาคณะผู้ทรงสมณศักดิ์สูงกว่ารูปใด ๆ ในคณะธรรมยุติกนิกาย

๑๕. ในการถวายพระเพลิง เมื่อแตรทหารบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีจบแล้ว ขอให้รวมแตรสั้นเป่าเพลงสัญญานอน

๑๖. ส่วนงานพระบรมอัฐิ ขอให้ทำตามระเบียบที่เคยทำมาแล้วเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง

๑๗. พระอังคาร ขอให้บรรจุใต้ฐานพระพุทธชินสีห์ในวัดบวรนิเวศวิหารส่วน ๑ อีกส่วน ๑ ขอให้กันเอาไว้ไปบรรจุใต้ฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ที่พระปฐมเจดีย์ ในโอกาสอันเหมาะซึ่งไม่ติดต่อกับงานพระเมรุ

พระบรมราชโองการนี้ ได้กระทำไว้เป็น ๓ ฉบับความต้องกัน พระราชทานให้เสนาบดีกระทรวงวังรักษาไว้ฉบับ ๑ ผู้สำเร็จราชการมหาดเล็กรักษาไว้ฉบับ ๑ ราชเลขาธิการรักษาไว้ฉบับ ๑ และทรงกำชับเจ้าหน้าที่ทั้ง ๓ นั้น ให้นำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินที่จะได้เสด็จขึ้นเสวยราชย์สืบสันตติวงศ์ เพื่อให้ทรงทราบพระราชประสงค์นี้โดยตลอดถ้วนถี่.

(พระบรมนามาภิไธย) ราม. วชิราวุธ ป.ร.

ได้ตรวจถูกต้องกับต้นฉบับเดิมแล้ว

(ลงชื่อ) พระยาราชสาส์นโสภณ

พระยาอนิรุทธเทวา ถ่ายร่วมกับคุณหญิง และบุตรธิดา เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๗๗

(แถวหลัง) ๑. พระยาอนิรุทธเทวา ๒. งามเฉิด พึ่งบุญ ณ อยุธยา

(แถวหน้า) ๑. งามฉลวย พึ่งบุญ ณ อยุธยา ๒. คุณหญิงเฉลา อนิรุทธเทวา

๓. เฟื่องเฉลย พึ่งบุญ ณ อยุธยา

ลัทธิเอาอย่าง

การเลียนหรือเอาอย่างกัน ซึ่งเรานับว่าเป็นการยกยออย่างจริงนั้น ในประเทศแถบโลกทางเรานี้ดูเหมือนจะได้ยกกันขึ้นไปจนเท่ากับเป็นลัทธิศาสนาอะไรอันหนึ่งทีเดียว !

การเอาอย่างกัน ถ้ากล่าวโดยคุณและโทษโดยจำเพาะกิจ ก็มีทั้งดีและชั่วทั้งทางได้และทางเสีย แต่ถ้าจะกล่าวโดยนัยว่า เป็นลัทธิหรือศาสนา เห็นว่าอยู่ในฐานเป็นเจ้าผู้หรือเซียนทรามๆ อะไรอันหนึ่ง (ซึ่งจะเรียกว่าอะไรก็ได้สุดแล้วแต่ใจ) เพราะว่ามักจะเป็นผู้ให้ความเสียใจและนำมาซึ่งความไม่สมหวังต่างๆ ทั้งความบาดหมางซึ่งกันและกัน และเป็นเหตุให้ทะเลาะวิวาทหยุมหยิมไม่จำเป็นต่างๆ ในคณะแห่งชนที่นับถือ

ลัทธิเอาอย่างกันนี้มีอยู่โดยแพร่หลายในสยามประเทศเรามีรากเง่าฝังอยู่มาช้านาน มีศัยทนับถือมาก และน่าจะดำรงอยู่ได้ต่อไปอีกนานจนไม่มีกำหนด เป็นเครื่องทรมานของผู้ที่เดือดร้อนรำคาญ เพราะความกดขของเจ้าพ่อตนนี้ ครูนจะผลักไสลงเสียจากศาลหรือก็ไม่กล้าจะทำลงไปได้ ด้วยเหตุที่ยังมีคนนับถืออยู่เป็นอันมาก

เมื่อข้าพเจ้าได้กล่าวมาเพียงนี้แล้ว ข้าพเจ้าจะขอรับสารภาพเสียต่อท่านโดยตรงว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่งซึ่งรู้สึกยังกว่าเบื่อหน่ายในลัทธิเอาอย่างนี้มานานแล้ว และเมื่อได้รับสารภาพดังนี้แล้ว ข้าพเจ้าจะขอแสดงเหตุผลของข้าพเจ้าต่อไป

ถ้าท่านเป็นผู้นับถือลัทธิเอาอย่างผู้หนึ่ง ข้าพเจ้าขอบอกกล่าวว่าหยุดอ่านเสียทีตรงนี้ และข้ามไปอ่านเรื่องอื่นจะดีกว่า บางทีความขุ่น

เค็องจะได้ไม่บังเกิดให้เบ็นที่ไม่สำราญแก่ท่าน เพราะว่าท่านจะไม่ได้พบข้อความอย่างใดซึ่งกล่าวสรรเสริญลัทธของท่านนั้นเลย แต่แม้ท่านเบ็นบุคคลซึ่งถึงแม่ถือลัทธเอาอย่างอยู่ ก็ยังมีใจคอกว้างขวางอยู่ด้วยแล้วไซ้ร บางทีท่านจะอ่านเรื่องนี้ไปจนจบโดยไม่มีความมุ่งหมายอย่างใดอ่อน นอกจากอยากรู้ข้อความต่อไปเท่านั้นก็ได้ อย่างไรก็ดข้าพเจ้าหวังใจว่าท่านจะอ่าน

ในชั้นต้นนี้เราควรจะพิจารณาคุณประโยชน์ของการเอาอย่างเสียก่อน กล่าวโดยสังเขป ข้าพเจ้าเห็นว่าประโยชน์นั้นจะสรุปรวมลงได้ดังต่อไปนี้

๑. การเอาอย่างย่อมทำให้ผู้ที่เอาอย่าง และผู้ที่ถูกเอาอย่างลงรอยกันได้ ซึ่งบางทีทำให้ราคาแห่งผู้เอาอย่างนั้น ดูมีสูงขึ้นโดยเกินกว่าราคาจริงของตนจริง ๆ ยกตัวอย่าง คนที่ได้รับความศึกษาอย่างฝรั่งมาบ้างแล้ว ถ้าแต่งกายอย่างฝรั่งและเลียนกริยาฝรั่ง ก็น่าจะคบค้าสมาคมกับฝรั่งได้สะดวกดีกว่าอีกคนหนึ่งซึ่งได้รับความศึกษาเท่ากันมาแล้วเช่นกัน แต่หากเบนผู้ที่ใจกล้าพอที่จะคงใช้เครื่องแต่งกายอย่างคนพื้นเมือง ซึ่งตามความจริงก็เหมาะกับอากาศของประเทศบ้านเมืองกว่าเครื่องแต่งกายอย่างฝรั่งเบนแน่ ด้วยเหตุนี้ ชาวญี่ปุ่นจึงได้ใช้เครื่องแต่งกายอย่างฝรั่งในเวลาที่ออกจากบ้านและเมื่อไปในที่สมาคมต่าง ๆ แต่ครั้นเวลาเมื่อกลับมาถึงบ้านแล้ว เขาก็ยินดีเปลี่ยนใช้เสื่อญี่ปุ่นอันเบนของพื้นเมือง ด้วยเหตุที่สะดวกและสบายแก่การนั่งนอนอยู่กับพื้น และเพราะเหตุเช่นเดียวกันนี้แหละ ซุนยัดเซนและบริวารผู้จะนำความเจริญไปให้เมืองจีนนั้น จึงได้นำเอาเสื่อฝรั่งซึ่งเรียกว่าฟรอกโค๊ตนั้นไปใช้ เบนเสื่อแบบราชการสำหรับเจ้าพนักงาน

ของรัฐบาลจีน อย่างไรก็ดไม่ต้องสงสัยเลย ในเรื่องนี้มีคนอยู่บางจำพวกที่นิยมว่าเสืออย่างฝรั่งถึงแม้ว่าจะตัวอย่างเลวทรามอย่างไรก็ดี ถ้าสวมเข้าแล้วก็อปมาดังหนึ่งสือเดินทาง ซึ่งจะนำผู้ใช้ไปให้ถึงซึ่งความนิยมนับถือของฝรั่งได้

แต่ความนับถือเช่นนี้เป็นความรู้สึกอันจริงใจหรือ ? หามิได้ ความจริงนั้นการที่เอาอย่างฝรั่งด้วยอาการดังนี้ เขาก็ย่อมรู้สึกพอใจเสมอเหมือนว่าได้รับความยกย่องสรรเสริญ เพราะฉะนั้น จึงรู้สึกมีไมตรีจิตเอ็นดูต่อผู้ที่เอาอย่าง ดุจเรารู้สึกเมตตาลูกหมาที่รู้จักนั่งฉะนั้น การที่ลูกหมานั่งได้ ถึงตัวมันเองจะคิดอย่างไร ๆ ก็ตาม ก็ไม่สามารถจะทำให้มันกลายเป็นลูกคนได้ การที่เราชอบลูกหมาที่นั่งได้มากกว่าลูกหมาอื่น ๆ ซึ่งไม่รู้จักนั่งและไม่พยายามที่จะนั่งนั้น ใช่ว่าเพราะเราถือว่าลูกหมาที่นั่งได้นั้นเป็นลูกคนก็หามิได้ เราชอบมันเพราะว่ามันรู้จักเลียนอรยาบถของเราอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้เรารู้สึกเอ็นดูตบหัวมันเล่นแล้วก็เรียกมันว่าเป็นหมาที่ฉลาด ! เหตุไฉนหนอชาวอาเซียซึ่งประพฤติกริยาและขนบธรรมเนียมของฝรั่งดุจทาสเอาอย่างนาย จึงไม่รู้สำนึกตรึกตรองเห็นความข้อนี้บ้างเลย ! (เขาเอ็นดูเราเหมือนลูกหมาที่นั่งได้ เรากลับยินดีสำคัญว่าเขายกย่องเป็นคนเท่ากับเขา อนิจจา !)

๒. การเอาอย่างปลดเปลื้องผู้ที่เอาอย่างจากความรับผิดชอบได้บ้างบางส่วน การที่จะคิดทำอะไร ๆ โดยไม่เอาอย่างผู้ใดนั้นย่อมประกอบด้วยความรับผิดชอบ และทางที่อาจจะเสียหายได้อยู่บ้าง เพราะว่าผู้ริเริ่มจำเป็นที่จะต้องเตรียมตัวรับทั้งความติฉินนินทาและความชิงชัง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเป็นผลแห่งการที่ตนคิดนั้นเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้นการที่จะเป็นผู้ริเริ่มสิ่งใดด้วยตนเองต้องการความกล้าหาญบากบั่น

และเมื่อยังไม่เชื่อแน่ในความกล้าหาญของตนแล้ว คอยแต่เอาอย่างเขาอื่นเป็นการสบายกว่านั้นเป็นแน่นอน

พวกเราโดยมากที่เอาอย่างเขานั้น ใช่ว่าเพราะเราไร้สมองที่จะคิดริเริ่มทำอะไรเองก็หามิได้ แท้จริงเป็นเพราะว่าเราขาดความกล้าพอที่จะเป็นผู้ริเริ่มเท่านั้น ข้าพเจ้าขอรับสารภาพว่า ข้าพเจ้าเองก็เป็นเช่นนั้นเหมือนกัน และข้าพเจ้าไม่ตเตียนผู้อื่นซึ่งเปรียบเหมือนอยู่ในเรือลำเดียวกัน แต่มบางเวลาที่ข้าพเจ้ากล้าพอจะยื่นคอออกมาพ้นกราบเรือนั้นได้บ้าง เช่นในเวลาที่ข้าพเจ้าเขียนเรื่องนี้เองเป็นตัวอย่าง และถ้าสหายของข้าพเจ้าอื่น ๆ จะกล้าชะโงกออกไปดูข้างนอกเรือให้มากกว่าที่มุกล้าอยู่เดียวนี้แล้ว บางทีเราจะหวังผลข้างหน้าได้บ้างกระมัง

เมื่อได้กล่าวถึงคุณแห่งการเอาอย่างโดยไม่พิจารณาพอเป็นสังเขปเช่นนี้แล้ว เราควรจะพิจารณาดูโทษต่อไป

๑. **การเอาอย่างเป็นเครื่องตัดรอนความคิดความเห็นโดยลำพังตนเอง** ข้อนี้ไม่จำเป็นต้องอธิบายให้ยืดยาว เพราะเห็นได้ชัดอยู่ในตัวแล้ว

๒. **การเอาอย่างเป็นองค์แห่งความเป็นทาส** เพราะฉะนั้นจึงเป็นปฏิปักษ์แก่ความเป็นไทยในการที่จะทำ การที่จะพูด และการที่จะคิดสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น การเป็นอิสระหรือเป็นไทยนั้น แปลว่า เราจะเลือกทำเลือกคิดอะไรได้ตามใจ มีขัดขืนอยู่อย่างเดียวแต่ว่า อย่าใช้ความเป็นไทยนั้นให้เป็นผลร้ายแก่ชาติบ้านเมืองของตน แต่การเอาอย่างเขานั้น เราจำเป็นต้องรอคอยให้ผู้อื่นนำทางเสียก่อน แล้วเราจึงจะกล้าทำ กล้าพูด และกล้าคิด

๓. การเอาอย่างทำให้เสียเวลา กล่าวคือ การงานย่อมมีอยู่บางอย่าง ซึ่งเราอาจจะกระทำไปให้สำเร็จได้ด้วยดีมีประโยชน์ แต่จำเป็นจะต้องระงับไว้เสียจนกว่าผู้อื่นเขาจะได้ทำแล้ว ยกตัวอย่างข้าพเจ้าได้รู้จักคน ๆ หนึ่งซึ่งได้รับความศึกษามาแล้วพอสมควร และซ้ำเป็นผู้ที่ไม่ได้เคยละโอกาสเพื่อแสดงความหวังดีต่อชาติบ้านเมืองเลย ครั้นเมื่อราชนาวีสมาคมแห่งกรุงสยามได้ตั้งขึ้น และประกาศชักชวนให้ประชาชนเข้าเรี่ยไรสร้างเรือรบสำหรับป้องกันพระราชอาณาจักร ท่านผู้นี้ได้ตัดสินในใจว่า จะต้องรอดูไปก่อน ต่อเมื่อสมาคมชาวอังกฤษข้ามสมุทรผู้ภักดี ซึ่งมีความมุ่งหมายอย่างเดียวกันกับราชนาวีสมาคมแห่งกรุงสยามของเรา ได้มาตั้งสาขาขึ้นที่กรุงเทพ ฯ แล้ว ท่านผู้รักชาติของเมืองไทยผู้นี้ จึงได้ตกลงใจว่า เป็นการสมควรที่จะเข้าเรี่ยไรสร้างเรือรบตามคำชักชวนของราชนาวีสมาคม ! คนชนิดนี้แหละเป็นตัวอย่างอันดีแห่งคนจำพวกที่ถอดรหัสเอาอย่าง แต่บางทีตัวเขาเองจะประหลาดใจไม่น้อยในการที่ได้รับฉายาดังนี้ ตามเรื่องที่ได้ยกขึ้นเป็นอุทาหรณ์นี้ ก็จะเห็นได้ว่า เขาอาจจะเข้าเรี่ยไรเสียแต่ในชั้นต้นก็ได้ แต่อาศัยเหตุที่ท่านผู้นี้ตกอยู่ในอำนาจของเจ้าพ่อเอาอย่างเสียโดยแน่นหนา จึงไม่สามารถที่จะกระทำการซึ่งตนเองก็รู้อยู่แก่ใจว่าถูกต้องสมควร แต่หากว่าฝรั่งเขายังหาได้ทำให้เห็นเป็นตัวอย่างไม่ จึงไม่กล้าที่จะทำไปโดยพลการตนเองได้ เพราะฉะนั้น ว่าก็นี่ที่จริงแล้ว ท่านผู้นี้ก็เท่ากับดูหมิ่นความสามารถของตนเอง เพราะไม่อนุญาตให้สมองของตนตัดสินกิจการซึ่งตนจะควรกระทำ พอใจยอมตัวเป็นทาสของเจ้าพ่อเอาอย่าง ซึ่งทำให้ต้องเสียเวลาไปมากโดยไม่จำเป็นเลย

ก็เมื่อการเอาอย่างโดยไม่จำเป็น ให้ผลแก่บุคคลได้เห็นปานฉะนี้ ผลที่จะมีแก่คณะหรือชาติจะมีได้ปานใด ?

สิ่งใดเล่าที่คนทั้งหลายซึ่งเรียกตนว่า "ศิวิไลซ์" หรือรุ่งเรืองนั้น กระสันแสวงหา ? ก็คือความเป็นไทยและความไม่ต้องพึ่งใครไม่ใช่หรือ ? แต่เมื่อเราไม่สามารถจะคิดทำอะไรโดยพลการตนเองได้ ความเป็นไทยจะมีสาระอะไร และถ้าเราไม่สามารถที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งประเทศอื่นเขายังมิได้คิด ความไม่ต้องพึ่งผู้อื่นนั้นจะมีราคาอะไรแก่เรา ? การพูดแสดงความเห็นต่าง ๆ นานา ก็จะหาสาระมิได้เลย เมื่อเป็นแต่เพียงทาสของเจ้าพ่อเอาอย่างซึ่งบีบคนกดขี่เราทั้งหลายอยู่ทุกวันนี้

การเอาอย่างนั้น บางทีกลับเป็นเครื่องขัดขวางกีดกันความเจริญแห่งชาติ แต่แม้เช่นนั้นเราก็ยังเอาอย่างเขาอยู่เรื่อยไป ซึ่งเป็นการเสียเวลาที่ต้องรอให้ประเทศอื่นเขาทำก่อนแล้ว เราจึงจะกล้าทำตาม

มีภาษิตอังกฤษอยู่บทหนึ่งซึ่งกล่าวว่า "สิ่งใดทั้งปวงถ้าไม่กล้าทำลงไป ก็ไรจะหามามิได้" ภาษิตบทนี้ของเขาก็ดีอยู่ ควรจำไว้ แต่เป็นของตรงกันข้ามกับลัทธิที่ว่าให้คอยดูไปก่อน เพราะฉะนั้นจึงไม่ค่อยมีใครประพฤติตาม บัดนี้จะไม่ถึงเวลาแหละหรือที่เราทั้งหลายจะรู้สึกว่า บางทีเราเองก็สามารถจะริเริ่มคิดการของเราขึ้นเองได้เหมือนกันตามที่เป็นมาแล้ว กิจการใด ๆ ที่ยังหาตัวอย่างแบบแผนมิได้ คนทั้งหลายก็ออกจะคัดค้านเป็น ๆ เสีย แม้เช่นนี้ก็ดี ยังไม่มีการบางอย่างซึ่งได้รู้ขึ้นในประเทศเราก่อน แล้วประเทศอื่น ๆ จึงจะกระทำตาม ยกตัวอย่างการตั้งคณะเสือป่าเป็นต้น ในขณะที่เริ่มตั้งขึ้นนั้นมีคนอยู่เป็นอันมากที่สั่นศีรษะกล่าวว่า หาประโยชน์ไม่ได้เลย ทั้งประเทศอื่นทั้งหลายก็ไม่เห็นใครเขามีเหมือน จำเนียรกาลต่อมาอีก ๓ ปี นายพลโท เซอร์-

โรเบอร์ตบาเดนเปาเวลส์ ผู้เริ่มคิดตั้งคณะลูกเสือ (บอยสเคาต์) ขึ้นนั้น รู้สึกความจำเป็นที่จะต้องขยายการใหม่ ซึ่งต่อมาได้ผลที่เกิดคณะขึ้นอีกคณะหนึ่ง เรียกว่าสมาคมผสับข่าวป้องกัน (The scouts Defence League) สมาคมนี้มีความมุ่งหมายที่จะจัดให้มีกำลังหนุนขึ้นในประเทศบ้านเมือง เพื่อป้องกันเกาะอังกฤษ อีกนัยหนึ่ง คณะซึ่งบาเดนเปาเวลส์ได้คิดตั้งขึ้นนั้น ก็คือคณะเสือบาของประเทศอังกฤษนั่นเอง เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะประพฤติตามลัทธิเอาอย่างแล้ว เราก็คงจะพึงเริ่มคิดที่จะตั้งคณะเสือบาขึ้นในกรุงสยามในบัดนี้เอง คงจะไม่ได้มีอยู่แล้ว ๓ ปีก่อนบาเดนเปาเวลส์จัดขึ้นเป็นแน่ ขอให้คิดดูเถิด ถ้าเป็นเช่นนั้นจะเสียเวลาปานใด ข้อนี้แหละเป็นเหตุอันหนึ่ง ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าไม่ใคร่จะมีความเลื่อมใสเจ้าพ่อเอาอย่างนัก

การทำตามความคิดของคนอื่นนั้น ข้าพเจ้ายอมรับว่าบางทีก็เป็นของจำเป็น แต่ถ้าแม้ว่าเราไม่จำกัดมัดตัวเราว่าจะต้องเอาอย่างตามเขาทุกคราวไปและจะไม่คิดอะไรเสียเลยโดยลำพังตนเองแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่นับว่าเป็นการเอาอย่าง การเช่นนี้เป็นแต่การแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งไม่ขัดกับความเป็นไทย และความไม่ต้องพึ่งใครนั้นเลย เพราะว่าเราอาจจะกระทำตามหรือไม่กระทำตามหรือรเริ่มขึ้นเองได้ ตามแต่เราจะเห็นว่าอย่างใดจะเหมาะและเป็นประโยชน์ที่สุดแก่ชาติเรา

ถ้าชาติของเราจะดำรงการทำสิ่งใดลงไปไม่ได้ นอกจากต้องอาศัยความคิดเดินตามรอยตีนของชาติอื่น ความเป็นไทยหรือความเป็นอิสรภาพส่วนตัวบุคคลจะมีประโยชน์อันใด? ข้อแก้ตัวของพวกชอบเอาอย่างที่มักกล่าวนั้นมีอยู่ว่า ฝรั่งเป็นอาจารย์ของเราในทางความเจริญและความรุ่งเรืองต่าง ๆ แต่คุณความดีที่ความรุ่งเรืองต่าง ๆ นั้น

ได้กระทำให้แก่เขาทั้งหลายนั้น ก็ไม่สามารถที่จะบัดบ้องให้บรรดามหาประเทศ หลีกพ้นจากความพินาศฉิบหายซึ่งเกิดจากสงคราม อันแพร่หลายใหญ่โตที่สุดที่โลกนี้ได้เคยเห็น !

เพราะฉะนั้นจะไม่ถึงเวลาแหละหรือ ที่เราจะสลัดตัวให้พ้นจากความกดขของเจ้าพ่อเอาอย่าง ? ข้าพเจ้าหมายความว่า จะไม่ถึงเวลาหรือที่เราจะควรรู้สึกว่า เราก็สามารถที่จะคิดจะริเริ่มทำกิจการทั้งปวงโดยลำพังได้ โดยไม่ต้องรอคอยให้อาจารย์ของเราเดินนำทางไปก่อน เพราะอาจารย์เหล่านั้นบางที่จะมีกิจธุระส่วนตัวยุ่งเหยิงเกินที่จะให้แบบแผนอันดีแก่เราในระหว่าง ๓ - ๔ เดือนนี้เป็นได้ เพราะฉะนั้นจะไม่ถึงเวลำแหละหรือ ที่ควรเราทั้งหลายจะมุ่งหาอิสรภาพอันแท้จริงให้แก่ชาติเรา ?

ถ้าท่านเห็นว่าถึงเวลาแล้ว ท่านต้องเตรียมตัวที่จะเสียสละคือสละความมักใหญ่ใฝ่สูงส่วนตัว ความริษยาโกรธแค้นส่วนตัวเสียให้สิ้นแล้วและรวมกันจัดแต่งดวงจิตซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นเป็นของพลีบนที่บูชาแห่งความรักชาติให้สมควรที่เราทั้งหลายได้มีชื่อว่าไทย อันเป็นนามซึ่งให้ความภูมิใจแก่เราทั้งหลาย

แต่ถ้าใจของท่านยังมีความปรารถนาที่จะเอาอย่างคนอื่นแล้ว ข้าพเจ้าขอแนะให้ท่านดูเยี่ยงอย่างแห่งบรรพบุรุษของเราทั้งหลายผู้เป็นวีรบรรษที่ได้รวบรวมตั้งชาติและรักษาชาติของเรามาแล้วในระหว่าง ๒๐๐๐ ปี ขอให้เอาอย่างท่านเหล่านั้น แล้วและเรามาช่วนกันเตรียมพร้อมที่จะสละสิ่งทั้งปวงที่เราทั้งหลายย่อมรักและสงวนอยู่เป็นปรกติกล่าวคือ ความสุขกาย ความรักกาย เลือดเนื้อกาย ต้องสละให้สิ้นเพื่อเราทั้งหลายจะได้มอบกายถวายชีวิตในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา

ด้วยความจงรักภักดี และยอมสละชีวิตของเราด้วยความเต็มใจ เพื่อรักษาพระศาสนาและบ้านเกิดเมืองนอน

สหายร่วมชาติทั้งหลาย ! ขอให้ตรึกตรองข้อนี้ดี การทำจะเอาอย่างบรรพบุรุษของท่านนั้นย่อมให้ประโยชน์แก่ตัวท่านโดยแท้ดีกว่าที่จะยอมให้ตัวท่านถูกพาหลงไปตามพวกเอาอย่างอันสิ้นคิดติดฝรั่งแล้วสำคัญว่าตนเองเป็นพวกนักรู้การเมือง

คนประเภทนี้ได้กระทำให้ความเจริญของเมืองจีนเนิ่นช้าไปอีกประมาณได้ร้อยปีแล้ว ก็เมื่อการเป็นคนเอาอย่างให้โทษแก่เมืองจีนเห็นปานฉะนี้แล้ว เราทั้งหลายควรจะพยายามใช้สติเหนี่ยวรั้ง และประกอบการงานเพื่อความเจริญแห่งชาติเรา โดยวิธีดีที่สุดและที่เหมาะที่สุดกับฐานะแห่งประเทศเรา ดีกว่าที่จะกระโดดกระเสือกกระสนแสวงหาสิ่งซึ่งประชาชนพลเมืองของเรายังไม่พร้อมที่จะได้รับผล เราทุก ๆ คนอาจที่จะช่วยชาติบ้านเมืองของเราได้ โดยพยายามทำกิจของเราตามหน้าที่โดยสุดสติกำลังและความสามารถ และในที่สุดควรละเว้นการพยายามที่จะทำตนให้เป็นผู้เอาอย่างฝรั่งโดยไม่พิจารณา

สหายไทย ! จงตั้งใจตั้งตัวของท่านไว้ให้สมนาม จงเป็นคนไทยแท้ และท่านจะพลาดไม่ได้ นี่เป็นคำปราศรัยสำหรับปีใหม่จากข้าพเจ้าผู้เป็นสหายของท่านทั้งหลาย

อศวพาหุ.

โคลนติดล้อ

คำนำ

ในการกระทำความติดต่อซึ่งกันและกันในหมู่นานาประเทศนั้น บางทีก็เหลือที่จะแก้ไขป้องกันมิให้เครื่องกีดขวางต่าง ๆ มาติดล้อแห่งความเจริญของชาติได้ ของกีดขวางเหล่านี้ในชั้นต้นก็ดูไม่สู้จะสลักสำคัญอะไรนัก แต่ครั้นล่วงเวลาไปก็กลับกลายเป็นของใหญ่โตขึ้นทุกที จนถึงวันหนึ่ง เราจึงรู้สึกว่าแทบจะทนทานไม่ได้

ธรรมดารถซึ่งขับเร็วไปในถนนซึ่งมีโคลน โคลนนั้นย่อมกระเด็นเปรอะเปื้อนรถเป็นธรรมดา และบางทีก็เป็นอันตรายได้ โดยเหตุที่ม้าพลาดหรือล้มลง แต่ล้อแห่งรถนั้นในเวลาที่ถึงที่หยุดแล้วจะมีโคลนก้อนใหญ่ ๆ ติดอยู่ก็หาไม่ เพราะว่าโคลนซึ่งติดล้อในระว่างที่เดินทางนั้นได้หลุดกระเด็นไปเสียแล้วด้วยอำนาจความเร็วแห่งรถนั้น ส่วนรถที่ขับช้า ๆ ไปในถนนซึ่งมีโคลนทางเดียวกันนั้น ย่อมไม่สู้จะเปรอะเปื้อนหรือเป็นอันตรายด้วยเหตุที่ม้าพลาดหรือล้มนั้นจริง แต่ล้อแห่งรถนั้นย่อมจะเต็มไปด้วยโคลนอันใหญ่และเหนียวเตอะตัง ซึ่งนอกจากแลดูไม่เป็นที่จำเริญตาแล้ว ยังสามารถเป็นเครื่องกีดขวางและทำให้ล้อเคลื่อนช้าลงได้

ข้อนี้ย่อมได้แก่ประเทศซึ่งดำเนินไปสู่ความเจริญ หรือซึ่งโดยมากชอบเรียกกันว่า "ความศิวิไลซ์" ยกตัวอย่างที่เห็นได้ง่าย คือญี่ปุ่นเขาได้ดำเนินสู่ความเจริญด้วยความรวดเร็วยิ่งนัก ประเทศญี่ปุ่นมีรอยโคลนเปรอะเปื้อนอยู่เป็นอันมาก แต่เราต้องยอมว่าล้อของเขาไม่ใคร่จะมีก้อนโคลนติด

ส่วนประเทศสยามของเรานั้นเล่าเป็นอย่างไรบ้าง ?

เราได้ดำเนินสู่ความเจริญด้วยความระวังระไว เพราะว่าเรา

ภาพฝีพระหัตถ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงเขียนพระราชทานเมื่อวันเกิด

เห็นควรที่จะใช้สติและความไตร่ตรองดูโดยรอบคอบ และถึงแม้เมื่อเปรียบกับญี่ปุ่น ความเจริญของเรานั้นช้ากจริงอยู่ แต่ดูเราไม่รู้จะเปรอะเปื้อนมากนัก และตัวรถของเรากนับได้ว่ายังสะอาดอยู่ ส่วนล้อของเรานั้นเป็นอย่างไรเล่า ?

ล้อของเรานั้นหรอมีก้อนโคลนติดกรังไปทั้งล้อ ! รถของเรายังเคลื่อนไปได้จริง แต่ก้อนโคลนเหล่านั้นช่างกีดขวางเสียจริง ๆ เพราะฉะนั้นวันจะมาถึงเข้าวันหนึ่ง ซึ่งเราจะรู้สึกว่า ถึงแม้เราจะต้องเดินเร็วจริง ๆ เพื่อให้รอดอันตราย เราก็จะไม่สามารถไปเร็วได้เสียแล้ว

เจ้าของรถที่เขามีสติปัญญา เมื่อได้เห็นโคลนติดล้อของเขามากมายเช่นนั้น ก็ย่อมเป็นธรรมดาที่เขาจะต้องขวนขวายจัดการเปลื้องโคลนออกเสียจากล้อ ก่อนที่เขาจะเริ่มออกเดินทางต่อไปในที่อันสำคัญไม่ใช่หรือ ?

เราทั้งหลายควรจะลืมตาของเรา และพิจารณาดูก้อนโคลนต่าง ๆ ซึ่งติดอยู่กับล้อแห่งความเจริญของชาติเรา เราจะเห็นได้ว่าโคลนเหล่านั้น บางก้อนได้ติดมานมนานแล้ว และเป็นการลำบากที่จะเปลื้องออกให้เกลี้ยงได้ในคราวเดียว แต่ถ้าประกอบด้วยวิริยภาพและความบากบั่น เราก็สามารถที่จะชำระโคลนนั้นออกได้หมดในเวลาอันควร เหมือนกัน ของย่อมมีอยู่ บางอย่างที่เราจะเปลี่ยนแปลงได้ทันใดตามความพอใจ เพราะไม่เกี่ยวข้องแก่ผู้ใดนอกจากตัวเราเอง แต่ย่อมมีของบางอย่างเหมือนกัน ซึ่งยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ ด้วยเหตุว่ามีผู้อื่นเขามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย

เราควรจะพิจารณาในสิ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับตัวเราเองก่อน และในการพิจารณานี้เราจะได้เห็นของอัศจรรย์ต่าง ๆ มาก ซึ่งจะทำให้เรานึกพิศวงว่าเหตุใดเราจึงคงมีหรือคงทำสิ่งนั้น ๆ อยู่

โคลนติดล้อ

บท ๑

การเอาอย่างโดยไม่ตริตรอง

โคลนซึ่งติดล้อแห่งความเจริญของชาติเราก้อนหนึ่ง และก้อนทรายที่สุดนั้น ก็คือ การเอาอย่างโดยไม่ตริตรอง ข้าพเจ้าได้เขียนเรื่องนี้โดยพิสดารแล้วดังแจ้งอยู่ในเรื่องที่ให้ชื่อว่า "ลัทธิเอาอย่าง" เพราะฉะนั้นในที่นี้จำเป็นจะต้องแสดงคุณและโทษแห่งการเอาอย่างให้ซ้ำอีก ที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงนี้ ก็เพื่อจะทำให้จำนวนก้อนโคลนต่าง ๆ นั้นบริบูรณ์ เพราะถ้าจะไม่กล่าวถึงก้อนที่ใหญ่ที่สุดและร้ายที่สุดแล้ว บัญชีนี้ก็คงต้องนับว่ายังบกพร่องอยู่

ข้าพเจ้าได้เคยได้ยินคนไทยซึ่งมีสติปัญญาหลายท่าน ได้กล่าวถ้อยคำแสดงว่าไม่เห็นชอบด้วยกับการเอาอย่างไม่น้อยไปกว่าที่ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้ว แต่ข้าพเจ้ายังระลึกไม่ได้สักรายเดียวว่า มีผู้ใดที่กล้าพอจะรับผิดชอบในการเลิกไม่เอาอย่าง ข้อนี้ทำให้นึกถึงข้อซึ่งเถียงกันอันไม่เป็นสาระในเรื่องเลิกการสะสมศัสตราวุธ ซึ่งเราได้พบอ่านอยู่ในหนังสือพิมพ์ยุโรปเมื่อก่อนสงคราม คือทุกประเทศแสดงว่าไม่แต่พร้อมที่จะเลิกการสะสมอาวุธ ซ้ำได้แสดงความปรารถนายิ่งที่จะเลิกด้วย แต่ขอให้ประเทศอื่นเลิกก่อน นึกเหมือนกับการเอาอย่างเหมือนกัน คือทุก ๆ คนที่เป็นหรือได้เป็นหรือนึกว่าตัวเป็นคนสำคัญ ล้วนได้แสดงความพร้อมเพรียงที่จะเลิกเอาอย่าง แต่คงขอให้ผู้อื่นเลิกก่อนดุจกัน

อย่างไรก็ดี จะตกลงเลิกการเอาอย่างโดยไม่ตริตรองหรือไม่ก็ตาม ขอให้ท่านพิจารณาดูว่าเราได้รับประโยชน์จากการเอาอย่างนั้นอย่างไรบ้าง

เมื่อมาคิดดูก็ไม่ใช่เป็นของง่าย ที่จะแสดงโดยสั้น ๆ ซึ่งประโยชน์ที่เราได้รับจากการเอาอย่าง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจะขอเลี่ยงไปเดินทางที่ง่ายที่สุด โดยกล่าวแต่เพียงว่า ประโยชน์ที่เราได้รับนั้นก็คือ ดูเหมือนเราจะได้รับความนับถือแห่งชาวยุโรป คำว่าดูเหมือนนี้หาได้ใช้ไปตามเลยไม่ ข้าพเจ้าได้เชียนลงโดยความจงใจที่จะเชียนทีเดียว คือข้าพเจ้าตั้งใจจะกล่าวว่า เราดูเหมือนจะได้รับความนับถือของชาวยุโรป แต่ความนับถือนั้นมีอยู่จริงเพียงใด เราควรจะพิจารณาต่อไปให้ละเอียด

ความจริงนั้นประเทศเราชาวยุโรปเขาไม่สู้จะรู้จักนัก และสิ่งที่เขารู้บ้างก็เป็นอย่างอัศจรรย์มาก เมื่อข้าพเจ้าอยู่ยุโรปข้าพเจ้าได้เคยถูกถามอยู่เนือง ๆ ว่า เมืองไทยเป็นเมืองเจ้าประเทศราชในอินเดียไม่ใช่หรือ? และเมื่อข้าพเจ้าไปเมืองอเมริกา มีท่านคหบดีผู้หนึ่งได้มาแสดงความชื่นชมยินดีต่อข้าพเจ้า ในการที่แม่นางอราวดีอันงดงามนั้นอยู่ในประเทศบ้านเมืองของข้าพเจ้า! เมื่อว่าสำหรับคนทั่วไป เมืองไทยเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยช้างเผือก แต่นอกจากนั้นเขาเห็นว่าไม่สู้จะมีอะไรนัก

ถ้ากระนั้นเราได้รับความนับถือของใครเล่า? ก็ความนับถือของผู้ที่รู้จักเรานะซี! จริงอยู่ แต่เมื่อผู้ที่เขารู้จักเราเชียนถึงเรื่องเมืองเราจะหาอะไรกล่าวไม่ได้นอกจากข้อความที่เยาะเย้ยฉะนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่เรียกว่าเป็นความนับถือโดยแท้จริงเลย! หรือท่านจะเรียกกระนั้นเล่า? อย่างไรก็ดีข้าพเจ้าหวังใจว่า ผู้ที่เขานับถือเราจริง ๆ ก็มีอยู่บ้าง แต่เป็นจำนวนน้อย และต้องเป็นผู้ที่รู้จักเราดีจริง ๆ

ข้อที่ว่าชาวต่างประเทศโดยมากหาได้นับถือเราไม่นั้น เป็นความจริงอันแน่นอน

เพราะเหตุใดเล่า ?

เพราะเหตุว่า คนที่เอาอย่าง ถึงแม้ว่าจะได้รับความกรุณาและอัธยาศัยไมตรีจริง แต่ที่จะได้รับความนับถือด้วยนนน้อยนัก นักเบนธรรมดาอยู่ เพราะเบนธรรมดามนุษย์ย่อมจะนับถือผู้ที่สูงกว่าเรา ตนเสมอกับผู้ที่เสมอกับเรา และดูหมิ่นผู้ที่ต่ำกว่าเรา การเอาอย่างนั้นคืออะไรเล่า นอกจากคำรับสารภาพอย่างราบเรียบแห่งความต่ำต้อยของเรา ?

ท่านทั้งหลายไม่คิดหรือ ว่าเราสมควรจะพยายามยกตัวเราให้เสมอเท่ากับชาติอื่น ๆ จึงจะได้รับความนับถืออันแท้จริงแห่งเขาทั้งหลาย ไม่ใช่ถูกตบหลังอย่างปรานี ดังที่เขาทำแก่เราอยู่ทุกวันนี้ ถ้าท่านเห็นว่าเบนการสมควรแล้ว ท่านต้องบากบั่นหาญพอที่จะคิดจะทำอะไรด้วยตนเองบ้าง

ในที่นี้ข้าพเจ้าขอวิงวอนว่า อย่าเข้าใจผิด ! ข้าพเจ้าไม่ขอแนะนำให้ท่านแสดงความคิดแผลงอย่างจัดและซึ่งไม่ใช่อันไกล เบนการเอาอย่างชนิดเลวทรามสามัญเท่านั้นเลย ข้าพเจ้าไม่อยากให้ท่านใช้ความคิดชนิดที่ทำให้เกิดผลเปลี่ยนราชอาณาจักรอันแท้จริง เบนรบบดีคเกชนิดอเมริกาใต้ ดังปรากฏอยู่ในประเทศซึ่งไม่สู้จะห่างไกลจากเรานัก ! ข้อความที่ข้าพเจ้าปรารถนาจะกล่าวนั้น คือ ขอโอกาสให้แก่ชาวเมืองร่วมชาติของเราได้คิดได้ทำอะไรด้วยตนเองบ้าง อย่าคอยเตะคนทุกคนที่ออกความเห็นความคิดทำการใด ๆ ซึ่งฝรั่งเขายังมิได้เคยทำกันในยุโรป

ถ้าท่านประสงค์ที่จะตัดความประพฤติเอาอย่างโดยไม่ตริตรองต่อไป เวลานี้แหละเบนโอกาสของท่าน เพราะว่าในขณะนี้เบนการเหลือวิสัยที่เราจะเอาอย่างบรรดามหาประเทศได้ และการที่เราจะหน่วง

ความเจริญของเราไว้ จนกว่าอาจารย์ทั้งหลายของเราจะเลิกการฆ่าแกงกันนั้น ก็ไม่ได้เหมือนกัน

ส่วนประเทศเล็ก ๆ นั้นจะเอาอย่างเขาเป็นเรื่องอะไร ? ข้าพเจ้าแลไม่เห็นประโยชน์ที่เราจะได้รับเลย แต่ตรงกันข้าม เราอาจทำเรื่องให้คนจำพวกเที่ยวรอบโลกซึ่งไม่มีความรู้จริงจัง ไม่ว่าไพร่หรือเจ้าเย้ยหยันเราเล่นเปล่า ๆ ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าจะคุ้มประโยชน์และคู่ควรแก่เราเลย

บท ๓

การทำตนให้ต่ำต้อย

อนิจจา ! แม้แต่ชอกเย้ยตัวเอง ! เราทั้งหลายเรียกตัวว่าไทยกลับเป็นทาสแห่งความประพฤติดุจทาสนั้นเอง คือความประพฤติที่ทำตนให้ต่ำต้อย

ข้าพเจ้าจะไม่ว่าเลยแม้แต่เล็กน้อย ถ้าท่านพอใจจะตั้งคนชาติอื่นไว้ในที่สำหรับบูชา และเมื่อเขาอยากจะนั่งอยู่ในที่อันสูงจนเวียนหัวเช่นนกเขาญเถิด แต่เหตุใดท่านจึงต้องตราคาคนร่วมชาติของท่านให้ต่ำไปเสียกว่าชนของคนจำพวกที่ท่านพอใจจะบูชานั้นด้วยเล่า ?

สิ่งใดที่จะได้รับความสรรเสริญของท่านโดยจริงใจ เว้นไว้แต่ที่ฝรั่งเขาได้ยินมอยเข้ามาเกยชองด้วยแล้วเป็นไม่มี คนร่วมชาติของท่านไม่เป็นที่เชื่อถือได้ว่าจะทำอะไรสำเร็จถูกต้องโดยพละตนเองเลย และถึงแม้ผู้ที่เคยศึกษามาในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่ดีที่สุดในยุโรป แม้จะได้เคยรับความผิดหวังมาแล้วอย่างดีในสำนักที่ดีที่สุด และถึงแม้จะได้มีความเชี่ยวชาญในกิจการมาแล้วนานเพียงใด ก็อย่าสำคัญเลยว่าจะ

ได้ทำกิจการอะไรที่ใหญ่และสำคัญจริง เว้นแต่จะสามารถสำแดงให้ปรากฏว่าหมายชาวอยู่ใต้หมวกกะโล่จึงจะใช้ได้ การที่ชาวยุโรปเขาสำคัญว่าตัวเขาและชาติของเขาเป็นเช่นนั้นก็ควรอยู่ แต่เหตุใดเราคนไทยจึงได้พลอยคิดตามเขาไปด้วยเล่า? ลืมเสียทีเดียวหรือว่าการที่เราคิดเช่นนั้น ก็เสมอว่าเราขาดความนับถือในตัวเราเอง อันลักษณะซึ่งถ้าไร้แล้ว ก็ไม่มีชนหมู่ใดจะดำรงคงตั้งอยู่เป็นชาติที่ปกครองตนเองต่อไปได้

ตามความจริงนั้น ความนิยมฝรั่งได้เริ่มบังเกิดขึ้นแต่ความพอใจในความสะดวกสบายของเรา ในเวลาที่เราแรกเริ่มใช้วิธีฝรั่งมาบำรุงปกครองบ้านเมืองของเรานั้น ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่มีคนน้อยตัวซึ่งรู้จักใช้วิธีนั้น ๆ และก็เป็นธรรมดาที่เราจะต้องว่าจ้างฝรั่งเข้ามาแนะนำดูทางให้เราเดิน ชาวยุโรปได้นำนิสัยทะยานและความสามารถทำการงานได้มากเข้ามากับเขาด้วย คนไทยผู้ที่เกียจคร้านอยู่โดยนิสัยแล้วจึงนิยมมาก เพราะฉะนั้นคนไทยได้เริ่มชอบใช้ฝรั่งคล้าย ๆ กับที่เราชอบใช้จีนกล่าวคือ ฝรั่งมีความสามารถที่จะทำการงานได้มากคล้าย ๆ จีน แต่ฝรั่งได้เปรียบที่มีสมองความคิดดีกว่าจีนเป็นอันมาก การใช้ฝรั่งจึงเป็นการสะดวก เพราะใช่แต่เขาได้ช่วยให้เราไม่ต้องทำงานด้วยกำลังทางเขายังได้ปลดเปลื้องความลำบากของเราในการที่ต้องคิดอีกด้วย เราเป็นแต่ควักกระเป๋า ฝรั่งเขาจัดการเสร็จ

การที่มีนิสัยเช่นนี้ซึ่งเดิมเกิดแต่ความเกียจคร้านมากกว่าอย่างอื่นในไม่ช้าก็ทวีขึ้นโดยลำดับ จนได้มาเป็นอย่างที่เห็นอยู่เดี๋ยวนี้ กล่าวคือ

ความเชื่อถืออันฝังอยู่แน่นอน ว่าการงานอะไรถ้าจะทำให้ดีแล้วต้องอาศัยฝรั่ง ผลแห่งความเชื่อถืออันนี้ทำให้ยกฝรั่งขึ้นไว้ในที่อันสูงเลิศ ส่วนคนไทยนั้นตกต่ำลงไปเกือบที่สุด นี่แหละเป็นเหตุให้คนครึ่งชาติพอใจใช้กางเกงผ้าขาวอย่างสกปรกที่สุดยิ่งกว่าใช้ผ้าม่วงอย่างดี โดยเหตุที่เขาอยากให้คนทั้งหลายสำคัญว่าตัวเขากินเกือบเท่าฝรั่ง เพราะฉะนั้นจึงดีกว่าคนไทย คนไทยเราบางคนที่ปลอมตัวใช้กางเกงกับเขาบ้างก็ด้วยความประสงค์มุ่งหมายเช่นเดียวกัน

ถ้าจะว่าไปแล้ว ต้องนับว่าพวกนักเรียนซึ่งได้ส่งออกไปศึกษาวิชาการ ณ ประเทศยุโรปชุดแรกนั้น มีความผิดอยู่บ้างในเรื่องนี้ การที่ส่งนักเรียนไปศึกษาในยุโรปนั้น ไม่มีใครอาจปฏิเสธได้เลยว่าเป็นทางที่ไม่ชอบ เพราะความมุ่งหมายมีอยู่ที่จะให้เขาเหล่านั้นได้ไปแสวงหาวิชาเพื่อจะได้สามารถทำการงานอย่างที่เราต้องจ้างฝรั่งทำอยู่นั้นได้ พวกนักเรียนชุดแรกเหล่านี้ได้ไปแสวงหาความรู้มาได้ต่าง ๆ กัน และวิชาซึ่งเห็นได้อย่างชัดที่สุดนั้น ก็คือ ในแผนกแสวงหาความสนุกสำราญส่วนตัวอย่างฝรั่ง ก็ล้วนคือ การยิงนกซึ่งมันหาผิดมิได้ กับการดื่มเหล้าบรั่นดีกับโซดา อันทำลายกำลังกายและกำลังความคิดของตนเอง เมื่อได้วิชาดังที่กล่าวนี้มาแล้ว ก็หันเข้าไปหาสัมเกียจคร้านเดิมของตน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ก็...นั่นแหละ! ถ้าเขาไม่ได้ออกไปจากบ้านเรือนเสียแต่แรกจะดีกว่า! ตัวอย่างอันเลวทรามดังกล่าวมานี้กลับช่วยส่งเสริมความเชื่อถือที่ว่า คนของเราไม่สามารถที่จะยกตัวขึ้นให้เสมอกับชาวยุโรปในเชิงทำการงานอันเป็นประโยชน์ พวกนักเรียนเหล่านี้กลับทำชื่อเสียงของตัวให้ปรากฏว่าเป็นคนอวดดีและนอกจากนี้ทำอะไรไม่ได้เลย

การที่เป็นเช่นนี้ทำให้คนไทยทั้งหลายดูถูกความสามารถของตนเองมากขึ้น และการใช้ฝรั่งในการงานซึ่งคนไทยอาจทำได้ดีเท่ากันด้วยเงินเดือนแต่เพียงครึ่งหนึ่งหรือส่วน ๑ ใน ๓ ของฝรั่งก็จะมีมากขึ้น การตีราคาความสามารถของคนไทยเราต่ำเช่นนี้จะมีอยู่ต่อไปอีกสักเท่าใด ? การส่งนักเรียนออกไปศึกษาวิชาในยุโรปปีละหลาย ๆ คนนั้น ถ้าเราไม่ไว้ใจให้เขาทำการงานอันต้องรับผิดชอบแล้วจะมีประโยชน์อะไร ? การศึกษาในบ้านเมืองของเราเองนั้นเล่า ถ้าคนของเราจะเป็นอะไรไม่ได้นอกจากถูกสมุนแล้ว ก็จะมีคุณอย่างไร ?

ในที่นี้ข้าพเจ้าจะต้องขอให้ท่านผู้อ่านเข้าใจว่า ข้าพเจ้ามิได้ตั้งปัญหาเหล่านี้แก่รัฐบาลโดยเฉพาะเลย ความจริงถ้าจะกล่าวให้เป็นยุติธรรมแล้ว บัดนี้กระทรวงทบวงการอย่างหลายแผนกซึ่งได้แสดงวิถีทางดำเนินการโดยชอบอยู่แล้ว ยกตัวอย่าง นอกจากผู้แนะนำที่ปรึกษาในแผนกวิทยาศาสตร์อันเป็นพิเศษแล้วก็ไม่มีชาวยุโรปเลยในกองทัพบกของเรา และในกองทัพเรือก็ยังมีอยู่อีกแต่ ๒-๓ คนเท่านั้น ทางการตั้งแพทย์ไทยให้ทำการในหน้าที่นายแพทย์ใหญ่ในกองทัพเรือ ก็เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นว่าเราได้ดำเนินการไปในวิถีอันถูกต้องแล้ว

ถ้อยคำเหล่านี้ข้าพเจ้าตั้งใจจะกล่าวต่อท่านผู้เป็นสาธารณชน ตราบใดท่านยังคงแสดงความเชื่อถือในความสามารถแห่งชนชาติอื่นยิ่งกว่าชนชาติของท่าน รัฐบาลก็คงจะต้องใช้คนต่างชาติอยู่ตราบนั้น ด้วยเหตุว่ารัฐบาลจำเป็นจะต้องกระทำการเพื่อรักษาความไว้วางใจแห่งสาธารณชน

ท่านไม่ควรจะลืมเสียว่าคนเราทุกคนที่มีความภักดีต่อชาติย่อมนึกถึงประโยชน์แห่งบ้านเมืองของตนยิ่งกว่าประโยชน์ของประเทศอื่น เพราะฉะนั้นจะไม่เป็นการเหลือวิสัยหรือที่จะหวังให้ชาวต่างประเทศเขาระลึกถึงประโยชน์ของเมืองไทยเท่ากับเราผู้เป็นไทยเอง และเพราะฉะนั้นถ้าคนไทยเราได้มีโอกาสประกอบการงานเพื่อประโยชน์และความเจริญแห่งบ้านเมืองของเราเองให้มากขึ้น จะไม่เป็นคุณแก่บ้านเมืองของเราหรือ ?

ขอให้ท่านตั้งปัญหาเหล่านี้แก่ตัวของท่านเองจงดีเถิด !

แต่ขอได้โปรดอย่าเข้าใจผิด ข้าพเจ้าไม่ได้ขอให้ท่านทั้งหลายเกลียดชาวต่างประเทศ เพราะถ้าเราเกลียดเขาก็เท่ากับเราเชือดคอตัวเราเอง เหตุว่ากิจการยังมีอยู่อีกเป็นอันมากซึ่งเรายังไม่สามารถที่จะทำไปโดยลำพังตนเองได้ เวลายังอยู่อีกหลายปีนักที่เรายังคงจะต้องการชาวยุโรปไว้สำหรับเป็นที่ปรึกษาในทางวิทยาศาสตร์ และในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญพิเศษในกิจการบางแผนก แต่ในข้อนี้ เมืองเราไม่ใช่เป็นประเทศเดียวที่ต้องอาศัยความช่วยเหลือของชาวต่างประเทศในกิจการอันเป็นพิเศษ และเราไม่มีเหตุอย่างไรเลยที่จะควรบ่นในการที่ต้องใช้ชาวต่างประเทศนั้น ๆ ส่วนข้าพเจ้าประสงค์จะแสดงนอกคอ ให้มีความเสมอภาคในระหว่างคนไทยกับชาวต่างประเทศในกิจการอันไม่ต้องใช้วิชาพิเศษประกอบนั้นให้มากขึ้น ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะได้แสดงให้คนไทยมีโอกาสใช้ความรู้ซึ่งเขาได้อุตส่าห์แสวงมาด้วยเสียทรัพย์และเวลาเป็นอันมาก และข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าบรรดาชาวต่างภาษาซึ่งมีความยุติธรรมในใจจะไม่หวงกันโอกาสนี้แก่คนไทยเป็นแน่

บท ๓

การบูชาหนังสือจนเกินเหตุ

ข้าพเจ้าไม่สู้จะแน่ใจนักว่าเราไปได้ธรรมเนียมบูชาหนังสือนี้มาจากไหน ข้าพเจ้าสงสัยว่าจะมาจากสหายจีนของเรา เพราะความเชื่อถือของเขาในสิ่งทั้งปวงที่เขียนหรือพิมพ์ลงเป็นลายลักษณอักษรนั้นดูราวกับอาการแห่งทารก การที่จีนเขาตั้งอกตั้งใจเก็บกระดาษกวาดชิ้นเล็กชิ้นน้อยที่มีตัวอักษรมารวบรวมเผาในเตาซึ่งทำขึ้นโดยเฉพาะเป็นพิเศษนั้น เป็นการประหลาดมาก

เมื่อรู้สึกดูจะทารกของจีนในเรื่องนี้ บรรดาผู้ที่กำลังการยุ่งเหยิงและหัวหน้าองค์การทั้งหลายก็ใช้ความรู้นี้เป็นประโยชน์ได้มาก โดยใช้วิธีเขียนหรือพิมพ์ข้อความซึ่งเขาต้องการจะให้ได้รับความเชื่อถือ แล้วก็ไม่ต้องจัดการอะไรอื่นนอกจากแจกจ่ายหนังสือที่พิมพ์นั้นไปก็เป็นอันหมดแล้วที่จะหวังในความสมปรารถนาได้ เพราะว่าถึงแม้จะมีเหตุผลมาแสดงให้จีนพังสักเท่าใดก็ดี เขามักไม่ยอมเชื่อเลยว่าข้อความที่ปรากฏเป็นตัวอักษรแล้วจะเป็นอื่นได้นอกจากความจริง การโฆษณาข้อความใด ๆ ด้วยวิธีแจกจ่ายหนังสือ ถึงแม้ว่าเป็นวิธีซึ่งทั้งสองฝ่ายอาจทำได้ก็จริงอยู่ แต่ฝ่ายใดที่ได้เริ่มลงมือทำก่อนแล้วก็นับว่าเป็นกำไรได้เปรียบ เพราะว่าได้รับความเชื่อถือแห่งคนเสียแล้ว เพราะฉะนั้นบรรดาหนังสือต่าง ๆ ของผู้ก่อการจลาจลทั้งหลาย จึงมีโอกาสที่คนทั้งหลายจะเชื่อถือได้มากกว่าฝ่ายรัฐบาล ซึ่งถือว่ามีหน้าที่แต่เพียงปฏิเสธข่าวลือต่าง ๆ แต่อาศัยเหตุที่ข่าวลือนั้น ๆ ได้มีเวลาแพร่หลายอยู่เสียนานก่อนที่เจ้าพนักงานจะได้รู้เห็น คำปฏิเสธตามทางราชการจึงเป็นเหมือนปลายเรื่องอันเป็นของจืด ไม่มีใครจะเชื่อถือนัก

THE LIBRARY
COLLEGE OF EDUCATION
BANGKOK, THAILAND

การใช้หนังสือในทางนี้ ได้มีมาแต่โบราณกาล และในเวลานี้ก็ยังคงใช้อยู่เช่นหนังสือพิมพ์เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นดูเห็นในประเทศจีนอาศัยเหตุที่ชุนนางจีนถือว่าเป็นการไม่สมควรแก่เกียรติยศที่จะแต่งข้อความอะไรอื่นนอกจากโคลงหรือกฤษฎีกา ใช้ภาษาซึ่งเหลือที่จนสามัญจะเข้าใจได้ เพราะฉะนั้นบรรดาหนังสือพิมพ์จีนจึงมีแต่ที่เป็นปรปักษ์กับรัฐบาลทั้งสิ้น

ในเมืองไทยเรากลับกัน คือคนที่ได้รับความศึกษามาอย่างดีมีความสามารถในทางหนังสือกลับเป็นข้าราชการทั้งสิ้น ไม่มีเวลาแต่งอะไรลงหนังสือพิมพ์ได้นอกจากเป็นครั้งคราว ส่วนผู้ที่แต่งเรื่องลงหนังสือพิมพ์เป็นนิตยนั้น จึงมักเป็นพวกที่มีความศึกษามาอย่างสูงๆ หรือมิฉะนั้นก็เป็นผู้ถูกไล่ออกจากราชการและมีความเคืองแค้นส่วนตัวอยู่เป็นภูเขาเลากา เพราะฉะนั้นเสียงของหนังสือพิมพ์ในเมืองไทย จึงค่อนไปข้างคัดค้านต่อรัฐบาล

หนังสือพิมพ์ในเมืองไทยในชั้นต้นเป็นปรปักษ์กับรัฐบาล ด้วยเหตุที่มีคนถูกไล่ออกจากราชการไปทำการในหนังสือพิมพ์ดังกล่าวแล้ว และคนพวกนี้ย่อมประสงค์ให้ร้ายแก่รัฐบาลที่ไล่ตัวเขา ครั้นต่อมาจึงกลายเป็นธรรมเนียมของผู้แต่งความเห็นลงหนังสือพิมพ์จะต้องคัดค้านต่อรัฐบาล ไม่เลือกว่าจะมีข้อเคืองแค้นส่วนตัวหรือไม่ อาศัยเหตุที่คนจำพวกนี้มักจะแต่งข้อความทีดนดาด หรือบางทีถึงเบื่อยไม่เป็นชิ้นดูไม่น่าจะพึงสังเกตหรือให้เกียรติยศเขาโดยคัดค้าน แต่โดยเหตุที่คนเราบูชาหนังสือจนเกินเหตุดังกล่าวมาแล้วนั่นแหละ เราจึงทำไม่รู้ไม่เห็นความใฝ่สูงแห่งจำพวกที่เรียกตนว่าเป็นคนหนังสือพิมพ์นี้เสียทีเดียวไม่ได้

หนังสือเป็นของได้คิดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องจารึกความคิดของคนเรา และเป็นเครื่องแสดงความคิดของคนหนึ่งให้ปรากฏแก่คนอีกหลายคน โดยวิธีสะดวกกว่าการที่จะพูดกันด้วยปาก เมื่อเป็นเช่นนี้หนังสือจึงเป็นผู้ที่สมควรจะได้รับความนับถือยิ่งกว่าสิ่งที่เขาเขียน กล่าวคือ การที่จะเชื่อข้อความใด ๆ ซึ่งปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ควรจะต้องแล้วแต่ฐานะและชื่อเสียงแห่งผู้แต่ง ถ้าเราสามารถจะรู้ได้ว่าถ้อยคำของคนที่มีหลักฐาน ต่างกันกับถ้อยคำของคนขี้เมาในโรงเหล้าอย่างไร เหตุไฉนเราจึงจะมามีความนิยมนับถือถ้อยคำของคนขี้เมานนจนเกินเหตุ ? ในสมัยเมื่อยังมีผู้เขียนและอ่านหนังสือได้แต่บัณฑิตน้อยคน การที่เราจะบูชาหนังสือนนก็ควรอยู่ แต่บัดนี้สมัยได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว และใครมีมือจับปากกาได้ก็เขียนหนังสือได้แล้วฉะนี้ จึงควรถามว่าจะไม่ถึงเวลาอันควรแล้วหรือที่เราจะเลิกบูชาหนังสือเสียสักที โดยไม่เลือกว่าหนังสือนั้นมีข้อความดีหรือเหลวไหลปานใด

การที่จะพูดถึงอิสรภาพของหนังสือพิมพ์และอะไร ๆ ซึ่งดังสูง ๆ เช่นนี้เป็นการพูดง่าย แต่ข้าพเจ้าจะขอชักชวนให้ท่านพิจารณาความดูบางข้อ ซึ่งบางทีจะได้เลิดลอดความดำริของท่านไปเสียบ้างก็เป็นได้

ในประเทศยุโรปและอเมริกาซึ่งมีตัวอย่างในการปกครองโดยคณะอย่างดีที่สุด และหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ บรรดาที่มีในประเทศนั้น ๆ ล้วนเป็นฝ่ายคณะใดคณะหนึ่งทั้งสิ้น ผลของการที่เป็นเช่นนี้เป็นเหตุให้บรรดาหนังสือพิมพ์ต้องระมัดระวังในการแสดงความเห็นต่าง ๆ กล่าวคือในระหว่างที่คณะ “ก” ถืออำนาจในการปกครอง บรรดาหนังสือพิมพ์ซึ่งอยู่ฝ่ายคณะ “ก” ก็มีหน้าที่จะต้องอุดหนุนรัฐบาล และส่วน

หนังสือพิมพ์เป็นฝ่ายคณะ “ข” ซึ่งเป็นฝ่ายตรงกันข้าม (ออปโปสิชั่น) ก็มีหน้าที่แสดงความเห็นทักท้วงรัฐบาล ครั้นสมมุติว่าหนังสือพิมพ์ฝ่ายคณะ “ข” ได้ชักชวนให้สาธารณชนลงความเห็นว่าคณะ “ก” ดำเนินการผิด แล้วจึงเลือกคณะ “ข” ขึ้นเป็นผู้ถืออำนาจปกครอง คณะ “ข” ก็จะต้องดำเนินการไปตามที่ฝ่ายตนได้แสดงความเห็นไว้ ถ้าหากว่าไม่สามารถที่จะทำไปได้ ก็ต้องทำอย่างที่คณะ “ก” ได้ทำมาแล้วนั่นเองแล้วไซร้ ก็ย่อมจะต้องทำหน้าจืดไปไม่ใช่หรือ? ด้วยเหตุนี้ บรรดาหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นฝ่าย “ข” จึงต้องระมัดระวังในการแสดงความเห็น ให้เป็นไปแต่ในเฉพาะส่วนซึ่งฝ่ายตนจะกระทำได้ในเมื่อได้รับอำนาจเข้าแทนที่คณะ “ก”

ในประเทศบรรดาที่ได้ใช้ระเบียบการปกครองโดยคณะลักษณะการก็ย่อมจะผิดแผกแปลกกันอยู่ บรรดาพวกที่แต่งความเห็นลงหนังสือพิมพ์ ย่อมรู้อยู่แก่ใจว่าตนจะไม่ต้องรับผิดชอบทำการให้สมกับวาจาที่ตนได้ว่าไว้ และด้วยเหตุที่การตนนั้นง่ายกว่าการชมหรือเถียงแทน การทำลายง่ายกว่าการสร้าง พวกที่ไม่ต้องรับผิดชอบเหล่านี้จึงมักเป็นพวกที่ชอบทำลายและชอบติ

ก็เมื่อการเป็นอยู่เช่นนี้ ควรหรือที่เราจะเชื่อถือข้อความทั้งปวงซึ่งหนังสือพิมพ์กล่าวนั้นจนเกินเหตุ? การที่เรายอมหลับตายอมเชื่อข้อความที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ โดยมิได้พิจารณาดูความมุ่งหมายและความปรารถนาแห่งผู้แต่งเสียก่อนนั้น จะไม่เป็นการดูหมิ่นสติปัญญาของเราเองอยู่หรือ?

บางที่ท่านจะกล่าวแก้ว่า ท่านจำเป็นต้องอ่านของที่เขาหามาให้อ่าน และถ้าข้อความและเรื่องราวในหนังสือนั้นไม่ใช่ชนิดที่ดีที่สุด

ก็ไม่ใช่ความผิดของท่าน แต่ความจริงเป็นความผิดของท่าน ! ถ้าท่านไม่พอใจอ่านเรื่องเหลวแหลก และความแค้นเคืองของคนจำพวกที่ถูกไล่ออกจากราชการ ท่านก็ไม่จำเป็นต้องอ่าน และถ้าพวกบรรณาธิการ (เอดิเตอร์) หนังสือพิมพ์รู้ว่าท่านไม่ชอบ ก็เป็นธุระของเขาที่จะต้องหาเรื่องอย่างอื่นมาให้ท่าน เมื่อเขาเห็นว่าการลงเรื่องเหลวไหลไม่มีสาระไม่เป็นกำไรแก่เขาแล้ว เขาก็คงจะหาเรื่องทดๆต่อไป

เรื่องนี้แล้วแต่ท่านผู้อ่านเองจะแสดงว่าท่านชอบเรื่องชนิดใด และถ้าแม้ท่านไม่ได้สมประสงค์ ก็เป็นผิดของท่านเองที่ท่านพอใจอ่านแต่เรื่องเลวๆ

เมื่อเราพยายามจะเดินให้ทันสมัย และทำตัวของเราให้เป็นคนทันสมัยที่สุดที่จะทำได้นะนี่แล้ว ท่านจะไม่เห็นด้วยหรือว่าถึงเวลาแล้วที่เราควรจะเลิกบูชาหนังสืออันเป็นลัทธิแห่งโบราณสมัย ? การที่ช่างจนจะคิดอย่างไรหรือทำอย่างไรในเมืองของเขาหรือในที่ใดๆนั้น ไม่เป็นข้อที่เราจะค้านเลย ถ้าช่างจนเขาจะยังคงถือประเพณีเดิมของเขา บูชาหนังสือราวกับเจ้าหรือเซียนอะไรอันหนึ่ง และนับถือบรรดาผู้ที่เขียนหนังสือเป็นว่าเป็นปราชญ์หรือซินแส์ทั้งนั้น ก็ช่างเขาเป็นไร เราผู้เป็นไทยไม่จำเป็นจะต้องย่างพร้อมกับจนไม่ใช่หรือ ควรเราจะใช้ความคิดไตร่ตรองวางหนังสือและผู้เขียนหนังสือไว้ในที่อันควร คือการอ่านเรื่องราวในหนังสือพิมพ์ก็ดี ในหนังสือเล่มก็ดี เราควรจะใช้วิจารณญาณไตร่ตรองดู และรับรองแต่สิ่งซึ่งปัญญาของเราเองบอกว่าดีและเป็นความจริง โดยทางนี้เท่านั้นแหละชาวเราจึงจะสามารถตั้งตนให้สมควรอยู่ในหมู่ชนที่รุ่งเรืองแล้วแท้จริง

บท ๔
ความนิยมเป็นเสมียน

ผลแห่งการบูชาหนังสือจนเกินเหตุ ตามที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วนั้น มีอยู่อีกอย่างหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าจะขอเรียกว่า ความนิยมเป็นเสมียน เพราะจะหาคำให้สั้นกว่านี้ไม่ได้

การตั้งโรงเรียนขึ้นทั่วทั้งพระราชอาณาจักร ให้โอกาสแก่บรรดาชายหญิงทุก ๆ ชั้น ได้ศึกษาให้รู้อ่านรู้เขียนหนังสือนั้น ก็ดับให้ผลที่ทำให้เป็นที่ราคาญ และอาจจะทำให้ราคาญยิ่งกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้เป็นได้ โดยไม่กล่าวถึงความเสียหายอย่างอื่นซึ่งจะพึงมีมาในไม่ช้าวันนี้

เด็กทุก ๆ คนซึ่งเล่าเรียนสำเร็จออกมาจากโรงเรียน ถ้วนแต่มีความหวังผูกอยู่ว่าจะได้มาเป็นเสมียน หรือเป็นเลขานุการ และจะได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่งขึ้นเร็ว ๆ เป็นลำดับไป เด็กที่ออกมาจากโรงเรียนเหล่านี้ ย่อมเห็นว่ากิจการอย่างอื่นไม่สมเกียรติยศนอกจากการเป็นเสมียน ข้าพเจ้าเองได้เคยพบเห็นพวกหนุ่ม ๆ ชนิดนี้หลายคนเป็นคนฉลาดและว่องไว และถ้าหากเขาทั้งหลายนั้นไม่มีความกระหายจะทำงานอย่างที่พวกเขาเรียกกันว่า "งานออฟฟิศ" มากีดขวางอยู่แล้ว เขาก็อาจจะทำประโยชน์ได้มาก การที่จะบอกให้เขาเหล่านี้กระทำตัวของเขาให้เป็นประโยชน์โดยกลับไปบ้านและช่วยบิดามารดาเขาทำการเพาะปลูกนั้นเป็นการบ่วยกล่าวเสียเวลา เขาตอบว่า เขาเป็นผู้ที่ได้รับความศึกษามาจากโรงเรียนแล้ว ไม่ควรจะเสียเวลาไปทำงานชนิดซึ่งคนที่ไม่รู้หนังสือก็ทำได้ และเพราะเขาไม่อยากจะลืมวิชาที่เขาได้เรียนรู้มาจากโรงเรียนนั้นด้วย เพราะเหตุนี้เขาจึงสมัครอดหยากอยู่ในกรุงเทพ ฯ ได้เงินเดือน

เพียงเดือนละ ๑๕ บาท หรือ ๒๐ บาท ยังกว่าที่จะกลับไปประกอบการเพื่อเพิ่มพูนความสมบูรณ์แห่งประเทศในภูมิลำเนาเดิมของเขา

นักไปก็น่าประหลาดที่สุด ที่คนจำพวกนี้สอดทนต่อความลำบากเพื่อแสวงหาและรักษาตำแหน่งเสมียนของเขา ในเงินเดือน ๑๕ บาทนี้ พ่อเสมียนยังอุตส่าห์จำหน่ายจ่ายทรัพย์ได้ต่าง ๆ เช่นนุ่งผ้าม่วงสี่ ใส่เสื้อขาว สวมหมวกสักหลาด และในเวลาที่กลับจากออฟพีศแล้วก็ต้องสวมกางเกงแพรจีนด้วย และจะต้องไปดูหนังอกอาทิตย์ละ ๒ ครั้งเป็นอย่างน้อย ต้องไปกินข้าวตามภัตตาคาร แลยังมีหน้าซ้ำจะต้องเสียค่าเช่าห้องอีกด้วย (หรือบางทีเขาจะไม่เสียก็ไม่ทราบ) ครั้นเมื่อเงินเดือนขึ้นเป็นเดือนละ ๒๐ บาท เขาก็คิดอ่านแต่งงานทีเดียว (ข้าพเจ้าต้องขออธิบายคำว่าแต่งงานไว้ในวงเล็บในที่นี้ว่า ที่ข้าพเจ้าเรียกว่าแต่งงานนั้น ข้าพเจ้าพูดอย่างละม่อม เพราะว่าการแต่งงานชั้นต้นมักเป็นการชั่วคราวโดยมาก ซึ่งข้าพเจ้าจะได้กล่าวต่อไปในบทหน้า เพราะว่าเป็นโคลนก้อนหนึ่งซึ่งจะได้ยกขึ้นให้ท่านพิจารณาต่อไป)

ข้าพเจ้าย่อมเข้าใจอยู่ว่า ชายหนุ่มซึ่งได้ผึกตัวให้คุ้นแก่ความสนุกสนานในเมือง ย่อมจะรู้สึกเบื่อหน่ายถนัดในบ้านเดิมของเขาตามบ้านนอก และที่จะกล่าวว่าถ้าเขาอยู่ในเมือง เขาอาจจะทำประโยชน์ให้แก่บ้านเกิดเมืองนอนของเขาดีกว่าอยู่บ้านนอกนั้น เป็นความเหลวไหลโดยแท้ ท่านผู้มีความคิดคงจะเข้าใจได้ดีว่า อันประเทศอย่างเมืองไทยของเรานี้ ชาวนาชาวสวนอาจจะทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองได้มากกว่าเสมียน ซึ่งเป็นแต่เครื่องมือเท่ากับปากกาและพิมพ์ดีด ซึ่งเขาใช้ (หรือใช้ผิด) ถ้าจะเปรียบพืชที่เขาได้ทำให้งอก ต้องนับว่าน้อยกว่าผลที่

เขาได้ก็เข้าไป แต่ถึงกระนั้นเขาก็ยังนึกว่าตัวเขาดีกว่าชาวนา และข้อที่ร้ายนั้น พวกเราทั้งหลายก็พลอยยอมให้เขาคิดเห็นเช่นนั้นเสียด้วย

เมื่อไรหนอ พวกหนุ่ม ๆ ของเราจึงจะเข้าใจได้บ้างว่า การเป็นชาวนา ชาวสวน หรือคนทำงานการอื่น ๆ นั้น ก็มีเกียรติยศเท่ากับที่จะเป็นผู้ทำงานด้วยปากกาเหมือนกัน ? เมื่อไรจึงจะบังเกิดความรู้สึกเกียรติยศแห่งการงานอื่น ๆ นอกจากงานที่ทำด้วยปากกาและพิมพ์ดีด ?

คำตอบแห่งปัญหาข้อนี้ ก็เป็นดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง กล่าวคือเป็นความผิดของเราทั้งหลายด้วยกัน มิใช่ความผิดของพวกหนุ่ม ๆ โดยเฉพาะเท่านั้นหามิได้ ถ้าเรายังคงแสดงความเห็นโดยประการต่าง ๆ ว่าเสมียนเป็นบุคคลชั้นที่สูงกว่าชาวนาชาวสวนหรือพ่อค้าอยู่ตราบใด พวกหนุ่ม ๆ ของเราก็คงจะทะเยอทะยานผักใฝ่ในทางเป็นเสมียนอยู่ตราบนั้นใช่แต่เท่านั้น ยังมีคนอีกเป็นอันมากที่ช่วยเปิดทางหาการงานให้แก่ผู้ที่อยากจะเป็นเสมียน ส่วนผู้ที่ปรารถนาจะช่วยให้คนได้ตั้งตัวเป็นชาวนา ชาวสวน หรือคนทำงานอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์เหมือนกันนั้น มีน้อยนัก ข้อที่ว่าบรรดากระทรวงทบวงการมีเสมียนมากกว่าความจำเป็นนั้น ถึงแม้ผู้ที่ดูแต่เผิน ๆ ก็เห็นได้ว่าเป็นความจริง เพราะฉะนั้นสถานที่เหล่านี้จึงต้องจัดการถ่ายเทพวกที่เกินต้องการออกเสียเป็นครั้งคราว เพื่อได้รับคนใหม่ ๆ ต่อไป

ส่วนพวกที่ถูกคัดออกนั้นเล่าเป็นอย่างไรบ้าง ? ข้อนี้แหละเป็นที่น่าสังเวชยิ่งนัก คนเราที่ปล่อยให้ชีวิตล่วงไปโดยทำการเป็นเสมียนเสียนานแล้ว จะไปทำงานการอะไรอื่นก็ไม่สามารถจะทำได้ ถ้าเขาเป็นคนที่ทำประโยชน์ได้อยู่ เขาก็คงจะได้เลื่อนขึ้นไปในตำแหน่งอื่น ไม่ต้องถูกคัดออก ก็เช่นนั้นเขาจะไปทำอะไรเล่า ? เขาจะไปเป็นชาวนาไม่ได้ ด้วย

เหตุหลายประการ ประการ ๑ ก็เพราะความหยิ่งอันหามูลมิได้ของเขา
นั่นเอง เขาเห็นว่าไม่สมเกียรติยศที่จะไปหาการงานทำกับชาวนา ซึ่งเขา
เห็นว่าเป็นคนชั้นต่ำและสามัญ ครั้นเขาจะเป็นเจ้าของเองก็ไม่ได้ ด้วย
เหตุว่าเป็นการเหลือวิสัยที่เขาจะเก็บหอมรอมริบไว้ได้จากเงินเดือนอัน
น้อย ซึ่งเขาต้องจับจ่ายซอสส่งของซึ่งเขาถือว่าเป็นของจำเป็นในระหว่าง
ที่เขาทำการเป็นเสมียนอยู่ แต่เหตุสำคัญที่เขาจะเป็นชาวนาไม่ได้นั้น
ก็คือ เขาตกลงใจไม่ได้ที่จะทิ้งเมืองไปอยู่ตามบ้านนอกขอบนา เพราะ
ฉะนั้น พวกเสมียนที่เกินอัตราเหล่านี้จึงคงอยู่ในเมือง เที่ยวพยายาม
แสวงหาตำแหน่งเสมียนต่อไป และถ้าโชคดีก็คงจะเข้าได้ชั่วคราว แต่ไม่
ช้าก็ต้องเบียดออกไปอีก ในระหว่างนี้อายุของเขาก็ล่วงเข้าไปทุกวัน และ
ผู้ที่เป็นนายหรือก็ชอบใช้แต่เสมียนที่หนุ่ม เพราะฉะนั้นโอกาสที่จะหางาน
ทำก็มีน้อยเข้าทุกวัน จนเป็นที่น่าอัศจรรย์ว่าเขาหาเลี้ยงชีพอยู่ได้อย่างไร
ถ้าเขาเป็นผู้ที่มีนิสัยสุจริต เขาก็เลี้ยงไปตายอยู่ในที่ลับๆ แห่ง ๑ ไม่มี
ใครเห็น ไม่มีใครรู้จัก ไม่มีใครรัก ไม่มีใครอาลัย เป็นการดับเอย
อย่างมืดแห่งชีวิตที่มืดไม่มีสาระ! แต่ถ้าความยากจนข้นแค้นของเขา
นำเขาไปสู่ทางทุจริต เขาอาจจะได้ความสนุกสนานอยู่พัก ๑ แล้วเขา
ก็คงจะต้องยาตราเข้าสู่ศาลพระราชอาญา และไม่ช้าก็คงจะได้เข้าไป
อยู่ในคุก แล้วต่อไปก็เท่ากับอันตรธาน ตกลงเป็นดับเอยอย่างน่าสังเวช
ทั้ง ๒ สถาน

ดังนี้จะไม่เป็นการสมควรแลหรือ ที่เราจะสอนให้พวกหนุ่มๆ ของ
เราปรารถนาหาการงานอื่นๆ อันพึงหวังประโยชน์ได้ดีกว่าการเป็นเสมียน
ถ้าเราจะสอนเขาทั้งหลายให้รู้สึกเกียรติยศแห่งการที่จะเป็นผู้เพาะความ
สมบูรณ์ให้แก่ประเทศ เช่นชาวนา ชาวสวน พ่อค้าและช่างต่างๆ จะไม่

ดีกว่าหรือ ? ท่านเชื่อหรือว่าพวกหนุ่ม ๆ ของเราจะทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองโดยทางเบนเสมียนมากกว่าทางอื่น ๆ ? เราจะมีข้าวของเครื่องใช้อื่น ๆ ได้อย่างไร ถ้าเราไม่อุดหนุนคนจำพวกที่จะเพาะสิ่งของนน ๆ ขน ?

ท่านทั้งหลายจะช่วยได้เป็นอันมากด้วยความเห็นของท่าน เพราะว่า ถึงแม้พวกหนุ่ม ๆ นั้นจะมีความคิดเห็นว่าตัวสำคัญปานใดก็คงจะต้องฟังความเห็นของผู้อื่น ถ้าความเห็นของสาธารณชน เห็นว่าชาวนา ชาวสวน พ่อค้า และช่างต่างๆมีเกียรติยศเสมอเสมียน และไม่ยกเสมียนขึ้นลอยไว้ในที่อันสูงเกินกว่าควร ก็จะเป็นประโยชน์ช่วยเหลือได้มาก.

เพราะฉะนั้นท่านจะไม่ช่วยกันในทางนี้บ้างหรือ ?

บท ๕

ความเห็นผิด

เมื่อได้กล่าวถึงการเป็นเสมียนแล้ว นำให้ข้าพเจ้ากล่าวต่อไปถึงความเห็นผิดต่าง ๆ ซึ่งถ้าจะยกขึ้นพิจารณาโดยเฉพาะ ก็ดูเป็นแต่ของหยุมหยิมเล็กน้อย ครั้นเมื่อมารวมกันเข้าแล้วก็พอที่จะเป็นโคลนติดล้อของเราได้ แต่ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะทำให้เปลืองหน้ากระดาษของท่านเกินไป จึงจะขอสรุปรวมความเห็นผิดต่าง ๆ เหล่านี้ไว้ดังต่อไปนี้

ไม่ต้องสงสัยเลยความเห็นที่ประหลาดที่สุดนั้น ก็คือความเห็นที่ว่าถ้าสามารถจะอ้างว่าเอาอย่างฝรั่งขึ้นเป็นข้อแก้ตัวได้แล้ว จะประพฤติให้เลวทรามต่ำช้าแม้เสมอกับเดียรัจฉานก็ทำได้ ยกตัวอย่าง ถ้าต้องการจะ

เมาก็ไปเชิญเขาพวกพ้องมาสัก ๓ หรือ ๔ คน แล้วก็ "ดื่มให้กัน" จนทุกคนลงนอนกลิ้งอยู่ใต้โต๊ะใต้เก้าอี้กับพื้นหรือกับดิน ซึ่งดูราวกับสัตว์ที่เขาฆ่าแล้วนั่นทำได้ หรืออีกอย่าง ๑ เมื่อกลับเทจากดื่มชมตนเองว่าค่อนข้างแหลมอยู่ หรือมิฉะนั้นถ้าปรารถนาสิ่งไรซึ่งมิใช่ของตนเอง ก็หยิบเอาเสียเฉย ๆ ได้โดยแก้ตัวว่า ตนเป็นคนอิสระไม่ต้องพึ่งผู้ใด "จะไปนั่งคอยถือประเพณีอันล่วงสมัยของคนพื้นเมืองเอาเรื่องอะไร ?" ถ้าแม้มีเหตุแค้นเคืองเป็นส่วนตัวอยู่กับผู้ใด เข้าใจว่าถ้าตรงไปเอาปืนยิงมันเสียแล้ว คนทั้งหลายก็จะกลับเห็นชอบด้วยกับตน เพราะในอเมริกาเขาทำกันอย่างนั้น แต่ตัวอย่างตามที่กล่าวมานี้ บางทีท่านจะเห็นว่ารุนแรงเกินไปก็เป็นได้ ข้าพเจ้าได้ยกมาพอเป็นอุทาหรณ์เพื่อจะให้เห็นว่าการมีความเห็นผิดนั้น อาจจะให้ผลลึกซึ้งได้ปานใด

ข้าพเจ้าไม่จำเป็นที่จะบรรยายว่าความเห็นผิดเหล่านี้เกิดมาอย่างไร เพราะเหตุว่ามีแจ้งอยู่ในพระราชนิพนธ์ เรื่องประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม ซึ่งโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้ลงในสมุทรสาร เล่ม ๔ เดือนเมษายนนั้นแล้ว แต่ไม่ต้องสงสัยเลย การคบค้าสมาคมกับฝรั่งไพร่มีผลทำให้คนไทยหนุ่ม ๆ ซึ่งสำคัญตนว่าได้รับความศึกษามาแล้วนั้นบกพร่องไปในทางจรรยา ที่จริงก็ไม่ผิดกับวิธีฝรั่งที่นำความ "ศิวิไลซ์" ไปสู่พวกอินเดียนผิวแดง โดยใช้สุราเป็นเครื่องเพาะความนิยม แต่บังเอิญเป็นโชคดีของชาวเราที่ยังมีพระศาสนาอันประเสริฐ ซึ่งได้ช่วยเหนี่ยวรั้งให้ชาวเราได้รอดพ้นจากภูมิอันทรามต่ำช้า เช่นชาวอินเดียนผิวแดงอันน่าสังเวชที่กล่าวมาแล้วนั้น

ท่านไม่นึกหรือว่าความเห็นผิดในทางจรรยาดังว่านี้ เป็นมลทินแก่นามอันงามของชาติเรา ? ถ้าท่านเห็นว่าเป็นมลทินแล้ว ข้าพเจ้าหวังใจ

ว่าท่านจะถือเอาเป็นกรณียกิจของท่านอย่าง ๑ ที่จะบันดาลให้ความเห็นเช่นนั้นเสื่อมสูญไป ความเห็นผิดจะคงมีอยู่ต่อไปได้ก็แต่เมื่อผู้ที่เห็นผิดนั้นยังได้รับความผ่อนผันปรานี ถ้าเราจะทำให้เป็นที่เข้าใจเสียให้ชัดเจนว่า เราจะไม่คบค้าเขาเหล่านั้นต่อไป เขาจะคงประพฤติชั่วอยู่ต่อไปได้ก็หาไม่

มีคนอยู่เป็นอันมาก แม้ไม่เลวเท่าที่ข้าพเจ้าได้ยกมากล่าวก็ดี ยังต้องนับว่ามีความผิดอยู่ คือมีอยู่หลายคนที่นับว่าเป็นคนฉลาดมีสติปัญญา แต่เห็นผิดคิดไปว่าเป็นการสมควรที่จะต้อนรับแขกด้วยวิศกี และโซดาแทนน้ำชา เพราะว่าเขาเข้าใจว่าเป็นธรรมเนียมในสมาคมแห่งฝรั่งผิด เขาเหล่านั้นจะยังไม่เคยได้ทราบเลยกระมังว่าฝรั่งผิดเขามีประเพณีการเลี้ยงน้ำชาเวลาบ่าย ข้าพเจ้าได้เคยรู้จักคน ๆ ๑ ซึ่งเป็นคนดีและเป็นคนที่เสพสุราไม่ได้เลย แต่เขารับแขกด้วยวิศกีโซดาเสมอ เมื่อถามเขาว่าด้วยเหตุใดจึงทำเช่นนั้น เขาก็ตอบว่าเขาไม่อยากที่จะให้คนเรียกเขาว่าขี้เหนียว เพราะไม่ว่าแห่งใดที่เขาได้ไปเยี่ยมเยียนก็เห็นเขาใช้รับแขกกันเช่นนี้ทั้งนั้น เออ! สำหรับผู้ที่กินเหล้าไม่เป็นธรรมเนียมนักดังกล่าวมาแล้วบางแต่ผู้ที่ข้าพเจ้ารู้จักนั้นก็ถือเอาเป็นธรรมเนียมโดยมิได้ปริปากบ่นว่าประการใด เพราะเขาคิดว่าเป็นของต้องทำ เพื่อรักษาความนับถือแห่งมิตรของเขา

อนิจจา! ถ้าเราจะรักษาความนับถือแห่งมิตรไว้ไม่ได้ นอกจากด้วยความช่วยเหลือจากท่านยอนเดวาหรือวิศกีที่เลวกว่านี้แล้ว ดูเราก็จะเดินลงถึงเสียแล้วกระมัง ท่านไม่นึกหรือว่าการที่เป็นเช่นนี้ น่าจะมีอะไรที่ไม่ชอบกลสักอย่าง ๑ เป็นแน่?

ความเห็นผิดอีกอย่าง ๑ ซึ่งมีผังอยู่ในคนจำพวก ๑ นั้นก็คือว่า ถ้าแม้เป็นหมอความแล้ว ถึงจะผ่านกฎหมาย ๆ ก็จะคุ้มครองตน ข้าพเจ้าได้ทราบเรื่องคน ๆ ๑ ซึ่งจับเรียนกฎหมายโดยความมุ่งหมาย อย่างเดียวจะตีหัวคนอีกคน ๑ เขาได้สอบได้กฎหมายได้จริง ๆ และเขาได้พยายามทำร้ายร่างกายเช่นที่ได้ตั้งใจไว้จริง ๆ ด้วย แต่ไม่จำเป็นที่ข้าพเจ้าจะต้องกล่าวเพิ่มเติมว่า ในเวลาผู้ที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงนั้นได้เข้าไปอาศัยอยู่ในตะรางแล้ว! ถ้าความเห็นผิดในเรื่องอำนาจแห่งกฎหมายยังมีอยู่ตราบใด ส่งาแห่งกฎหมายก็ย่อมจะไม่แผ่เผยพูนเพิ่มได้ตราบนั้น เพราะฉะนั้นถึงแม้จะต้องถูกหาว่าซ้ำซาก ข้าพเจ้ากยอม แต่จะต้องขอถามท่านอีกสักครั้ง ๑ ว่า การเป็นอยู่ตามที่ควรจะเป็นแล้วละหรือ? ถ้าท่านเห็นว่าไม่ควรดังที่ข้าพเจ้าหวังใจว่าท่านจะเห็นเช่นนั้น ท่านจะไม่ช่วยดับดางความเห็นที่ผิดนั้นละหรือ? ถ้าท่านจะรักษาอำนาจแห่งกฎหมายและท่านประสงค์จะให้กฎหมายเป็นเครื่องคุ้มครองชีวิตร่างกายและทรัพย์สมบัติของท่านแล้ว ท่านก็ต้องสะบัดหน้าไม่สมาคมคบค้าพวกที่ใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์อย่างร้ายกาจของเขานั้นต่อไป

ในที่สุดยังมีความเห็นผิดอยู่อีกอย่าง ๑ ในเรื่องความเป็น "อิสระ" ซึ่งบางคนอธิบายว่า คือการเลือกทำอะไรได้ตามอำเภอใจ ไม่เลือกว่าจะผิดหรือให้โทษเพียงใด คนประเภทนี้ย่อมเป็นที่น่ารังเกียจแก่คนทั้งหลาย และเมื่อเขาดื่มสุราเมามายแล้ว ก็เป็นอันเหลืออดกาลที่จะทนทานได้จริง ๆ! ถ้ามีคนคัดค้านเข้าคราวใด ผู้ตั้งตนเองเป็นผู้รักษา "อิสรภาพ" นี้ก็มักใช้วาจาหยาบคายด่าว่าเฉพาะบุคคลอย่างที่รุณซึ่งเขาเรียกว่าเป็นคำโต้ตอบความโง่เขลาของชาวพื้นเมือง แต่ส่วนข้อที่ตัวเขาเองเป็นไพร่บัดซบและเป็นคนขี้ขลาด มารุมอย่างนกแก้วที่สามารถ

จำคำของปราชญ์มากล่าวได้เป็นตอน ๆ ซึ่งตนเองก็ไม่เข้าใจนั้น หาได้กระทบมันสมองของมันอันมีด้วยพิษแอลกอฮอลนั้นไม่

ส่วนเราผู้เป็นไทยแท้ เป็นพลเมืองแห่งชาติไทย จะยอมนิ่งทนคนลามกผู้เป็นมลทินแก่นามว่าไทยต่อไปสักเท่าใด ? ถ้าเราตกลงใจจะไม่คบค้ามันต่อไป เราก็ไม่จำเป็นต้องคบเลย เราไม่ต้องการความเป็นไทยชนิดที่พวกไพร่บัดซบเหล่านั้นทำแดง ! เราทั้งหลายมีความเป็นไทยของเราเองอันเป็นสิ่งซึ่งสง่างามอยู่แล้ว / ความเป็นไทยอย่างนี้แหละเราทั้งหลายพึงหวังสงวนไว้ให้ถาวรวัฒนาจนกว่าจะสิ้นดินฟ้า

บท ๖

ถือเกียรติยศไม่มีมูล

ข้าพเจ้าได้นำความเห็นผิดมาแสดงไว้ในบท ๕ สามข้อแล้ว ในบทนี้ข้าพเจ้าจะขอยกขึ้นกล่าวอีกข้อ ๑ และยังมีอยู่อีกข้อ ๑ ซึ่งข้าพเจ้าจะได้แสดงต่อไปในบทหน้า

เรื่องที่ข้าพเจ้าจะกล่าวในบทนี้ คือการถือเกียรติยศไม่มีมูล คือเกียรติยศซึ่งทำให้ผู้ที่ถือนั้นกลายเป็นคนทนาขันแก่ผู้ที่เขาเป็นกลางคอยดูอยู่ ลักษณะพิเศษอันหนึ่งแห่งความเจริญในสมัยนี้เรียกว่าความ "ศิวิไลซ์" นั้น คือมีคนตั้งตนเองขึ้นว่าเป็นคนฉลาดและได้ศึกษา ตีราคาตนเองและความสามารถของตนสูงเกินกว่าที่ผู้อื่นเขาเห็น จึงทำให้รู้สึกตนไม่แต่เสมอกับคนอื่น กลับสูงยิ่งไปกว่าคนทั้งปวง อันเป็นเหตุให้เกิดความเย่อหยิ่งอันไม่มีมูล ซึ่งทำให้เขาเองหมดสง่า เป็นที่น่าเย้ยหยันแก่คนทั้งหลาย แต่ความรู้สึกตนสำคัญของเขานั้นเอง เปรียบ

ประหนึ่งผ้าผูกตาที่ทำให้เขาไม่แลเห็นตัวเขาเองได้ดังที่คนอื่นเห็นเขา คน
ที่หยิ่งและนึกว่าตัวสำคัญเช่นนั้น ย่อมเป็นผู้ที่มีความคิดแคบและมีนิสัย
หยิ่งหยิ่ม ซึ่งนอกจากที่ทำให้ตัวเป็นที่น่าหัวเราะแก่คนทั้งหลาย ยัง
อาจจะให้ผลร้ายกีดขวางทางเจริญแห่งชาติได้ ซึ่งตัวเขาเองคิดแคบ
เกินไปที่จะเล็งเห็น แต่ข้อนี้เป็นเรื่องนิสัยหยุ่มหยิ่มของคน ซึ่งให้ผล
ร้ายได้มาก ดังข้าพเจ้าจะได้แสดงในบทหนึ่งต่างหาก ในที่นี้ข้าพเจ้าจะ
ขอกล่าวแต่ในส่วนที่ชวนให้ยิ่งกว่าสิ่งอื่น

การที่จะพิจารณาโดยพิสดารถึงเหตุผลที่บันดาลให้เกิดถือเกียรติยศ
อันไม่มีมูลนั้น ก็จะเปลืองที่กินหน้ากระดาษมากนัก ข้าพเจ้าจะขอกล่าว
แต่เพียงว่า การถือเกียรติยศอันไม่มีมูลเป็นผลแห่งความนิยมในส่วนตัว
บุคคลซึ่งเกิดขึ้นจากความรุ่งเรือง อันเป็นเหตุให้คนนึกถึงตัวเป็นสำคัญ
และประเสริฐที่สุดในโลก ลัทธิความเสมอภาคซึ่งเป็นลัทธิที่คนพอใจพูด
ถึงเนือง ๆ เข้าใจน้อยที่สุด และพาให้ผู้อื่นเข้าใจผิดไปด้วยนั้น เป็นบ่อ
เกิดแห่งความคิดอันน่าชังในเรื่องการถือเกียรติยศอันไม่มีมูล เพื่อชด
ข้อความที่จะต้องพิจารณาในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าจะขอกล่าวแต่เฉพาะที่
เราเห็นได้อยู่ในเมืองไทย

ในเมื่อไม่สู้จะช้านานนัก ได้มีหนังสือพิมพ์บางฉบับในเมืองเราได้
แสดงโอวาทซึ่งข้าพเจ้าใคร่จะเรียกว่า “ลัทธิอคารโว” ซึ่งข้าพเจ้าจะ
ขอยกขึ้นกล่าวแต่ข้อสำคัญโดยย่อดังต่อไปนี้

(๑) คนย่อมเสมอกันหมดโดยกำเนิด ความไม่เสมอกันย่อม
บังเกิดขึ้นต่อภายหลัง เพราะความสามารถแห่งคนต่างกัน เพราะฉะนั้น

(๒) การที่จะแสดงความเคารพต่อผู้ใดด้วยวาจากิริ ด้วยกริยา

คือคำนับหรือกมศีรษะกด เปนเครื่องแสดงความต่ำต้อย ไม่สมควรแก่เกียรติยศของผู้ทมสติปัญญา

ตามฤทธนพึงดูกเรียบร้อยดีอย่างฤทธทางปาก แต่ครันเมื่อนำมาใช้เข้าจริงจังก็เห็นได้ว่า เปนฤทธทผิดเกือบตลอดต้นจนปลาย ความผิดในเรื่องนี้ย่อมอยู่แก่ผู้สอน ซึ่งมีความคิดแคบเกินไปที่จะใช้ฤทธน โดยกว้างขวางได้ ฤทธนซึ่งมิได้เกิดขึ้นในพื้นเมืองเรายากที่ผู้ซึ่งตั้งตนเปนอาจารย์นั้นจะเข้าใจได้ เพราะเขาเปนต้นหนังสือพิมพ์ คนไทยบ้าง ครึ่งไทยบ้าง นอกจากพวกหนังสือพิมพ์นี้แล้ว ยังมีข้าราชการอยู่จำพวกหนึ่งซึ่งมีความนิยมไปในทางผิด อันเปนลักษณะอันหนึ่งแห่งการศึกษาในปัจจุบันสมัย ไปเชื่อถือเอามาใส่ในฤทธนเข้าด้วย จึงเปนเหตุให้ฤทธนมีรากฝังอยู่ได้แน่นหนา เกินกว่าคุณความดีแห่งฤทธนนั้นเองจะเปนไปได้

เพราะฉะนั้นต่อมาในไม่ช้า จึงกลายเปนธรรมเนียมว่าถ้าจะแสดงตนว่าเปนคนมีสติปัญญาและได้รับความศึกษาแล้ว ก็จำเปนต้องแสดงกิริยาวาจาอันหยาบคาย ปราศจากความนับถือต่อผู้ทมอายุหรือผู้ทสูงกว่า ร้ายกว่านั้น ถ้าผู้ใดไปหาใครที่บ้าน แม้จะไปด้วยความรักใคร่ชอบพอกัน ก็ถูกเรียกว่าเปนหัวประจบ ส่วนอาการที่แสดงคารวะต่อผู้หนึ่งผู้ใดนั้น เปนธรรมเนียมที่ไม่ใช้กันเสียเลย จนแม้แต่จะไหว้บิดามารดาของตนเองก็กลายเปนการประจบ! ในสมัยที่นับว่าฤทธนได้ถึงซึ่งความรุ่งเรืองที่สุดนั้น คนถึงกับต้องหลีกเลี่ยงไม่พบปะกัน ด้วยความกลัวจะถูกเรียกว่าหัวประจบ การระส่ำระสายในทางคบหาสมาคมกันในกรุงเทพ ฯ แลเห็นได้ชัด จนแทบจะอยากออกไปอยู่เสียให้พ้นในกลางทะเลทรายสะฮารา ซึ่งอย่างน้อยก็เปนที่ห่างไกลจากนัยน์ตาของพวกหัวโจกอาจารย์ใหญ่ที่คิดค้นการ “ป.จ.” การเปนอยู่อย่างนี้ จนเหลือที่

จะทนทานได้ บางคนก็ได้แสดงอาการกระสับกระส่าย จนบังเอิญเป็นโชคดีทบังเกิดเหตุการณ์ขนอย่างหนึ่งในขณะนี้ ซึ่งข้าพเจ้าไม่อยากจะกล่าวโดยพิสดาร เพราะไม่อยากจะทำให้ผู้ใดขัดเคือง แต่เหตการณ์ทีเกิดขึนนี้ ได้ทำประโยชน์ให้ความนิยมในการกล่าวโทษ “ป.จ.” นั้นเสื่อมถอยลง และตั้งแต่นั้นมา ลัทธิกล่าวโทษ “ป.จ.” จึงไม่สู้จะรุกรานเหมือนแต่ก่อน

คิดไปก็น่าขัน ที่มีคนบางคนช่างวุ่นวายเสียจริง ๆ ในเรื่องการแสดงความเคารพ บางทีจะยังมีพวกสมาชิกเสือบ้าอีกหลายคนที่ยังจำได้ว่า ปัญหาเรื่องการเคารพนี้ได้เกิดขึนอย่างยุ่งเหยิงปานใดในเมื่อเริ่มตั้งคณะเสือบ้า มีคนชั้นผู้ใหญ่อยู่สองสามคนซึ่งแสดงกิริยาว่าไม่พอใจเลยเพราะว่าผู้น้อยไม่คำนับตน และใช่แต่เท่านั้น ตนต้องกลับคำนับผู้น้อยนั้นอีกด้วยในเวลาที่เข้าแถว แต่ข้อที่ผู้น้อยนั้นมียศสูงกว่าทางเสือบ้าและตนเป็นแต่พลเสือบ้าเท่านั้น ไม่เป็นข้อสำคัญพอที่จะต้องคำนึงถึง

ในเรื่องนี้ ท่านผู้อ่านควรจะรู้สึกเบาใจได้อย่างหนึ่ง ว่าการถือเกียรติยศไม่มีมูลเช่นนี้ หาได้มีอยู่ในประเทศเราเมืองเดียวไม่ ในเมืองอังกฤษตามที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งพึ่งมาถึงเมื่อเร็ว ๆ นี้ ปรากฏว่าได้มีคนออกความเห็นโต้เถียงกันเป็นเรื่องใหญ่ในหนังสือพิมพ์ “อิเวนิงสแตนดาร์ด” ในเรื่องธรรมเนียมการคำนับ ผู้หนึ่งแสดงความเห็นว่า “การคำนับเป็นเครื่องหมายว่าพลทหารเป็นบ่าวนายทหาร ซึ่งบางทีจะเป็นของจำเป็นแต่ในสมัยโน้น แต่ในเวลานี้คนเรามีสติปัญญาขึนแล้ว การคำนับจึงไม่จำเป็นต่อไป และไม่เป็นของที่พึงปรารถนาด้วย” ผู้แสดงความเห็นนี้ได้กล่าวต่อไปว่า “การที่ต้องคำนับคนซึ่งตามปรกติ

เราไม่ใฝ่ฝันจะเชิญให้เหยียบบ้านเรานั้น อยู่ข้างจะทำให้รู้สึกขนลุกขนพองอย่างไรอย่”

ตามความเห็นของคนที่มีความคิดแคบเช่นนี้ นายคเบอล เฮาวาร์ด ได้ตอบอย่างน่าฟังในหนังสือ “สเกตช์” ซึ่งข้าพเจ้าอดนำถ้อยคำของเขามาลงไม่ได้ เพื่อประโยชน์แห่งผู้ที่แสดงตนว่าเป็นเจ้าสติปัญญาของเราทั้งหลายดังต่อไปนี้

“ท่านผู้นี้ได้แสดงความเข้าใจผิดในเรื่องนี้ตลอดเรื่อง การคำนับนั้นจะนับว่าเครื่องหมายว่าพลทหารเป็นบ่าวนายทหารนั้นไม่ถูกอย่างยิ่ง และการคำนับผู้ใดผู้หนึ่งนั้น ข้อสำคัญไม่ได้อยู่ที่ว่าเรานับถือเขาส่วนตัวหรือไม่เลย การคำนับย่อมเป็นเกียรติยศแก่ผู้ที่คำนับมากกว่าผู้ที่รับคำนับ ผู้ใดมีความคิดอันชอบแล้ว ย่อมจะได้รู้สึกภูมิใจที่ทุกคราวที่เขาคำนับนายทหารของเขา ทุกคนหรือแทบจะทุกคนที่ได้เคยคำนับย่อมได้รับความรู้สึกอันนี้มาแล้วเป็นแน่นอน เพราะเหตุใด? เพราะเหตุว่า การคำนับนั้นแปลว่า ข้าพเจ้าทำกิริยาเช่นนี้ เพื่อแสดงให้ปรากฏซึ่งความจงรักภักดีของข้าพเจ้าต่อสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน และกองทัพของพระองค์ท่าน ข้าพเจ้าเป็นผู้หนึ่ง ซึ่งท่านจะไว้ใจได้ในเวลาเข้าชิงชัย และข้าพเจ้าแสดงให้ท่านเห็นโดยกิริยาอย่างนี้ว่าท่านจะไว้ใจข้าพเจ้าได้โดยเต็มที่! นี่แหละเป็นหัวใจแห่งการคำนับ ขอให้ทิ้งความคิดอย่างห่ามที่เห็นว่าการคำนับนั้น เป็นอาการของทาสหรือเป็นการเฉพาะส่วนตัวนั้นเสียเถิด ข้าพเจ้าขอวิงวอนให้ช่วยกันถือเอาโอกาสซึ่งสงครามครานี้ได้ให้แก่เราทั้งหลาย ให้กลายเป็นคนที่มีความคิดอันกว้างขวาง แม้จะเป็นอยู่ได้แต่ชั่วคราวก็ตามที่เถิด”

ถ้อยคำข้างบนนี้ ถึงแม้ว่าเขากล่าวสำหรับเตือนคนอังกฤษ ก็ใช้ได้ดีสำหรับเราคนไทยเหมือนกัน ข้าพเจ้าหวังใจว่าท่านผู้อ่านจะช่วยให้ข้าพเจ้าให้ถ้อยคำเหล่านี้ได้ถึงหัวคนที่ควรจะถึง คือคนที่ทำตัวของเขาให้เป็นที่น่าขันด้วยเหตุที่เขาไว้เกียรติยศโดยไม่มีมูลนั่นแล

คนเราถึงจะเป็นใหญ่ปานใดก็ดี ยังคงมีผู้ใดหรือสิ่งใดที่ใหญ่กว่าซึ่งถ้าเป็นผู้มีความคิดชอบก็จะต้องเคารพนับถือ แม้องค์สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์เจ้าของเรา ที่เรานิยมว่าประเสริฐกว่ามนุษย์ทั้งปวง ก็ยังทรงแสดงคารวะต่อพระธรรมซึ่งพระองค์ได้ทรงสั่งสอนมนุษย์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราทั้งหลายพระองค์ทรงดำรงความเป็นใหญ่ยิ่งในแดนไทยจะหาใครเสมอเหมือนไม่มีแล้ว พระองค์ก็ยังทรงแสดงความเคารพต่อสมเด็จพระอุปัชฌายพระกรรมวาจาจารย์ พระสงฆทั้งปวง และพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ ทั้งพระองค์ทรงคำนับธงชัยเฉลิมพลทหารบกและธงทหารเรือ และไม่ว่าใครที่ถวายคำนับหรือถวายบังคมในเวลาที่เสด็จผ่าน พระองค์ก็ทรงรับคำนับอยู่เป็นนิตย์ ในการที่ทรงกระทำเช่นนี้ใครจะคิดหรือว่า พระองค์ได้ทรงทำให้เป็นที่เสื่อมเสียพระเกียรติยศด้วยประการใด ๆ ? กลับตรงกันข้าม ทุกสมัยทุกคราวที่พระองค์ทรงแสดงความนับถือแก่ผู้ใด การที่ทรงแสดงก็เพิ่มพูนพระเกียรติยศ พระเกียรติคุณ ทุกคราวทุกสมัย เพราะว่าพระองค์ได้ทรงสำแดงคุณสมบัติอันเป็นลักษณะแห่งพระราชาอย่างหนึ่ง ซึ่งบรรดาปราชญ์ในโบราณสมัยได้สรรเสริญ กล่าวคือ การถ่อมพระองค์ ถึงแม้ว่าจะไปแห่งใด ๆ การถ่อมตนหรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่าการแสดงกิริยาเรียบร้อย เป็นของที่เขานิยมกันว่าเป็นความดี ซึ่งผู้ทมีสติปัญญาทั้งหลายย่อมสรรเสริญและซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้ผู้ที่แสดงกิริยาเช่นนั้นเป็นที่รักใคร่แก่คนทั้งปวง

คงมีแต่คนที่มีความคิดแคบ ความรู้สึกในความผิดและชอบ คือคนที่ได้รับความศึกษามาอย่างบกพร่อง เต็มไปด้วยความเย่อหยิ่งโดยไม่มีมูลปราศจากสติปัญญาสามารถ จงต้องการใช้การไว้เกียรติยศโดยไม่มีมูลนั้น เป็นเครื่องปกปิดความบกพร่องของตน ซึ่งดูไม่งดงามราวกับสวมเสื้อที่ผมอทำเลว ทำให้ผู้สวมนั้นเองเป็นที่น่าเยยหยันแก่คนทั้งปวง

เป็นเพราะหากคนบ้าพวกนี้ซึ่งมักจะเป็นผู้ไว้เกียรติยศโดยไม่มีมูลมากกว่าอื่น ๆ ย่อมจะไม่แลเห็นความจริงว่าตัวทำให้คนอื่นเขารู้สึกขันปานใด เพราะฉะนั้น ถ้าพวกเราทั้งหลายจะช่วยกันทำให้เขารู้สึกเกียรติยศแห่งการถ่อมตนได้แล้ว ก็จะนับว่าเป็นความกรุณาเป็นอันมาก

บท ๗

ความจนไม่จริง

นเป็นความเห็นผิดอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าร้ายยิ่งไปกว่าความเห็นผิดที่ได้กล่าวมาแล้วในบทก่อน ด้วยเหตุว่าเมื่อแลดูแต่เผิน ๆ ก็อาจจะเชื่อเอาว่าเป็นความจริงได้

ความจนไม่จริง คือความเห็นที่จะได้แสดงต่อไปในบทนี้ เป็นผลของการที่แลดูกิจการทั่วไปอย่างแคบ ๆ ซึ่งเกิดจากความเห็นแก่ตน อันเกิดจากความ "ศิวิไลซ์" ซึ่งเป็นผลของความสงบศึก การย่อมเป็นดังนี้ทั่วไปไม่ว่าแห่งใด ประเทศไหนที่มีความสงบราบคาบมาช้านาน พลเมืองก็มีเวลาแสวงหาความสำราญและความสนุกสนานส่วนตัว จึงได้คิดถึงตัวมากขึ้น จนความคิดความเห็นในกิจการทั่วไปก็ยิ่งแคบเข้าทุกที จนไม่มีอะไรในโลกจะสำคัญเท่าตนเอง ในข้อนี้ข้าพเจ้าออกจะ

เห็นด้วยกับชาวเยอรมันซึ่งได้กล่าวไว้ว่า แท้จริงการสงครามเป็นของที่ให้คุณโดยไม่รู้ตัว เพราะเป็นของที่บังคับให้เรานึกถึงสิ่งที่ใหญ่และสำคัญกว่าตัวเราเอง การสงครามทำให้คนตื่นจากความฝันถึงประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งเป็นของยากที่จะแก้ไขได้ด้วยอย่างอื่น นอกจากด้วยเสียงปืนใหญ่และดาบปลายปืน

ผลสำคัญของความสงบศึกนั้น ก็คือความรู้สึกปราศจากอันตราย เมื่อมีความรู้สึกปราศจากอันตรายแล้ว คนเรามีเวลาแสวงหาความสนุกสำราญส่วนตัว แต่การหาความสนุกสำราญอย่างใด ๆ ทั้งสิ้นจำเป็นต้องสละทรัพย์แลกเอามา จึงเกิดมีความเห็นผิดในเรื่องความยากจน ซึ่งเกิดขึ้นแก่หมู่คนไทยสมัยใหม่ในกรุงเทพ ฯ ดังเราเคยได้ยินกันอยู่ไม่เฉพาะแต่ในการสนทนากัน แม้แต่ในหนังสือพิมพ์ก็ได้เคยอ่านอยู่เนือง ๆ เรื่องความยากจนของคนไทย ความปรารภเช่นนี้ มักจะมีข้อเปรียบเทียบถึงประเทศอื่น ๆ พรรณนาถึงของศิวไลซ์ต่าง ๆ ที่ในเมืองเราไม่มี หรือที่เรายังไม่สามารถจะกระทำให้สำเร็จได้ และบางทีก็มีแสดงความเห็นถึงวิธีการที่ควรจัด แต่โดยมากผู้ที่ร้องทุกข์เช่นนี้ มักจะไม่มีความเห็นอย่างไร แต่ในตอนท้ายก็ลงความคล้ายกันหมด คือว่า “รัฐบาลควรจัดการเสียอย่างใดอย่างหนึ่ง”

ก็คนไทยเรานี้ยากจนจริงหรือ ?

ในข้อนี้ข้าพเจ้าได้เคยแสดงความเห็นไว้ครั้งหนึ่งแล้วโดยอัตโนมัติว่า คนไทยเราไม่จน และแต่นี้ก็ยังไม่มีเหตุอันใดที่มาเปลี่ยนแปลงความเห็นของข้าพเจ้า การที่จะพิสูจน์ความจริงข้อนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่ใช่ยากนัก เพราะว่ามีเหตุผลหลายอย่างดังจะชี้ให้เห็นได้ ข้าพเจ้าจะขอยกขึ้นกล่าวแต่เพียง ๒ ข้อดังต่อไปนี้ :—

(๑) ในเมืองเรายังไม่เคยปรากฏเลยว่า มีคนอดตาย

(๒) รถไฟยังคงบรรทุกคนหัวเมืองเข้ามากรุงเทพฯ อยู่เสมอ เพื่อเอาเงินมาเข้ากระเป๋านายอากรหวยและบ่อนเบี้ย ซึ่งนี่ก็เห็นได้แล้วว่า ถ้าคนเราจนจริง ก็คงไม่สามารถจะทำเช่นว่ามานั้นได้เป็นแน่

ถ้าหลักฐานนี้ยังไม่เป็นที่พอใจของท่าน ข้าพเจ้าขอเชิญให้ท่านเดินไปตามถนน แล้วแลดูคนที่นุ่งผ้าขาดวิ่นด้วยความจำเป็นมาให้ข้าพเจ้าเห็นสักคนหนึ่ง แต่ขออย่าได้นำคนขอทานโดยอาชีวะมาให้ข้าพเจ้าดูเลย เพราะว่าเสื้อผ้าของคนเหล่านี้เป็นเครื่องแต่งกายของเขาอย่างหนึ่ง ซึ่งเขาใช้เพื่อประโยชน์แห่งกิจการของเขา ข้าพเจ้าได้เคยทราบถึงคนขอทานคนหนึ่งซึ่งมีห้องอยู่อย่างกว้างขวางที่เขาเสียค่าเช่าอยู่โดยสม่ำเสมอ และลูกสาวของเขาก็มีเพชรพลอยแต่งตัวด้วยซ้ำ! ที่กรุงลอนดอน กรุงปารีสและนิวยอร์คนั้นสิ ท่านจะเห็นความเป็นไปแปลกกันกับเมืองไทยเป็นอันมาก ในเมืองที่กล่าวแล้วนั้น ท่านจะเห็นความยากจนอย่างสาหัส ห่างจากบ้านพวกผู้ดีเศรษฐีไปไม่ถึง ๕ นาที เรียงนข้าพเจ้าหวังใจว่าท่านจะเชื่อข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้าได้เคยไปอยู่ในเมืองทั้งนั้นเองแล้ว และข้าพเจ้ากล่าวตามที่รู้เห็นจริงๆ ถ้าท่านเดินไปเที่ยวตามแถบที่คนจนอยู่ ท่านจะเห็นได้ทันทีว่า คนเราที่ว่าจนในกรุงเทพฯ นั้น เมื่อเปรียบกับคนเหล่านี้แล้ว ก็นับว่าเป็นเศรษฐีทีเดียว ถ้าท่านไม่เชื่อข้าพเจ้า ขอเชิญให้ท่านถามชาวยุโรปหรืออเมริกาซึ่งควรนับถือได้ดูเถิด เขาคงจะรับรองถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นแน่

ส่วนชาวบ้านนอกของเรา ข้าพเจ้ายังขอยืนยันว่าเขาไม่จนเลย ที่เรียกว่าจนจริงๆ นั้น ต้องถึงแก่ไร้สิ่งของอันจำเป็นที่จะยังชีวิตให้เป็นไปได้ทีเดียว ชาวบ้านนอกของเราไม่ขัดสนในส่วนสิ่งของที่ว่านี้เลย

เขาทั้งหลายมีที่อาศัยพออยู่ได้ มีที่ดินที่จะไถและเพาะปลูก มีเสบียงอาหารบริบูรณ์ตลอดปี มีหมูและเป็ดไก่เลี้ยงกิน และมีเกวียนและสัตว์พาหนะก็มาก จริงอยู่ ตามปรกติเขาไม่ค่อยจะมีเงิน แต่เงินก็ไม่เป็นของจำเป็นเลยสำหรับคนที่ปลูกเพาะอาหารกินเองได้ ส่วนเครื่องใช้สอยสำหรับซ่อมแซมเคหสถานบ้านเรือนหรือ ธรรมชาติก็จัดหาไว้ให้โดยบริบูรณ์ ส่วนสิ่งของที่เขาต้องการซึ่งมิได้เกิดขึ้นเองหรือปลูกไว้ในบ้าน เขาก็หาได้โดยแลกเปลี่ยนกัน เงินที่หาได้เขาก็ใช้เพื่อประโยชน์ ๒ อย่างเท่านั้น (๑) เสียภาษี (๒) เล่นการพนัน! ถ้าจะเปรียบคนชาวบ้านนอกของเรากับชาวเมืองในประเทศอื่นแล้ว ก็นับว่าบริบูรณ์ที่สุด

คนที่ปรารภถึงความจนมากที่สุดนั้น ต้องนับว่าเป็นคนที่ผิดไปว่าตัวจนเท่านั้น เขาจนด้วยเหตุที่เขาสุรุ่ยสุร่ายใช้จ่ายในค่านุ่งห่มอันงดงามเกินกว่าความจำเป็น บ้านเรือนก็มีอยู่หลายแห่ง ซึ่งถ้าเขาจะไม่มีเมียลับหลาย ๆ คนแล้ว แห่งเดียวก็จะเป็นอันพอเพียง เงินของเขามีเท่าใดก็เล่นการพนันหมด ในเมื่อเขาควรจะเก็บไว้ในแบงก์หาดอกเบี้ย ทั้งเขาใช้จ่ายเงินของเขาในทางอันไม่จำเป็นต่าง ๆ โดยไม่ได้รับผลอันใดตอบแทน นอกจากความสนุกสนานชั่วขณะหนึ่ง สิ่งที่เขาหามาได้ ไม่เท่าสิ่งที่เขาจ่ายไป ดังนี้ดูไม่น่าอัศจรรย์ที่เขารู้สึกว่าขาดเงินอยู่เนือง ๆ! คนชนิดนี้ข้าพเจ้ายอมว่าจน แต่จะติโทษคนอื่นไม่ได้ นอกจากตนเอง

แต่การติโทษตนเองนั้น ไม่ใช่วิสัยของมนุษย์ เพราะฉะนั้นผู้ที่เรียกตัวว่าจนจึงพากันติโทษรัฐบาลซึ่งเขารู้อยู่ว่าไม่ใคร่จะโต้ตอบ ที่ร้ายนั้นถ้า “คนจน” เป็นคนช่างพูด และความจนซึ่งเขารู้สึกว่าเป็นข้อ

ที่ควรแค้น ก็มักจะทำให้เขามีโวหารพอใช้ บางทีก็พาเอาคนอื่นเชื่อถือไปด้วย

แม้ข้าพเจ้าจะต้องกล่าวคำที่ชวางหูท่าน "คนจน" จำพวกนี้บ้าง ก็ดี ข้าพเจ้าก็อยากจะใคร่กล่าวต่อท่านว่า "อย่าได้หลงเชื่อเขาเลย! คนชนิดนี้ถึงแม้ว่าจะได้ผลประโยชน์มีละตั้งล้าน ก็ยังคงนึกว่าตัวจน"

บท ๙
แต่งงานชั่วคราว

ข้าพเจ้าได้บอกกล่าวไว้ในบทก่อนบท ๑ แล้ว ว่าจะได้ยกปัญหาเรื่องแต่งงานชั่วคราวขึ้นพิจารณาโดยเฉพาะ ซึ่งข้าพเจ้าจะได้กล่าวต่อไปในบัดนี้

บรรดาประเทศไม่ว่าบ้านไหนเมืองไหน คงจะต้องมีหญิงชายที่ทำความตกลงซึ่งกันและกัน ซึ่งถ้าจะเรียกกันอย่างสุภาพก็เรียกได้ว่า "การแต่งงานโดยธรรมดาโลก" ซึ่งแปลว่าหญิงชายทั้งสองฝ่ายได้ตกลงที่จะอยู่กินด้วยกันในระหว่างเวลาอันไม่มีกำหนด และจะเลิกกันก็ด้วยความยินยอมพร้อมใจกันทั้งสองฝ่าย การแต่งงานชนิดนี้เป็นของธรรมดาที่สุด เพราะอาศัยความพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่ายนั่นเป็นมูลและเป็นวิธีที่ใช้อยู่โดยปรกติในหมู่สุนัขและเดียรัจฉานทั้งปวงด้วย ถ้าจะพูดกันโดยนัยแห่งลัทธิ การแต่งงานชนิดนี้ก็มีอยู่บ้าง คือในการมาอยู่ด้วยกันก็ดี หรือในการเลิกกันก็ดี ย่อมอาศัยความยินยอมพร้อมใจกันทั้งสองฝ่ายนั่นประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็คือความสะดวก แต่ถ้าจะว่ากันตามที่เป็นจริงแล้ว การแต่งงานชนิดนี้เป็นการสะดวกจริง

หรือ? เปล่าเลย! เหมือนสิ่งทั้งหลายมันไม่ง่ายเท่าที่เห็นดอก ก็เพราะเหตุใด?

ข้อ ๑ ว่าถึงการยินยอมพร้อมใจกันในการอยู่ด้วยกันแต่เดิมมา ข้าพเจ้าไม่สงสัยเลยว่าการคงเป็นดังเช่นว่า แต่บัดนี้เป็นเช่นนั้นหรือ? ก็จำต้องตอบว่า หาได้เป็นเช่นนั้นเสมอไม่ เพราะในสมัยนี้หญิงสาวเป็นอันมาก ที่บิดามารดาขายเอาเงินใส่กระเป๋าและส่งตัวลูกสาวให้แก่ชายผู้ซื้อโดยมิได้ไต่ถามความเห็นของหญิงนั้นเลย ความเห็นของหญิงนั้นไม่เป็นข้อสำคัญ เพราะว่าเมื่อได้อยู่กินกับชายแล้วก็จำเป็นต้องรักชายอยู่เอง นี่เป็นข้อแก้ตัวของฝ่ายบิดามารดา ถ้าหากว่าจะคิดแก้ส่วนหญิงนั้นเล่าเป็นอย่างไร? บางทีเขารักสามีเขาอยู่กินด้วย แต่บางทีถ้าเขาไม่รักตามที่มีตัวอย่างอยู่เนือง ๆ หญิงนั้นก็เท่ากับตกนรกทั้งเป็นทีเดียว แต่เขาจะร้องทุกข์ก็หามิได้ และถึงจะร้องก็ไม่มีประโยชน์ เพราะเขาได้ถูกมัดรัดไว้กับชายอย่างแน่นหนา ไม่น้อยกว่าที่ทำพิธีแต่งงานอย่างพิสดารที่สุด

ข้อ ๒ ว่าถึงการยินยอมพร้อมใจกันในเวลาหย่าเลิกจากกัน ในข้อนี้ฝ่ายชายก็เกือบจะเลือกทำได้ตามอำเภอใจทุกอย่าง คือเมื่อชายรู้สึกเบื่อหน่ายหญิงที่อยู่ด้วยขึ้นมาเวลาใด ก็ขับไล่ไปเสียให้พ้นได้ บางทีก็ยอมให้เอาสมบัติไป บางทีก็ไม่ให้โดยไม่ต้องไต่ถามความเห็นของหญิงเลย ถ้าชายเป็นคนที่มีใจกรุณาหน่อย ก็ไม่ถึงกับขับไล่ให้หญิงไปเสียจากบ้าน เป็นแต่เขาก็มีเมียใหม่ แล้วมอบห้องและเครื่องใช้เครื่องแต่งตัวเสื้อผ้าของหญิงที่เขาสิ้นรักนั้น เป็นสมบัติของแม่เมียคนใหม่ ส่วนเมียคนเก่านั้น ถ้าเป็นหญิงที่รู้สึกนับถือตัวอยู่ก็ต้องเก็บ

ข้าวของไปจากบ้าน ฝ่ายชายถ้ายังจำได้ก็ส่งหนังสือตลกตามไปให้ภายหลังฉบับหนึ่ง ซึ่งแสดงความเต็มใจที่จะหย่าเลิกกัน !

ข้อ ๓ ว่าถึงความสะดวกแห่งการแต่งงานตามธรรมชาติ ในข้อนี้ข้าพเจ้าบอกไม่ได้จริง ๆ ว่าสะดวกสำหรับใคร เพราะการที่จะรู้ได้ว่าใครเป็นผัวเมียกันอย่างไรในเวลานั้น ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าเป็นของง่ายเลย เหตุว่าจะหาประกาศหรือแจ้งความที่ไหนไม่ได้ และจะหาพยานอย่างอื่นใด ๆ ก็ไม่มี นอกจากพยานตาเห็น ซึ่งข้าพเจ้าไม่จำเป็นจะต้องกล่าวว่าค่อนข้างจะเป็นของหายากอยู่สักหน่อย ! เวลานี้คดีเรื่องมรดกตกค้างอยู่ในศาลเป็นอันมาก ซึ่งทำให้ศาลต้องเสียเวลาเกินกว่าที่ควร ด้วยเหตุว่าเกือบจะเหลือวิสัยที่จะพิสูจน์ได้ว่า ผู้ร้องขอส่วนแบ่งนั้นจะเป็นภรรยาของผู้ตายหรือไม่ เพราะฉะนั้นการแต่งงานกันโดยธรรมดาโลก จึงไม่เป็นของง่ายสำหรับตุลาการศาลหลวงเลย และความยุ่งยากของกิจการแผนกนี้ ย่อมเป็นผลดีแก่พวกหมอกฎหมายทนายความเสียจริง ๆ !

การแต่งงานตามที่กล่าวมานี้จะว่าง่ายสำหรับความเป็นไปโดยปรกติทุกวันก็ไม่ได้ ต่างว่าเราจะไปพบและแสดงอัธยาศัยไมตรีต่อหญิงสาวคนหนึ่ง ซึ่งเรารู้จักว่าเป็นโสด เราจะรู้ได้อย่างไรว่าหญิงนั้นไม่ได้ไปเป็นเมียของชายใดหรืออะไรคนหนึ่ง ซึ่งอาจจะแสดงความไม่พอใจของเขาด้วยปืนเบรานิ่งก็ได้ ? หรือมิฉะนั้นอาจจะไปพบเพื่อนของเรา ซึ่งเรามิได้พบมา ๓ - ๔ อาทิตย์ เราไปถามข่าวถึงแม่มดภรรยาของเขา และเขาตอบเน้นคำว่า <u>แม่สายหยุด</u> สบายดีดังนี้ เราจะรู้ได้อย่างไรว่า ในเวลาอันสั้นเท่านั้น สหายของเราได้บันดาลความเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในครอบครัวของเขาได้ถึงปานนั้น ?

ยังมีอยู่อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้ชายยุ่งยากขึ้นอีก กล่าวคือ การที่พวกหนุ่ม ๆ บางคนชอบพูดถึงบรรดาหญิงที่เขาได้เคยเกี่ยวมา แม้แต่ชั่วครั้งหนึ่งคราวเดียว ว่าเมียดีงาม ข้าพเจ้าชางรู้สึกกระดากเสียจริง ๆ ในการที่ต้องถามว่า เขากล่าวถึงเมียแต่ง หรือเมียน้อย หรือเมียลับของเขา และเมื่อเขาตอบว่า เขาพูดถึงหญิงนั้น ๆ ออกชื่อผู้ซึ่งเดี๋ยงดูอยู่ว่าเป็นหญิงแพศยา หรือบางทีก็ถึงกับเป็นหญิงโคมเขียวเช่นนี้ ยิ่งทำให้ข้าร้ายหนักขึ้น! ถ้าเรามีได้มีพิธีแต่งงานของเราเลย ข้าพเจ้าก็จะไม่สู้น้อยใจในการที่ใช้ “แต่งงานกันโดยธรรมดาโลก” ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการยุ่งยากและลามกอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าเคยได้ยินข้อแก้ตัวในการที่ไม่แต่งงานตามพิธีไทยโบราณนั้นว่าเพราะเปลืองเงินมาก แต่ความจริงนั้นไม่จำเป็นต้องเปลืองเลย เพราะกิจที่จำเป็นมีอยู่แต่เพียงเชิญญาติหรือมิตรผู้ใหญ่สักคนสองคนซึ่งเป็นที่นับถือแห่งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวมารดน้ำพระพุทธมนต์ เมื่อรดแล้วก็เป็นอันเสร็จกิจ การว่าหมงคลยังชั้นเจ้ายังง่ายไปกว่าที่กล่าวมาน คือกิจที่ฝ่ายหญิงและชายจะพึงทำนั้นมีอยู่แต่เพียงเผ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายดอกไม้ธูปเทียน และเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหลั่งน้ำพระมหาสังข์พระราชทานแล้วก็นับว่าเป็นเสร็จพิธี ได้กระทำการว่าหะถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ดังนี้จะว่าเปลืองที่ตรงไหน?

อีกประการหนึ่ง ทั้งในกองทัพบกและในพระราชสำนัก ในเวลานี้มีกฎข้อบังคับในเรื่องการจดทะเบียนภรรยาแล้ว และข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าถ้าสาธารณชนแสดงความปรารถนา ที่จะให้มีการจดทะเบียนภรรยาสำหรับใช้ทั่วไปแล้ว รัฐบาลก็คงจะรีบจัดการออกกฎหมายในเรื่องจดทะเบียนการแต่งงาน ซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบว่ารัฐบาลกำลังดำริอยู่แล้ว

เพราะเหตุใดคนบางคนจึงช่างรังเกียจในการแสดงว่าตนมีภรรยา ให้ปรากฏเสียจริง ๆ ? เมื่อยังหาคำอธิบายในเรื่องนี้ดีกว่าไม่ได้ ขาพเจากตองยุตลงวา เปนเพราะเหตุทคนนน ๆ มความประสงคจะไม่ให้การแต่งงานของตนเป็นการแน่นอนไว้ก่อน คือถือว่าเป็นแต่การชั่วคราว ซึ่งจะเลิกเมื่อไรก็ให้เลิกได้โดยไม่ต้องยากเย็น การทำดังนี้ย่อมเป็นที่สะดวกแก่ฝ่ายชายมากกว่าฝ่ายหญิงด้วยเหตุผลที่เห็นได้โดยง่าย เพราะชายนั้นถึงแม้จะแต่งงานมาแล้วสักกครั้งก็ไม่เป็นไร จะหาหญิงสำหรับแต่งงานได้ใหม่เสมอ แต่ส่วนหญิง ถ้าแต่งงานเสียครั้งหนึ่งแล้ว ก็ยากที่จะหาสามีใหม่ได้ ถ้าแลมีลูกด้วยแล้วก็ยิ่งจะลำบากมากขึ้น

การแต่งงานชั่วคราวนั้น บางทีอาจจะเป็นของสะดวกสำหรับชายและหญิงได้ แต่ส่วนลูกจะว่าอย่างไร ? เหตุใดหนอคนเราช่างไม่คิดถึงความเสียหายซึ่งทารกอันหาความผิดมิได้จะต้องแบกบาปรับความชั่วร้ายแห่งบิดามารดา ? ขอให้นึกถึงความอัปยศซึ่งเด็กจะต้องรับเพราะไม่สามารถจะอธิบายได้ว่า เหตุใดบิดามารดาซึ่งยังมีชีวิตอยู่ จึงมิได้อยู่เป็นสามีภรรยากัน ! การเช่นนี้ย่อมมีอยู่ทั่วไปทุกประเทศเป็นธรรมดา แต่ถ้าเป็นการปรกติซึ่งเกิดขึ้นเอง ๆ ตามที่ดูเหมือนจะเป็นอยู่ในหมู่เรามีในกรุงเทพ ฯ เป็นอาทิฉะนั้นแล้ว ก็ไม่เป็นเครื่องที่จะทำให้จรรยาแห่งชาติเราดีขึ้นเลย การที่จะส่งเสริมการ “แต่งงานโดยธรรมดาโลก” นั้น ก็เท่ากับส่งเสริมการผสมอย่างสัตว์ ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นของชั่วร้ายกว่าการมีเมียหลายคน ซึ่งคนไทยสมัยใหม่ย่อมคัดค้านต่อหน้าธารกำนัล แต่ซึ่งยังทำกันอยู่ในที่แฝง ! ที่จริงข้าพเจ้าจะใคร่

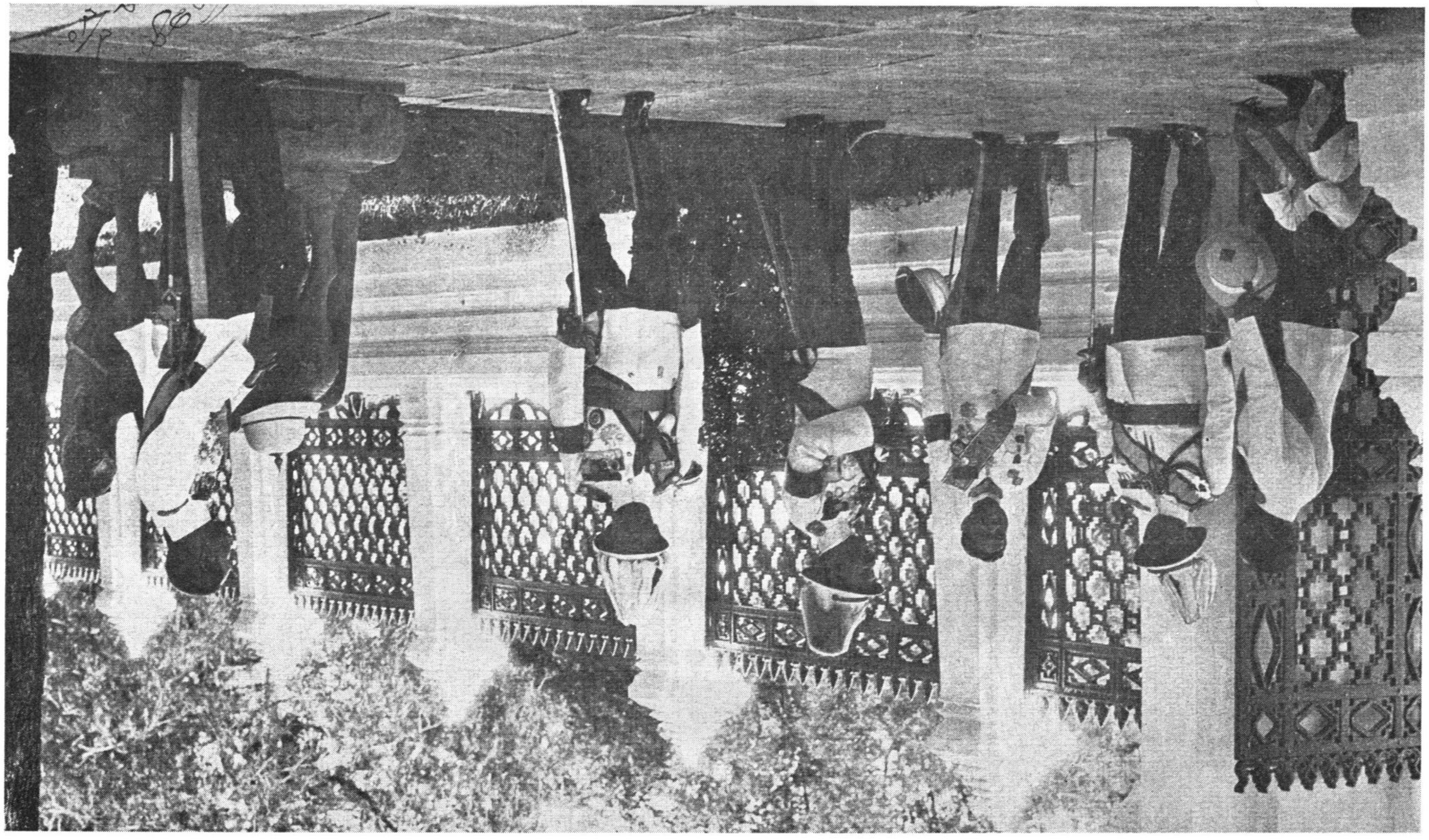
ยืนยันว่า เพื่อความสะดวกแห่งการมีเมียหลายคนนั้นเอง คนจำพวกที่ชอบ "แต่งงานโดยธรรมดาโลก" จึงคงได้รับความอุดหนุนของคนไทยสมัยใหม่ชั้นสูง ๆ อยู่

ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะพูดกับท่านผู้มีสติปัญญาความคิดและซึ่งความเห็นมีน้ำหนัก ท่านเห็นว่าเป็นของควรแหละหรือ ที่เมืองไทยอันเป็นประเทศที่รุ่งเรืองแล้วในหมู่ประเทศทั้งหลาย จะยังคงมีหลักแห่งสกุลวงศ์อ่อนแอนอยู่เช่นนี้? ถ้าเราจะทำให้กิจการภายในครอบครัวของเราแน่นหนากว่าการแต่งงานชั่วคราวไม่ได้แล้ว นามสกุลใหม่ของเราจะมีประโยชน์อะไรเล่า? เมื่อไม่มีความมั่นคงตราบใด สมบัติและเกียรติคุณแห่งสกุลวงศ์ของเราก็ไม่ปราศจากอันตรายได้ตราบนั้น ลักษณะแห่งการแต่งงานกันโดยธรรมดาโลกนั้น ย่อมขัดกับทางจรรยาข้อนี้ย่อมปรากฏแก่คนทั้งปวง เพราะเหตุเป็นเครื่องบำรุงความชั่วร้ายหลายอย่าง มีการร่วมประเพณีปนเปและการทำชู้เป็นต้น ทั้งเปิดประตูให้แก่หญิงแพศยาได้เข้ามาในสมาคมแห่งหญิงผู้ดี และให้โอกาสแก่หญิงเถื่อนเหล่านี้มาล่อลวงชายหนุ่ม ๆ ที่จะเป็นคนดีให้เสียหายขายตนไปมากแล้ว

ท่านจะไม่คิดถึงบุตรหญิงและบุตรชายของท่านซึ่งจะเป็นผู้รับรักษาเกียรติคุณแห่งชาติไทยต่อไปบ้างหรือ? ท่านทั้งหลายจะไม่ช่วยกันขัดขวางไม่ให้เขาฆ่าชาติของเขาเสียเองหรือ? ท่านจะไม่ช่วยกันทำลายความประพฤติอันลามกไม่มียางซึ่งมีอยู่ในหมู่เราโดยเปิดเผยหรือ?

ขอจงสงสารผู้หญิงและเด็กสาวของเราบ้าง ขอจงช่วยให้เขาได้รับความยุติธรรมและเสมอภาค ขอจงช่วยให้เขาได้รับเกียรติยศอย่าง

ꯑꯃꯁꯨꯡꯐꯤꯡꯒꯤꯃꯇꯝ ꯑꯃꯁꯨꯡ ꯃꯇꯨꯡꯏꯟꯇꯔꯒꯤꯃꯇꯝ ꯑꯁꯤꯒꯤꯃꯇꯨꯡ ꯏꯁ꯭ꯕꯔꯒꯤꯃꯇꯨꯡ ꯑꯃꯁꯨꯡ ꯑꯁꯤꯒꯤꯃꯇꯨꯡ ꯏꯁ꯭ꯕꯔꯒꯤꯃꯇꯨꯡ ꯑꯃꯁꯨꯡ ꯑꯁꯤꯒꯤꯃꯇꯨꯡ ꯏꯁ꯭ꯕꯔꯒꯤꯃꯇꯨꯡ ꯑꯃꯁꯨꯡ

ที่เขาควรจะได้ในฐานะที่จะเป็นมารดาแห่งชาติเรา ขอจงช่วยให้เขาได้รู้สึกความภูมิใจในนามว่าภรรยา โดยใช้ศัพท์อันนี้ในทางที่ควรเถิด! ถ้าท่านทั้งหลายได้ช่วยกันทำให้สำเร็จแล้ว ก็จะเป็นข้อที่เราทั้งหลายควรจะรู้สึกภาคภูมิใจได้อันหนึ่งโดยแท้

บท ๙

ความไม่รับผิดชอบของบิดามารดา

ผลร้ายซึ่งได้เกิดโดยตรงจากการแต่งงานชั่วคราวตามที่กล่าวมาแล้วในบทก่อนนั้น คือความไม่รับผิดชอบของบิดาและมารดา ซึ่งแท้จริงต้องนับว่าเป็นผลธรรมดาแห่งประเพณีอันหละหลวมนั่นเอง

เมื่อชายกับหญิงตกลงกันอย่างง่าย ๆ แต่งงานกันโดยธรรมดาโลกดังนี้ ก็ย่อมเห็นได้ว่ามิได้นึกฝันถึงการที่จะเป็นบิดามารดา ทั้งมิได้คำนึงถึงความรับผิดชอบซึ่งจะต้องมีมาในฐานะที่เป็นบิดามารดานั่นเลย ความปรารถนาของเขามีอยู่อย่างเดียวแต่จะกระทำการสมัครสังวาส ซึ่งเป็นความรู้สึกของเดียรัจฉานโดยแท้ ปราศจากความมุ่งหมายและความคิดอันสูงซึ่งมีแก่มนุษย์ทรุงเรือง ส่วนการที่เด็กซึ่งเกิดจากการร่วมสังวาสเช่นว่านั้นได้รับความเลี้ยงดูรักใคร่ของบิดามารดาก็เป็นธรรมดาของสัตว์ เพราะฉะนั้นจึงคงนับว่ามีลักษณะที่คล้ายสัตว์ชั้นต่ำกว่ามนุษย์อยู่มาก สัตว์ตัวผู้มักจะไม่เอาใจใส่เลี้ยงดูลูกเหมือนตัวเมีย ซึ่งถนอมรักษาลูกอยู่จนกว่าจะเติบโตพอที่จะเลี้ยงตัวเองได้ กลางเวลาที่ลูกมันไปจากรังหรือที่อยู่ ส่วนตัวผู้นั้น ถ้าเป็นสัตว์จำพวกนก ความเอาเป็นธุระในลูกของมันบางทีก็จะไม่สิ้นไปก่อนตัวเมีย แต่ถ้าเป็นพวกสัตว์ทีกนมตัวผู้มันก็ไม่เอาเป็นธุระแก่ลูกเลย และโดยมากไม่รู้ว่าลูกเกิดเมื่อไร

ด้วยซ้ำ ถ้าเป็นจำพวกสัตว์ทมเมียมาก เวลาที่พ่อจะได้พบลูกครั้งแรก และครั้งสุดนน ก็คงจะเป็นเมื่อเวลาที่มันไล่ให้ลูกมันไปเสียจากหมู่ เพราะมีอายพอที่จะแย่งเมียของพ่อได้แล้ว

ความเป็นไปคล้ายกับทกล่าวน ย่อมเป็นอยู่แต่ครอบครัวที่แต่งงานกันโดยธรรมดาโลก พ่อแม่อยู่กินด้วยกันโดยความมุ่งหมายแต่ความสนุกสบายสำหรับตัว เมื่อเกิดบุตร ก็รักใคร่อยู่ชั่วคราว เพราะใครเลยจะอดเอ็นดูทารกที่น่ารักได้ ? แต่ในไม่ช้าพ่อกรู้สึกเบื่อหน่ายเพราะได้ยินเสียงทารกที่ร้องไม่หยุดหย่อน เบื่อในการที่ต้องตื่นในเวลาค่ำคืน เบื่อเพราะกีดขวางในเมื่อเวลาที่จะหยอกเอินหรือกอดจูบเมียเขา ถ้าหากจะมีทางหาแม่นม และบังคับให้เมียมอบลูกให้แก่แม่นมได้แล้วนั่นแหละจึงจะได้รับความสำราญและได้เลยลืมลูก แต่ถ้าด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งเขาหาแม่นมไม่ได้ก็ดี หรือชักชวนให้เมียเลิกเลี้ยงบุตรเองไม่สำเร็จก็ดี เขาก็ไปเที่ยวหาเมียใหม่ให้มาอยู่ในบ้านบ้าง แต่โดยมากมักจะพากันไปอยู่เสียที่บ้านอื่น ซึ่งมักจะเป็นบ้านพ่อตาใหม่เสียแหละมาก แต่ถ้าหากเป็นคนที่มเงิน เขาก็หาเช่าบ้านหรือเช่าห้องอยู่ตามกำลังของเขา การมีบ้านมาก แม้จะเปลืองทรัพย์สินปานใด พวกชายหนุ่มสมัยใหม่ในกรุงเทพ ฯ ก็ยังชอบประพฤติกันอยู่ โดยอ้างเหตุว่า การที่ทำเช่นนเขาเดินตามแผนฝรั่ง และเมื่อยกข้อแก้ตัวนขึ้นได้แล้ว ชาวกรุงเทพ ฯ สมัยใหม่ย่อมเห็นว่าเป็นข้อที่อาจจะทำให้ความชั่วร้ายกลายดีได้

ส่วนหญิงเล่า ถ้าหากเป็นมารดาที่ดี (สาธุที่ยังมีมารดาเช่นนอยู่อีกมาก !) ก็ต้องทำอย่างดีที่สุดที่จะทำได้ ถึงแม้ผัวซึ่งโดยธรรมดาของมนุษย์ควรจะมาช่วยเขาบำรุงลูก ไม่นำพา เขาก็อุตส่าห์เลี้ยงดูรักษาลูกไปโดยลำพัง เด็กคนใดที่มีมารดาดังว่าน กนับว่าเป็นเคราะห์ดีอย่าง

ที่สุด เพราะเด็กนั้นได้มีโอกาสเจริญวัยในความพิทักษ์รักษาและความอบรมของมารดาทรักบุตร ซึ่งจะทำให้เขาเป็นคนสุภาพสุจริต และต่อไปเบื้องหน้าที่เขาจะต้องกระทำให้แก่หญิงผู้ได้ยอมมอบชีวิตให้อยู่ในความคุ้มครองของเขา แต่ถ้าหญิงผู้เป็นมารดานั้น ยอมให้ความรู้สึกอย่างสัตว์เป็นใหญ่ ก็ย่อมจะละทิ้งหน้าที่ซึ่งมารดาควรจะกระทำให้แก่บุตร เพื่อหาอุบายเหนี่ยวรั้งความรักของผัวซึ่งมีอยู่ที่ "เมียน้อย" นั้นกลับมา เด็กที่เกิดแต่มารดาเช่นนั้นนับว่าเป็นกรรมเสียตั้งแต่ออกแล้ว เพราะเมื่อจะหาความรักของบิดาและมารดาเป็นเครื่องอบรมรักษาไม่ได้แล้ว เด็กก็จะกลายเป็นเด็กบ้า เว้นไว้แต่บิดามารดาของเขาจะกลับได้สติส่งให้เด็กไปอยู่เสียกับพวกญาติพี่น้องซึ่งจะได้ช่วยดูแล หรือมิฉะนั้นส่งไปโรงเรียนที่พอจะได้ฝึกหัดสั่งสอนแล้ว เด็กนั้นก็จะกลายเป็นคนที่เห็นตัวเป็นใหญ่ ทำอะไรตามอำเภอใจบกพร่องในทางธรรมจริยาและความประพฤติ และถ้าเขาเลือกคบเพื่อนที่ชั่วแล้ว ในไม่ช้าก็จะต้องถูกส่งไปตัดสินดานหรือเข้าคุก หรือถ้าเบนเคราะห์ดีที่จะเอาตัวรอดจากที่เช่นนั้นได้ เขาก็ไม่เป็นที่เชิดชูแก่คณะที่เขาอาศัยอยู่เลย แม้แต่บิดาและมารดาของตนเองก็ตัด

ไม่ต้องสงสัยเลยว่า ความไม่รับผิดชอบของบิดามารดานั่นแหละเป็นเหตุให้ความบกพร่องในทางจรรยามีอยู่ในกรุงเทพ ฯ และหัวเมืองใหญ่ ๆ ในสมัยนี้ เพราะฉะนั้น ถ้าบิดาและมารดาจะรู้สึกความรับผิดชอบในส่วนบุตรโดยจริงจังแล้ว ก็จะเป็นประโยชน์ในอนาคตแห่งชาติเราเป็นอันมาก

แต่ถ้าเรายังยอมให้มีการแต่งงานกันโดยธรรมดาโลกและทั้งความชั่วร้ายซึ่งเกิดจากความประพฤติเช่นนี้มีอยู่ตราบใด เราจะหวังให้

ความรับผิดชอบของบิดามารดาในส่วนบุตรดังนี้ไม่ได้ตราบนั้น เพราะฉะนั้น วธทจะแก้ไขก็มีอยู่อย่างเดียว แต่จะต้องตัดรากเง่าแห่งความชั่วนั้นเสีย ในชั้นต้น เราจะต้องทำให้ทั้งหญิงและชายเข้าใจในความรับผิดชอบของการแต่งงานเสียก่อน คือเราต้องให้เขาเข้าใจว่า การแต่งงานเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตของเขาอย่างหนึ่ง และไม่ควรแต่งงานกันโดยปราศจากความไตร่ตรองถึงเหตุผลที่จะมีมาในเบื้องหน้าเลย ด้วยประการฉะนี้ เราจึงจะสามารถทำให้คนรู้สึกได้ว่า ความรับผิดชอบของบิดาและมารดา ใช่จะมีเพียงแต่ทำให้เกิดบุตรเท่านั้นหามิได้ แท้จริงความรับผิดชอบย่อมมีอยู่ตราบเท่าวันตาย! เราจะต้องเพาะนิสัยของเด็กรุ่นใหม่ให้รู้สึกความสำคัญว่า ผู้เป็นบิดามารดาย่อมมีหน้าที่อุปถัมภ์บำรุงบุตรของตนให้เป็นประโยชน์แก่คณะและเป็นพลเมืองที่ซื่อตรงต่อชาติ บุตรชายของตนต้องเป็นผู้สามารถฉลองพระเดชพระคุณพระมหากษัตริย์ ทำคุณแก่บ้านเมืองของตน โดยอาการอันสมนามว่าคนไทย ส่วนบุตรหญิงนั้นเล่า ก็ควรจะเป็นอาภรณ์ที่เชิดชูแก่ชาติ โดยทำตนให้เป็นภรรยาดีและมารดาที่รู้จักหน้าที่ของตน ผู้ใดไม่นำพาแก่บุตร ควรจะนับว่าบกพร่องในหน้าที่ของพลเมืองดี และการที่มีบุตรเป็นคนชั่ว ก็ควรจะทำให้รู้สึกว่าเป็นของที่น่าอับอายขายหน้าแก่คนทั้งปวง!

ในเรื่องนี้ ขออย่าได้พากันติโทษโรงเรียนเลย ขอให้ระลึกว่าโรงเรียนรัฐบาลแทบทั้งหมดสอนแต่เวลากลางวันเท่านั้น และเด็กมีเวลาอยู่บ้านมากกว่าอยู่โรงเรียน เราไม่ควรจะยอมให้บิดามารดาปัดเสียซึ่งหน้าที่รับผิดชอบ โดยพากันมาติโทษโรงเรียน ซึ่งมีแต่หน้าที่สอนวิชาเท่านั้น ส่วนความอบรมในความประพฤตินั้น ยังคงตกอยู่กับบิดาและมารดา

ข้าพเจ้าขอให้ท่านทั้งหลายคำนึงถึงปัญหาความไม่รับผิดชอบของบิดามารดาให้จงหนัก อันความชั่วทั้งปวงจะถอนรากถากเง่าให้หมดไปในทันใดนั้น ย่อมไม่ได้อย่างแน่ แต่เราก็จำเป็นจะต้องตั้งต้นวันหนึ่ง

ท่านทั้งหลาย ท่านอาจจะช่วยได้ทุกคน!

ท่านผู้เป็นบิดามารดาอยู่แล้ว ก็ควรจะสั่งสอนบุตรของท่านได้ด้วยโอวาทและความตั้งตนไว้ให้เห็นเป็นตัวอย่าง เพื่อให้เขาเข้าใจและรู้สึกในความรับผิดชอบของบิดามารดา อย่าให้เขาแต่งงานก่อนถึงอายุอันสมควรจะรู้หน้าที่ และอย่าให้เขาแต่งงานอย่างที่เรียกว่า โดยธรรมดาโลก หรือยอมให้เขามีเมียลับเลยเป็นอันขาด

ขอท่านทั้งหลายจงแสดงความเกลียดชังในความประพฤติเลวทรามซึ่งมีมากขึ้นทุกวันในหมู่หนุ่ม ๆ สมัยใหม่ในกรุงเทพ ฯ ขออย่าได้ส่งเสริมความประพฤติอันหละหลวมในทางจรรยา ให้พวกหนุ่ม ๆ ของเราเข้าใจเสียบ้างเถิดว่า การมีบ้านลับและเมียลับย่อมเป็นของชั่ว และควรเราทั้งหลายจะอุดหนุนการแต่งงานซึ่งกระทำกันโดยเปิดเผยอย่างสุจริตจะเป็นโดยประเพณีโบราณหรือจดทะเบียนต่อหน้าเจ้าพนักงานก็ได้ ขอให้การแต่งงานเป็นไปเพื่อเกียรติยศ มิใช่เรื่องที่จะต้องปกปิดรักษาเป็นความลับเลย

บท ๑๐

การค้าหญิงสาว

ผลอันหนึ่งแห่งประเพณีอันชั่วร้ายซึ่งให้ชื่อว่าการแต่งงานกันโดยธรรมดาโลก กับความไม่รับผิดชอบแห่งบิดามารดา รวมสองประการนั้นดาลให้มีการค้าขายขึ้นอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นที่น่าละอายอย่างยิ่ง คือการค้าหญิงสาว ซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบว่าแม้กฎหมายก็ไม่สามารถกำจัดได้

เราคนไทย ย่อมรู้สึกภาคภูมิในใจอยู่เสมอในการที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ได้ทรงประกาศพระราชบัญญัติเลิกทาส ซึ่งถึงแม้ว่าทาสที่เลิกนั้น ยังไกลกับทาสที่เคยมีอยู่ในอเมริกา เพราะเหตุว่าทาสของเรานั้น เป็นแต่เพียงถูกหนี้อยู่รับใช้เจ้าเงินจำเพาะเวลาที่ยังมีหนี้และถ้าหนี้นั้นหมดวันใด ลูกหนี้ก็เป็นอิสระแก่ตนไปจากบ้านเจ้าเงินได้ทันทีนะนั่นเอง แต่ความเป็นทาสแม้อย่างเบาเช่นนี้ก็ชอบแล้วที่จะถือว่าไม่สมควรจะให้มีอยู่ในหมู่คนไทย การเลิกนั้น จึงได้พากันชื่นชมยินดีไม่แต่ในเมืองไทยทั่วตลอดไปทุกหนแห่ง ว่าเป็นสิ่งประเสริฐซึ่งพระองค์ได้ทรงกระทำในรัชสมัยอันประเสริฐของพระองค์

แต่มีชาวเราน้อยคนที่ได้คิดถึงความชั่วร้ายซึ่งมีอยู่ยิ่งกว่าการมีทาสและซึ่งถ้ามีเสียงก็คงจะร้องตะโกนด้วยเสียงอันดัง แต่ความชั่วนี้หาได้มีเสียงร้องขึ้นได้ไม่ เพราะมีเหตุผลประกอบกันหลายอย่างซึ่งทำให้คนเคราะห์ร้ายร้องไม่ออก

บางทีจะมีผู้นึกเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นบ้า ในการที่ลากเอาสิ่งโสมมอันนี้มาสู่แสงสว่าง แต่เป็นธรรมดาของความชั่ว เราจำต้องพิจารณาดูโดยละเอียดเสียก่อนจึงจะล้างได้ ข้าพเจ้าจึงได้สู้ผ้าผืนกล้าวให้เป็นที่ขวางหูแห่งคนบางจำพวก เพราะเหตุต่าง ๆ ซึ่งข้าพเจ้าไม่อยากจะพรรณนา แต่เรื่องนี้ได้ผูกใจข้าพเจ้าอยู่นานแล้ว ซึ่งสงสารของข้าพเจ้าหลายคนก็ย่อมทราบอยู่ดี และบางทีก็มีหวั่นเกรงเพราะเยาะข้าพเจ้า แต่ตัวข้าพเจ้าเองไม่เห็นขันเลย ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไปอย่างสั้นที่สุดที่จะกล่าวได้

สมมุติว่าท่านต้องการจะมีเมียใหม่ ท่านจะเริ่มจัดการอย่างไร ? ถ้าท่านแก่ตัวมาแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่มีอะไรจะสอนท่านอีก แต่ข้าพเจ้าก็ยังจะขอให้ท่านอ่านอยู่ดี เพราะบางทีจะมีข้อที่ควรเก็บไปตรึกตรองได้

เริ่มต้นท่านจะต้องจัดการในเรื่องนี้ก่อน ตัวท่านเองจะต้องตกลงใจเสียก่อนว่า ท่านจะต้องการให้หญิงที่จะหามานั้นเป็นเมียหลวง หรือเมียน้อย หรือเมียลับ ? ถ้าท่านจะต้องการให้เป็นเมียหลวง ท่านก็จะต้องเดินตามทางซึ่งเป็นประเพณีรู้กันอยู่โดยทั่วแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องกล่าวโดยพิสดารอีก การแต่งงานนั้น ในเวลานี้คนหนุ่ม ๆ สมัยใหม่ชั้นสูง ๆ ของเรา ลงความเห็นว่าไม่เป็นของสนุกเลย และซึ่งถ้าจะทำให้ดีแล้วก็เป็นการเปลืองเงินมากด้วย แต่อาศัยเหตุที่ไม่มีเมียหลวงคนใดเขาจะยอมมาเป็นภรรยาด้วยวิธีอย่างอื่น การแต่งงานจึงได้คงกระทำกันอยู่

ข้อนี้ยอมอธิบายเหตุที่คนชั้นหนุ่ม ๆ ของเราพอใจในการมีเมียลับมากกว่าเมียหลวง เพราะว่าในการมีเมียลับนั้นไม่ต้องเอะอะวุ่นวายอย่างไร การมีเมียน้อยก็เหมือนกัน เป็นแต่การเพิ่มจำนวนขึ้นในครอบครัว จึงกระทำกันแต่โดยเงียบ ๆ และบางทีก็โดยลับ ๆ ด้วย

ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่ผิดที่จะกล่าวว่า การมีเมียน้อยเป็นประเพณีโบราณ ซึ่งคนไทยหนุ่ม ๆ สมัยใหม่ไม่ชอบเลย เพราะว่าเป็นประเพณีมีเมียหลายคน ซึ่งหนุ่ม ๆ ผู้ได้รับความศึกษามาแล้วอย่างฝรั่งร้องให้เลิก พวกหนุ่มเหล่านี้ได้รู้แบบใหม่ คือ มีเมียลับ ซึ่งเขาเห็นว่าสมควรแก่คน "ศิวิไลซ์" สมัยใหม่ ซึ่งมีเมียออกหน้าแต่คนเดียวอย่างฝรั่ง

การมีเมียน้อยนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าเปลืองน้อยกว่าเมียลับ เพราะว่าการที่จะหามานั้นก็ไม่สู้จะเปลืองกมากน้อย ด้วยเหตุว่าหญิงนั้นโดยมากอยู่ในบ้านตนแล้ว ครั้นเมื่อได้เป็นเมีย หญิงก็คงอยู่กินในบ้านเดียวกับเมียหลวงนั่นเอง สำหรับเมียหลวงใช้สอยในกิจการทั่วไปส่วนเมียน้อยก็ไม่ต้องรับความลำบากร้อนใจมากนัก และถ้ามีลูกด้วยแล้ว ก็ลับได้รับความอุปถัมภบำรุงมากขึ้นเสียอีก ถ้าและเมียหลวงไม่มีลูก เมียน้อยก็นับว่าได้ถึงซึ่งความสุขเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนเมียลับนั้น เป็นเหตุให้ชายต้องใช้จ่ายเปลืองมาก! ในชั้นต้นก็ต้องไปเที่ยวหาหญิงแก่อะไรคน ๑ ให้เป็น "เอเยนต์" ไปพูดจาล่อลวงหญิงที่ตนต้องการ ตามวิธีที่สอเหล่านี้ยอมเข้าใจใช้เป็นอย่างดี และถ้าหญิงนั้นมีความเต็มใจด้วย แม้สอกจัดการตกลงทีเดียว และถ้าถึงเนื้อถึงตัวได้เสียกันแล้วอย่างที่มักจะเป็นอยู่เนือง ๆ ก็จึงพึงทำต่อไป ก็นับว่าไม่เป็นของยากเย็น มีอยู่แต่เพียงเข้าไปหาบิดามารดาของหญิง ขอให้เงินเสียสัก ๕๐๐ บาท หรือถ้าบิดามารดาเป็นคนอนาถาจะให้น้อยกว่านั้นก็ได้ และขอที่จะยกขึ้นพูดว่า ลูกสาวได้เสียตัวเป็นเมียแล้วเช่นนี้ก็ทำให้ราคาของหญิงนั้นน้อยลงได้มาก เพราะบิดามารดาของหญิงนั้นจำใจต้องรับเงินตามแต่จะได้ดีกว่าที่จะเสียลูกสาวไปโดยไม่ได้อะไรเลย! แต่ถ้าหญิงนั้นฉลาดไม่ยอมเสียตัว ก็จำเป็นจะต้องตรงไปหาบิดามารดาของเขาต่อรองกันอย่างดีที่สุดที่จะทำได้ บิดามารดาที่เป็นหม้ายมักจะตกลงง่ายที่สุด เพราะว่าเขาอยากให้ลูกสาวไปเสียจากบ้านอยู่แล้ว หญิงที่เป็นหม้ายบางคนถึงกับใช้ให้แม่สื่อไปเที่ยวพูดกับชายหนุ่ม ๆ ที่น่าจะยกลูกสาวให้เพื่อชักนำมาให้เกี่ยวข้องกับลูกสาวด้วยซ้ำ อย่างไรก็ดี ปัญหามีอยู่ที่ตรงจำนวนเงินเท่านั้น ถ้าให้มากพอแล้ว โดยมากก็เต็มใจที่จะให้ลูกสาว และบางรายถ้าลูกสาวไม่ยอมที่จะมีผัว ก็ถึงกับเฆี่ยนตีข่มใจด้วยซ้ำ

เมื่อจะตกลงได้หญิงมาสมประสงค์แล้ว ก็จึงจะพึงทำต่อไป ก็คือเที่ยวหาเช่าบ้านหรือห้องสำหรับอยู่ และถ้าต่อรองตกลงกับบิดามารดาของหญิงเมื่อใด ก็พาไปอยู่ที่ซึ่งเตรียมไว้ นี่เป็นเสร็จพิธีแต่งงานที่หญิงอันน่าสงสารนี้จะพึงได้รับในชีวิตของเขา

เมียลับเช่นนี้ ในระหว่างที่สามียังรักอยู่ก็มีความสุขพอประมาณ เงินทองเพชรพลอยเครื่องแต่งตัวก็พอหา รถยนต์หรือรถมากมายเท่าใดๆ ก็ได้ตามแต่กำลังของผัว แต่ครั้นความรักของผัวแปรปรวนไปอยู่กับหญิงอื่น การอย่างหนึ่งอย่างใดใน ๓ อย่างนี้ ก็จะเกิดมีแก่หญิงผู้เป็นเมียลับ คือถ้าชายเป็นคนมั่งมี เขาก็ให้หญิงอยู่อาศัยในห้องที่เช่าอยู่ต่อไปโดยลำพังและให้เงินกินบ้าง แต่ถ้าหญิงนั้นพอใจจะกลับไปอยู่กับพ่อแม่ก็ไปได้และก็ให้เงินกินบ้างพอสมควร หรือถ้าชายไม่สู้จะมั่งมี เขาก็จัดส่งหญิงนั้นกลับไปอยู่กับพ่อแม่ และถ้ามีเงินพอและจำได้ เขาก็ส่งเงินไปให้บ้างเป็นครั้งคราว แต่ถ้าชายเป็นคนที่ใจทมิฬหินชาติ เขาก็หาข้อแก้ตัวสำหรับเลิกกับหญิงแล้วไล่ให้ไปเสียจากที่อยู่

หญิงที่เคราะห์ร้ายเช่นนี้ ไม่มีหนทางที่จะแก้ไขป้องกันความดุร้ายทารุณเช่นนี้ได้ เพราะว่าชายมิได้ทำสิ่งใดที่เป็นการนอกเหนือกฎหมาย จะพ้องในฐานล่อลวงร่วมประเวณีก็ไม่ได้ เพราะการที่พ่อแม่ตกลงยินยอมทำให้หญิงเป็นเมียของชายโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว และส่วนตัวเองก็ได้อยู่กินกับชายมาแล้วด้วยความพร้อมใจ ส่วนการที่เลิกหย่านั้นก็ไม่ผิดกฎหมาย ตกลงว่าหญิงนั้นมีกรรม เพราะว่า “กฎหมายผู้ชายทำ” นั้นไม่ได้เปิดโอกาสอย่างไรให้หญิงร้องทุกข์ได้ ถึงอย่างไรก็ดี หญิงนั้นก็ไม่สามารถที่จะร้องได้ ด้วยยังมีความอับอายเกินกว่าจะไปไขความที่ทำไว้ในที่ลับให้แจ้งชนในศาลอันเป็นสาธารณสถานที่คนทั่งหลายไปมาได้

หญิงที่ถูกกระทำร้ายเพราะชายชั่วเช่นนี้ บางทีก็ต้องหันไปสู่อาชีวะอันเลอมศักดิ์ ซึ่งทำลายทั้งร่างกายและจิตใจของเขา หญิงประเภทนี้เมื่อออกจากชายคนหนึ่งแล้ว ก็ตกไปถึงมือชายคนอื่นซึ่งชั่วร้าย

ใจทมิพไม่ผิดกัน ตกต่ำลงไปทุกที จนที่สุดก็กลายเป็นหญิงโคมเขียว!
สิ่งที่น่าเคืองที่สุดนั้น ก็คือหญิงทบรสุทธถูกสาวชาวบ้านนอกที่พอมีอันจะกิน แต่ค่อนข้างเชลาเบาปัญญาถูกล่อลวงเข้ามาในกรุงเทพฯ โดยความหวังตั้งใจว่าจะได้มาเป็นภรรยาชุนนางอะไรคน ๑ แต่รู้สึกได้เมื่อภายหลังเสียแล้ว ว่าตนถูกล่อลวงเข้ามาให้ได้รับความลำบากยากเข็ญยิ่งกว่าทาส

การค้าหญิงสาวอย่างชั่วร้ายแสนสาหัสนี้ ได้กระทำกันอยู่ต่อหน้าเราทุกวัน แต่ดูเหมือนไม่มีใครจะได้นึกฝันว่าเป็นของน่าอัปยศชั่วร้ายปานใด ที่การค้าขายเช่นนี้มีอยู่ได้ ก็เพราะว่าเราบางคนนึกเสียว่าไม่ใช่กงการอะไรของเรานั่นประการ ๑ และอีกประการ ๑ ซึ่งชั่วร้ายก็เพราะได้รับความอุปถัมภ์แห่งคนหลายคนที่อยู่ในตำแหน่งสูงๆ การ

ค้าขายเช่นนี้จึงกำไรอยู่!

แต่คนที่ชั่วที่สุดนั้นคือพวกหญิงที่หากินโดยเป็นแม่สื่อ ข้าพเจ้าได้ทราบเรื่องว่ามีอยู่คน ๑ ซึ่งหากินอยู่ทางนี้โดยปรกติ และมักพอใจที่จะอวดรูปของบรรดาผู้อุปถัมภ์เขา และในหมู่รูปที่เขาอวดนี้มีรูปที่เรารู้จักหน้าค่าตาอยู่หลายคน! หญิงเหล่านี้ได้แอบแฝงเข้าไปในบ้านผู้ดีได้โดยอุบายต่าง ๆ ข้าพเจ้าเองได้เคยประกาศว่า ถ้าพบหญิงโหดเช่นนี้ในบ้านของข้าพเจ้าเมื่อใด ข้าพเจ้าจะถือกฎหมายไว้ในมือเฆี่ยนเสียให้สาใจและจะยอมทนค่าเสียหายให้ภายหลัง ต่อนั้นมาข้าพเจ้าไม่เคยได้รับความรำคาญจากหญิงพวกนี้เลย ถ้าบรรดาเจ้าของบ้านจะประกาศอย่างข้าพเจ้าบ้างแล้วก็คงจะเห็นผลได้บ้าง แต่บางทีก็จะไม่สู้มากมายนัก เพราะหญิงแก่เหล่านี้คงจะหันไปหาพวกที่อยู่ห้องแถว ซึ่งเป็นสำนักของพวกที่เป็นเหยื่อของมันโดยปรกติอยู่แล้ว

ยังมีทางอยู่อีกทาง ๑ แต่เป็นทางที่ยาก ก็คือสั่งสอนให้บรรดาบิดามารดารู้สึกความอัปยศเสียหายในการที่ขายลูกสาว แต่เมื่อความโลภแห่งมนุษย์ยังมีอยู่หนาแน่นเช่นนี้ตราบใด และเมื่อยังนิยมการมีเมียฉบังบรรดาหนุ่ม ๆ มีความประสงค์ที่จะซื้ออยู่เช่นนี้ การที่จะคิดแก้ไขในเรื่องนี้ยังไม่เป็นที่หวังได้อยู่ตราบนั้น

ก็ความชั่วที่เป็นอยู่อย่างนี้ จะไม่มีทางแก้ไขให้หมดสิ้นบ้างหรือ? จะให้เสียงของข้าพเจ้าเป็นเสียงเดียวที่ร่ำพันอยู่ในป่าเปลี่ยวฉะนั้นหรือ?

บท ๑๑

ความหยุมหยิม

โคลนก้อนร้ายที่สุดอีกก้อน ๑ ก็คือความหยุมหยิมซึ่งเป็นผลโดยตรงแห่งการถือตนเป็นสำคัญ อันเกิดจากความสงบศึกและความศิวิไลซ์ ในเวลาสงครามคนเราทุกคนมีกิจอันพึงกระทำทั้งด้วยกายและด้วยใจมากเกินไปที่จะนึกถึงตน และที่จริงถึงแม้ว่าอยากจะนึก ก็นึกไม่ได้ เพราะฉะนั้นทุกประเทศที่สงบศึกมานาน พลเมืองแห่งประเทศนั้นจึงกลายเป็นคนถือตนว่าสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่น เห็นแต่ประโยชน์ของตน มีความคิดแคบทั้งนิสัยก็หยุมหยิมมากขึ้นทุกวัน

ในประเทศเราเองก็ดุจกัน ก่อนที่เราได้รับความ “ศิวิไลซ์” ถึงเพียงนี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าความสำราญใจในเวลาปรกติของเรา คงจะได้มีแก่เรามากกว่าเวลาบัดนี้เป็นแน่ เพราะว่าคงจะมิได้ยกตนให้สูงลอยถึงปานนี้ นิสัยใจคออันหยุมหยิมอย่างบัดนี้จึงมิได้มีแก่เรา ต่อเมื่อความ “ศิวิไลซ์” จากยุโรปมาถึงเราเข้าแล้ว สอนให้เรารู้สึกคุณแห่ง

ความ “ศิวิไลซ์” ในทางที่ให้ความสุขสำราญส่วนตัว เมื่อนั้นเราจึงได้รู้สึกขึ้นมาว่าเราได้ละเลยประโยชน์ส่วนตัวของเราปานใด แต่นั้นมาเราก็มิได้เฉยชาประกอบกิจการทั้งปวงให้เจริญทันสมัย เพราะฉะนั้นในเวลาไม่ช้านัก เราทุก ๆ คนจึงได้ยกตนขึ้นไปลอยอยู่บนแท่นซึ่งเราได้ทำขึ้นไว้เองสำหรับตัวเรานั่ง เราได้ถึงแล้วซึ่งความ “ศิวิไลซ์” และด้วยเหตุนี้เราจึงได้กลายเป็นคนทมนสัยหยุมหยิม

บุคคลทมนสัยหยุมหยิมนั้น ความจริงเป็นคนน่าขัน แต่บางทีก็เป็นอันตรายได้ เพราะว่าเขามักจะเต็มไปด้วยความมุ่งร้าย กิจการใดๆ ทมขึ้น ถ้าเขามิได้มีส่วนหรือเป็นตัวสำคัญอยู่ในกิจการนั้น ๆ แล้ว เขาเป็นไม่เห็นด้วยทั้งสิ้น และเพื่อกันกางมิให้กิจการนั้นดำเนินไป เขาจะยับยั้งที่จะใช้อุบายแม้จะเลวทรามปานใดนั้นก็หาไม่ และกิจการนั้นถึงแม้จะเป็นของสำคัญสำหรับชาติปานใด ก็ไม่ประหลาดอะไร ถ้าเขาไม่มีส่วนอยู่ด้วยและจะไม่ได้รับความสรรเสริญเฉพาะตัวเขาแล้ว คนหยุมหยิมทั้งหลายเป็นต้องไม่เห็นด้วยทั้งสิ้น! ทั้งนี้ใช่ว่าเขาจะทำการโดยเปิดเผยก็หามิได้ เพราะการที่ทำเช่นนั้น ถ้าไปเสียท่วงทีในการตอบโต้กัน ก็เป็นเสียรัศมีส่วนตัว คนชนิดนี้จึงพอใจทำการแต่ในที่มืด หรือจะใช้คำเปรียบให้สมสมัย ก็จะใช้ได้ว่าคนชนิดนี้พอใจขุดอุโมงค์วางดินระเบิดมากกว่าการประจัญบานด้วยดาบปลายปืนหรือยิงต่อสู้ด้วยปืนใหญ่

กิจการอย่างใด ๆ มีบ้างหรือไม่ซึ่งเรามิได้ในสมัยนี้ ที่มิได้มีผู้ “ขุดอุโมงค์ทำลาย” เช่นนั้น? การตั้งคณะเสือป่า ตามที่เราทั้งหลายย่อมรู้อยู่ด้วยกันแล้ว ก็อาจจะยกขึ้นได้เป็นตัวอย่าง แต่เรื่องนี้ขอยุติกันที เพราะข้าพเจ้าหวังใจว่าเป็นเรื่องเก่าแล้ว และจะไม่มีใครฟื้นขึ้นมาอีก ส่วนความดำริของกรรมการราชนาวีสมาคมนั้น ประสบสมัยที่เหมาะ

กว่าการตั้งเสียอีก ด้วยเหตุว่าได้เริ่มจัดขึ้นในเวลาซึ่งผู้ที่มีสติปัญญาทั้งหลายพากันรู้สึกยุ่งยากภัยว่ามีอยู่เพียงใด แต่ถึงกระนั้นราชนาวีสมาคมจะได้รอดพ้นจากคนขอโมงค์วางดินระเบิดที่มีอยู่ทั่วไปนั้นก็หามิได้ อุทาหรณ์ต่าง ๆ ยังมีที่จะยกมากล่าวได้เป็นอันมาก แต่จะยกขึ้นทำไม อ่านมันก็ไม่สนุกดอกไม่ใช่หรือ ?

บัดนี้ข้าพเจ้าจะขอถามท่านทั้งหลาย ว่าในการที่บรรพบุรุษของเราเมื่อ ๒๐๐๐ ปี มาแล้ว ได้พร้อมใจกันผละตัวออกหากจากความกดขี่ของเจ้าแผ่นดินจีน มาตั้งคณะเป็นใหญ่ให้นามว่าชาติไทยขึ้นนั้น มีลักษณะอันหยุมหยิมอยู่ในการนั้นบ้างหรือไม่ ? ในการที่พระร่วงเมืองละโว้ได้ตกลงพระทัยจะไม่ส่งส่วยน้ำไปยังเจ้ากรุงขอมผู้เป็นใหญ่กด เมื่อสมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีที่ ๑ พระเจ้าอู่ทอง ได้ย้ายมาตั้งราชธานีในกรุงศรีอยุธยา คือตั้งราชอาณาจักรไทยขึ้นได้ ในสมัยที่ขอมผู้เป็นศัตรูยังมีอำนาจอยู่นั่นกัด หรือในการที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชผู้ทรงเป็นมหาวีรบุรุษแห่งชาติเรา ได้ทรงกู้เมืองเป็นอิสระไม่ยอมอ่อนต่อพระเจ้ากรุงหงสาวดี และทรงกระทำยุทธหัตถีชัยแก่พระมหาอุปราชาแห่งหงสาวดีกัด หรือในการที่สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงสถาปนาราชธานี ณ กรุงเทพมหานครนั่นกัด เหตุการณ์เหล่านี้ได้มีลักษณะอันหยุมหยิมบ้างหรือไม่ ? ข้าพเจ้าก็ไม่จำเป็นที่จะกล่าวว่าคำตอบปัญหานี้ควรเป็นคำปฏิเสธทั้งสิ้น !

แต่ถ้าท่านจะพลิกอ่านพงศาวดารของเราดู ท่านจะเห็นได้ว่าก่อนหน้าที่จะเกิดความพินาศฉิบหายแก่เราคราวใด ต้องมีสมัยเวลาที่คนเราเกิดมีความหยุมหยิมยุยงคิดร้ายซึ่งกันและกัน อันเป็นผลแห่งความปรารถนาหาประโยชน์และความเป็นใหญ่ส่วนตัวทั้งสิ้น

การเช่นนั้นจะเป็นอยู่เฉพาะชาติเราก็หามิได้ ย่อมเหมือนกันทั่วไป ไม่ว่าในยุโรปหรืออาเซีย ชาติใดที่ได้มีความสงบศึกมานาน ชาตินั้นก็ย่อมหาความสำราญและประโยชน์ส่วนตัวทุกคน ความรักตัวมากขนความหยุมหยิมจงเกดมตามมา แลถงแมวาคนเหลานนจะมกคุยโตต่าง ๆ เขาจะสามารถคิดกิจการให้ใหญ่โตเหมือนปากก็หามิได้ เมื่อกิจการทั้งปวงถูกมัดรัดแคบเข้ามาเพื่อประโยชน์อย่างเดียว คือประโยชน์ส่วนตัวเช่นนี้แล้ว กถึงเวลาที่ชาติแข็งแรงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะก้าวเข้ามาล้างชาติทิ้งแต่คนบัดซบ สำคัญว่าความเห็นของตนเป็นใหญ่ ไม่สามารถจะคิดอะไรให้ไกลไปกว่าตนเองได้

ข้าพเจ้าหวังใจว่า ท่านทั้งหลายไม่มีความปรารถนาที่จะให้ชาติของท่านเลื่อนลอยไปในทางนั้นไม่ใช่หรือ ? เวลายังมีอยู่พอที่เราทั้งหลายจะยังตัวของเราไว้ เพราะว่าเรายังหาได้ลอยไปไกลจนเกินนักไม่ แต่เราจะต้องช่วยกันจับพาย ๆ เรือของเราที่ลอยอยู่นั้น ทวนน้ำขึ้นไปอย่างดีที่สุดที่จะทำได้ และเราจะต้องรีบร้อนด้วย

ข้าพเจ้าขอวิงวอนให้ท่านตั้งต้นในวันนี้ เพราะถ้ารอไปจนถึงวันหน้า เรือของเราอาจจะเข้าไปใกล้แก่งผาเกินกว่าที่เราจะแก้ไขได้ด้วยพาย

ท่านจะตั้งต้นอย่างไร ?

ไม่ลำบากเลย คือบรรดากิจการใดซึ่งมีผู้ดำริริเริ่มขึ้น จะเป็นรัฐบาลก็ดี หรือบุคคล หรือสมาคมใด ๆ ที่มีความคิดมุ่งต่อประโยชน์แห่งชาติ อย่างเช่นคณะเสือป่าและราชนาวีสมาคมฉะนี้ไซร้ ขอให้ท่านพิจารณาดูกิจการนั้น ๆ ด้วยความคิดอันกว้างขวางและรอบคอบ ขอ

อย่าให้ท่านคิดถึงกิจการนั้น ๆ ว่าจะเป็นประโยชน์อย่างไรสำหรับตัวท่านเลย ขอให้คำนึงถึงแต่ประโยชน์สำหรับชาติ แล้วและพยายามที่จะเชื่อว่า ถ้ากิจการนั้น ๆ เป็นประโยชน์สำหรับชาติแล้ว ก็ย่อมจะเป็นประโยชน์สำหรับตัวท่านเหมือนกัน เพราะว่าท่านเป็นอะไร ไม่ใช่ส่วนหนึ่งของชาติหรือ? ถ้าชาตินนล่มจมท่านก็ต้องล่มจมด้วย เว้นไว้แต่ท่านจะเป็นคนขี้ขลาดที่เอาตัวรอดจากชาติของท่าน ดังกะลาส์ที่ขลาดหนีจากเรือของตนฉะนั้น แต่ข้าพเจ้าหวังใจว่า ท่านคงจะไม่เป็นไปได้เช่นนั้นเป็นแน่แท้

ถ้าท่านผีกฝืนตนเอง ให้คิดไปแต่ในทางที่ข้าพเจ้าวิงวอนนั้นแล้ว ท่านก็คงจะรู้สึกว่าความหยุมหยิมหมดไปจากนิสัยของท่าน ตุจบังตาที่หลุดจากตาทุานฉะนน และทานจะแลเหนการภายหนาอนล่างงามอย่างที่ท่านมิได้เคยเห็นมาแต่ก่อน! เมื่อมีของที่พึงปรารถนาต่อหน้าท่านอยู่เช่นนี้แล้ว ท่านไม่รู้สึกหรือว่าควรจะพยายามปลดเปลื้องความหยุมหยิมที่มีอยู่ในนิสัย? ถ้าท่านยังมิได้พยายาม ข้าพเจ้าขอวิงวอนท่านทั้งหลายให้ลองพยายามดูสักที่เถิด

บท ๑๒

หลักฐานไม่มั่นคง

ข้าพเจ้าได้ตั้งใจทิ้งเรื่องนี้ไว้จนที่สุด ด้วยเหตุว่าข้าพเจ้ารู้สึกอยู่ว่าเป็นเรื่องลำบากที่สุดที่จะกล่าวให้ชวางหูแก่คนทั่วไปได้ แต่ข้าพเจ้าจะพยายามอย่างดีที่สุดที่สติปัญญาอันน้อยของข้าพเจ้าจะทำได้ ถ้าแลข้าพเจ้าได้กล่าวข้อความใด ๆ ให้ระคายเคืองแก่ท่านแม้แต่เล็กน้อย ข้าพเจ้าขอให้ท่านให้อภัยแก่ข้าพเจ้าผู้มีความตั้งใจอันดีนั่นเถิด

ข้าพเจ้าย่อมทราบอยู่เต็มใจว่า ท่านทั้งหลายทุกคนที่มีความปรารถนาดีต่อชาติไทย ย่อมได้พยายามกระทำการเพื่อเป็นประโยชน์มากที่สุด แต่พระมหากษัตริย์และบ้านเมือง แต่ว่าผลที่เกิดนั้นไม่สู้จะดีดังคาดหมายทุกรายไป

ตามกระแสพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเรา ท่านจะเห็นได้ว่าพระองค์มีพระราชประสงค์จะให้บรรดาข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวง ประพฤติตนให้เป็นตัวอย่างอันดีงามทั้งในทางราชการและในกิจการส่วนตัว หรืออีกนัยหนึ่งพระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะให้ข้าทูลละอองธุลีพระบาทนั้นมีหลักฐานมั่นคงจริง ๆ ไม่ใช่ว่ามีแต่ตามผิวลักษณะใดซึ่งมีพระราชประสงค์จะทอดพระเนตรเห็นในบรรดาข้าราชการลักษณะนั้นถ้ามีอยู่ในหมู่ประชาชนของพระองค์ทั่วไป ก็จะเป็นที่พอพระราชหฤทัยยิ่งนัก

อันบุคคลผู้ใด แม้จะดีเลิศปานใดในหน้าที่ราชการหรือในกิจการที่ตนประกอบเลี้ยงชีพก็ดี ถ้ายังเป็นที่บกพร่องในกิจการส่วนตัว ข้าพเจ้าเรียกว่าเป็นผู้ที่มีหลักฐานไม่มั่นคง คนชนิดนี้ถ้าจะว่าตามที่เห็นได้ในทางราชการหรือในกิจการที่เขาหากิน ก็ดูเป็นที่ควรจะเชื่อถือได้ แต่ความเชื่ออันนี้ ย่อมจะเสื่อมไปในเมื่อเราได้มาทราบถึงความประพฤติส่วนตัวของเขาดังถ้อยคำของนักเทศน์ที่แสดงความชั่วร้ายของการเมาสุรา ถ้าเราได้เห็นนักเทศน์ผู้นั้นไปเมามายกอดจูบเสาโคมอยู่กลางถนนแล้ว ก็จะหมดน้ำหนักลงทันที

ข้อนี้อุปมาฉันใด ในส่วนข้าราชการและคนที่ทำกิจการก็อุปมัยฉันนั้น ข้าราชการผู้มีหน้าที่รักษาพระราชทรัพย์ ถ้าเป็นคน

สุรุ่ยสุร่ายเล่นเบียชอบการพนัน ก็ย่อมไม่เป็นที่ไว้วางใจแห่งคนทั้งหลาย หรือผู้พิพากษาตุลาการผู้มีหน้าที่วางบทพระอัยการและพิจารณาพิพากษาคดีของประชาชน ถ้าเป็นคนที่ชอบสมาคมกับนักเลงกด ชอบเล่นการพนันในบ้านตนเองกด ย่อมจะเสียชื่อขาดความนับถือแห่งคนทั้งปวง หรือเจ้าของธนาคาร ถ้าต้องไปเที่ยวขอยืมเงินตามเพื่อนฝูง ก็ย่อมจะเสียคุณสมบัติว่าเป็นคนชำนาญในการเงิน หรือส่วนผู้ที่ทำกิจการค้าขายนั้น ถ้าเป็นคนที่มีนิสัยฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย คนทั้งหลายเขาก็ย่อมไม่ไว้ใจให้เชื่อของ ๆ เขาไปเป็นจำนวนมาก

บุคคลประเภทต่าง ๆ ตามที่กล่าวมานั้น ล้วนเป็นตัวอย่างของการมีหลักฐานไม่มั่นคง ข้อแก้ตัวที่ว่าความประพฤติส่วนตัวไม่เกี่ยวแก่ผู้อื่นจะทำอะไรก็ได้ตามชอบใจ ไม่เกี่ยวไปถึงหน้าที่ราชการหรือกิจการค้าขายนั้น พึงดูก็เพียงพอสำหรับผู้ที่ยกขึ้นแก้ตัวเอง แต่ไม่เพียงพอสำหรับคนที่เขามีธุระจะทำติดต่อด้วยเลย เพราะว่าเป็นธรรมดาอยู่เองที่คนเรา เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน ๆ ย่อมมีความปรารถนาที่จะทำการติดต่อแต่กับคนที่ไว้เนื้อเชื่อใจได้ทุกสถานเท่านั้น

หลักฐานไม่มั่นคงในบุคคล เมื่อมีอยู่โดยแพร่หลาย ย่อมเป็นเหตุให้ชาวชาติอื่น ๆ ไม่ไว้ใจในชาติแห่งบุคคลนั้น ๆ ท่านไม่เคยนึกบ้างเลยหรือว่า ที่การติดต่อในระหว่างเมืองเรากับต่างประเทศ ยังมีข้อบกพร่องเราอยู่อย่างน่าอนาถใจนั้น เป็นผลแห่งการที่ชาวต่างประเทศเขายังไม่เชื่อถือในความมั่นคงของเรา การที่ต่างประเทศตั้งศาลกงสุลชำระคดีในระหว่างคนร่วมชาติของเขาในเมืองเรานั้น จะแปลว่าอะไรได้บ้าง นอกจากความไม่ไว้ใจในเรา?

เพื่อแสดงให้ท่านเห็นว่า ฝรั่งผู้ทเขามีความคิดอันกว้างขวาง มี
ความเห็นในเรื่องการตั้งศาลชำระความคนร่วมชาในดินแดนของประเทศ
อันเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าจะขอนำถ้อยคำของ นายเอช. เออร์เนสต์คาร์ด
ที่ปฤกษากฎหมายในแผนกคลังข้างที่ของเจ้าแห่งไอยคุปต์คนก่อน ซึ่ง
เขากล่าวไว้ในเรื่อง “ประเทศราชใหม่ของอังกฤษ เรื่องอนาคตกาล
แห่งไอยคุปต์ในกิจการที่ติดต่อกับนานาประเทศ” ซึ่งลงในวิลด์เซอร์
แมคาซีนเดือนมีนาคม เขาได้กล่าวถึงสัญญาว่าด้วยการตั้งศาลต่าง
ประเทศตามที่ใช้อยู่ในเมืองไอยคุปต์นั้นดังนี้ :—

“การที่ประเทศอันเป็นอิสระ ต้องถูกจำกัดการใช้อำนาจในดินแดน
อาณาเขตตนเองนั้น ย่อมเป็นเครื่องขัดขวางแก่การปกครองและ
รัฐฐาภิบาลอันดี บรรดาคดีพิพาททั้งปวงในระหว่างชาวต่างประเทศต้อง
ชำระในศาลกงสุลของเขา และบรรดาชาวต่างประเทศไม่ยอมที่จะขึ้น
ศาลไอยคุปต์ในคดีที่มีชาวเมืองเกี่ยวข้องด้วยเลย

“เป็นการแทบเหลือวิสัยที่จะแสดงให้เข้าใจได้ว่าการที่เป็นเช่นนี้
ทำให้ยุ่งยากปานใด ทั้งยังซ้ำร้ายที่ยังมีชาวต่างประเทศใช้วิธีพิเศษนอก
เหนือไปจากทางศาลกงสุลของเขา คือวิธีขอร้องไปยังทูตเพื่อให้ช่วย
เหลือว่ากล่าวในคดีของเขาอีกชั้นหนึ่ง

“ในการกำจัดความประทุษร้ายทางอาญา ย่อมมีข้อลำบากยุ่งยาก
ยิ่งขึ้น ด้วยเหตุที่ต้องปฏิบัติตามคติกฎหมายข้อหนึ่ง ซึ่งบังคับว่าเคหะ
สถานของชาวต่างประเทศ เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองไม่มีอำนาจจะค้นได้
เพราะฉะนั้นก่อนที่จะจัดการจับกุมตัวชาวต่างประเทศ จึงจำเป็นต้องไป
เชิญกงสุลมาด้วยเพื่อจะไม่ให้เป็นการผิดกฎหมาย จึงเกิดความบกพร่อง
เสียหายในความยุติธรรมด้วยเหตุนานัปการที่จะพรรณนาได้

"การที่พวกผู้ร้ายซ่องสุมกันกระทำความผิดกฎหมายโดยคบคิดกันในระหว่างบุคคลหลาย ๆ ชาติ ไปทำในที่อันเป็นของชาวต่างประเทศอีกคนหนึ่งนั้น ไม่เป็นของแปลกประหลาดเลย เพราะก่อนที่เจ้าพนักงานจะจัดการจับกุมได้ จำเป็นต้องไปเชิญตั๋วครั้งจำนวนของบรรดากงสุลที่อยู่ในเมืองไคโร!"

ต่อไปอีกหน่อยหนึ่ง เขากล่าวว่า "แม้ว่าจะจับตัวผู้ร้ายได้ก็ยังไม่แน่อีกว่าจะต้องรับโทษทุกคราวไป เพราะบางทีความผิดที่กระทำนั้นแม้มีโทษตามกฎหมายไอยคุปต์ก็ดี ไม่เป็นผิดตามกฎหมายของประเทศผู้ที่กระทำก็ได้ เพราะฉะนั้นในที่สุดก็เป็นอันรอดพ้น ไม่ต้องรับโทษ"

การที่เป็นอยู่เช่นนี้ย่อมรู้สึกทั่วกันว่า เป็นการขัดขวางเหลือที่จะผ่อนผันกันต่อไปได้ จึงบรรดาประเทศที่มีผลประโยชน์ในไอยคุปต์กระทำความตกลงกันในปี ค.ศ. ๑๘๗๖ ตั้งศาล "ผสม" มีทั้งศาลล่างรับพิจารณาและศาลอุทธรณ์ แต่ประมวลกฎหมายที่ทำขึ้นเป็นพิเศษสำหรับศาลนี้เป็นอย่างดี จะดัดแปลงอนุโลมใช้ไม่ได้สะดวก จึงทำให้ประโยชน์ที่ได้รับนั้นไม่เท่าที่ควรจะได้ และอาศัยเหตุที่ไม่มีผู้ใดอยู่เหนือที่จะดูแลจึงทำให้การของศาลนี้เดินช้ามาก แต่ศาลนี้ได้ตั้งขึ้นแทนศาลกงสุลต่างๆ ในแพนกความแพ่งเท่านั้น ส่วนคดีอาญาทั้งปวงยังคงเป็นไปตามเดิม

เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า การตั้งศาลในอาณาเขตต่างประเทศนั้นเป็นของที่ไม่สะดวกด้วยกันทั้งสองฝ่าย เว้นเสียแต่จำพวกคนที่หาผลประโยชน์ในทางนี้ด้วยมีความมุ่งหมายส่วนตัว เพราะฉะนั้นเราจึงต้องยอมเชื่อว่า บรรดาประเทศซึ่งยังคงมีศาลกงสุลอยู่ในเมืองเราจะมีความเต็มใจเลิกถอนศาลในเมื่อเขาทั้งหลายรู้สึกไว้ใจในความมั่นคงของเราได้

ในฐานเป็นคนไทยที่มีความปรารถนาดีต่อชาติ ข้าพเจ้าเชื่อว่าบัดนี้ถึงเวลาที่เราสมควรที่จะได้รับความไว้วางใจของชาวต่างประเทศแล้ว เกียรติคุณของเราในนานาประเทศก็มีผู้เชื่อถืออยู่แล้ว และถ้าได้เลิกถอนศาลกงสุลไปแล้ว ชาวต่างประเทศจะไม่มีเหตุที่ควรกลัวเลยว่าเราจะใช้อำนาจของเราในทางผิด

แต่การที่จะทำให้ชาวต่างประเทศเขาเห็นด้วยในข้อนี้อย่างไร นั้นแหละ ยังเป็นปัญหา และเป็นปัญหาสำคัญที่สุดอันหนึ่ง ซึ่งเนื่องด้วยประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของชาติเรา

ที่รัฐบาลจะรับรองอย่างเดียวนั้น ไม่มีประโยชน์เลย ตัวท่านและตัวข้าพเจ้าและเราทั้งหลายทุก ๆ คน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ๆ แห่งชาติไทย ต้องพร้อมใจช่วยกันในเรื่องนี้ และทางที่จะช่วยนั้น ก็คือแสดงให้เขาเห็นว่าเรามีหลักฐานมั่นคง ทั้งในแผนกกิจการที่เราทำต่อสาธารณชน และในกิจการส่วนตัว เราต้องไม่ประพฤติตัวเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก อย่าวางท่าเป็นคนสุจริตแต่ในขณะที่ออกไปจากประตูบ้าน เราต้องพยายามเป็นคนสุจริตซื่อตรงในกิจการทั้งภายนอกและภายใน สุจริตในไตรทวาร ทั้งกายวาจาใจ เราทั้งหลายจงมาช่วนกันเลิกเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก และเลิกความเห็นผิดที่สำคัญว่าความกลับกลอกและความไม่ตรงไปตรงมาเป็นลักษณะของคนฉลาด ความฉลาดแม้ไม่มีความดีและความสุจริตเป็นรากเง่ายู่แล้วก็อุปมาเหมือนหนึ่งตึกงาม ซึ่งก่อขึ้นบนพื้นทราย ซึ่งไม่ช้าก็ต้องหักโค่น แต่นี้ต่อไปความมีหลักฐานมั่นคงควรจะให้เป็นอนุสาสน์สำคัญที่สุด ซึ่งสอนในโรงเรียนและในบ้านของเรา

◎ สหายเอยจงเงยหน้า แลเบิกตาพินจดู
เผยม่านพะพานอยู่ กำบังเนตรบ่เห็นไกล
◎ เบิดม่านแลมองเถิด จะเกิดความประโมทย์ใจ
เห็นแคว้นแลแดนไทย ประเสริฐแสนดั่งแดนสวรรค์
◎ หวังใดจะได้สม เสวยรมย์ณแดดวง
เพ็ญอิสระโรปวง ประชาเปรมเกษมสานต์
◎ ซื่อตรงแลจงรัก ผดุงศักดิภูบาล
เพื่อทรงดำรงนาน อิศเรศร์ประเทศสยาม

ความเข้าใจผิด

(จดหมาย)

วันที ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

แจ้งความมายังท่านบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทย ทราบ

ด้วยข้าพเจ้าได้อ่านจดหมายของ “ชดอ” ซึ่งลงในหนังสือพิมพ์ฉบับประจำวันที ๕ ของท่าน ว่าด้วยการไว้ยศของข้าราชการบางคนจนจะทำให้เลยเสียไปนั้น เป็นข้อที่ถูกใจข้าพเจ้าอย่างยิ่ง เพราะข้าพเจ้ารู้สึกเป็นแน่นอนทีเดียวว่า การไว้ยศศักดิโดยไม่มีมูลนั้น อาจจะเป็นเหตุให้เสียหายได้มาก ดังข้าพเจ้าได้แสดงมาในเรื่องโคลนติดล้อบท ๑ แล้วนั้น

ในขณะเมื่อข้าพเจ้าได้อ่านจดหมายของ “ชดอ” แล้ว ข้าพเจ้าก็ได้คิดว่าจะมีจดหมายมาถึงท่านทีเดียว แต่เผอิญมีกิจธุระไม่ว่าง พึงจะมามีเวลาว่างบัดนี้ จึงเขียนจดหมายฉบับนี้มายังท่าน ถ้าท่านมีหน้ากระดาษว่างอยู่ก็โปรดใช้จดหมายนี้ลงพิมพ์พอจุที่ว่างนั้นเถิด

ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่ไปเดินทางตามหัวเมืองอยู่บ่อย ๆ เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจะใคร่ทะนงตนว่า ได้ทราบอัธยาศัยใจคอของประชาชนพลเมืองอยู่บ้าง ทั้งได้รู้ได้เห็นระเบียบการลักษณะปกครองอยู่บ้าง จึงมีความเห็นอยู่หลายประการในเรื่องความประพฤติของข้าราชการผู้มีหน้าที่รับราชการปกครองท้องที และการเก็บภาษีอากร และความเห็นเหล่านี้ข้าพเจ้าก็ได้เคยถือเอาโอกาสร้องเรียนแก่ท่านผู้ใหญ่ในมณฑลต่าง ๆ ตามที่ท่านเหล่านั้นได้ให้โอกาสแก่ข้าพเจ้า ก็ได้แลเห็นผลหลายรายแล้ว แต่ก็เป็นธรรมดาในหมู่คนมาก จะแก้ไขความบกพร่องต่าง ๆ ให้หายไป

ในพริบตานั้นย่อมไม่ได้อยู่เอง เพราะฉะนั้นการทมผู้ทักท้วงบางครั้ง
บางคราวอย่างเช่น “ชดอ” ได้กระทำนั้น ย่อมเป็นประโยชน์ดีอยู่
แต่คำทักท้วงเช่นนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าต้องเป็นไปโดยทั่ว ๆ อย่าง
เช่นคำของ “ชดอ” เป็นตัวอย่าง จึงจะน่าฟัง แต่โดยมากผู้ทักล่าว
ทักท้วงอะไร ๆ มักจะอดแคะไค้จำเพาะตัวบุคคลไม่ได้ จึงทำให้ผู้อ่าน
เลยระแวงไปเสียว่า ข้อความที่กล่าวนั้นเกรงจะไม่เป็นข้อเสียหายทั่วไป
จะเป็นแต่โดยจำเพาะตัวบุคคลซึ่งถูกออกนามนั้นกระมัง หรือบางทีก็เลย
เหมาเอาว่าผู้เขียนความเห็นมาลงหนังสือพิมพ์นั้น มีสาเหตุบาดหมาง
กับผู้ที่ถูกติเตียนนั้นเป็นส่วนตัว ดังนี้ผลดีที่ควรจะมีเพราะจดหมายก็
เลยไม่มี เพราะเป็นธรรมดาผู้อ่านซึ่งตั้งตนเป็นกลางจะเข้ากับฝ่ายใด
ฝ่ายหนึ่งซึ่งเขาว่าทักส่วนตัวนั้น ดูไม่ใช่ธรรมเลย ที่จริงเป็นที่น่าเสียใจ
ที่ผู้ซึ่งมีจดหมายหรือส่งความเห็นมาลงหนังสือพิมพ์มักมีความเข้าใจผิด
ในข้อที่ควรมิควร มักเข้าใจไปว่าถ้าด่าคนเล่นได้แล้วย่อมจะเป็นการเก่ง
แท้จริงการด่าย่อมให้โทษมากกว่าให้คุณ และอย่างน้อยก็ทอน
ประโยชน์แห่งถ้อยคำที่กล่าวนั้นลงไป เพราะถ้อยคำที่อาศัยความโกรธ
หรือความวิหิงสาเป็นเหตุ ย่อมเป็นถ้อยคำที่ผู้มีสติปัญญาไม่ถือเอามา
เป็นข้อควรพิจารณา ดังนี้จึงเห็นได้ว่า ถ้าแม้มีสิ่งใดที่บกพร่องและ
ต้องการที่จะทักท้วงแล้ว ก็ควรจะทักท้วงตรง ๆ โดยกล่าวความทั่ว ๆ
ไป ไม่เจาะจงกล่าวโทษโดยจำเพาะบุคคลผู้หนึ่งผู้ใด จึงจะแสดงว่า
ผู้ทักท้วงนั้นมีความมุ่งต่อสาธารณประโยชน์ ไม่ใช่มุ่งร้ายต่อบุคคลผู้ใด
ผู้หนึ่งโดยจำเพาะและเจาะจงเอามาประจาน

ส่วนข้อที่ “ชดอ” ได้ยกขึ้นกล่าวทักท้วงในจดหมายซึ่งมีมายัง
ท่านนั้น ข้าพเจ้าขอกล่าวซ้ำอีกว่า จับใจข้าพเจ้าจริง ๆ เพราะเป็น
ข้อที่ข้าพเจ้าได้เคยรู้เคยเห็นมาเองแล้วเหมือนกัน ข้าพเจ้าเชื่อว่า การที่

ข้าราชการมีไว้ยศไว้อย่างกันจนเกินไปเป็นอันมากนั้น น่าจะเกิดจากความเข้าใจผิด ๒ สถาน คือ

๑. คิดว่าการที่ได้รับตำแหน่งเป็นผู้ปกครองท้องที่ หรือแม้เป็นเจ้าหน้าที่ใด ๆ ทั้งนั้น แปลว่าท่านตั้งแต่งให้ไปเป็นนายประชาชน

๒. เมื่อมีตำแหน่งเป็นนายคนเช่นนั้น ก็จำเป็นต้องทำภูมิไว้ยศเพื่อสามัญชนจะได้ยำเกรง

ความเข้าใจทั้ง ๒ สถานนี้ คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ดังข้าพเจ้าจะขออนุญาตชี้แจงโดยย่อต่อไปนี้

๑. ข้าราชการผู้ที่ทรงพระกรุณาตั้งแต่งไว้ในตำแหน่งใด ๆ ก็ดี ไม่มีเลยจนตำแหน่งเดียวที่ท่านมุ่งให้เป็นนายประชาชน เพราะเมืองเราเป็นเมืองไทย พลเมืองเป็นไทย ไม่มีใครเป็นนาย นอกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์เดียวเท่านั้น และพระองค์เดียวเท่านั้นพระบรมเดชานุภาพแผ่อาณาเหนือบรรดาชนชาวสยามตามประเพณีนิยมอันเป็นนิติธรรมสำหรับชาติไทยเรา ถ้าผู้ใดยังไม่เข้าใจเช่นนี้ต้องนับว่าบกพร่องในทางศึกษาโดยแน่แท้

ส่วนผู้ที่ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ชุบเลี้ยงให้รับราชการในตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ นั้น แท้จริงศัพท์ที่เรียกอยู่กับอกตรงอยู่แล้วว่าเป็นอะไร คือเป็นข้าราชการ หาใช่เป็นนายประชาชนไม่ ก็ข้าราชการที่มีอำนาจทำการบางอย่างได้นั้น เข้าใจว่าได้อำนาจมาจากไหน ใครมอบหมายอำนาจให้ หรือมีอำนาจของตนขึ้นได้เอง ? เปล่าทั้งสิ้น ! อำนาจใด ๆ ที่มีอยู่ก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งพระราชอำนาจทั้งสิ้น และที่พระราชทานส่วนหนึ่งแห่งพระราชอำนาจให้ผู้ใดถือไว้แล้ว ก็ต้องแปลว่าทรงไว้วางพระราชหฤทัยแล้วว่าผู้นั้นมีความสามารถพอที่จะใช้พระราชอำนาจส่วนนั้นโดยอาการอันตรงตามพระบรมราชประสงค์ คือใช้สำหรับ

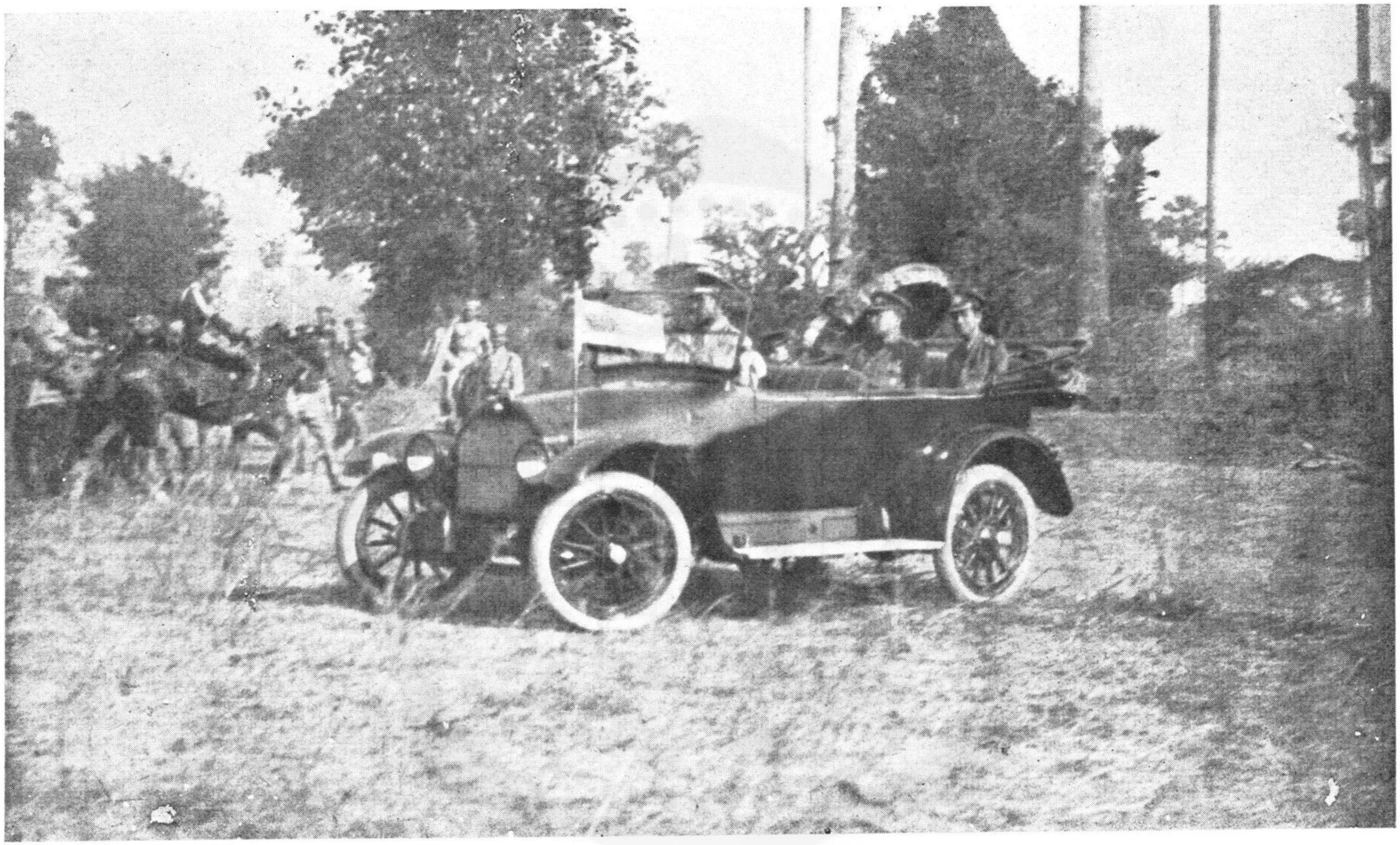
ทำนุบำรุงอาณาประชาราษฎรให้เป็นสุขปราศจากทุกข์ภัย ให้ได้ร่มเย็น
เพราะพระบรมโพธิสมภาร เพราะฉะนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ใดใช้อำนาจไม่ถูกดัง
พระราชประสงค์ก็ต้องจัดว่าบกพร่องในความสามารถ และถ้ายังซ้ำร้าย
นำอำนาจซึ่งพระราชทานแบ่งไปให้ใช้เพื่อผลประโยชน์ แก่ประชาชนนั้น ไปใช้เพื่อกดขี่หรือเบียดเบียน
ผู้อื่นแล้ว ก็ต้องติโทษว่าผู้นั้นเป็นผู้ทำการไม่ถูกหน้าที่ทรงพระมหา
กรุณาชุบเกล้าฯ นั้นเลย การที่ไปตั้งตนเป็นนายแห่งประชาชนนั้น โดย
มากเป็นเพราะความเข้าใจผิดเป็นแน่แท้ จึงควรจะท่องทักตักเตือนกัน
บ่อยๆ และจังๆ ด้วย

๒. การทำภูมิใจยศมักเข้าใจกันว่าทำให้สามัญชนมีความนิยม
นับถือยำเกรง ข้อนี้เป็นข้อเข้าใจผิดโดยแท้ เพราะชนชาวไทยเรานี้ย่อม
มีนิสัยเป็นไทยแท้ติดอยู่ในสันดาน คือมักรู้สึกว่าคนเราแท้จริงก็เป็นคน
เหมือนกัน ผิดกันแต่คุณสมบัติของบุคคลอันแสดงให้ปรากฏเท่านั้น
การที่ประชาราษฎรกระทำความเคารพต่อขุนนางนั้น เพราะอะไร ?
เพราะเขาถือว่าขุนนางเป็นผู้ถือพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวส่วนหนึ่งจึงต้องเคารพต่อพระบรมเดชานุภาพซึ่งขุนนางผู้นั้นเป็นผู้รับ
ทรงไว้ส่วนหนึ่ง ไม่ใช่เคารพต่อตัวขุนนางนั้นหามิได้ ถ้าไม่เชื่อลองดู
ก็ได้ ต่างว่าใครจะออกไปยังบ้านนอกแห่งหนึ่ง แล้วแสดงตนว่าเป็น
สมเด็จเจ้าพระยาโดยได้รับสุวรรณบัฏเจ้ากรุงเขมรหรือกรุงพม่าตั้งมา
เช่นนั้น จะได้รับความเคารพของใครบ้างหรือ ? เปล่าเลย ! แท้จริงยศ
สมเด็จเจ้าพระยาที่เจ้ากรุงเขมรหรือกรุงพม่าตั้งนั้น ก็สูงเท่ากันกับ
สมเด็จเจ้าพระยาไทย แต่ทำไมไม่มีใครนับถือเลย ท่านทั้งหลายได้เคย
ตรองดูบ้างหรือเปล่า ? ถ้ายังไม่เคยก็ขอเชิญใคร่ตรองดูให้ดีเถิดใต้เท้า
ทั้งหลาย !

การทำภูมิไว้ยศถ้าใครคิดว่าจะตบตาราษฎรชาวบ้านนอกได้แล้ว เป็นความเข้าใจผิดแท้ทีเดียว ข้าพเจ้าได้เคยพึ่งแก่หูรู้แก่ตามาหลายรายแล้ว ว่าเจ้านายเสด็จประพาสถึงจะเป็นการไม่เปิดเผย ราษฎรพอได้เห็นก็ว่าเป็นเจ้านาย ถามว่าทำไมจึงรู้ เขาตอบว่า “เพราะท่านไม่ทำภูมิเลย” ดังนี้เป็นพยานแล้วว่า ประการหนึ่งชาวบ้านนอกไม่ใช่ตบตาได้ง่าย ๆ และอีกประการหนึ่ง การทำภูมิไม่ใช่ทำให้เขานิยมนับถือหามิได้ ตรงกันข้าม นิสัยไทยเราไม่ชอบคนทำภูมิเลย เพราะฉะนั้นเจ้ากรุงจีน ซึ่งไว้ยศไม่ยอมให้ใครดูหน้า และใครเข้าไปเฝ้าต้องก้มหน้าอยู่กับพื้นเสมอ ไทย ๆ เราจึงเหมาเอาว่าอายหน้าเพราะหน้าเป็นหมา ขอนแท้จริงควรท่านขุน, คุณหลวง, คุณพระ และใต้เท้ากรุณาทุกคนทุกท่านจะจำไว้ ถ้าท่านยิ่งทำภูมิไว้ยศมากเท่าใด หน้าของท่านเองก็จะยิ่งใกล้เป็นหน้าหมามากขึ้นเท่านั้น ! ลูกให้ราษฎรเขาเห็นเสียไม่ได้ ว่าแท้จริงใช่แต่หน้าท่านอย่างเดียวที่เป็นคน ทั้งใจท่านก็เป็นคนเหมือนกัน ท่านจึงเห็นใจคนและอุตส่าห์ส่องมองดูสารทุกข์สุกดิบของเขาทั้งหลายเพื่อจะได้ช่วยเหลือเจือจานได้ตามสมควรแก่เหตุผล สมที่ได้ทรงพระมหากรุณาชุบเกล้า ฯ ตั้งแต่งไว้ให้ดูแลบำรุงความสำราญสำนักภาพแห่งพสกนิกรของพระองค์ ผู้ทรงพระเมตตากรุณาแด่ประชาชน เช่นกุลบิดรของชาติไทยฉะนั้น

ข้าพเจ้าหวังใจว่าถ้อยคำเหล่านี้จะได้ประสบตาท่านข้าราชการทั้งในกรุงและหัวเมือง และถึงแม้ว่าบางท่านจะมีคดข่นเคืองข้าพเจ้าบ้างก็คงเป็นส่วนน้อย เชื่อว่าส่วนมากคงจะเข้าใจว่าข้าพเจ้ามุ่งดีต่อท่านทั้งหลายโดยแท้ แม้ถ้อยคำล่วงเกินไปบ้างแห่งใด ก็ขออภัยแก่ข้าพเจ้าผู้มุ่งดีด้วยเถิด

“อัศวพาหุ.”

รูปเสด็จพระราชดำเนินในการประลองยุทธเสือป่า ณ ตำบลบ้านไร่ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

นายพลเสือป่า เจ้าพระยารามราฆพ ขับรถยนต์พระที่นั่ง นายพลเสือป่า พระยาอนิรุทธเทวา นั่งข้างที่ประทับ
ขณะทรงเป็นผู้ชี้ขาดในการประลองยุทธเสือป่า

๘
ความเห็นเอกชน

เมื่ออ่านบท “ความคับแค้นแห่งพลเมือง”

วันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๘

แจ้งความมายังท่านบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทย ทราบ

ในเวลานี้เป็นเวลาที่ข้าพเจ้าเผอิญอยู่ณหัวเมือง ทั้งมีกิจการบางอย่างกระทำอยู่ไม่ใคร่ว่าง เพราะฉะนั้นนานๆข้าพเจ้าจึงจะได้มีเวลาอ่านหนังสือพิมพ์ของท่าน ซึ่งเขาส่งตามมาจากกรุงเทพฯ และเหตุฉะนี้ข้าพเจ้าจึงพึงจะมาออกความเห็นด้วยเรื่อง “ความคับแค้นแห่งพลเมือง” ซึ่งลงในหนังสือพิมพ์ของท่าน ในเมื่อต้นๆเดือนตอนหนึ่ง กับลงเมื่อวันที่ ๑๐ อีกตอนหนึ่ง

ข้อความในเนื้อเรื่องทั้งสองตอนนี้ เมื่ออ่านแล้วข้าพเจ้าสรุปย่อความได้สั้นๆว่า

๑. ผู้แต่ง ซึ่งลงนามว่า “ช่วยพาย” เห็นว่าพลเมืองไทยเราขัดสน คือถ้าไม่ทำงานแล้วก็เป็นอันไม่มีเงินใช้เลย และเพราะความจนนั้นเองทำให้ต้องขโมยและปล้นเป็นต้น

๒. ความขัดสนยากจนไม่ใช่เป็นความผิดของพลเมือง เป็นความผิดของรัฐบาล และการที่พลเมืองเกะกะนับว่าเป็นความผิดของรัฐบาล เหมือนบิดามารดาที่ปล่อยผู้บุตรไม่ดี

เมื่อสรุปรวมความได้แต่เพียงเท่านี้แล้ว ข้าพเจ้าขอกล่าวแก่ท่านโดยตรงว่า ข้าพเจ้ารู้สึกประหลาดใจเป็นอันมากที่ท่านรับเอาลงหนังสือพิมพ์ของท่าน เพราะคำพูดเช่นนี้เป็นของเก่าซ้ำซากจนเบื่อหูเต็มทีแล้ว ไม่เห็นจะเป็นประโยชน์อะไร และผู้ที่แต่งหนังสือไม่มี

ความคิดแปลกไปยิ่งกว่านี้แล้ว อย่าแต่งเสียดีกว่า หรือเมื่อการแต่งเป็นกิจส่วนตัวของเขา ส่วนท่านบรรณาธิการรับลงด้วยทำไม ข้าพเจ้าเข้าใจไม่ได้เลย

ใคร ๆ ที่ได้เคยอ่านเรื่องราวของข้าพเจ้าบ้างแล้วคงจะได้สังเกตแล้วว่า ข้าพเจ้าจะช่วยแก้แทนรัฐบาลไปทุกอย่างก็หามิได้เลย และข้อใดที่รัฐบาลจัดยังบกพร่องข้าพเจ้าก็ได้เคยชี้เอาตรง ๆ เหมือนกัน แต่การที่พูดกล่าวโทษกว้างขวางอย่าง "ช่วยพาย" โดยมิได้มีคำชี้แจงแสดงความเห็นเป็นกิจจะลักษณะนั้น ข้าพเจ้าเห็นตรงกับคำว่า "มีปากก็เห่าไป แต่สมองไม่มีเท่าชีเลย!" ผู้ที่ลงนามว่า "ช่วยพาย" นั้น ข้าพเจ้าหารู้จักตัวไม่ เพราะฉะนั้น หวังใจว่าท่านผู้นั้นจะไม่คิดเห็นเป็นข้าพเจ้ากล่าวล่วงเกินโดยเฉพาะตัวของเขาโดยตรง ต้องขอให้เข้าใจว่าความเห็นอันนี้แสดงแต่ในส่วนเนื่องด้วยเรื่อง "ความคับแค้นแห่งพลเมือง" เรื่องเดียวเท่านั้น

ข้อที่ว่าพลเมืองเราขัดสนนั้น ข้าพเจ้าได้แสดงความเห็นไว้ในเรื่อง "โคลนติดล้อ" บท ๓ แล้ว เพราะฉะนั้นไม่จำเป็นต้องกล่าวซ้ำในที่นี้ให้เปลืองหน้ากระดาษของท่าน และเมื่อความเห็นของข้าพเจ้าเป็นอยู่เช่นที่แสดงมานั้นแล้ว ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่ข้าพเจ้าจะเปลี่ยนแปลงความเห็นเพราะอ่านความเห็นของ "ช่วยพาย" นั้น ไม่เป็นไปได้อย่างนั้น ข้าพเจ้าทะนงตนอยู่ว่าเป็นคนที่ได้เที่ยวในพระราชอาณาจักรสยามเกือบทั่ว ทั้งได้เคยเที่ยวต่างประเทศมามากแล้ว ข้าพเจ้าจึงทะนงยืนยันได้ว่า ไม่มีประเทศใดจะมีคนจนหรือขัดสนน้อยเท่าในกรุงสยามเลย มีแต่มากกว่าทุกแห่ง เพราะฉะนั้นถ้าข้าพเจ้ายังมิได้ทราบพยานหลักฐานแน่ชัดว่า "ช่วยพาย" ได้เคยเที่ยวมากกว่า

หรือแม้เพียงเท่าข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าไม่ยอมแปลงความเห็นของข้าพเจ้ามากลับคิดตามคางคกในใต้กะลาครอบนั้นได้เลย

ส่วนข้อที่ว่ารัฐบาลตั้งอยู่ในฐานผู้อุปการะแก่พลเมือง คล้ายบุตรกับบิดานั้น ข้าพเจ้ายอมว่าเปรียบดี แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยตามความเห็นของ “ช่วยพาย” ในส่วนหน้าที่บิดา ที่ว่าจะต้องคอยตามเลี้ยงบุตรไปไม่มีที่สุด จริงอยู่ เมื่อบุตรยังเยาว์ควรให้ได้รับความศึกษาในสำนักที่ดี ให้ได้รับความอบรมดี ฯลฯ แต่ถ้าเมื่อบุตรโตขึ้นแล้วจะไม่เป็นหน้าที่บุตรเองเลี้ยงตัวเองบ้างหรือ? การให้ได้รับศึกษาดีๆ นั้นเป็นหน้าที่บิดามารดา แต่ถ้าบุตรซึ่งได้รับความศึกษาอบรมดีแล้วไม่รู้จักรักตัวของตัวจะเอาตัวรอดได้หรือ? เช่นผู้ที่ได้ศึกษาและอุปสมบทในสำนักดี จนได้เป็นเปรียญแล้ว สึกออกมารับราชการจับโน่นฉวยนี่ จนฉวยเอาเงินหลวงเป็นที่สุด จึงต้องรับพระราชอาญาเช่นนี้ จะโทษบิดามารดาของนายเปรียญผู้นั้นหรืออย่างไร? หรือจะควรโทษรัฐบาล? ข้อนข้าพเจ้ายกเอามาเป็นอุทาหรณ์พอให้แลเห็นได้ว่า คนเราในโลกนี้ได้ดีได้ชั่วก็เพราะกรรมของตนเองยิ่งกว่าสิ่งอื่น และถ้าใครไม่ช่วยตนเองแล้ว ถึงบิดามารดาหรือผู้ปกครองจะช่วยเท่าใดก็ไม่พ้นความฉิบหาย ตรงกับสุภาษิตอังกฤษเขาว่า “ช่วยตนเอง พระเจ้าจึงจะช่วยเจ้า”

ข้าพเจ้าพิจารณาดูหนังสือของท่านฉบับประจำวันที่ ๑๐ กรกฎาคมนั้น เห็นโคลงนิจกาลานุสรสำหรับวันนั้น ซึ่งเผอิญเฉพาะไปพิมพ์ไว้เหนือบท “ความคับแค้นแห่งพลเมือง” รู้สึกว่าอยู่ข้างจะขำมาก จึงอยากขอประทานถามว่า ทำไมจึงไปเหมาะกันเข้าเช่นนั้น?

ในที่สุด เพื่อแสดงไมตรีจิตต่อ “ช่วยพาย” ข้าพเจ้าขอช่วยแนะนำอะไรสักอย่างหนึ่ง คือ ควรจะซื้อหนังสือเรื่อง “อุตตรกุรุ” ของข้าพเจ้าไปอ่านดู เชื่อว่าจะได้รับความพอใจ และคงจะได้พบข้อความตรงกับความเห็นของเขาอยู่ในนั้นเป็นอันมาก เพราะนอกจากรัฐบาลสยามจะจัดการให้เป็นไปได้อย่างในอุตตรกุรุแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่แลเห็นว่าจะทำอย่างไร จึงจะบันดาลให้พลเมืองมังค่องโดยไม่ต้องออกกำลังกายกำลังสมองทำการงานโดยสุจริต “ช่วยพาย” เป็นผู้ทักล่าวว่าได้เคยเที่ยวมามาก ได้เคยไปพบหรือได้ยินข่าวบ้างหรือไม่ว่า ที่ใดมีเมล็ดกัลปพฤกษ์? ถ้าปรากฏว่าเมล็ดกัลปพฤกษ์มีอยู่แห่งหนตำบลใด ข้าพเจ้าผู้หนึ่งจะเข้าเรี่ยไรซื้อให้รัฐบาลปลูกไว้สมมเมือง!

อนึ่ง ที่ข้าพเจ้าแต่งนี้ ตั้งใจให้เป็นอย่างที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า “ครีติก” ไม่ใช่สำหรับตั้งวิวาท เพราะฉะนั้นจะเป็นฉบับที่สุดที่ข้าพเจ้าจะเขียนในเรื่องนี้ และถึงใครจะตอบ ข้าพเจ้าก็ไม่ขอโต้ให้เปลืองหน้ากระดาษของท่านอีกเลย.

“อัศวพาหุ.”

ขอความเมตตา

(จดหมาย)

แจ้งความมายังท่านบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทย ทราบ

ด้วยหมื่นข้าพเจ้าได้รับความรำคาญเป็นอันมาก เพราะเหตุที่มีตรสหายผู้มุ่งดีต่อข้าพเจ้าพอใจนำถ้อยคำอันพิสดารต่าง ๆ ที่มาแต่งไปถึงหนังสือพิมพ์เนื่องด้วยเรื่อง “โคลนติดล้อ” ของข้าพเจ้านั้น มาให้ข้าพเจ้าดูเล่นไป

ส่วนความเห็นของคนเรานั้น ที่จะให้เหมือนกันไม่ได้ เพราะการิแต่งหนังสือก็มีความมุ่งหมายต่าง ๆ กันเสียแล้ว เช่นผู้ที่เรียกตนว่า "โคนันทวิศาล" นั้น ตามความเข้าใจของข้าพเจ้าเห็นอยู่ว่า เขาไม่ได้ตั้งใจอย่างอื่นนอกที่จะประพฤติตนเป็นจำอวด ต้องการพูดให้ขันมากกว่าอย่างอื่น วิสัยตลกย่อมจะมีท่าทางต่าง ๆ กัน และมีวิธีเอาฮาต่าง ๆ กัน วิธีของ "โคนันทวิศาล" นั้น ใช้อย่างผิดช้าง คือใช้ถ้อยคำให้คน ๆ คล้ายคนที่จะชวนก่อกำเริบ แต่ครั้นใครหลงถือเอาถ้อยคำของเขาเป็นจริงจังแล้ว ก็กลับหวนมาหาดเอาคนที่หลงในคำของเขา ปรับเอาเป็นคนเสียหายไปทีเดียว ซึ่งท่านผู้ที่เคยดูละครแล้วคงจะเข้าใจได้ว่า เป็นวิธีของตลกอย่างหนึ่งทีเดียว

ความต้องการของ "โคนันทวิศาล" นี้ก็คือจะให้ข้าพเจ้าตอบ แต่ข้าพเจ้าหาได้ตอบไม่ เพราะข้าพเจ้าทราบนิสัยของบุคคลผู้นี้อยู่แล้วว่าเป็นอย่างไร (โดยเหตุที่ข้าพเจ้ารู้จักตัวเขาเอง และได้เคยรู้รสการเล่นตลกของเขาอยู่) ข้าพเจ้าทราบอยู่ว่าบุคคลผู้นี้จะได้มีความคิดริเริ่มอะไรได้เองหามิได้ คงต้องคอยให้ใครเขาออกความคิดก่อน แล้วจึงเก็บเอาไปล้อเล่นหรือบิดความเล่น เพื่อสำแดงวิชาจำอวดของเขาเช่นนั้นเสมอ และเขาได้เคยเขียนเรื่องไปลงหนังสือพิมพ์อยู่เป็นครั้งคราว โดยใช้นามต่าง ๆ

ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงมีความเสียใจ ที่มีผู้มุ่งดีต่อข้าพเจ้าบางท่านได้เขียนจดหมายไปโต้ตอบเรื่อง "ล้อคิดโคลน" ซึ่งแม้แต่ชื่อเรื่องก็บอกชัดอยู่แล้วว่าเขา "ล้อ" การที่มีผู้ไปโต้เถียงจึงเป็นการเปิดโอกาสซึ่งตลกผู้นั้นแสวงอยู่ทีเดียว คือจะได้ล้อข้าพเจ้า

เหตุฉะนี้ข้าพเจ้าจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีจดหมายนี้มายังท่าน ขอให้ช่วยนำลงให้ผู้อ่านของท่านทราบว่า ข้าพเจ้าขอวิงวอนเป็นส่วนตัวว่าอย่าให้ผู้ใดแก้แทนข้าพเจ้าอีกเลย ความตั้งใจของข้าพเจ้ามิได้มีอยู่ในทางตั้งตนเป็นศาสดาอาจารย์ของคนไทยเลย ข้าพเจ้ากล่าวข้อความใด ๆ ก็แต่เพียงในหน้าที่พลเมืองไทยผู้หนึ่งเท่านั้น เมื่อผู้ใดพึงแล้วเห็นชอบด้วย ข้าพเจ้ากยินดี เมื่อไม่เห็นชอบด้วยก็เป็นที่เสียใจอยู่ แต่ข้าพเจ้าไม่ขอโต้เถียงเลย เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ใดเมตตาแก่ข้าพเจ้าขออย่าได้เถียงแทนข้าพเจ้าเลย เพราะการที่เถียงแทนข้าพเจ้าเช่นนั้น ก็เหมือนยุงยุให้โคสุชาภิบาลมาไล่ขวิดข้าพเจ้า ซึ่งถึงแม้จะเป็นโคเขาคุดก็ทำความรำคาญให้ข้าพเจ้าได้เป็นอันมาก

"อัศวพาหุ."

มะพร้าวตนดก

ข้อความที่ท่านได้นำลงในหนังสือพิมพ์ไทย ฉบับประจำวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ จำหน้าเรื่องว่า "ความสมบัติผู้ดีบ้าง" แถลงถึงความประพฤติและคำพูดของเจ้าพนักงานในโรงแห่งหนึ่งนั้น เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านแล้วรู้สึกออกเคืองเสียจริง ๆ และความที่รู้สึกเคืองจนข้าพเจ้าไม่กล้าจะจับปากกาจดกับกระดาษ เพราะถ้าแม้ได้เริ่มเขียนอะไรไปในเวลาที่กำลังเคืองอยู่นั้นแล้ว ก็คงจะเว้นเสียไม่ได้ที่จะเขียนด้วยถ้อยคำอันรุนแรงเกินไป ข้าพเจ้าจึงได้รอไว้จนใจค่อยสงบลงแล้ว จึงได้จับปากกาขึ้นเขียน

"มะพร้าวตนดก" เป็นคำที่โบราณท่านว่าเปรียบเปรยขึ้นได้ดีจนแล้วกำเริบจนเกินเหตุ ถ้าจะใช้ศัพท์นี้สำหรับในสมัยนี้ก็จะใช้อย่างใดไม่ได้เหมาะยิ่งไปกว่าใช้กล่าวถึงบุคคลชั้นหนึ่ง ซึ่งเผอิญได้มีโอกาส

เรียกตนว่า “เจ้าพนักงาน” คือเป็นเสมียนกวาดศาลาหรือโรงพักเป็นต้น แล้วและสำคัญตนว่าเป็นคนสูงกว่าสามัญชนเสียแล้ว บุคคลจำพวกนี้คือผลแห่งการศึกษาสมัยที่ลวงมาแล้วในไม่ช้า คือพวกเข้าโรงเรียนด้วยความมุ่งหมายอย่างเดียวแต่จะออกมาเป็นเสมียน อย่างเช่นที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วในเรื่อง “โคลนติดล้อ” นั่นเอง พอได้เป็นเสมียนสมนึกแล้ว ก็เลยผันไปว่าตนเป็น “ขุนนาง” เสียแล้วทีเดียว จึงต้องประพฤติตนให้สมกับที่ตนเข้าใจว่าขุนนางควรจะประพฤติ ชาวบ้านนอกเมื่อเห็นบ้านใครโต ๆ ก็ออกความเห็นว่า “บ้านนี่เขาเห็นจะกินข้าวเหนียวน่ากะทีทุกวัน” ดังนี้ฉันใด บุคคลชั้นที่หลุดเข้าไปเป็นเสมียนตอก ๆ ได้แล้ว ก็เข้าใจว่า ขุนนางต้องเลิกกริยาสุภาพและต้องดูถูกคนทั่ว ๆ ไปฉันนั้น เช่นอย่างตาเจ้าพนักงานคนที่ท่านกล่าวถึงในหนังสือพิมพ์ของท่านนั่นแหละเป็นตัวอย่างของคนเห่อเช่นข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว การที่ประพฤติจองหองไม่ตอบคำที่เขาถามดี ๆ และการออกความเห็นว่าเขาตนนั้น ก็ไม่มีอะไรอื่นนอกจากแสดงตนให้ปรากฏออกมาว่า ตนไม่ใช่ผู้ดีจริงจังไม่รู้จักสมบัติผู้ดีพอ ที่จะพูดกับคนโดยอัธยาศัยอันสุภาพ ทั้งแสดงว่าได้รับความศึกษาแต่ผิว ๆ พอให้คุยได้ว่ารู้หนังสือเท่านั้น จึงไม่สามารถที่จะเข้าใจได้ว่า การที่ใครเขากระตือรือร้นอยากเข้าเป็นสมาชิกแห่งราชนาวีสมาคมนั้น แท้จริงเป็นของควรชมและควรอุดหนุนให้สมปรารถนา กลับเห็นไปว่าเขา “ตื่น” ตัวพ่อมะพร้าวตนดกเองนั่นแหละตื่น คือตนตัวว่าเป็นคนมีวิชา (จะเป็นนักเรียนประถมประเภทหรือมัธยมมัธเยออะไรบ้างกระมัง?) ตื่นว่าเป็น “ข้าราชการ” ตื่นว่า “โก้เหยวโว้ย!” หรืออีกนัยหนึ่งจะว่าพ่อคนนั้นแสะคนชนิดเดียวกันนั่นหลับอยู่ก็ได้ เพราะตามวิสัยปราชญ์ท่านย่อมว่า ผู้ใดที่ความโง่, ความรู้น้อย, ความรู้ไม่จริง, ความหลงครอบงำอยู่แล้ว ก็เหมือนคนที่ยังหลับอยู่ฉะนั้น

เป็นธรรมดาประชาชนโดยมาก หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่นั้นน้อยนัก ข้าราชการหรือเจ้าพนักงานชั้นผู้น้อย ประพฤติและกิริยาอันร่าคาญตา พลเมืองนักเบื่อหน่ายในการที่ทำกิจธุระกับรัฐบาลอย่างไรเล่า? คนเราโดยมากต้องลงความเห็นในใจโดยอาศัยความที่ได้ยินด้วยหูดูด้วยตา และเมื่อใครไม่ทราบว่าข้าราชการและเจ้าพนักงานชั้นผู้ใหญ่โดยมากตั้งใจดีต่อประชาชน และมีกริยาวาจาเรียบร้อยอยู่โดยปรกติแล้ว ก็จะต้องสำคัญผิดคิดว่า ชั้นชื่อว่าเจ้าพนักงานของรัฐบาลเป็นต้องกริยาชั่ววาจาหยาบ และอวดดทุกนน!

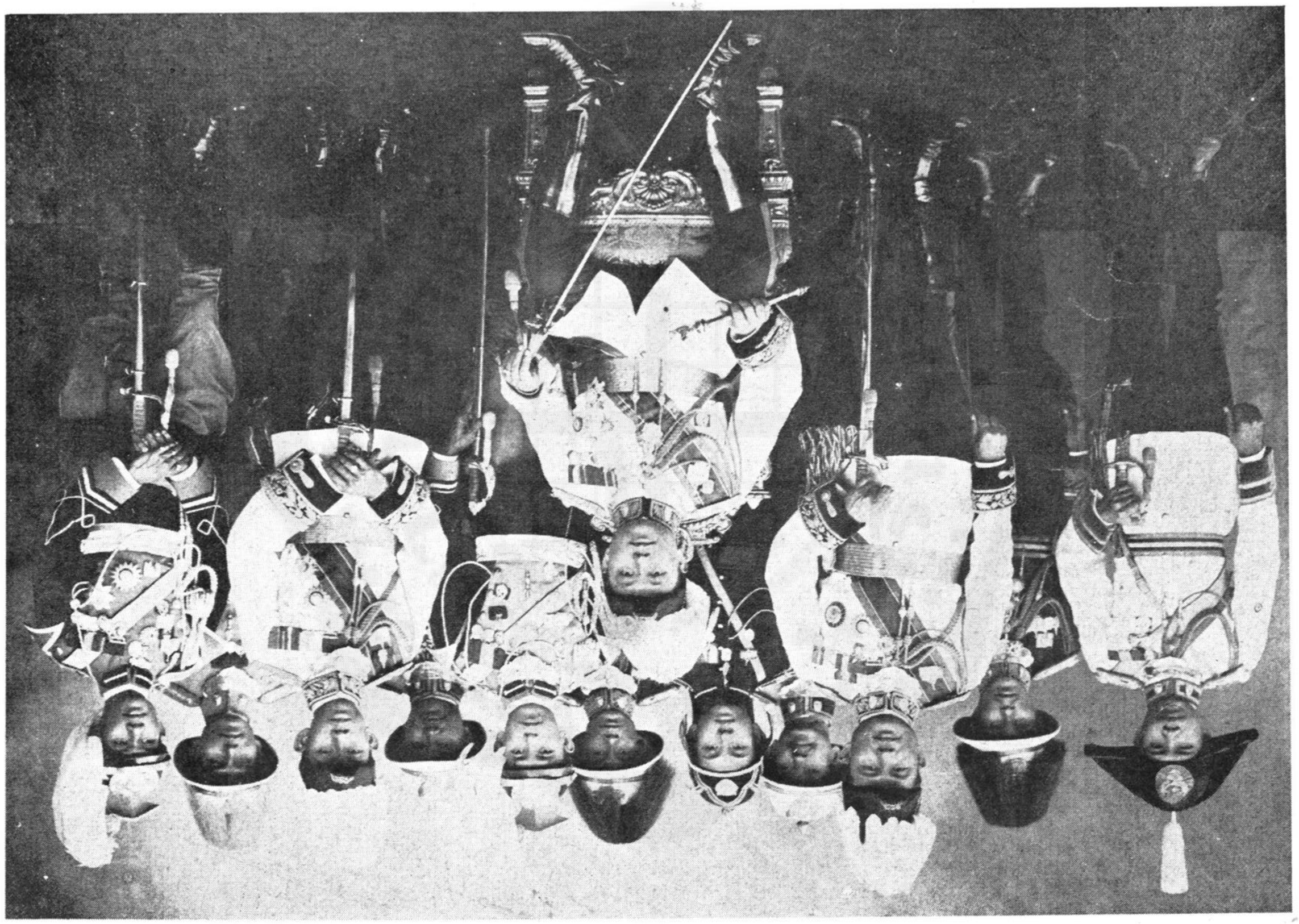
ดังนี้เห็นได้ว่าพวกมะพร้าวตนดกเหล่านี้อาจจะทำให้สาธารณชนเข้าใจผิดไปได้มาก ทำให้เห็นไปว่ารัฐบาลสงวนไว้สำหรับแต่ชั้นเหนือราษฎรเท่านั้นอย่างหนึ่ง ทำให้นึกไปว่ารัฐบาลไม่นับถือราษฎรเป็น "พวกพ้อง" อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นการร้ายทั้ง ๒ อย่าง

ข้าพเจ้ายังเดาไม่ถูกเลยว่าพวกมะพร้าวตนดกนั้น เขาเอาใครเป็นตัวอย่างในการที่ประพฤติกริยาชั่วไม่สุภาพ และกล่าววาจาอวดดี? หวังใจว่าไม่ใช่เอาอย่างข้าราชการผู้ที่เป็นนายเหนือเขาขึ้นไปอีกต่อหนึ่ง! หรือเขาเอาอย่างฝรั่ง? ถ้าเอาอย่างฝรั่งละก็ข้าพเจ้าขอถามอีกว่า ฝรั่งชั้นใด ชนิดใด? ชนิดที่พลตระเวนพบเมานอนกลางเป็นหมู่อยู่ตามกลางถนนใช่หรือไม่?

เวลานี้คนชั้นเสมียนในกระทรวงและกรมต่าง ๆ ก็ดูมากเต็มทีอยู่แล้ว ถ้าท่านผู้ใหญ่คัดเอาพวกมะพร้าวตนดกออกเสียบ้าง คงไว้แต่คนสุภาพก็จะเป็นประโยชน์แก่ราชการดีกว่า ทั้งบางทีจะเป็นทางประหยัดพระราชทรัพย์ลงได้อีกมากด้วย.

"อัศวพาหุ."

ഭഗവതിയുടെ പുറപ്പാട് ചടങ്ങിനുള്ള ഒരുക്കങ്ങൾ

ความเป็นชาติโดยแท้จริง

ศัพท์ว่า “ชาติ” นี้ ในสมัยนี้มีผู้แปลความกันต่าง ๆ นานา และต่างคนต่างก็เห็นว่าคำแปลของตนนั้นถูก เพราะฉะนั้นจึงเป็นของทุ่มเถียงกันอยู่โดยไม่มีที่สุด และด้วยเหตุฉะนี้จึงได้มีความเห็นแตกต่างกันอยู่มากในข้อวินิจฉัยว่า ชาติจะควรมีลักษณะอย่างใด คือจะควรประกอบด้วยลักษณะอย่างใด จึงจะควรนับได้ว่าเป็นชาติอย่างดีแท้

ความเห็นของบุคคลจำพวกที่มักอ้างตนว่าเป็นคนสมัยใหม่ ใช้สมองได้ตามแบบฝรั่งแล้ว มักพอใจแสดงว่า ลักษณะแห่งชาติอันรุ่งเรืองแท้ คือ “ต้องมีอิสรภาพแก่บุคคลทุกคนโดยบริบูรณ์” วาทะอันนี้เป็นคำแสดงลัทธิอันหนึ่ง ซึ่งถ้าเป็นอยู่แต่เพียงลัทธิแล้วก็ดีอยู่ แต่ครั้นเมื่อนำลัทธินั้นมาใช้ในกิจการสำหรับทุก ๆ วันแล้ว ก็ย่อมบังเกิดความยุ่งเหยิงได้เป็นอันมาก เนื่องจากความเข้าใจของบุคคลที่มีอยู่ต่าง ๆ กัน และถ้าแม้เริ่มด้วยความเข้าใจผิดเสียแต่ในชั้นต้น คือเริ่มด้วยแปลศัพท์ “อิสรภาพแห่งบุคคล” ว่าประพฤติอะไร ๆ ได้ตามใจทั้งสิ้น ฉะนี้แล้ว ผู้ที่เข้าใจผิดเช่นนี้ยิ่งตรองไปก็ยิ่งจะมีแต่ความเห็นผิดกว้างขวางออกไปทุกที จนในที่สุดอาจที่จะหวนไปติเอาครูผู้แสดงลัทธินั้นนั่นเองว่าเข้าใจผิด หรืออธิบายลัทธิผิดก็ได้

การอวดรู้ยิ่งครูเช่นนี้ มิใช่จะมีแต่ในสมัยเรานี้เมื่อไร ถึงเมื่อสองพันปีเศษล่วงมาแล้วก็มีเหมือนกัน ตัวอย่างอย่างสำคัญของคนจำพวกนี้คือ เทวทัต ซึ่งแรกเริ่มก็เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า แต่อาศัยเหตุที่มีจิตทะเยอทะยานอยากจะเป็นใหญ่และมีชื่อเสียง จึงได้มีจิตริษยาแก่พระสาวกอื่น ๆ จนพาให้กลายเป็นผู้ทัดเทียมพระพุทธเจ้าว่าทรง

ถ้าเอียงเลือกทรักมักทชัง เลยต้องถูกไล่ออกจากคณะพุทธสาวก เทวทัตก็ไปตั้งคณะของตนขึ้นใหม่ ตั้งตนเป็นคณาจารย์ และพอใจยกวาทะของตนขึ้นโต้พระพุทธวัจนะ และกล่าวว่าแคะไค้ต่าง ๆ เช่นกล่าวว่าเมื่อห้ามมิให้ฆ่าสัตว์แล้วก็ควรที่จะห้ามมิให้บริโภคเนื้อสัตว์ด้วยที่เดียวจึงจะถูก เริ่มด้วยยกวาทะอวดดีโต้เช่นนี้ก่อน แล้วเมื่อไม่มีใครเข้าพ้องหรือมีคนเข้าดีเห็นก็กลับโกรธ เลยตั้งความเพียรที่จะทำลายคณะพุทธสาวกด้วยอุบายต่าง ๆ และเมื่อไม่เป็นผลสำเร็จสมปรารถนาแล้วจึงต้องเลยคิดประทุษร้ายต่อพระองค์พระพุทธเจ้าโดยตรง พยายามใช้อุบายปลงพระชนมชีพด้วยประการต่าง ๆ เช่นต้อนช้างนาฬาคีรีเข้าไปจะให้ทำร้ายพระองค์เป็นต้น จนในที่สุดเทวทัตก็ต้องถึงแก่ความพินาศเพราะแพ้ภัยตนเอง ผู้พอใจประพฤติเป็นอาจารย์อุตริในทางการเมืองน่าจะลืมเรื่องเทวทัตเสียแล้ว หรือบางทีจะไม่ได้เคยทราบเลยก็อาจจะเป็นได้ จึงได้เข้าใจผิดคิดว่าตนเป็นคนเก่งทันสมัย แท้จริงเป็นลูกศิษย์เถนเทวทัตต่างหาก

ว่าโดยลำพังพวกนักพูดอุตริเองนั้นไม่อัศจรรย์อันใด เพราะความพินาศได้มีแล้วแก่เถนเทวทัตอย่างไร ความพินาศก็คงจะมีมาถึงผู้อุตริทำนองเดียวกันนั้นโดยอาการเช่นกัน แต่มีคนจำพวกที่น่าสงสารอยู่บ้าง คือผู้ที่เผลอสติหลงเชื่อวาทะที่เป็นองค์แห่งความฉิบหาย อย่างเช่นพระเจ้าอชาตศัตรู ซึ่งเชื่อถือเทวทัตจนเป็นชบถต่อพระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระบิดา และปลงพระชนมชีพพระบิดาเสียด้วยอาการอันทารุณร้ายกาจ จนเมื่อมพระราชโอรสมาเองแล้วจึงรู้สึกพระองค์ว่า พระราชบิดาจะได้มีความสิเนหารักใคร่ในพระองค์สักปานใด แต่เมื่อรู้สึกพระองค์

นั้น กเกินเวลาที่จะแก้ไขเสียแล้ว และถึงแม้จะทรงสร้างวัดวาอาราม
หรือเจดีย์สถานแปดหมื่นสี่พันแห่งเท่าจำนวนพระธรรมขันธ์ พระเจ้า
อชาตศัตรูก็ไม่สามารถที่จะทรงชำระล้างอนันตริยกรรมอันอุกฤษฎ์ คือ
ปิตุฆาต ซึ่งได้ทรงกระทำลงในขณะที่ตกอยู่ในความหลงเชื่อถ้อยคำของ
เถนเทวทัตนั้นเลย เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูกับเทวทัตที่แสดงมานี้ อุปมา
ฉันใด ผู้หลงเชื่อถ้อยคำของนักพูดสอนอุตริในการเมือง ก็อุปมัยฉันนั้น
เพราะถ้าขืนหลงไปบางทีจะรู้สึกตัวต่อเมื่อทำลายชาติของตนเสียแล้ว
และเมื่อนั้นก็จะหาสิ่งใดลบล้างอนันตริยกรรม ซึ่งตนกระทำลงไปในขณะ
หลงนั้น ไม่ได้เลย

ข้อที่ข้าพเจ้ายกเอาการทำลายชาติเป็นอนันตริยกรรม คือเป็น
บาปอันหนักที่สุด ถึงแก่เป็นเครื่องตัดทางสวรรค์และทางนิพพานทีเดียว
ฉะนี้ ข้าพเจ้าถือเอาตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจัดว่า ความ
ประพฤติสังฆเภท คือทำสงฆ์ให้แตกจากกัน เป็นอนันตริยกรรมอันหนึ่ง
ก็เมื่อการทำสงฆ์ให้แตกจากกันเป็นอนันตริยกรรมแล้ว การทำคณะชน
ที่รวมชาติให้แตกกันจะไม่จัดว่าเป็นอนันตริยกรรมหรือ ? ข้าพเจ้าเห็น
ว่าต้องนับว่าเหมือนกันทีเดียว

เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกเราที่เป็นคนไทย เมื่อเห็นสิ่งหายร่วมชาติจะ
ตกไปอยู่ในความหลง ซึ่งจะนำไปให้กระทำอนันตริยกรรมทำลายชาติ
ของตนแล้ว ถ้าไม่ห้ามปรามหรือเตือนสติจะมิบกพร่องไปในหน้าที่
กรณียกิจแห่งชาวสยามหรือ ? การที่จะห้ามหรือเตือนเถนเทวทัตนั้น
เป็นของพ้นวิสัย แต่ผู้ที่หลงวาทะของเทวทัตนั้น เราอน ๆ ที่ยังมีสติ
พอจะพยายามเหนี่ยวรั้งผู้ที่สติไม่บริบูรณ์ได้บ้าง

อนึ่ง เป็นธรรมดาเถนเทวทัตก็ดี หรือเกจิอาจารย์ใด ๆ ก็ดี เมื่อมีผู้นำไปเตือนสติคนที่หลงเชื่อในวาทะของตน คงจะต้องโกรธเคืองและหาวาจาหยาบช้าต่าง ๆ มาว่ากล่าวเพื่อให้ระอาไป ไม่กล้าก็ดขวางการที่ตนจะนำคนไปลงนรก แต่คนที่กล้าหาญจริงแล้ว ย่อมจะไม่สะดุ้งสะเทือนในถ้อยคำของเถนเทวทัตหรืออาจารย์ที่จะชักจูงคนหลงนั้นเลย ดังนี้เราทั้งหลายก็ไม่ควรหวั่นไหวในถ้อยคำผรุสวาท ซึ่งผู้ใด ๆ จะกล่าวทักท้วงเรา ผู้ตั้งใจดีต่อเพื่อนร่วมชาติที่ตกอยู่ในความหลง ควรมุ่งตรงแต่จะพูดจาถ้อยคำที่ดีและที่เป็นความจริง เพื่อจูงใจเพื่อนร่วมชาติให้ละเสียซึ่งทางอันจะนำไปสู่อบายมุข ให้ตั้งหน้าเดินในทางที่จะนำชาวเราไปสู่ความเป็นชาติอันประเสริฐแท้จริง

ลักษณะที่จะตัดสินว่า คำใดเป็นคำที่จะบำรุงความเป็นชาติให้ดีจริง และคำใดเป็นคำที่ไม่ถูกไม่จริงนั้น ควรพิจารณาว่า คำนั้นเป็นคำบำรุงความสามัคคีพร้อมเพรียงหรือเป็นไปเพื่อความแตกร้าว ? ถ้าเป็นคำบำรุงสามัคคีคือคำที่ถูก ถ้าเป็นคำบำรุงความแตกร้าวริษยาแก่งแย่งคือคำที่ผิดเป็นแน่แท้

ส่วนวิธีที่จะกล่าวคำใด ๆ ที่เป็นคติ ควรจะถือตามแบบพระเทศนานั้นแลเป็นดี คือ

๑. แสดงไปโดยลำดับ ไม่ตัดตัดให้ขาดความ
๒. อ้างเหตุและผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ
๓. ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
๔. ไม่แสดงเพราะเห็นแก่ลาภ
๕. ไม่แสดงกระทบตนและผู้อื่น ไม่ยกตนและเสียดสีผู้อื่นโดยจำเพาะเจาะตัว ถ้าจะติต้องติความชั่วทั่ว ๆ ไป

๖. ให้ผู้ฟังได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง

๗. สิ่งใดได้เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ทำให้เข้าใจ

๘. บรรเทาความสงสัย

๙. แก้ความเห็นผิดให้ถูก

๑๐. ให้จิตของผู้ฟังผ่องใส

ถ้าผู้ที่ตั้งใจเดือนเพื่อนร่วมชาติถือแบบแต่งหนังสือเช่นนี้ได้แล้ว
ก็เบนด

ข้อที่จะวางเป็นบัญญัติหรือหลักลงไปว่า ชาติที่จะเป็นชาติโดย
แท้จริงจะควรมีลักษณะอย่างไรนั้น ก็แล้วแต่จะกล่าวกันตามตำรับอะไร
คือตามตำรับกฎหมายนานาประเทศ หรือตำรับรัฐประศาสนศาสตร์
ถ้าจะกล่าวตามทางกฎหมายนานาประเทศ ก็ต้องถือเอากฎหมาย
ลักษณะชาติเป็นที่ตั้ง ถ้าจะกล่าวโดยทางรัฐประศาสนศาสตร์ ต้องถือ
เอากำหนดแห่งอำนาจของรัฐบาลที่จะแผ่ความปกครองไปได้เพียงใด
เป็นที่ตั้ง แต่ในสมัยนี้มหาชนโดยทั่ว ๆ ไปเอียงไปข้างจะถือเอาภาษา
เป็นเกณฑ์ และมหาสงครามในยุโรปที่เกิดขึ้นครั้งนี้ ก็เพราะข้อวิวาท
กันด้วยปัญหาเรื่องภาษานี่แหละยิ่งกว่าสิ่งอื่น

ส่วนทางกฎหมายนานาประเทศก็ดี ทางรัฐประศาสนศาสตร์ก็ดี
เป็นข้อความที่จะต้องการอธิบายยืดยาวเกินที่จะอธิบายได้ในที่นี้ เพราะ
ฉะนั้น ข้าพเจ้าขอยุติไว้ ไม่กล่าวต่อไปในทางนั้น ๆ แต่จะขอกล่าวด้วย
เรื่องภาษาต่อไปโดยย่อ

ไม่มีข้อสงสัยแน่แล้ว ภาษาเป็นเครื่องผูกพันมนุษย์ต่อมนุษย์
แน่นแฟ้นยิ่งกว่าสิ่งอื่น และไม่มีสิ่งไรที่จะทำให้คนรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน

ดหรือแน่นอนยิ่งไปกว่าพูดภาษาเดียวกัน รัฐบาลทั้งปวงย่อมรู้สึกในข้อนี้อยู่ดี เพราะฉะนั้นรัฐบาลใดที่ต้องปกครองชนต่างภาษาจึงต้องพยายามตั้งโรงเรียน และออกบัญญัติบังคับให้ชนต่างภาษาเรียนภาษาของผู้ปกครอง แต่ความคิดเช่นนี้ มิใช่จะสำเร็จตามปรารถนาของรัฐบาลเสมอก็หามิได้ และถ้ายังจัดการแปลงภาษาไม่สำเร็จอยู่ตราบใด ก็แปลว่าผู้พูดต่างภาษากับผู้ปกครองนั้นยังไม่เชื่องอยู่ตราบนั้น และยังจะเรียกว่าเป็นชาติเดียวกับมหาชนพลเมืองไม่ได้อยู่ตราบนั้น ภาษาเป็นสิ่งซึ่งฝังอยู่ในใจมนุษย์แน่นแฟ้นยิ่งกว่าสิ่งอื่น เพราะฉะนั้นเมื่อบุคคลใดยอมเปลี่ยนภาษาเดิมของตน นั่นแหละจึงจะควรจัดได้ว่าแปลงชาติโดยแท้จริง การแปลงชาติด้วยกระดาษนั้น ข้าพเจ้าคนหนึ่งเป็นผู้ที่ไม่เคยมีใส่เชื่อถือว่าเป็นไปได้จริงมาแต่เดิมแล้ว ครั้นมาเมื่อเกิดมหาสงครามในยุโรปครั้งนี้ขึ้น และได้ยินคำกล่าวแสดงความเห็นกันขึ้นว่าสัญญาทั้งปวงเป็นเศษกระดาษชิ้นหนึ่ง ๆ เท่านั้น และว่าความจำเป็นย่อมไม่รู้จักธรรมะใด ๆ ดังนี้ ยิ่งทำให้ข้าพเจ้ามีความเชื่อถือในอำนาจแห่งเศษกระดาษใบแปลงชาตินั้นน้อยลงอีกมากทีเดียว

สรุปรวมความที่กล่าวได้อีกครั้งหนึ่งว่า ลักษณะที่จะตัดสินว่าใครเป็นคนชาติใดนั้น ก็มีอยู่แต่ที่ภาษาซึ่งคนนั้นใช้อยู่โดยปรกตินั่นแล เมื่อตั้งเกณฑ์เช่นนี้แล้ว จะต้องนึกกันต่อไปว่า ถ้าเช่นนั้นชาติไทยจะเล็กลงไปสักปานใด ?

คนโดยมากที่แลดูการแต่เผิน ๆ พอใจจะพูดว่า ถ้าเราจะไม่นับจีนเป็นคนไทยด้วยแล้ว จะทำให้ชาติเราเล็กลงไปมาก แท้จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะที่จีนมีอยู่เป็นจำนวนมากจนหนาตาก็เป็นแต่ใน

กรุงเทพ ฯ แห่งเดียว ในท้อน ๆ จนมีอยู่ถระจาย ๆ เท่านั้น จนที่มีอยู่ในเมืองเรานี้แบ่งได้เป็น ๒ จำพวก คือ พวกกลัว ซึ่งมิได้ตั้งใจที่จะคงอยู่ในกรุงสยาม กับพวกพ่อค้าหรือชาวไร่ชาวสวน ซึ่งตั้งใจผั่งรกผั่งรากอยู่ในกรุงสยามที่เดียว พวกที่เป็นแต่คิดมาหางานทำพอได้ทุนกลับไปเมืองจีนนั้น พูดภาษาไทยไม่ได้และไม่พยายามที่จะเรียนภาษาไทยที่เดียว และนับว่าไม่มีอะไรที่ติดต่อกับไทยเราเลย ทั้งในความนิยมและความคิด เพราะฉะนั้น การที่จะนับจีนพวกนี้เป็นไทยก็ได้แต่โดยเหยียดอย่างมากเต็มที แต่ขออย่าให้ท่านผู้อ่านเข้าใจผิดไป ว่าข้าพเจ้าจะตั้งใจกล่าวว่าจีนเหล่านี้ไม่ใช่คนในบังคับสยาม เพราะการที่คนใดจะอยู่ในบังคับของรัฐบาลใดนั้น ไม่เกี่ยวแก่ภาษาที่คนนั้น ๆ พูดหามิได้เกี่ยวแก่ภูมลำเนาที่เขาอยู่ กับสัญญาระหว่างนานาประเทศ เพราะฉะนั้นไม่ใช่แต่จีน ถึงชนชาติอื่น ๆ ที่มีสัญญากับกรุงสยาม เช่นชาวตุรกีเป็นต้น เมื่ออยู่ในกรุงสยามก็ต้องนับว่าเป็นคนในบังคับสยามเหมือนกัน แต่จะนับว่าเป็นคนไทยก็หาได้ไม่ เหตุฉะนี้ไม่ควรถือเอาการอยู่ในบังคับใครเป็นหลักแสดงชาติแห่งบุคคล ต้องถือเอาภาษาเป็นใหญ่ และใครพูดภาษาใด ก็แปลว่าเป็นชาตินั้น เพราะการพูดภาษาใด แปลว่าปลงใจจงรักภักดีต่อชาตินั้นโดยจริงใจ ไม่ใช่โดยความจำเป็นชั่วคราว

นอกจากนี้มีหลักวางเกณฑ์ได้อีกสถานหนึ่ง คือการที่จะตัดสินว่าผู้ใดเป็นชาติใดโดยแท้จริงนั้น ต้องพิจารณาว่าผู้นั้นมีความจงรักภักดีต่อใคร? ถ้าเขาจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม เขาจึงจะเป็นไทยแท้ แต่ถ้าใครแสดงตนว่าเป็นอิสระแก่ตน ไม่มีความจงรักภักดีต่อผู้ใดดังนี้ ต้องจัดว่าผู้นั้นเป็นคนไม่มีชาติ เพราะคน ๆ

เดียวหรือหมู่เดียวจะตั้งตนขึ้นเป็นชาติต่างหากหาได้ไม่ บัญญัติขอน
มีตรงกันอยู่ทั้งทางกฎหมายนานาประเทศและรัฐประศาสนศาสตร์

การที่แสดงความจงรักภักดีต่อชาติหรือต่อพระมหากษัตริย์นั้น ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องเสียสละอยู่บ้างไม่มากก็น้อย เพราะฉะนั้น ถ้าผู้ใดไม่มีความเต็มใจอยู่ที่จะยอมสละความสะดวกส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่งบ้างแล้ว ก็นับว่าผู้นั้นจะถือธรรมะที่เราให้ชื่อว่า "ภักดี" นั้นไม่ได้เลย

การเสียสละสำคัญอันหนึ่ง คือสละความเป็นโสดแก่ตนในกิจการบางอย่าง เช่นต่างว่าเป็นเวลามีศึกมาใกล้เมืองที่เราอยู่ ผู้ปกครองจะห้ามมิให้จุดไฟในบ้านเรือน ถ้าเรายอมก็แปลว่าเราสละความเป็นโสดแก่ตนอย่างหนึ่งแล้ว เพราะผู้ที่เป็นอิสระแท้จริงแล้ว การที่จะจุดไฟหรือมิจุดภายในบ้านของตน ย่อมอยู่ในอำนาจอันชอบธรรมแห่งเจ้าของบ้านแท้ๆ เพราะฉะนั้น การที่ผู้ใดยอมสละอำนาจอันชอบธรรมเช่นนี้ต้องเข้าใจว่าเพราะเห็นแก่สาธารณประโยชน์และความสะดวกแก่มหาชนยิ่งกว่าเห็นแก่ความสะดวกของตนเอง ผู้ที่ยอมสละได้เช่นนี้แหละคือผู้มีความภักดีจริง รักชาติจริง ผู้ที่ไม่ยอม คือผู้รักชาติแต่ปาก ข้อห้ามจุดไฟนี้ยกมากล่าวแต่พอเป็นอุทาหรณ์ และในกิจการอื่นๆทั้งน้อยใหญ่ย่อมเป็นเช่นเดียวกัน ความขอนี้เป็นความจริง ซึ่งถึงแม้จะมีผู้แสดงโวหารพลิกแพลงอย่างไรก็เลี่ยงไปไม่พ้น และจะลบล้างความจริงข้อนี้มิได้เลย

อนึ่ง ถ้ามีความภักดีต่อชาติจริงแล้ว ต้องงดคำพูดว่า "ไม่ใช่กงการอะไรของข้า" เช่นจะกล่าวว่า การปกครองเป็นหน้าที่ของ

กระทรวงนครบาลหรือมหาดไทยเท่านั้น หรือการป้องกันกรุงสยามเป็นหน้าที่ของกองทัพบกเรือเท่านั้น ดังนี้นับว่าเป็นการพูดว่า "ไม่ใช่กงการอะไรของข้า" แท้จริงการปกครอง ถ้าประชาชนไม่ช่วยโดยเชื่อฟังผู้ปกครองแล้ว ก็หาเป็นผลสำเร็จได้ไม่ และการป้องกันบ้านเมือง ถ้าประชาชนไม่อุดหนุนกองทัพบกทัพเรือแล้ว ก็คงยากที่จะทำการต่อสู้ศัตรูได้ดีจริง ๆ

ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าได้อ่านพบความเห็นอันหนึ่งในหนังสือพิมพ์อังกฤษชื่อ "ทเวอร์ลด์" ซึ่งจับใจข้าพเจ้าอยู่ จึงขอแปลมาลงไว้ในที่นี้ดังต่อไปนี้ :—

"เป็นธรรมดา เราทั้งหลายย่อมอยากจะรอดพ้นจากความลำบากโดยอเนกประการ อันมีมาเพราะความต่อสู้กันระหว่างโลกโดยอาการอันน่าสยดสยอง และดูเหมือนในเบื้องหลังแห่งสมองของเราจะมีความเห็นอยู่ว่า ความกระดิกกระเดี้ยในแนวยิงเท่านั้นเป็นพยานแห่งความดำเนินแห่งกิจการ ข้อนี้ผิดทีเดียว แนวยิงเป็นแต่เพียงปลายหอกโรงงานต่าง ๆ เป็นด้าม และชาติทั้งชาติคือคนที่ถือหอก มือที่จับหอกนั้นคือคนที่รบอยู่ แต่ความสามารถที่ใช้มือให้แทงไปนั้นเป็นของผู้ปกครอง ส่วนกำลังที่จะแทงได้เบาแรงเพียงไรนั้น ก็แล้วแต่กล้ามเนื้อและเส้นเอ็นซึ่งท่านและข้าพเจ้า และเราทั้งหลายทุก ๆ คนเป็นส่วนหนึ่ง การหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบจะมีไม่ได้ในการสงครามเช่นนี้ คงมีแต่ที่เราจะทำการตามหน้าที่ของเรา และช่วยเร่งความสิ้นสุดแห่งการสงคราม หรือถ้าเราเกียจคร้านเสีย เราก็เป็นลูกตุ้มซึ่งถ่วงความสำเร็จในที่สุดนั้นให้เนิ่นช้าไปเท่านั้น"

คำที่เขากล่าวเช่นนั้น เป็นภาษิตซึ่งควรไทยเราจะพิจารณาอยู่เหมือนกัน และถ้าจะกล่าวกันอย่างโวหารช้างไทยเราโดยย่อ ๆ ก็กล่าวได้ว่า เราอยู่ในเรือลำเดียวกัน เพราะฉะนั้นหน้าที่ต้องช่วยกันพายถ้าแม้ไม่พาย ถึงแม้ว่าจะไม่เอาตีนราน้ำ เป็นแต่นั่งอยู่เฉย ๆ ก็หนักเรือเปล่า ๆ อาจจะทำให้เรือแล่นช้าไปได้เป็นแน่แท้ เพราะฉะนั้นต้องเลือกเอาอย่างหนึ่ง ถ้าจะพายก็จับพายขึ้น และอย่าเถียงนายท้าย หรือถ้าจะไม่พายก็ขึ้นจากเรือหรือถงว่ายน้ำไปตามลำพังเถิด อย่ามานั่งอยู่ในเรือของไทยเราให้หนักเรือเลย ถ้าเราต้องการของหนักสำหรับเป็นระวางถ่วงเรือของเรา ก็เอาก้อนหินดีกว่า เพราะมันไม่มีเสียงที่จะส่งอวดดีเถียงนายท้าย !

ถ้อยคำเหล่านี้ ข้าพเจ้าตั้งใจกล่าวให้คนไทยทั่วชาติและมีความจงรักภักดี ข้าพเจ้าไม่ได้ตั้งใจสั่งสอนให้ควาย (หรือสัตว์อะไรอื่น ๆ) ฟัง เพราะฉะนั้นถ้าจะมีสัตว์อะไรร้องโต้ขึ้น ข้าพเจ้าก็จะไม่ถือเป็นอารมณ์เลย และอาศัยเหตุที่ข้าพเจ้าพูดภาษาสัตว์ไม่เป็น ข้าพเจ้าคงไม่พยายามร้องแข่งกับสัตว์เลยทีเดียว.

รูปหมู่ถ่ายในงานฤดูหนาว ราว พ.ศ. ๒๔๖๗

(*แถวยืน*) คุณหญิงเฉลาอนิรุทธเทวา เจ้าพระยารามราฆพ
พระบรมรูป พระยาอนิรุทธเทวา คุณประจวบ สุขุม

(*แถวนั่ง*) พระนางเจ้าสุวัทนา พระสุจริตสุดา

เครื่องหมายแห่งความรุ่งเรือง

คือสภาพแห่งสตรี

ท่านทั้งหลายได้เคยคำนึงดูบ้างหรือไม่ ว่าเครื่องหมายสำคัญอย่างหนึ่งแห่งความรุ่งเรือง (ศิวิไลเซชั่น) คือสภาพแห่งสตรี ?

ถ้าท่านยังมิได้เคยคำนึงดูเองแล้ว ข้าพเจ้าขออัญเชิญให้ท่านอ่านข้อความที่ข้าพเจ้าเขียนต่อไปนี้ บางทีท่านจะได้ข้อความไปประกอบปัญญาของท่านที่มีอยู่แล้วอีกบ้างสักเล็กน้อย ข้าพเจ้าขอชี้แจงว่า ที่ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไปนี้เป็นความเห็นที่ข้าพเจ้าได้เคยได้ยินผู้อื่นที่มีความรู้จริงเห็นจริงเขากล่าวมาแล้วเป็นครั้งคราว และข้าพเจ้าเองเป็นผู้นำมาแสดงต่อตามอัตโนมัติของข้าพเจ้า เพราะฉะนั้น ถ้าแม้ว่าถ้อยคำสำนวนโวหารในตอนใดเป็นที่ระคายแก่ท่านผู้อ่านบางคนบ้างแล้ว ข้าพเจ้าก็ขอให้ท่านให้อภัยแก่ข้าพเจ้าผู้ตงใจดีนนด้วยเถิด

ขอให้ท่านคำนึงดูเถิด ว่าทำไมข้าพเจ้าจึงได้กล้ากล่าวว่า สภาพแห่งสตรีเป็นเครื่องหมายอย่างหนึ่งแห่งความรุ่งเรือง? ถ้าท่านลองรำพึงดูตามความรู้เห็นของท่านเอง หรือตามความรู้ทางที่ผู้อื่นเขาบอกเล่ามาก็เชื่อว่าคงจะต้องรู้สึกว่าเป็นจริงตามข้าพเจ้ากล่าวมาแท้ ๆ ทีเดียว

ในคณะมนุษย์ที่ต่ำที่สุดในชั้นชั้นแห่งความรุ่งเรือง เช่นพวกเงาะป่า พวกคนป่าในเกาะบอร์นิโอและเกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรปาซิฟิค และพวกคนป่าในมหาทวีปอาฟริกาเป็นต้น สภาพของสตรีเป็นอย่างไรควรพิจารณาดู ในคณะมนุษย์ที่กล่าวมาแล้วนั้น สตรีเป็นวิญญาณกะทรัพย์ของบุรุษโดยแท้ และผู้ชายประพฤติต่อผู้หญิงเหมือนประพฤติต่อปศุสัตว์ คือใช้ให้ทำงานการต่าง ๆ ทุกอย่าง มีทำการเพาะปลูก แบกขน และทำการงานในบ้านทุกอย่าง เป็นต้น อีกประการหนึ่ง ผู้ชาย

จะทำอะไรต่อผู้หญิงก็ได้ทั้งสิ้น ฆ่าก็ตาย ขายก็ขาด ไม่มีใครจะห้ามปรามมิให้ชายลงอาญาแก่หญิงอย่างสาหัสตามอำเภอใจทุกสถาน สำหรับมนุษยชาติคนป่าเหล่านี้ หมามีราคามากกว่าผู้หญิง เพราะตามคำอธิบายของพวกนั้น ผู้หญิงถึงจะล้มตายหายจากไปก็หาใหม่ได้ถมไป แต่หมาตาย ๆ หายาก !

เมื่อผู้ชายประพฤติต่อหญิงอย่างเลวทรามถึงปานนี้ เหตุใดหญิงจึงยอมนิ่งทนอยู่เล่า ? ตอบง่าย ๆ ว่า ถ้าไม่ทนก็ไม่รู้จะทำอย่างไร ! ในคณะคนป่าหรือในคณะคนทรุ่งเรืองกว่านั้นก็ย่อมจะมีความเป็นอยู่เป็นไปเช่นเดียวกัน คือทางกฎหมาย แบบธรรมเนียม และประเพณีทั้งปวง ผู้ชายเป็นผู้บัญญัติขึ้นสำหรับความสะดวกของผู้ชายเท่านั้น !

ส่วนกฎหมายนั้น ถ้าท่านพิจารณาดูแล้วก็คงจะแลเห็นได้โดยง่าย ๆ ว่าในข้อที่เกี่ยวด้วยสตรี สตรีย่อมตกอยู่ในที่เสียเปรียบทุกสถานในการเป็นเจ้าของทรัพย์สมบัติเป็นต้น สตรีเสียเปรียบผู้ชายปานใด แม้ผู้ที่มิใช่นักเรียนกฎหมายก็ย่อมจะรู้อยู่แล้วไม่ใช่หรือ ? ตามกฎหมายของประเทศต่าง ๆ โดยมาก ผู้หญิงที่สมรสแล้วไม่สามารถจะครอบครองสมบัติของตนเองได้ ต้องมอบให้สามีเป็นผู้ปกครองแทน อีกอย่างหนึ่งกฎหมายลักษณะผัวเมียและลักษณะหย่าร้างกัน ผู้ชายก็ทำกฎหมายขึ้นสำหรับความสะดวกของผู้ชายเป็นทาง ลองหยิบอุทาหรณ์โดยสังเขปมาดูกันเล่นก็ได้ ตามกฎหมายอังกฤษ ในส่วนลักษณะผัวเมีย หญิงชายมีความเสมอหน้ากัน โดยต้องมีผัวเดียวเมียเดียวเหมือนกันจริงอยู่ แต่ในการที่จะหย่ากัน ฝ่ายชายก็ได้เปรียบเสียแล้ว เพราะฝ่ายชายอาจจะฟ้องหย่าขาดจากภรรยาเพราะภรรยาคบชู้เท่านั้นพอแล้ว แต่ฝ่ายหญิง ถ้าจะฟ้องหย่าขาดจากชาย ต้องแสดงหลักฐานว่า สามีของตนนั้น นอกจากการมีเมียอีกคนหนึ่ง ได้ทอดทิ้งขาดสันนิวาสไป

แล้วมีกำหนดตั้งปี หรือว่าสามีได้ข่มเหงอย่างทารุณหยาบช้า จึงจะฟ้องขอ ตามกฎหมายสยามและประเทศต่าง ๆ ในบูรพทิศ กฎหมายอนุญาตให้ชายมีภรรยาได้ไม่จำกัดคน แต่หญิงคบชู้ย่อมเป็นเหตุให้สามีหย่าร้างได้ อีกทั้งทรัพย์สินทั้งปวงก็ถูกริบให้แก่ผัวหมดด้วย

จริงอยู่ ในทางสรีรศาสตร์ ชายที่มีเมียหลาย ๆ คนย่อมจะไม่เสียหายเท่าหญิงที่มีผัวหลาย ๆ คน ทั้งถ้าจะว่าไปในทางความสะดวกแก่ครอบครัว การที่ชายมีเมียหลาย ๆ คนก็ไม่ทำให้เป็นการยุ่งยากอะไรแก่คณะ เพราะหญิงเป็นผู้คลอดบุตรต่างหาก และเด็กเป็นลูกหญิงคนใดก็ย่อมจะรู้ได้ง่าย ๆ แต่ถ้ายอมให้หญิงคบชายกว่าหนึ่งคนแล้ว ก็จะรู้ไม่ได้ว่าผู้ใดเป็นบิดาของทารก

ความสะดวกข้อนี้เองทำให้เกิดบัญญัติธรรมห้ามหญิงมิให้ถึงชายหลาย ๆ คนพร้อม ๆ กัน ซึ่งถ้ามองดูแต่ในทางตรงไปตรงมาแล้วก็จะเห็นแต่ชอบที่ควรเท่านั้น

แต่เป็นธรรมดาของบุถุชน เมื่อแลเห็นว่าตนมีโอกาสที่จะเอาเปรียบผู้อื่นได้ ก็ย่อมจะเอาเปรียบ โดยปราศจากความตะขิดตะขวงดังนี้ชายจึงได้เอาเปรียบหญิงโดยบัญญัติประเพณีต่าง ๆ ขึ้นไว้ สำหรับแวดล้อมหญิงไว้ในข่ายแห่งความหวงกันของตน และคิดวิธีผูกมัดรัดรึงต่าง ๆ ซึ่งถ้าจะนึกไปแล้วก็น่าอัศจรรย์ที่สุดที่หญิงสู้นยอมตามได้ ข้าพเจ้าเองเป็นชายก็จริง แต่เมื่อไรข้าพเจ้าคำนึงถึงความกดขี่หญิงต้องรับจากมือชาย ก็เว้นเสียมิได้เลยที่จะนึกขัดเคืองแทนหญิง ทั้งนึกสรรเสริญหญิงว่าเขาช่างดีจริง ๆ ที่มีขันติอดกลั้นได้มาก ทั้งนี้เป็นเพราะน้ำใจของสตรีย่อมจะเต็มไปด้วยความรักอันลึกซึ้งหาที่เปรียบมิได้ เริ่มแต่รักบิดามารดา รักพี่น้อง รักสามี รักบุตรและรักหลาน

เหตน เบ็นที่สุด ราคาแห่งความรักของสตรีมเหลือคณนา และผู้ชาย
โดยมากมิได้พักตราคาความรักอันนเลย เบนแต่ถือเอาเบนบรรณาการ
ที่ตนควรจะได้รับเบนธรรมดาเท่านน! ผู้ชายชอบเที่ยวคอยโอ่ถึงความ
กตัญญูรู้คุณบุพการี แต่ได้เคยหวนคิดบ้างหรือไม่ว่า ผู้หญิงเบน
บุพการีนผู้มคุณมากจนเหลือที่จะทดแทนสนองคุณให้เพียงพอได้?
เปล่าทงสน! ถ้าผู้ชายรู้จักบุญคุณของผู้หญิงจริงๆแล้ว คงจะไม่กดข
ผู้หญิงเช่นที่กระทำกันอยู่ณ บัดน

ชายโดยมากเมื่อถูกทักว่าเบนผู้กดขผู้หญิงคงจะต้องเถียงคอเบน
เอ็นว่า "ไม่จริง!" และคงจะอธิบายต่อไปว่า ความมุ่งมาดปรารถนา
มีอยู่เบนทตงกคือ จะบำรุงทะนุถนอมหญิงในครอบครัวของตนให้ได้รับ
ความสุข และพิทักษ์รักษาให้พ้นภยันตรายนนแล

เอาเบนจริงตามที่ว่า แต่ท่านได้เคยตรองดูให้รอบคอบบ้าง
หรือเปล่า ว่าการที่ผู้ชายกระทำเช่นนนไม่ควรถือเบนของอัศจรรย์
อะไร? ที่จริงก็เบนกรณียะของตนเท่านนไม่ใช่หรือ? เช่นการ
ทะนุถนอมเลี้ยงดูนน อย่าว่าแต่คนเลย ถึงแม้ปศุสัตว์ที่เลี้ยงไว้เราก็ต้อง
หาอาหารให้กินและหาที่ให้อยู่ ถ้ามิฉะนนเราก็จะไม่ได้ใช้แรงปศุสัตว์
นน ถึงการพิทักษ์รักษาก็เช่นเดียวกัน แต่โคกระบือเรายังต้องพิทักษ์
รักษาป้องกันมิให้โจรผู้ร้ายลักเอาไป ก็ที่เราให้หญ้าโคกระบือและ
จัดการต้อนมันเข้าคอกนน เพราะเราเอ็นดูแก่มันเท่านนหรือ? ก็เปล่า
ทงสน! เราเลี้ยงและระวังมันเพราะถ้ามันล้มตายหายจากไป เราเอง
ก็เบนผู้ขาดประโยชน์ไม่ใช่หรือ? สำหรับชายชาติที่มีประเพณีมีภรรยา
มากๆ การทำนุบำรุงและพิทักษ์หวงแหนเมียก็ไม่ผิดอะไรกับชาวนา

เลยงและหวงแหนโคกระบือ เพราะฉะนั้นจะมานั่งทวงบุญทวงคุณอะไรกันนักเล่า ?

ก ในเมองทมกฎหมายให้มภรรยาคนเดยวนั้น ทำไมข้าพเจ้าจึงไม่ว่าบ้าง ว่าผู้ชายเลยงผู้หญงไว้เท่ากับปศุสัตว์ ? เพราะว่าเขาไม่ได้ประพฤติต่อหญิงเช่นปศุสัตว์นนส์ ! ไม่ต้องไปดูไกลถึงเมองฝรั่งมังค่าอะไรดอก ขอเชิญคุณ ๆ ผู้ดีไทยออกไปตามบ้านนอกในเมืองไทยเรานเอง ก็จะได้เห็นตัวอย่างแห่งครอบครัวทเป็นคู่ผัวตัวเมียกัน และจะได้เห็น ไม่ใช่แต่ครัวเรือนเดยวสองครัวเรือน จะได้เห็นมาก ๆ ทเดยว ท่านจะได้เห็นหญิงชายทเป็นคู่ผัวตัวเมียเป็นสหายกัน ต่างคนต่างเกรงใจกัน ไม่มใครตั้งตนเป็นนายใคร ทำการงานช่วยเหลือกันและกัน แบ่งกันทำงานตามทเหมาะและถนัด เมอเป็นเช่นนแล้ว ทรัพย์ใดทหามาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงรวมกันก็เป็นการสมควรอย่างยงทจะต้องถือเป็นทรัพย์สมบัตรวมกัน เพราะหญิงกับชายเป็นผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันจริง ๆ และมีความเสมอหน้ากันโดยแท้ ดงนข้าพเจ้าจงเห็นว่า ชาวชนบทไทยเรานแท้จริงใกล้ชิดกับ “ศิวไลซ์” มากกว่าคนในกรุงเทพฯ หรือในเมืองใหญ่ ๆ เสยด้วยซ้ำ !

บางทท่านผู้อ่านจะทวงว่า ข้าพเจ้าได้กล่าวอยู่หยก ๆ ว่าการใช้ผู้หญิงทำการงานเป็นประเพณของคนป่าแล้ว เหตุไฉนจงกลับมาชมหญิงชาวบ้านนอกททำงาน ? ข้าพเจ้าขอชแจงว่าผิดกันมาก หญิงคนป่าททำงานนั้น ไม่ใช่ทำช่วยสามีอย่างเช่นหญิงไทยชาวบ้านนอก หญิงคนป่าถูกบิดาหรือสามีใช้ให้ทำงาน แต่ฝ่ายบิดาหรือสามีเองนอนกินหาความสุขอยู่เท่านั้น พวกผู้ชายคนป่าได้กำหนดหน้าทให้แก่ตนเองว่า เป็นผู้ไปเทยวหาเนอสัตว์มาเป็นอาหารอย่างหนง กับคอยต่อสู้

บ้องกันคณะอย่างหนึ่ง ซึ่งในชั้นต้นก็เป็นกิจการอันสำคัญและต้องกระทำอยู่เป็นเนืองนิตย์ แต่ต่อ ๆ มา เมื่อคณะนั้นมีความเจริญขึ้นรู้จักเพาะปลูกธัญชาติและพืชพรรณต่าง ๆ ที่กินเป็นอาหารได้แล้ว การไปล่าเนื้อหาปลาก็ไม่เป็นของที่จำเป็นต้องกระทำเป็นนิตยนรันดรเช่นแต่ก่อน และเมื่อมีสินค้าต่างประเทศขนไปถึงภูมิลำเนานั้นได้แล้ว อาหารก็พอหาได้สะดวกโดยทางแลกเปลี่ยน กิจธุระแผนกเป็นพรานที่ผู้ชายต้องกระทำก็เป็นอันลดน้อยลง จนแทบไม่ต้องทำก็ได้ ส่วนหน้าที่รบพุ่งป้องกันหรือหาประโยชน์ให้แก่คณะนั้น ถึงแต่ก่อน ๆ ก็เป็นกิจการที่กระทำเป็นครั้งคราวอยู่แล้ว และต่อ ๆ มาเมื่อชนชาติทรุ่งเรืองแล้วรุกที่ดินเข้าไปและแผ่อาณาจักรกว้างขวางไป ก็จัดการห้ามปรามคณะคนป่าต่าง ๆ มิให้รังควานกันและกัน ดังนี้หน้าที่เป็นนักรบก็เสื่อมไปอีกอย่างหนึ่ง ,พวกผู้ชายชาติคนป่าจึงกลายเป็นมีแต่กิน ๆ นอน ๆ ไม่ทำการงานอะไร เป็นแต่คอยหาผู้หญิงไว้เป็นทาสใช้ให้ทำงานเท่านั้น ซึ่งผิดกันกับชาวชนบทของไทยเราเป็นอันมากด้วยประการฉะนี้

การยอมให้หญิงได้มีความเสมอหน้ากับชายเป็นองค์สำคัญอันหนึ่งแห่งความรุ่งเรืองเป็นแน่แท้ ข้อนี้มีพยานชัดเจนอยู่ในประวัติศาสตร์ เช่น ในหมู่ชนชาติอริยกะ ผู้ที่ได้ครอบครองชมพูทวีป (อินเดีย) ในโบราณสมัย และเป็นชนจำพวกหนึ่งซึ่งได้มีความรุ่งเรืองอย่างสูงในโบราณสมัยนั้น นิติธรรมของเขาได้ประสาทความเสมอหน้าให้แก่สตรีอย่างเต็มที่ ดังปรากฏอยู่ในคัมภีร์ไตรเพทและพระมานวธรรมศาสตร์ ซึ่งบัญญัติไว้ชัดเจนว่า ภรรยามีความเสมอหน้ากับสามีทุกสถาน ทั้งในการปกครองครอบครัวเคหสถานและทรัพย์สมบัติ อีกทั้งในการทำ

พระบูชายัญ ถ้าบิดามิได้เชิญพระด้วยแล้ว พระกฤษณ์ก็ทำการสำเร็จบริบูรณ์ไม่ แต่ต่อมา ชมพูทวีปได้ตกไปอยู่ในอำนาจแห่งชนต่างชาติผู้ทมิฬธรรมดากว่าชาติอารยกะ มีพวกถือศาสนาอิสลามเป็นต้น ซึ่งได้นำเอาประเพณีมีภรรยามากเข้าไปสู่ชมพูทวีป จึงได้บังเกิดมีประเพณีกดขี่กีดกันหวงกันสตรีขึ้นในชมพูทวีป และคงมีมาจนทุกวันนี้

เป็นธรรมดาผู้ชายที่มีภรรยามากย่อมจะต้องหวงแหนผู้หญิง เพราะต้องแบ่งความรักและความเชยชมในระหว่างผู้หญิงหลายคน ย่อมจะไม่สามารถผูกพันใจของหญิงไว้ได้ด้วยความเสน่หาอย่างเดียว จึงต้องบัญญัติประเพณีกีดกันและควบคุมหญิงไว้ด้วยอำนาจ และเพราะผู้ชายเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย จึงบัญญัติขึ้นเพื่อความสะดวกของตน ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว กฎหมายและประเพณีทั้งปวงที่บัญญัติขึ้นสำหรับความสะดวกของชายนี้มีมากมาย ล้วนเป็นข้อที่สำแดงความเห็นแก่ตัวของผู้ชาย จนมิได้หวนคำนึงถึงความลำบากของผู้หญิงที่เดียว ตัวอย่างแห่งประเพณีอันร้ายเหล่านี้ จะขอหยิบยกอุทาหรณ์มากล่าวแต่พอเป็นสังเขป ในประเทศจีนมีประเพณีมัดตีนผู้หญิง จนรูปไม่เป็นตีนมนุษย์หรือสัตว์อะไรในโลก และเป็นสิ่งซึ่งทำทุกขเวทนาให้แก่หญิงอย่างสาหัส นี่สำหรับอะไร? สำหรับตัดหนทางที่หญิงจะเดินได้โดยสะดวกจะได้หนียาก ๆ! อีกอย่างหนึ่ง ประเพณีของหญิงแขกที่ต้องใช้ผ้าคลุมหัวและหน้า ก็สำหรับกันมิให้ชายภายนอกได้เห็นหน้านั่นเอง แต่ในเวลาอากาศร้อน ๆ หญิงที่ถูกบังคับให้คลุมหัวคลุมหน้าเช่นนี้ จะมีความอึดอัดปานใด ขอให้นึกดูเถิด อีกประการหนึ่ง การที่ผู้ชายเป็นผู้สอนศาสนาก็ย่อมจะให้โอกาสให้รังแกผู้หญิงอีกเหมือนกัน เช่นในอินเดียเคยสอนกันว่า หญิงที่เข้ากองไฟตายตามสามีเป็นหญิงที่ประเสริฐ

และจะได้ถึงสวรรค์เป็นแน่แท้ ฉะนั้น ก็เป็นความคิดของผู้ชายที่จะหวงเมียของตน แม้เมื่อตนได้สิ้นชีวิตไปแล้ว ซึ่งเป็นพยานชัดเจนว่า ความเห็นแก่ตัวของชายมีอย่างรุนแรง จนถึงแก่บัญญัติประเพณีขึ้นไว้ฆ่าผู้หญิงได้ ! พระพุทธเจ้าของเราได้ทรงเล็งเห็นอันตรายแห่งการมอบพระศาสนาไว้ในมือแห่งชายผู้ยังมิได้ละกามคุณารมณ์เช่นนั้นได้ จึงได้ทรงบัญญัติห้ามพระภิกษุผู้เป็นธรรมทายาท มิให้เสพเมถุน เป็นอันได้ทรงตัดหนทางที่พระภิกษุจะใช้อำนาจแห่งศรัทธาเป็นเครื่องบังคับคนอื่นๆ ให้ประพฤติตามความพอใจและเห็นแก่ตัวของผู้ชาย อย่างที่พวกนักบวชศาสนาอื่นได้ทำมาแล้ว

แต่ก็มีความจริงอย่างหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าจำจะต้องยอมรับ กล่าวคือในการถือประเพณีต่างๆ ที่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้หญิงนั้น พวกผู้หญิงเองบางทีก็เคร่งครัดยิ่งกว่าผู้ชาย และถ้าผู้หญิงคนไหนประพฤติผิดไปจากประเพณีนั้นๆ พวกผู้หญิงกันเองมักจะติเตียนและนินทากันยิ่งกว่าผู้ชายด้วยซ้ำ ทั้งนี้เป็นเพราะเหตุไร ข้าพเจ้าจะขออนุญาตถามสันนิษฐานดู

ประการที่ ๑ ผู้หญิงยังไม่วายรู้สึกว่าตนเป็นผู้ที่จำเป็นต้องอาศัยผู้ชายเป็นผู้อุปถัมภ์และอารักขา นี่เป็นความรู้สึกอันฝังอยู่ในใจต่อเนื่องมาแต่ประวัติการ เมื่อรู้สึกเช่นนี้แล้ว จึงได้รู้สึกว่าเป็นหน้าที่และความจำเป็นของตนที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกใจชายผู้เลี้ยงตน เหตุฉะนั้น จึงยอมมัดตนและคลุมหน้า เพื่อให้ผู้ชายพอใจ

ประการที่ ๒ ความลำบากต่างๆ ที่กล่าวมานั้น เป็นประเพณีที่ได้เคยเห็นประพฤติกันมาหลายชั่วคนแล้ว จนกลายเป็นของที่ไม่น่าจะโต้เถียงที่เดียว และไม่มีใครนึกว่าจะถามที่เดียวว่า เหตุไรจึงต้องมัดตน

หรือคลุมหน้า คงรู้สึกอยู่แต่เพียงว่า ใครไม่มัดตันหรือไม่คลุมหน้า ก็เป็นผิดพวก ต้องขนาบกันเท่านั้น !

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ก็ต้องยืนยันว่า ประเพณีต่างๆที่ให้ทุกข์เวทนาแก่ผู้หญิง หรือทำความลำบาก หรืออย่างต่ำเพียงบังคับให้ผู้หญิงต้องไม่สวย คงมีอยู่ได้ก็เพราะผู้ชายยังปรารถนาให้คงอยู่สำหรับประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น

ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแต่ถึงหญิงชาติอื่น ๆ โดยมากแล้ว บัดนี้จึงต้องหันมากล่าวถึงหญิงไทยเราบ้าง

กล่าวโดยทั่วไป สภาพของหญิงไทยเราดีกว่าสภาพของหญิงชาติอื่น ๆ ในมหาทวีปอาเซียเป็นอันมากอยู่แล้ว แต่จะนับว่าดีเด่ยวได้แล้วละหรือ ?

ตอบว่า ยัง !

หญิงไทยเรายังต้องถูกผู้ชายเกี่ยดกันและบังคับหยุมหยิมต่าง ๆ อยู่มาก แต่ผู้หญิงไทยเองจะรู้สึกหรือไม่นั้นข้าพเจ้าทราบไม่ได้แน่ เป็นแต่สงสัยว่า ในสมัยนี้มีหญิงไทยบางคนที่เริ่มรู้สึกขึ้นบ้างแล้ว

ข้าพเจ้าขอหยิบยกเอาข้อความที่ควรท่วงบางอย่างมากล่าวในที่นี้และจะเริ่มด้วยข้อที่ไม่สู้สำคัญก่อน

ในหมู่นักเขียนหนังสือพิมพ์ต่างแสดงความเห็นกันถึงเรื่องหญิงไทยไว้ผมยาว เป็นข้อความโต้ตอบกันเป็นชิ้นเป็นอันมากมายแล้ว จึงไม่เป็นความจำเป็นอะไรที่ข้าพเจ้าจะกล่าวในปัญหานั้นให้ยืดยาวต่อไปในที่นี้ ข้าพเจ้าจึงขอรวบรัดตัดความสารภาพโดยตรงที่เดียวว่า ข้าพเจ้าผู้หนึ่งเป็นผู้ที่เห็นควรให้หญิงไทยไว้ผมยาว เพราะประการหนึ่ง ข้าพเจ้าเห็นมาแต่ผู้หญิงเจ้าบ่าเท่านั้นที่ไว้ผมสั้น แม้แต่หญิงชาวอาฟริกาที่ผม

หยิกก็ยังอุตส่าห์จัดการบั้นผมให้สูง ตกแต่งด้วยดอกหญ้าดอกไม้ และบักบี่นและอาภรณ์ต่าง ๆ ประการที่ ๒ หญิงไทยเราก็ได้เคยไว้ผมยาวมาแต่ก่อน พึ่งจะมาตัดสั้นในเร็ว ๆ นี้เอง หนังสือทุกฉบับที่ข้าพเจ้าได้เห็นชาวต่างประเทศแต่ง ทั้งได้เคยได้ยินชาวต่างประเทศหลายคนพูดอีกด้วย ว่าเป็นของน่าประหลาดที่สุดที่หญิงไทยเหตุไรจึงตัดผมสั้น และกล่าวว่ามีหญิงสาวไทยเราหลายคนที่เค้าหน้าจะสวยอยู่ดอก เสียแต่ตัดผมสั้น จึงทำให้น่าเกลียด

ข้าพเจ้าได้เคยได้ยินผู้ชายบางคนกล่าวว่า เวลานี้ไม่ได้มีข้อห้ามปรามการไว้ผมยาวเลย และผู้หญิงไทยก็ไว้ผมยาวกันมากแล้วไม่ใช่หรือ? ข้อนี้จริงอยู่ แต่ขอให้ท่านตรองดูให้ดี ว่าการอนุญาตเป็นเช่นนี้เป็นประโยชน์อะไร? ต่างว่าข้าพเจ้าจะบอกแก่ท่านว่า “ข้าพเจ้าอนุญาตละให้ท่านเดินเข้าออกในบ้านข้าพเจ้าตามใจได้ทุกเมื่อ เว้นแต่ถ้าใครจะเดินเข้าไปในบ้านข้าพเจ้าก่อนที่ข้าพเจ้าเชิญละก็เป็นคนระยำ!” เช่นนี้ ท่านจะเรียกว่าข้าพเจ้าได้อนุญาตอย่างเต็มใจจริง ๆ ละหรือ? การอนุญาตเช่นว่ามานั้น เป็นการอนุญาตเป็นเชิงอยู่ไม่ใช่หรือ? การไว้ผมยาวที่ว่าอนุญาตนั้น ก็คล้าย ๆ กัน เช่นท่านผู้หนึ่งซึ่งข้าพเจ้ารู้จักกล่าวว่าเห็นชอบด้วยในการให้ผู้หญิงไว้ผมยาว แต่ส่วนภรรยาของท่าน (ซึ่งท่านมีกว่า ๑ คน) ท่านห้ามมิให้ไว้ผมยาวเลย หญิงสาวที่ไว้ผมยาวอยู่แล้ว พอมีสามีเขาไม่ตัดผม ท่านก็ตเตียนเขา ออกจะหาว่าไม่เรียบร้อย มีสามีแล้วยังจะทำสวยอยู่อีก ตรงกับบทร้องสาวคำว่า “เจ้าก็มีผัวแล้ว จะแต่งไปให้ใครดู แต่งไปล่อชู้ เขาก็รู้อยู่เต็มใจ!”

อีกอย่างหนึ่ง การที่หญิงกินหมากฟันดำ เป็นของที่ถูกชาวต่างประเทศติเตียนมาช้านานแล้ว และข้าพเจ้าเองก็สารภาพว่าข้าพเจ้าเองชังหญิงฟันดำอย่างที่สุด แต่ข้าพเจ้าได้เห็นท่านผู้หนึ่งในหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งเขียนหนังสือประชดผู้แสดงความเห็นในหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่งซึ่งแสดงความเห็นเรื่องหญิงไว้ผมยาว ประชดว่าให้หญิงไทยไว้ผมยาวเสียเถิด เจ้าคุณจะได้ไม่ต้องไปหาเมียมาจากมณฑลพายัพ แล้วเลยแนะนำว่าให้เลิกกินหมาก อมเมี่ยงแทน ดังนี้ ถ้อยคำเหล่านี้ทำให้ข้าพเจ้าเห็นได้ทีเดียวว่า ยังมีชายไทยผู้ดีบางคน ที่เห็นว่าการตัดผมและกินหมากฟันดำเป็นเครื่องแสดงความสุภาพแห่งหญิง

ความเห็นเช่นนี้ข้าพเจ้าได้อ่านหรือได้ฟังแล้วก็อดหัวเราะไม่ได้ เพราะผู้แสดงความเห็นเช่นนั้นเท่ากับโฆษณาว่าตนเป็นคนสมองเก่า เต็มไปด้วยความถือทิฐิตามแบบของผู้ที่ยังนิยมงมงายอยู่ในประเพณีมาก จึงมีความต้องการห้ามผู้หญิงมิให้มีความสวยงามเต็มตามที่ธรรมชาติได้ประสาทให้! ถ้าบุคคลชนิดนี้ยังมีอยู่ตราบใด หญิงไทยเราก็จะพ้นจากความเป็นทาสไม่ได้ตราบนั้น และเมื่อสภาพของสตรีเป็นเครื่องแสดงความรุ่งเรืองของชาติ การที่ยังคงมีชายที่พอใจกดขี่บังคับสตรีให้ต้องไม่สวย ก็ย่อมจะเป็นเครื่องแสดงอยู่ว่า ชาติไทยเรายังไม่ได้ก้าวขึ้นสู่ความรุ่งเรืองขั้นสูงด้วยประการฉะนี้ แต่นับว่าเป็นการไม่สู้จะสำคัญนักดอก ยังมีข้อสำคัญกว่า

ผู้หญิงไทยเราไม่ได้ถูกบังคับให้มัดตีนหรือคลุมหน้า จริงอยู่ แต่ก็ยังต้องตัดผมสั้นทาฟันดำ และยังต้องถูกเกี่ยดกันไม่ให้เข้าสมาคมร่วมกับผู้ชายอย่างบริบูรณ์เช่นหญิงชาติที่รุ่งเรืองขึ้นสูงแล้ว จริงอยู่ในสมัยนี้

หญิงไทยก็ได้มีโอกาสเข้าสมาคมกับชายมากขึ้นแล้ว เช่นในเวลามีงานออกร้านทวัดเบญจมบพิตร์ และงานมหรครพูดเป็นครั้งคราวเป็นต้น แต่ก็ยังเป็นไปโดยอาการอันเห็นได้ว่ายังไม่ปลอดโปร่งแท้ เพราะยังมีผู้จับปากตฉินนินทาผู้หญิงที่เข้าสมาคมชายเช่นนี้อยู่บ้าง

ข้าพเจ้าได้เคยได้ยินผู้ชายบางคนพูดว่า ถ้าขืนปล่อยให้ผู้หญิงเป็นอิสระยิ่งกว่าที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้ละก็ น่ากลัวจะต้องเกิดเหตุน่าเตียนขึ้นเป็นแน่ ข้อนข้าพเจ้าก็ไม่เถียง แต่ขอชี้แจงว่า ถ้าเกิดเหตุอันไม่เป็นที่พึงปรารถนาขึ้น เพราะปล่อยหญิงให้เป็นอิสระ ก็จะเป็นเพราะโทษแห่งประเพณีกักขังหญิงไว้ไม่ให้ได้พบปะชาย หญิงจึงไม่รู้จักชายว่าเป็นมนุษย์สามัญอย่างเดียวกับตน เห็นชายเป็นคนอัศจรรย์เกินเหตุไปเท่านั้น ถ้าปล่อยให้ได้มีโอกาสสมาคมกันเสียแล้ว ก็จะวายความตื่นเต้นเห็นชายเป็นตัวอะไรที่ประหลาด

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอถามจริง ๆ สักหน่อยเถิด ว่าประเพณีกักขังหญิงตามวิสัยของผู้ชายมากนั้น เป็นเครื่องป้องกันมิให้ถูกเมียเสียหายได้จริง ๆ ละหรือ? เมียน้อยในบ้านของท่านผู้ชายบรรดาศักดิ์มันดอบเล่นชู้กับลูกน้องของท่านบ้างหรือเปล่า? ลูกสาวของท่านไม่เคยถูกแม่สื่อพาไปถึงชายเสียบ้างหรือ? การบังคับให้หญิงในปกครองของท่านตัดผมสั้นทาฟันดำ เป็นเครื่องป้องกันมิให้ประพฤติเหลวไหลได้จริง ๆ เทียวหรือ? เปล่าทั้งนั้น! ปราการอะไรจะล้อมกามตัณหาไว้ได้? ไม่มีเลย! มีแต่ดวงจิตของสตรีเองเท่านั้นที่จะทรมานเหนี่ยวรั้งตัวเขาไว้ได้ การที่หญิงในปกครองของชายไม่แหกไปจากข่ายที่ชายล้อมไว้นั้น ชายสำคัญว่าเป็นเพราะความคิดดีของตน หรือเพราะเสน่ห์ของตน หรืออำนาจ

ของตนฉะนั้นหรือ ? น่าหัวเราะจริง ๆ ! ถ้าผู้หญิงเขาไม่ยินยอมปลงใจอยู่ในที่ล้อมนั้นแล้วก็ล้อมเขาไว้หาได้ไม่

เวลานี้ถึงเวลาแล้วที่ชายไทยเราจะรู้สึกว่า สมัยของการมีเมียมาก และกักขังผู้หญิงไว้อย่างปศุสัตว์นั้น ล่วงเลยเสียแล้ว จะคงยึดถือประเพณีอันพ้นสมัยเช่นนี้ไว้ต่อไปอีกไม่ได้ การที่จะเปลี่ยนแปลงก็ไม่ยากอะไร เพราะคนไทยชาวชนบท ซึ่งมีจำนวนนับด้วยล้าน ก็ถือประเพณีเป็นคู่ผัวตัวเมียกันอยู่แล้ว มีแต่ชาวกรุงเทพ ฯ และพวกข้าราชการตามหัวเมืองบางคนเท่านั้น ที่มีเมียมากอยู่!

การที่จะแก้ไขให้สภาพของสตรีดีขึ้น ข้าพเจ้าเห็นว่าต้องแก้ทั้งประเพณีและกฎหมายแผ่นดิน ถ้าตราบใดชายยังได้หญิงไปเป็นภรรยาง่าย ๆ และไล่หรือทิ้งเสียง่าย ๆ อย่างเช่นที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้แล้ว ยากที่จะหวังได้เห็นหญิงไทยรับความเสมอหน้ากับชายอย่างในประเทศที่รุ่งเรืองแท้จริง ในสมัยนี้การเลี้ยงเมียไว้พร้อม ๆ กัน หลาย ๆ คนเป็นการเปลืองทรัพย์มาก จึงได้เกิดมีธรรมเนียมเปลี่ยนเมียบ่อย ๆ คืออยู่กับคนหนึ่งจนเบื่อแล้ว พอจะมีเมียใหม่ก็ไล่คนเก่าเสีย โดยหาเหตุเพียงเล็กน้อย หรือแม้ไม่มีเหตุเลยก็ได้ สมัยนี้มักใช้ลงแจ้งความในหนังสือพิมพ์แทนหย่ากันตามแบบเก่า ซึ่งสะดวกดีสำหรับผู้ชาย !

การที่ไล่เมียกันง่าย ๆ เช่นนี้ เป็นความเดือดร้อนอันใหญ่ยิ่งแก่ผู้หญิง เพราะผู้หญิงที่หย่ากับผัวแล้ว มิใช่ว่าจะไปเที่ยวหาผัวใหม่ได้ง่าย ๆ อย่างเช่นชายหาเมียใหม่ก็หามิได้ น่าสงสารจริง ๆ !

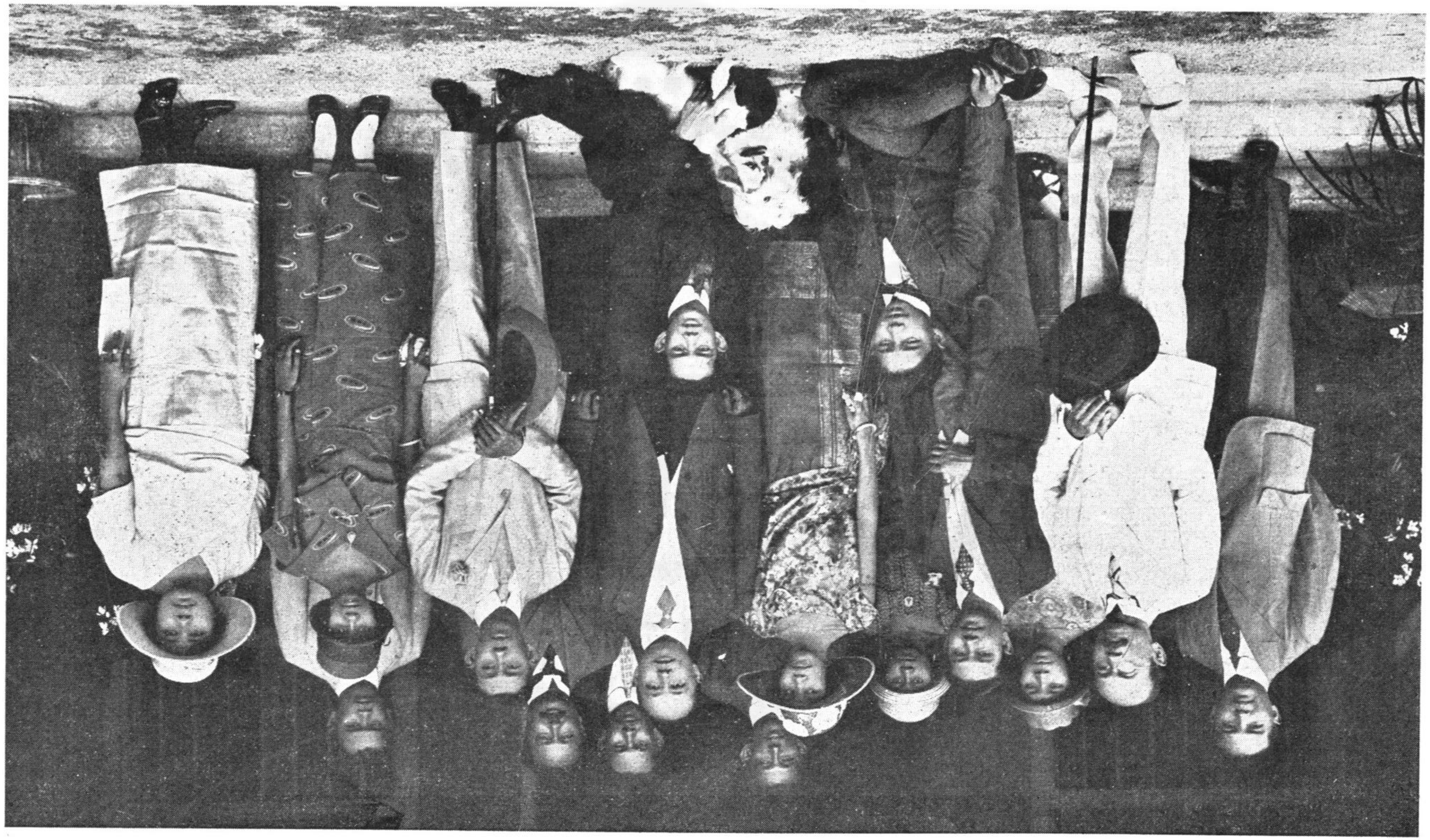
การที่เป็นอยู่เช่นนี้ได้ เป็นของน่าอายที่สุด! ชายไทยเราหมดยางอายหน้าด้านเป็นหนังช้างหนังแรดไปหมดแล้วหรือ จึงไม่ช่วยกันเดือด

ร้อนบ้าง ? ถึงตัวท่านจะมิได้เป็นผู้ประพฤติเลวทรามเช่นนั้นเองก็ตาม แต่มีผู้ชายร่วมชาติ-และที่เป็นขุนนางก็มีมาก-ประพฤติเลวทรามเช่นนั้น จะไม่ช่วยกันออกปากติเตียนบ้างหรือ? จะนิ่งทนนั่งดูสิ่งที่เป็นโลกวัชชะกลายเป็นประเพณีสำหรับตราชาติเราว่าเป็นชาติคนบ้าได้ละหรือ ? ขอให้เข้าใจว่า คนอื่น ๆ เขาดูราคาเราเหมือนกันหมดนะท่าน ! ขอให้ตรองดูจงดีเถิด.

พระยากัลยาณไมตรี

เมื่อได้อ่านข่าวพระราชสำนักว่า ได้มีการเลยพระราชทานเป็นเกียรติยศส่งพระยากัลยาณไมตรี บรรดาผู้ที่ได้คุ้นเคยกับท่านพระยาผู้นี้คงจะรู้สึกใจหายอยู่บ้างเมื่อนึกขึ้นว่า ในไม่ช้าก็กลับไปบ้านเมืองของท่านเสียแล้ว แต่คงจะพลอยยินดีด้วยเป็นอันมากในการที่ได้ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระมหากรุณาแก่ท่านพระยากัลยาณไมตรีเป็นอย่างยิ่ง จึงได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มหาปรมาภรณ์ช้างเผือกสยาม อันเป็นตราซึ่งมีผู้ได้รับพระราชทานน้อยนัก ในหมู่ชาวต่างประเทศก็มีแต่ที่เป็นเจ้านาย และในหมู่ชาวสยามก็มีแต่พระบรมวงศ์ชั้นสูงบางพระองค์ กับท่านเสนาบดีบางท่านเท่านั้นที่ได้รับพระราชทาน

การที่พระยากัลยาณไมตรีจะกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งไปเสียครั้งนี้ ย่อมเป็นที่น่าเสียดาย และผู้ที่คุ้นเคยกับท่าน หรือแม้มิได้คุ้นเคยสนิทแต่ได้ทราบกิจการของท่าน คงพากันรู้สึกอาลัยเป็นอันมาก

ภาพที่ ๑๑ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในท้องที่อำเภอเมืองนครพนม จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๒๑

ในระหว่างเวลา ๓๒ ปี ที่พระยากัลยาณไมตรีได้รับราชการอยู่ในตำแหน่งผู้ช่วยที่ปรึกษาราชการทั่วไป แล้วและเลื่อนขึ้นเป็นที่ปรึกษาราชการทั่วไปนั้น พระยากัลยาณไมตรีได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณโดยความจงรักภักดีและซื่อตรงต่อหน้าที่อย่างประเสริฐ หาผู้ใดเสมอเหมือนยากนัก และความที่พระยากัลยาณไมตรีกระทำตนสนิทสนมต่อชาวเราดี จนผู้ที่มีธุระกิจการต้องกระทำติดต่อกับท่านนั้นรู้สึกมิได้เลยว่าท่านมิใช่คนไทย สรรพกิจการใด ๆ ที่ท่านได้ดำริและจัดสนองพระเดชพระคุณล้วนมุ่งแก่คุณประโยชน์ของราชการกรุงสยามเสมอมิได้มีความย่อท้อต่อความลำบากยากเข็ญ บำเพ็ญเพียรอยู่จนกว่าจะข้ามอุปสรรคได้จึงจะละความพยายาม นับว่าเป็นผู้ที่สมควรจะยกย่องเป็นตัวอย่างแห่งผู้ซื่อตรงต่อหน้าที่โดยแท้จริง

คุณความดีที่พระยากัลยาณไมตรีได้กระทำไว้จะเป็นเกียรติคุณติดอยู่ในกรุงสยาม ดียิ่งกว่าอนุสาวรีย์ใด ๆ ที่จะสร้างขึ้นได้ เราทั้งหลายผู้เป็นชาวไทยไม่ควรลืมความชอบอันนี้ และควรจะพร้อมใจกันอวยพรขอให้ท่านพระยากัลยาณไมตรีได้ไปถึงบ้านเมืองโดยสวัสดิภาพ และเมื่อถึงแล้วขอจงได้อยู่เย็นเป็นสุขทุกทิวาราตรี มีความประสงค์อันใดจงได้สำเร็จสมปรารถนาทุกประการ ฯ

โดย ร.จ. (ผู้คุ้นเคยกับท่านคนหนึ่ง)

การเสด็จจากพระนคร

เราได้เคยได้ยินคนโจษ ๆ กันอยู่บ้าง ถึงเรื่องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จจากพระนคร ในหมายกำหนดการมีเรียกต่าง ๆ

เพราะเหตุใด และมีลักษณะผิดกันอย่างไรบ้าง เราได้ไปสืบดูที่เจ้าพนักงานในพระราชสำนัก ได้ข้อความมาดังต่อไปนี้

(๑) **เสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑล** แปลว่าเสด็จยังมณฑลใด ๆ ในพระราชอาณาจักร โดยเป็นพระเกียรติยศอย่างใหญ่ มีการรับเสด็จและการสมโภช หรือการพระราชทานพระแสงราชศัสตราเป็นต้น ซึ่งถ้าจะเทียบก็คล้ายเสด็จโดยกระบวนพยุหยาตราเลียบพระนครนั่นเอง

(๒) **เสด็จประพาส** แปลว่าเสด็จยังหัวเมืองแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมิได้ต้องจัดการรับเสด็จโดยเป็นพระเกียรติยศเต็มที่ และจะประทับแรมอยู่แห่งใดนาน หรือเสด็จพระราชดำเนินเรื่อยไปเป็นระยะทางยาว ๆ ก็สุดแท้แต่พระราชอัธยาศัย

(๓) **เสด็จแปรพระราชสำนัก** แปลว่า เสด็จจากกรุงเทพฯ ไปประทับ ณ พระราชวังแห่งอื่น เช่นพระราชวังบางปอินหรือพระราชวังสนามจันทร์เป็นต้น และในระหว่างเวลาที่ประทับอยู่ ณ พระราชวังนั้น ๆ ก็คงประกอบพระราชกรณียกิจ (หรือพูดตามภาษาสามัญว่า “ทรงทำงานออฟพีศ”) อยู่โดยปรกติไม่ผิดกับเสด็จอยู่ในกรุงเทพฯ การแปรพระราชสำนักมักเป็นไปโดยความแนะนำแห่งนายแพทย์ เนื่องในการรักษาพระองค์ให้ปราศจากพระโรคาพาธเบียดเบียนโดยมาก และที่ซึ่งแปรพระราชสำนักไปเช่นนี้ ย่อมเป็นที่อันอยู่ใกล้กรุงเทพฯ พอที่เสนาบดีและผู้มีกิจจะไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เรียนพระราชปฏิบัติได้โดยสะดวก ไม่ติดขัดแก่การดำเนินราชการหามิได้ การที่เสด็จจากพระนครคงตกอยู่ในประเภทที่ ๓ นี้มากกว่าประเภทที่ ๑ ที่ ๒

(๔) **เสด็จด้วยพระราชกิจโดยเฉพาะ** แปลว่าเสด็จโดยมีพระราชกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเนื่องด้วยราชการ เช่นการประลองยุทธ์ทหารบก ทหารเรือ และเสือป่า หรือการพระกฐิน และการเปิดสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

การเสด็จจากพระนครทั้ง ๔ ประเภทนี้ คงเป็นอันมีอยู่ประเภทเดียวแต่ประเภทที่ ๒ เท่านั้น ที่จะนับไม่ได้ว่าเป็นพระราชกิจโดยตรง ถ้าจะเทียบกับสามัญชนคงได้ความว่า

ประเภทที่ ๑ คือไปตรวจราชการ

ประเภทที่ ๒ คือไปเที่ยวพักผ่อนอริยาบถ

ประเภทที่ ๓ คือย้ายบ้าน

ประเภทที่ ๔ คือไปราชการโดยตรง

อนึ่ง ถ้าคำนึงดูก็ควรที่เราทั้งหลายจะรู้สึกได้ว่าพระราชอาณาจักรสยามนี้ จะได้หมดอยู่เพียงบริเวณกรุงเทพ ฯ นี้ก็หามิได้ และถ้าชาวกรุงเทพ ฯ เรามีความพอใจในการที่ได้เฝ้าพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ชาวมณฑลอื่น ๆ เขาจะไม่อยากเฝ้าบ้างหรือ? เพราะฉะนั้น การที่มีคนบางคนถามว่า ทำไมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเสด็จหัวเมืองบ่อย ๆ นัก ฉะนี้ ควรจะคิดถึงข้อนี้ คือควรเข้าใจว่าเพราะมีพระราชประสงค์ให้ข้าแผ่นดินได้มีโอกาสเฝ้าแหนเห็นพระองค์บ้างนั่นเอง จึงเสด็จ

อีกประการหนึ่ง ถ้าพระองค์ไม่เสด็จพระราชดำเนินไปยังหัวเมืองบ้าง ก็เหมือนไม่พระราชทานโอกาสให้ชาวเมืองอื่นได้รับความเสมอหน้ากับชาวกรุงเทพ ฯ เพราะเมื่อมีทุกข์สุขอะไร ก็ไม่ใคร่จะถึงพระเนตรพระกรรณได้ดีเท่าที่เสด็จไปทอดพระเนตรหรือทรงฟังเอง ใช่ว่าราษฎร

จะสามารถเข้ามาเฝ้าได้ถึงกรุงเทพ ฯ ทุกคนก็หามิได้ ดังนชาวกรุงเทพ ฯ จึงควรรู้สึกเสียว่า การเสด็จหัวเมืองทรงมุ่งประโยชน์อย่างไร ไม่ควรจะเข้าใจผิด และดูการแต่แคบ ๆ แล้วแสดงออกความเห็นไปอย่างเหลวไหลต่าง ๆ หรือพูดกันตรง ๆ เราจะถือเอาว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นของเราชาวกรุงเทพ ฯ เท่านั้นไม่ถูก พระองค์เป็นพระเจ้าแผ่นดินสยามเป็นเจ้าของคนไทยทั่วไป เพราะฉะนั้นชาวกรุงเทพ ฯ จะหวงพระองค์ไว้แต่ในกรุงเทพ ฯ เท่านั้นจึงไม่เป็นการสมควร ต้องให้เพื่อนร่วมชาติซึ่งเป็นข้าร่วมเจ้าได้มีโอกาสคล้าย ๆ ตัวเราด้วยจึงจะถูก

การเสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลบูรพาครั้งนี้ สมควรที่จะถือว่าเป็นส่วนสำคัญอันหนึ่งในพระราชประวัติแห่งรัชกาลปัจจุบันนี้ เพราะมีทางที่ควรหวังได้ว่าจะบังเกิดเป็นผลดีโดยอเนกประการ และผลเหล่านั้นถ้าใครคอยสังเกตดูต่อไปคงจะได้แลเห็นในไม่ช้า ข้อหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านผู้อ่านคงจะได้รู้สึกแล้วเป็นแน่นอน คือการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ ไม่ใช่การเสด็จประพาสสำหรับสนุก หรือพูดตามภาษาสามัญว่าไปเที่ยวฉะนั้นเลย ตรงกันข้าม สมควรถือว่าพระองค์ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจอันหนึ่ง ซึ่งเป็นแต่เพียงส่วนหนึ่งแห่งพระราชกรณียกิจอันเป็นของสำหรับพระองค์ผู้ทรงปกครองกรุงสยามโดยแท้ และเมื่อพิจารณาดูตามจดหมายเหตุของข้าพเจ้าแล้วก็จะเห็นได้ว่าพระองค์ไม่ใคร่จะได้ทรงมีเวลาว่างเปล่าอยู่เลย คงต้องมีพระราชกิจอย่างใดอย่างหนึ่งแทบจะทุกวัน ถึงแม้ว่าการที่ท่านเสนาบดีหรือข้าราชการผู้ใหญ่ไปเที่ยวตรวจราชการ นับว่าเป็นความชอบโดยฐานไปกระทำธุระในหน้าที่แล้ว การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จครองนั้น ก็ควรจะสรรเสริญพระอุตสาหะของพระองค์เหมือนกัน

ส่วนผลที่จะได้มมา ณ เบื้องหน้านั้น ถ้ารอดูไปก็คงได้เห็นเป็นแน่แท้ แต่ส่วนผลที่ได้มชนแล้วโดยทันทีนั้น ก็ปรากฏอยู่แล้วที่ความชื่นชมโสมนัสแห่งอาณาประชาชนชาวมณฑลบูรพ์ใต้ ซึ่งมีความอิ่มใจได้มีโอกาสพบปะพระองค์ผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินของตน และความจงรักภักดีที่มีอยู่แล้วโดยปรกติในดวงจิต อันติดเนื่องมาจากความเคารพในพระบรมเดชานุภาพและความร่มเย็นแห่งพระบรมโพธิสมภารนั้น เมื่อได้มีโอกาสได้เห็นพระองค์แล้ว ก็ยิ่งทวีความภักดียิ่งขึ้น เพราะรู้สึกเหมือนได้ถวายตัวเป็นข้าโดยเฉพาะอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งทำให้สนิทสนมยิ่งขึ้นกว่าเมื่อยังมิได้เฝ้า ความจงรักภักดีอันทวีขึ้นเช่นกล่าวมานี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าคงจะเป็นเครื่องช่วยให้บังเกิดความเคารพต่อผู้ทรงราชการในหน้าที่ปกครองต่างพระเนตรพระกรรณ เนื่องจากความรู้สึกเคารพในพระบรมเดชานุภาพยิ่งขึ้นนั่นเอง

ยังมีข้อที่ควรปรารถนาอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือ ถ้าการที่เสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลบูรพ์ใต้ครั้งนี้ เป็นเครื่องเตือนให้ชาวเราผู้มีทรัพย์เหลียวไปมองดูทางภาคนี้แห่งพระราชอาณาจักรบ้าง ก็จะเป็นผลดีเป็นอันมาก ตามที่เป็นมาแล้ว พวกเราที่เป็นชาวกรุงมักจะเผลอ ๆ ไปเสียว่า พระราชอาณาจักรหมดอยู่เพียงกรุงเทพ ฯ หรืออย่างกว้างออกไปก็เพียงถึงมณฑลชั้นใน ๆ เช่น ราชบุรี นครชัยศรี กรุงเก่า และปราจีนเป็นต้น ข้าพเจ้าจะทะนงยืนยันว่า ถ้าท่านที่เป็นชาวกรุงเทพ ฯ ได้มีโอกาสออกไปดูภูมิประเทศทางคาบสมุทรบ้างแล้ว จะรู้สึกประหลาดใจไม่น้อย เพราะจะได้พบพานอันจำเริญตาอย่างที่มิได้เคยคิดเคยฝันว่าจะมีอยู่ในที่ใกล้ ๆ เพียงเท่านี้ แม้ท่านที่เคยได้ไปประเทศยุโรปแล้ว ได้ไปในมณฑลบูรพ์ใต้บ้างก็คงจะรู้สึกประหลาดใจ เมื่อได้ไปพบที่บางแห่ง

ซึ่งงดงามประหลาดตาไม่น้อยกว่าที่ในยุโรปเลย ถ้าแม้ว่าท่านเป็นผู้ที่เคยดูถูกซึ่งยิ่งกว่าผิว ๆ เข้าไปอีกด้วยแล้ว ก็จะต้องรู้สึกประหลาดใจอีกชั้นหนึ่ง คือประหลาดใจที่จะได้เห็นที่แผ่นดินอันบริบูรณ์ทั้งอยู่ว่างเปล่าเพราะไม่มีพลเมืองพอที่จะทำการเพาะปลูก เท่ากับมีทรัพย์กองอยู่พร้อมแล้ว แต่ยังไม่มีใครไปหยิบเท่านั้น ชาวบางกอกทั่ว ๆ อยู่ว่าขัดสนค่นจนนักนั้น ถ้ายอมสละความสุขซึ่งจะพึงหาได้ในกรุงเทพ ฯ ในโรงบ่อน, โรงเหล้า, โรงหญิง และโรงภาพยนต์ แล้วแลไปลงทุนลงแรงทำการเพาะปลูกทางมณฑลบูรพาใต้บ้างสักน่าจะพอแก้ความจนได้โดยไม่ต้องลงทุนหรือเหนื่อยแรงเหลือเกินนัก การไปมาติดต่อกับกรุงเทพ ฯ ในไม่ช้าก็จะยิ่งสะดวกขึ้นทุกที เพราะในไม่ช้ารถไฟก็จะใช้เดินได้โดยสะดวก ซึ่งจะทำให้รู้สึกว่าหัวเมืองนั้น ๆ ไม่สู้ห่างไกลเหมือนอย่างเช่นแต่ก่อน

ธรรมดาสิ่งซึ่งมีราคา จะปกปิดราคาไว้นานปานใดหาได้ไม่ ดินแดนในมณฑลบูรพาใต้แห่งพระราชอาณาจักรสยามนี้ เป็นสิ่งซึ่งมีราคาอันจะแลเห็นปรากฏชัดขึ้นทุกวัน เพราะฉะนั้นคงจะต้องเป็นที่พึงปรารถนาแห่งคนเป็นแน่แท้ พวกเราที่เป็นชาวไทย เป็นเจ้าของที่อันมีราคานี้อยู่เองแล้ว ถ้าไม่เร่งรู้จักราคาที่ของตนเสียเร็ว ๆ ก็น่าจะมีชนชาติอื่นที่เขารู้จักราคาดีกว่าพวกเราเองนั้น เข้ามายึดถือเสียเต็มหมดในไม่ช้า คนไทยเราโดยมากมักแก้ตัวว่า จะไปถือที่ดินไม่ได้เพราะไม่มีทุน แต่ที่เหล่านี้จับจองได้เปล่า ๆ ทีเดียว หากจะต้องลงทุนบ้างก็แต่เพียงค่าซื้อพืชพรรณไปเพาะปลูก และจ้างคนหักร้างถางพงเท่านั้น

ถ้าแม้ว่าท่านผู้ใดได้อ่านจดหมายเหตุเหล่านี้แล้ว และปล่อยความคิดให้ไปไปทางทิศใต้แห่งประเทศสยามบ้าง ข้าพเจ้าก็จะรู้สึกว่าไม่เสียเวลาเปล่าที่เขียนจดหมายเหล่านี้.

รูปหมู่ราชองครักษ์เสือป่าม้าหลวง รอ.

นายกองตรี พระยาอนิรุทธเทวา

จอมพลเสือป่า พระบรมรูป

นายกองตรี พระยานรเทพปรีดา

กิจการของแบงก์ย่อย

คนบางคน (และจำนวนมีไม่น้อย) มักเข้าใจว่า การตั้งแบงก์ไม่มีตาเสียเลย มีแต่ตาได้อย่างเดียว และเพราะความเข้าใจผิดเช่นนี้จึงมีคนถูกหลอกฉิบหายไปเสียมากกว่ามากแล้ว และคงจะยังมีต่อไปอีกเป็นแน่ อาศัยความเชื่อถือของคนซึ่งพากันมีอยู่ดังกล่าวแล้วนั้น จึงได้มีผู้ฉลาดบังเกิดขึ้นหลายคน ซึ่งคิดเห็นว่า จะคิดทำการค้าขายอย่างไรก็ไม่มั่งมีได้รวดเร็วเท่าการตั้งแบงก์ เพราะถ้าจะคิดทำการค้าขายอย่างใด ๆ ก็ยังจะต้องคิดหาเครื่องมือและหาสินค้า ทั้งจะต้องลงทุนเพื่อใช้จ่ายบ้าง ซึ่งล้วนเป็นเครื่องตัดทอนกำไรลงทั้งนั้น แต่ส่วนการแบงก์คิดตั้งขึ้นเท่ากับไม่ต้องลงทุนอะไรเลย เพราะถึงจะไม่ได้หุ้นเปล่า ๆ (ฟรีแชร์) ก็คงได้ค่าธรรมเนียมในหน้าที่กรรมการ และนอกจากนี้ก็คอยแต่นั่งรับเงินที่คนเชื่อถือนำมาฝาก เหมือนเอาเงินมายื่นให้เจ้าของแบงก์และพวกพ้องเอาไปใช้ตามชอบใจฉะนั้น

เงินที่รับฝากไว้นั้น ในว่าก็ว่าจะได้เอาไปใช้ทำผลประโยชน์ให้งอกงามขึ้น และวิธีที่จะหาผลประโยชน์ได้ดีที่สุด ก็โดยให้เขากู้ไปอีกต่อหนึ่ง จะได้หวังเอาดอกเบี้ยจากผู้กู้ การให้กู้นั้นถ้ากระทำอย่างกวดขันจริง ๆ แล้ว ก็อาจที่จะเป็นผลดีได้จริง ข้อนี้ยอมไม่มีใครจะเถียงเลย แต่โดยมากแบงก์ย่อยไม่ใคร่จะทำการอันนี้ด้วยความระมัดระวังเท่าที่ควร และมักพลาดลงด้วยเหตุเชื่อคนกู้มากเกินไป ยอมให้กู้ไปโดยมิได้เพ่งเล็งดูว่า มีหลักทรัพย์เป็นประกันอยู่เพียงพอหรือไม่ มัวแต่ตีนเต้นไปในทางที่คิดจะได้ดอกเบี้ยมาก ๆ ตามปากผู้กู้เขาพูด ครั้นไม่เป็นไปจริงตามปากพูด และมีลูกหนี้เช่นนี้มาก ๆ เข้า ก็ถึงที่ตั้งเครียด แบงก์เอง

"หมุน" เงินไม่ทัน ถูกเจ้าหนี้เขาทวงหนักเข้า พลิกแพลงไปอย่างใดไม่ได้แล้ว ก็เป็นอันต้องปิดประตูกัน นี่เป็นการฉ้อย่างเบากว่าทุกอย่าง การฉ้อย่างที่ ๒ และร้ายกว่าอย่างที่ ๑ มักบังเกิดขึ้นเพราะเจ้าของแบงก์ปรารถนาจะมั่งมีโดยรวดเร็ว จึงเอาเงินนั้นไปลงทุนในการอันใดอันหนึ่ง ซึ่งหวังว่าจะได้กำไรอย่างงดงามภายในเวลาอันรวดเร็ว แต่เผอิญกิจการอันนั้นไม่เป็นผลสำเร็จ เจ้าของแบงก์ก็ไม่มีเงินใช้ให้แก่ผู้ฝากเท่านั้นเอง การฉ้อย่างที่ ๓ และอย่างเลวทรามที่สุดคือเจ้าของแบงก์เอาเงินที่รับฝากไว้นั้นไปใช้เป็นอาณาประโยชน์ของตนเองเสียในทางที่ไม่มีช่องจะได้ทุนคืนเลย เช่นเอาไปสร้างตึกรามใหญ่โตอยู่เสียเอง หรือบำรุงความสุขของตนและเพื่อนฝูงเป็นต้น ทั้งให้พวกพ้องกู้ยืมไปโดยไม่ต้องมีหลักทรัพย์ประกัน และยอมให้ค้างอยู่ได้นาน ๆ กับยอมให้เพื่อนฝูงสั่งจ่ายเกินทุนที่ฝากดังนี้เป็นต้น ซึ่งยิ่งทำไปก็ยิ่งเป็นทางร่อยหรอมากขึ้นทุกที จนในที่สุด "หมุน" เงินไม่ทันก็เลยฉิบหายกัน

การแบงก์ล้มในกรุงเทพ ฯ เราได้เห็นมาแล้วในเร็ว ๆ นี้มากเกินความต้องการแล้ว และได้ฟังคนอวดฉลาดกล่าวว่า "ฉันว่าแล้ว!" ดังนกจนออกชื่อหูแล้วเหมือนกัน ทั้งพอแบงก์ในเมืองเราล้มลงที่ไรเห็นมีแต่กากระมังเต็ม ดูประหนึ่งว่าในโลกนี้ไม่มีที่ไหนที่แบงก์จะล้มมากเท่าในกรุงเทพ ฯ ซึ่งถ้าจะนึกไปแล้วก็ดูราวกับจะกล่าวว่า ที่ใด ๆ ในโลกไม่มีคนขี้ฉ้อมากเท่าในกรุงเทพ ฯ ดังนี้ดูไม่เป็นเกียรติยศอะไรแก่กรุงเทพ ฯ หรือชาติไทยเลย

แท้จริงการตั้งแบงก์เล็ก ๆ เพื่อประโยชน์ของผู้ตั้งโดยเฉพาะและการที่แบงก์เช่นนี้ล้ม มิใช่จะมีแต่ในเมืองเราเท่านี้ก็หามิได้

แม้ในประเทศอังกฤษ ซึ่งใคร ๆ โดยมากมักนิยมกันว่า เป็นผู้เริ่มรู้การแบงก์ ก็มีเหตุเช่นนี้เหมือนกัน ดังมีตัวอย่างปรากฏอยู่ในหนังสือพิมพ์ "ไตมส์" ประจำสัปดาห์ วันที่ ๒๕ ธันวาคม ศกนี้ ถึงการล้มแห่งแบงก์ ชื่อ "ซิวิลเซอรวิซแบงก์" มีข้อความดังต่อไปนี้

(คำแปล)

ซิวิลเซอรวิซแบงก์ (จำกัดสินใช้) แห่งถนนแชริงครอสส์ ได้ปิดประตูแล้วเมื่อวันเสาร์ (ที่ ๑๙ ธันวาคม) มิสเตอร โบรแฮม เจ้าพนักงานใหญ่ผู้รักษาทรัพย์สมบัติ ได้ชี้แจงความเป็นอยู่ในทางบัญชีณท่ามกลางที่ชุมนุมอันแน่นแห่งเจ้าหนี้ ที่โรงอาหารโฮบอร์นเรสโตรังต์ เมื่อวันจันทร์ พวกกรรมการได้กำหนดการใช้หนี้ทางอย่างนี้ไว้แล้ว แต่มิสเตอร โบรแฮมชี้แจงว่า ครั้นเมื่อตัวเขาได้พิจารณาดูกำหนดการนั้นแล้ว กรรมการได้ถอนกำหนดการใช้หนี้นั้น และได้ยินยอมให้ออกประกาศชั่วคราว เพื่อจะได้ทำการเลิกบริษัทโดยความพร้อมใจแห่งกรรมการเอง และเขาจึงไม่ปรารถนาที่จะว่าด้วยเรื่องกำหนดการใช้หนี้นั้นต่อไป

มิสเตอร โบรแฮมได้กล่าวต่อไปว่า ตามคำชี้แจงแห่งกรรมการได้ความว่า เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน มีหนี้อยู่รวมเบ็ดเสร็จ ๕๙,๕๔๔ ปอนด์ และเป็นเจ้าหนี้อยู่ ๕๙,๖๓๒ ปอนด์ นอกจากเงินทุนซึ่งผู้ถือหุ้นยังมิได้ส่งและซึ่งยังมิได้เรียก ยังมีเงินอยู่อีกเป็นจำนวน ๒๕๔ ปอนด์ ซึ่งยังมิได้ใช้ให้ไปแก่เจ้าหนี้สามัญ คำชี้แจงของกรรมการหาได้แสดงปรากฏไม่ว่า แบงก์ซึ่งบริษัทได้ฝากเงินไว้นั้นเป็นเจ้าหนี้อยู่โดยจำนวนถึง ๗,๗๖๖ ปอนด์ และได้ถือหลักทรัพย์ คือใบหุ้นต่าง ๆ ของบริษัท

ซึ่งฝ่ายเจ้าหนี้ประมาณเป็นราคา ๗,๙๓๒ ปอนด์ นอกจากนี้แบงก์ผู้รับฝากเงินก็จะได้มีกรรมสิทธิ์ในส่วนเงินสด ซึ่งมีอยู่ในบัญชีรายวันของบริษัทซึ่งฝากไว้ ซึ่งเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม มีอยู่ ๓,๓๖๒ ปอนด์ และซึ่งแบงก์อาจจะยึดเอาไว้เสียได้ ถ้าทรัพย์ที่ประกันไว้นั้นไม่ได้ราคาเพียงพอแก่หนี้ที่จะใช้หนี้ เมื่อถือเอาว่าแบงก์ผู้รับฝากเงินนั้นจะเป็นอันได้หนี้ครบบริบูรณ์แล้ว เท่าที่มีสเตอร์โบรแฮมทราบอยู่แล้วนั้น ก็ยังจะคงต้องใช้หนี้รายอื่น ๆ อยู่อีกรวม ๒๐,๐๙๘ ปอนด์

ส่วนทุนทรัพย์ เงินสด ๔,๐๐๐ ปอนด์ซึ่งมีกล่าวอยู่ในรายงานของกรรมการนั้น คือรวมเงินราย ๓,๓๖๒ ปอนด์ซึ่งอยู่ในมือแบงก์ผู้รับฝากนั้นด้วย ซึ่งที่จริงเงินรายนี้หาควรถือเอาเป็นทุนทรัพย์บริสุทธิ์ไม่ (คือมีผู้จองไว้เสียแล้ว) ในวันที่ ๕ พฤศจิกายน คงมีเงินสดอยู่ในมือบริษัท ๘๐๗ ปอนด์ นอกจากจำนวนเงินที่อยู่ในมือผู้รับฝากนั้น กรรมการได้ประมาณราคาแห่งหุ้นส่วนต่าง ๆ (ในบริษัทอื่น) เป็นจำนวนเงิน ๕,๗๐๐ ปอนด์ แต่เจ้าพนักงานไม่พบหลักฐานเพียงพอที่จะแสดงให้เห็นได้ว่าจะมีหนทางได้จำนวนเงินมาจริงเท่าที่ประมาณนั้น รายการสำคัญที่สุดซึ่งมีกล่าวถึงในคำชี้แจงของกรรมการนั้นคือ “รายเงินให้กู้และซึ่งมีผู้สัญญาจะให้ที่จะได้รับคืนมาเป็นครั้งคราวในเวลาต่าง ๆ แต่ไม่มีรายใดเกินกว่า ๓ ปี ประมาณจำนวนเงิน ๕๐,๐๐๐ ปอนด์” เจ้าพนักงานสอบสวนได้ความว่า รายการลูกหนี้บริษัทมีอยู่ดังต่อไปนี้ คือ เงินให้กู้ ๓๑,๖๑๒ ปอนด์ เงินสัญญาจะให้ ๒๓,๐๐๙ ปอนด์ รวมเป็น ๕๔,๖๒๑ ปอนด์ เจ้าพนักงานคะเนว่า คงจะเก็บได้ไม่เกินกว่า ๑๑,๘๙๖ ปอนด์ ในรายลูกหนี้ของบริษัทมีเงินที่ให้พนักงานในบริษัทเองกู้ หรือจ่ายเกิน

เป็นจำนวนถึง ๒๑,๓๓๕ ปอนด์ พนักงานในบริษัทผู้เป็นลูกหนี้บริษัทเองคือ :—

มิสเตอร์ เย.ศ.เสาทเกต (ประธานกรรมการ) ๕,๕๗๗ ปอนด์ ซึ่งค้างอยู่หลายปีแล้ว และมีทรัพย์ประกันไม่เต็มราคา

มิสเตอร์ เอช.อี. นิวตัน (กรรมการ) ๑,๖๐๐ ปอนด์ ซึ่งค้างอยู่หลายปีแล้ว และมีทรัพย์ประกันไม่เต็มราคา

มิสเตอร์ อี. วิลดิง (ผู้ตรวจบัญชี) ๘,๗๐๘ ปอนด์ ซึ่งค้างอยู่หลายปีแล้ว และมีทรัพย์ประกันไม่เต็มราคา

มิสเตอร์ เอช.เอส. คูเปอร์ (ผู้จัดการและเลขานุการ) ๕,๕๕๐ ปอนด์ ซึ่งค้างอย่ ๒ ปีแล้ว และไม่มีหลักทรัพย์เป็นประกันเลย

มิสเตอร์ ศ.บ. คัสเซ็น ซึ่งแสดงตนเป็นผู้ถือหุ้นส่วนมากที่สุดได้กล่าวขึ้นว่า จำนวนเงินเหล่านี้ได้มีแสดงในบัญชีใช้จ่ายของบริษัทเลย

เจ้าพนักงานผู้รักษาทรัพย์สมบัติตอบว่า เรื่องนี้เป็นข้อซึ่งเขาจะต้องพิจารณาต่อไป เจ้าพนักงานประมาณว่า ทุนทรัพย์ทั้งหมดมีอยู่เป็นจำนวน ๒๓,๙๓๕ ปอนด์ คงเป็นอันยังขาดไม่พอใช้หนี้อยู่อีก ๓๖,๑๖๓ ปอนด์ โดยยกเงินทุนซึ่งผู้ถือหุ้นยังมิได้ใช้และซึ่งบริษัทยังมิได้เรียกนั้นเสีย อาศัยเหตุที่ได้เรียกทุนอีกหุ้นละ ๕ ชิลลิง เมื่อเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน เป็นอันได้เงินมา ๗,๖๕๕ ปอนด์ คงเหลือทุนที่ยังค้างอยู่อีก ๔,๓๗๑ ปอนด์ บรรดากรรมการยังมิได้ส่งทุน ๕ ชิลลิงต่อหุ้นตามที่เรียกนั้นเลย นอกจากมิสเตอร์ เอด. เมอร์ฟีคนเดียวเท่านั้นได้ส่งแล้ว

ที่ประชุมได้ตกลงกันว่าให้ยึดแบงก์ และให้บังคับให้บริษัทล้มละลาย

มิสเตอร์คัสเซ็นกล่าวว่า ทุน ๓๖,๐๐๐ ปอนด์ "ได้อันตรธานไปโดยอาการอันลึกลับ"

เจ้าพนักงานผู้รักษาทรัพย์สมบัติจงกล่าวว่า เขาจะได้พิจารณาข้อนี้ต่อไป แท้จริงเขาเห็นว่าเบนซองน่าเกลียดอย่างยิ่งทีบริษัทชนิดนี้ได้ใช้นามว่า แบงก์อันเบนซองควรนิยม เพื่อประโยชน์ให้พนักงานของบริษัทเองได้กู้เงินและส่งจ่ายเกินบัญชี ความจริงเบนเช่นนี้แท้ ๆ ทีเดียว

(จบคำแปล)

ผู้อ่านเมื่อได้อ่านข้อความข้างบนนี้แล้วคงจะรู้สึกว่า วิธีดำเนินการของแบงก์ย่อย ไม่ว่าแห่งใด ย่อมจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ บริษัทเช่นนี้มักมีอยู่สำหรับความสะดวกแห่งผู้เป็นกรรมการ และพรรคพวกเป็นพื้น และถ้าตราบใดยังมีคนพอใจเชื่อถือถ้อยคำของผู้ที่ตั้ง "แบงก์" พากันนำเงินไปฝากโดยเห็นแก่ดอกเบี้ย ซึ่งเขาว่าจะให้อย่างงาม ๆ ฉะนี้ คงจะยังต้องมีผู้คิดตั้ง "แบงก์" อยู่อีกตราบนั้น เพราะฉะนั้นเมื่อใครได้หลงเชื่อ "แบงก์" ชนิดนี้เข้าไปแล้ว พูดน้อย ๆ หน่อยก็ดี เพราะเราโง่เองต่างหากนะท่านเอ๋ย และถึงแม้เราจะพูดจาใช้วาจาให้หยาบคายปานใด กล่าวโทษโฆษณาความชั่วของผู้ที่ตั้ง "แบงก์" ขึ้นสำหรับลวงเอาเงินคนนั้นปานใด เงินของเราที่ได้สูญไปแล้วเพราะความหลงเชื่อเขานั้นจะได้กลับคืนมาก็หามิได้

สุภาษิตที่ควรใช้เตือนใจเราทั้งหลายในเมื่อจะทำกิจธุระกับแบงก์ก็คือ "ช้า ๆ ได้พร้าสองเล่มงาม" อธิบายว่า การที่จะนำเงินไปฝากแบงก์ใด ถึงแม้ว่าจะได้ดอกเบี้ยน้อยเป็นทางที่ทรัพย์ของเราจะผลิดอกออกผลช้าไปหน่อยก็ช่างเถิด ถือเอาความได้โดยแน่นอนเป็นเกณฑ์

ดกว่าที่จะเอาเงินไปทิ้งเสียในบริษัท ซึ่งประกาศว่าจะทำให้เราได้มั่งมี
เร็ว แต่ซึ่งโดยมากมักมีผู้ที่ได้มั่งมีเร็วจริงแต่ผู้เป็นเจ้าของบริษัทกับ
พรรคพวกของเขาเองเท่านั้น ถ้าเราช่วนกันกำหนดจดจำข้อนี้ไว้
แล้ว ผู้ที่คิดตั้ง "แบงก์" ก็จะตั้งไม่ใคร่ได้โดยง่ายเท่าที่ได้เป็นมาแล้ว
และเราก็จะไม่ต้องเปลืองเวลานั่งด่าเพื่อนร่วมญาติกันเองให้คนอื่นเขาฟัง
เหมือนสาวไส้ให้กากิน ซึ่งเป็นกิจอันสกปรกไม่น่าพึงใจอย่างใดเลย
ขอเชิญท่านคำนึงดูจงดีเถิด.

อัศวพาหุ.

"ผ่าซาก" หรือ "ซ้ำซาก"?

แจ้งความมายังท่านบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทย ทราบ

หมู่นี้ข้าพเจ้าไม่ใคร่จะมีเวลาเขียนอะไร เพราะเป็นเวลาระหว่าง
ทำการประลองยุทธเสือบ้า แต่ข้าพเจ้าก็มีเวลาพอที่จะอ่านหนังสือพิมพ์
ของท่านบ้าง และวันนี้เผอิญข้าพเจ้ามีเวลาว่าง จึงเขียนจดหมายนี้มา
ยังท่าน ซึ่งท่านจะนำลงพิมพ์หรือไม่ก็สุดแท้แต่จะเห็นสมควรเถิด

ในหนังสือพิมพ์ของท่านฉบับวันที่ ๕ มีนาคม มีเรื่องที่จั่วหน้าว่า
"ความเปลี่ยนแปลงของโลก" ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าทั้งแต่อ่านจนตลอด
ครั้นเมื่ออ่านดูจนจบแล้วรู้สึกอย่างไร?

ในเรื่องนั้น "น.ภ." ผู้แต่งได้บอกกล่าวไว้ว่าจะกล่าวอย่าง
"ขวานผ่าซาก" ข้าพเจ้าจึงอยากจะทราบจริงๆว่า "น.ภ." เป็นผู้ชอบ
ฟังคำพูด "ขวานผ่าซาก" เช่นนั้นบ้างหรือไม่? เมื่อชอบพูดเช่นนั้นแล้ว

ดองพึ่ง (หรืออ่าน) คำเช่นนั้นดูบ้างเป็นไร ดูที่หรือว่ารสชาติมันจะขม หรือหวาน

"น.ภ." กล่าวว่า ราชการในกระทรวงทบวงการต่าง ๆ ยังดำเนินไปไม่เร็วเสมอกัน ข้อนี้มิใช่ของใหม่ เป็นของเป็นมาแล้วแต่ครั้งพระเจ้าเหา การเปลี่ยนจะทำให้เป็นไปในชั่วพริบตาพริบเดียวแล้วได้หรือ ? ต้องอาศัยแก้วสารพัดนึกนั่นสิจึงจะทำเช่นนั้นได้

"น.ภ." กล่าวเป็นเลา ๆ ถึง "ความบกพร่องของเรา" แต่หาได้ชี้ออกมาเป็นตุเป็นตะไม่ว่าอะไรมันบกพร่องข้อไหน จึงเป็นอันสันนิษฐานได้จากคำชมเชยราชการกระทรวงกลาโหมว่า "น.ภ." ต้องการยกเอากระทรวงนั้นเป็นตัวอย่าง แต่ "น.ภ." ได้หวนตรองดูบ้างหรือเปล่าว่า กิจการต่างประเภทก็ต้องใช้ต่างวิธี ? ราชการก็เหมือนกิจการของบุคคลหรือบริษัท คือต้องคำนึงถึง ความเหมาะ เป็นทีตั้ง— เหมาะแก่เวลา เหมาะแก่โอกาส เหมาะแก่ประเทศ เหมาะแก่บริษัท เหมาะแก่กิจการ เหมาะแก่เหตุ

บัดนี้ข้าพเจ้าจะขอตั้งปัญหาบางข้อ เนื่องด้วยความเห็น "ผ่าซาก" (หรือ "ซ้ำซาก") ของ "น.ภ." ดังต่อไปนี้ :—

๑. เวลานี้ (ซึ่งเป็นเวลาสงคราม) เป็นเวลาเหมาะละหรือที่จะจับสับเปลี่ยนตัวบุคคลในราชการ ไขว้ไปเขวมา ?

๒. โอกาสนี้เป็นโอกาสเหมาะละหรือที่จะเอากิจการที่เนื่องด้วยกรุงสยามโดยจำเพาะ ไปกวนตอแยสัมพันธมิตรของเรา ในเวลาที่เขากำลังต้องกระทำความพยายามอย่างยวดยิ่ง และใช้สติปัญญาสามารถรวมกัน เพื่อดำริและจัดการต่อสู้เอาชัยแก่ศัตรูของเรา ?

๓. **ประเทศ**นเหมอนญบุนหรอ จงจะตองเปรยบเทยบกบญบุนทุกสทุกอยางไป ? ผูทยังไมไดเคยไปเหนกิจการในประเทศญบุนดวยตาตนเอง เปนแตไดความรูจากหนงสอทอาน เขาใจบางไมเขาใจบาง จะระงบการเปรยบเมองเรากบญบุนเสยบางสกพกหนงจะดไหม ?

๔. **บริษัท** ของกระทรวงพลเรอน (คอขาราชการและคนใชในกระทรวงนน ๆ) ตงอยูในวนยอยางทหารแลวหรอ จงจะแนะนำใหกระทรวงพลเรอนตาง ๆ ดำเนนการปกครองอยางกระทรวงกลาโหม ? แมในกระทรวงกลาโหมเอง พวก เสนา กบพวก อำมาตย ก็อยูในระเบยบผดกนไมใชหรอ ?

๕. **กิจการ** ของกระทรวงทบวงการตาง ๆ จะจดวาเหมอนกนทงหมดฉะนหรอ จงจะแนะนำใหใชระเบยบการอยางเดยวกน ? เมอชางไมใชขวานเปนเครองมอประกอบกิจการไดแทบทุกอยางฉะน เราจะตงระเบยบใหเสมยนทงปวงใชขวานเหลาดนสอบางจะเปนอยางไร ? หรอเสมยนผูใดจะกลาวาขวานเหลาดนสอไมได ? ขวานกเปนเหลกมคม และนยวาถาจะบงคบใหใชเหลาดนสอใหไดจรง ๆ แลว จะไมไดเทยวหรอ ? กคงเหลาได แตถาทานไปพบเสมยนนงเหลาดนสอดวยขวาน ทานจะขนไหม ? คงขนเปนแน แตตามความเหนของขาพเจาเหนวาคงจะไมขนนอยกวาม “จเรสำหรบตรวจราชการพลเรอนทวไป” ตามความเหนของ “น.ภ.” เพราะไมเคยพบเคยเหนรฐบาลไหนในโลกนตงจเรสำหรบตรวจราชการพลเรอนเลย !

๖. **เหตุ** ทกระทรวงกลาโหมตงกรรมการคดเลอกผูทไมเหมาะแกตำแหนงหนาทออก หรอสบเปลยนเจาหนาทบางตำแหนงนน เปนเหตุอนสมควรเพยงพอแลวหรอ ทจะตองใหกระทรวงพลเรอนทงปวงตอง

ตั้งกรรมการเช่นนั้นบ้าง ? อีกประการหนึ่ง ค่าที่บุคคลบางคนไม่พอใจในตำแหน่งหน้าที่ของตนในราชการจนต้องถูกออกเสียแล้วฉะนั้น เป็นเหตุเพียงพอละหรือที่จะให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องทรงรับจับปลับเปลี่ยนแปลงหน้าที่ราชการ ?

ที่ข้าพเจ้าได้กล่าวข้อความมาจังๆ เช่นนี้ หวังใจว่า “น.ภ.” จะไม่เคือง เพราะเขาเป็นผู้ชอบการพูดอย่าง “ขวานผ่าซาก” ไม่ใช่หรือ ? แต่ถ้าเคืองก็ขออภัยแก่ข้าพเจ้าเสียเถิด และขอให้เข้าใจว่า การพูด “ขวานผ่าซาก” นั้น มันไม่เป็นของยากอะไรดอก มันยากอยู่ที่ตอนผ่าแล้วให้ได้แก่นด้วยนั่นแหละ !

จากข้าพเจ้าผู้เป็นสหายของหนังสือพิมพ์ไทย.

ร.จ.

ระวังผีพนัน !

แจ้งความมายังท่านบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทย ทราบ

ข้าพเจ้ามีความยินดีจริงๆ ที่ได้เห็นท่านลงความเห็นทักท้วงและตักเตือนผู้ที่อ่านเล่นการพนัน เนื่องด้วยการเล่นฟุตบอลถ้วยทองหลวง และข้าพเจ้าเองเสียไม่ได้ที่จะมีจดหมายมาแจ้งให้ท่านทราบว่า ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยตามความเห็นของท่านทุกประการ

ข้าพเจ้าได้เคยนึกเสียใจมาน่านแล้ว ที่รู้สึกว่าการพนันดูเป็นของที่เข้าเลือดชาวไทยเราเสียจริงๆ จนน่าอนาถใจ จริงอยู่การพนันย่อมมีอยู่ในหมู่ชนไม่ว่าชาติใดภาษาใด แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่ได้เคยพบชนหมู่ใดเลยที่จะไม่ได้รับความเสียหายเพราะการพนัน ส่วนข้อที่เสียทรัพย์

นั้นยกเสียเถิด แต่นอกจากนี้ยังเป็นเหตุให้ประพฤติชั่วอย่างอื่น ๆ อีก เช่นน้อโกง, ขโมย, หลอกลวง, ปอกลอก และถ้าเป็นคนที่ไม่รู้จักเล่นอย่างนักเลงกรีฑา (สปอตสแมน) ก็เลยบังเกิดเหตุร้าย ๆ เช่นอาฆาตปองร้ายกัน หรือถึงแก่ทำร้ายกันบ้างก็มี

เมื่อเริ่มมีการเล่นฟุตบอลสำหรับรางวัลถ้วยหลวง ข้าพเจ้าหวังอยู่ว่า จะได้เห็นการเล่นอย่างสนุกเกิดขึ้นในเมืองไทยอย่างหนึ่ง ซึ่งจะไม่มีการพนัน พร้อมด้วยผลร้ายต่าง ๆ แห่งการพนัน เพราะในพระราชปรารภที่พิมพ์ไว้ในสมุดระเบียบการของกรรมการฟุตบอลถ้วยทองหลวงนั้น มีข้อความชัดอยู่ว่า ฟุตบอลเป็นการเล่นอย่างดี เพราะไม่มีการพนัน

แต่ครั้นเริ่มเล่นไปได้หน่อย ก็มีข่าวมากระทบหูข้าพเจ้ามากขึ้นทุกที ว่ามีการพนันต่อรองกันอย่างมาก ๆ เช่นมีรายหนึ่ง พนันเอาเบียร์ ๑ ขวดต่อ ๑๐ หีบ ว่าพวกโรงเรียนนายเรือจะชนะ ดังนี้เป็นต้น เมื่อพนันกันอย่างรุนแรงเช่นนี้ ก็ไม่เป็นการอัศจรรย์อันใด ที่ผู้แพ้พนันจะต้องโกรธเคืองจนลืมความเป็นนักเลงกรีฑาและสุภาพบุรุษ! ข้าพเจ้าได้ยินข่าวโจษกันว่า เมื่อวันที่โรงเรียนนายเรือเล่นกับกรมเสือป่าราบหลวงนั้น ถึงแก่มีผู้ได้กล่าวว่า ที่นักเรียนนายเรือแพ้วันนั้น เพราะนักเรียนนายเรือผู้เล่นบางคนได้รับสินบนให้แกล้งเล่นฉดหย่อน คำพูดเช่นนี้เป็นคำที่ถูกนักเรียนนายเรืออย่างน่าชังที่สุด เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าหวังใจว่า ข่าวโจษอันนั้นจะเป็นข่าวเหลวไหล เพราะว่าถ้าใครพูดได้เช่นนั้นจริงแล้ว ก็ไม่ใช่คนที่ควรจะให้เข้าสมาคมกับผู้ดีอีกต่อไป ควรไปสมาคมแต่กับกุยตามโรงบ่อนเท่านั้น! แต่ผู้เล่นพนันแล้วไม่รู้จักสะกดใจอย่างนักเลงเช่นกล่าวมาแล้วนั้น บางทีแม้แต่โรงบ่อนก็จะเป็น

สถานที่อันดีเกินว่าสนามเขาไปละกระมัง ? ข้อแน่นอนมีอยู่อย่างหนึ่ง คือ คนจำพวกนี้ เข้าที่ไหนคงบ่อนแตกทีนั่น !

เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าหวังใจว่า บรรดาคนไทยที่ชอบดูฟุตบอลโดยเชิงนักเลงกรีฑาแท้ ๆ จะช่วยกันเปล่งเสียงให้ดังพร้อมกัน ติเตียนคนที่จะมาเอาสนามฟุตบอลเป็นบ่อน หรือที่ชุมนุมซ่องจรจัดและนักเลงหัวไม้ ถ้าไม่ตัดรอนเสียแต่เดียวนี้ ในไม่ช้าจะไม่ได้ดูฟุตบอลดีจริง ๆ เพราะถ้าปล่อยให้มีการพนันกันจนติดแล้ว ต่อไปความแพ้ชนะจะไม่ได้ตกอยู่ที่ตัวผู้เล่น คือพวกใดที่มีผู้พนันหนุนไว้มาก ๆ แม้อีกพวกหนึ่งจะเล่นเอาชนะก็คงจะต้องถูกรับหนังสือกล่าวคำขู่เข็ญจะทำร้ายร่างกายเป็นต้น จนกลัวไม่กล้าเอาชนะดังนี้ได้ ข้าพเจ้าได้ทราบข่าวว่า แม้แต่กรีฑานี้ยังได้มีผู้เชียนจดหมายคล้าย ๆ เช่นนั้นแล้วรายหนึ่ง ทำนายเหตุร้ายต่าง ๆ อันจะบังเกิดมีถ้าโรงเรียนนายเรือไม่ได้ถ้วยทอง จริงอยู่ข่าวอันนี้ก็ไม่มีหลักฐาน และข้าพเจ้าก็ไม่ทราบตัวตนว่าใครเชียนถึงใครกันแน่ เป็นแต่ได้ยินแว่ว ๆ แต่ก็พอแลเห็นหนทางได้ว่า ต่อไปอาจจะมีเหตุอย่างไร

ข้าพเจ้าเชื่อว่า หนังสือพิมพ์ไทยจะช่วยตะโกนเตือนใจเพื่อนไทยอยู่เสมอ ให้ระวังตัวอย่าให้ผีพนันเข้าสิงได้ คงจะได้รับความชอบใจของบรรดานักเลงกรีฑาทุกคนเป็นแน่.

อัศวพาหุ.

คำใช้แทนคำ “เอดิเตอร์”

แจ้งความมายังหนังสือพิมพ์ไทย ทราบ

ด้วยเมื่อเร็ว ๆ นี้ ข้าพเจ้าได้เห็นความเห็นของท่านผู้หนึ่ง แสดงด้วยคำ “เอดิเตอร์” ว่าเราควรจะหาคำที่เป็นภาษามคธหรือสันสกฤตใช้แทน ในข้อนี้ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วย เพราะที่จะคงใช้คำ “เอดิเตอร์” ต่อไปนั้นไม่สู้จะเหมาะ ด้วยว่าเป็นคำซึ่งมีผู้เข้าใจต่างกันอยู่แล้ว คือ อังกฤษใช้คำนี้เรียกตำแหน่งผู้ที่เป็นหัวหน้าดูแลรวบรวมเรื่องแถะข่าวที่ส่งลงหนังสือพิมพ์ แต่ฝ่ายฝรั่งเศสใช้เรียกเป็นนามผู้ทรบหนังสือซึ่งบุคคลแต่งพิมพ์แถะจำหน่ายเป็นเล่ม ส่วนผู้ที่ทำการในหน้าที่ซึ่งอังกฤษเรียกว่า “เอดิเตอร์” นั้น ฝรั่งเศสเขาเรียกว่า “เรดัคเตอร์”

ส่วนคำไทยที่จะใช้แทนคำว่า “เอดิเตอร์” ของอังกฤษนั้น ข้าพเจ้าได้ลองนึกดูอยู่ ยังหาไม่ได้เหมาะใจเลย ที่นึกได้อย่างสั้นว่า “ผู้รวบรวม” ก็ยังไม่เหมาะที่เดียว เพราะความยังเลือน ๆ อยู่ ถ้าจะให้แจ่มแจ้งจะต้องใช้ว่า “ผู้รวบรวมเรื่อง” ก็ดูยังเคอะอยู่อีก จึงลองหันไปหาทางภาษามคธหรือสันสกฤตดูบ้าง

คำว่า “สาราณิยกร” ซึ่งหนังสือพิมพ์วิทยาจารย์ใช้อยู่นั้น เป็นคำซึ่งคิดกันขึ้นเมื่อเริ่มออกหนังสือพิมพ์ชนิดพิเศษ แต่เท่าที่ข้าพเจ้าแปลได้รู้สึกไม่สู้จะจุใจอยู่ หรือจะเป็นด้วยความรู้ของข้าพเจ้าจะแปลไม่ถึงก็ไม่ทราบ

ส่วนคำว่า “บัณณะการ” ซึ่งมีผู้ได้ออกความเห็นมายังท่านให้ใช้นั้น ข้าพเจ้าลองค้นดูในพจนานุกรมได้ความว่า “<u>บัณณ</u> = หนังสือ”

"การ์ = อันเนื่องด้วยการ" มีความดังนี้ ยังไม่สู้จะเป็นภาษาดีสนิทนัก เพราะคำ "การ์" เป็นคุณศัพท์ หาใช่นามศัพท์ไม่

ส่วนใจข้าพเจ้าอยากจะใคร่ใช้ว่า "บรรณาธิการ" คือ "บรรณ" จากคำสันสกฤต "ปรฺณมฺ" ซึ่งเป็นคำเดียวกับ "ปณฺณ" นั่นเอง แต่เขียนแผลงตามระเบียบของหนังสือไทย ประกอบกับคำ "อธิการ" ซึ่งในภาษาสันสกฤตและมคธเหมือนกัน แปลว่า "ผู้กระทำ" แปลรวมคำ "บรรณาธิการ" ว่า "ผู้กระทำการหนังสือ" ดูก็กินความได้หมดจดดีอยู่ แต่ถ้าหากจะมีข้อทวงได้ก็เพียงว่าคล้ายคำ "บรรณาการ" อยู่หน่อย ซึ่งแท้จริงก็ไม่สำคัญนัก เพราะคงไม่ใช้ปนกันได้เลย

ทั้งนี้แล้วแต่ท่านจะเห็นสมควรเถิด.

อ. พ.

"เอกาทศรถ" และ "ทศรถ"

ข้าพเจ้าได้เห็นศัพท์วินิจฉัยของ "นักเรียนเก่า" ในหนังสือพิมพ์ไทย ฉบับวันที่ ๑๒ เดือนนี้ ว่าด้วยพระนาม "เอกาทศรถ" และนาม "ท้าวทศรถ" ข้าพเจ้าอดไม่ได้ จึงขออนุญาตส่งความเห็นมาบ้างดังต่อไปนี้ :—

๑. นามของบิดาพระรามนั้น เป็น "ทศรถ" แน่นอน ตามพระบรมราชาธิบายในบ่อเกิดรามเกียรติ์ ที่ขุนปฏิพจน์พิจารณ์ใช้เป็น "ทศรธ" ไปเช่นนี้ ข้าพเจ้าสันนิษฐานว่า คงจะเป็นเพราะอ่านนามจากฉบับภาษาอังกฤษ และไม่สันทัดในทางแปลงตัวอักษรโรมันมาเป็น

ไทย จึงแปลงตัว “th” เป็น “ธ” ไป แท้จริงตามระเบียบของการเขียนภาษามคธหรือสันสกฤตด้วยอักษรโรมัน ตัว “th” ต้องเป็น “ถ” และ “dh” เป็น “ธ” คำว่า “รถ” ไม่มีทั้งในภาษามคธและสันสกฤต ซึ่งจะใช้ประกอบเป็นนามบุคคลได้ มีแต่เป็นกิริยาศัพท์ ซึ่งแปลว่า ถูกกระหนาบ หรือ ถูกบีบคั้น

๒. “ชตรฐ” เป็นนามท้าวโลกบาลผู้รักษาทิศตะวันออก เขียน “ชตรฐ” ดังนี้ถูก เพราะมาจากคำภาษามคธว่า “ชตรัฏโฐ” แปลว่า “มีแคว้นมั่นคง” เป็นนามอันหนึ่งซึ่งใช้เรียกพระอินทร์ ดังปรากฏอยู่ในพระบรมราชาธิบายท้ายหนังสือพระราชนิพนธ์เรื่องศกุนตลา

อนึ่ง “ชตรฐ” เป็นนามของมหากษัตริย์จันทรวงศ์ผู้ทรงราชย์ ณ นครหัสดินาปุระ มีพระนามปรากฏในหนังสือมหาภารต เขียนตามภาษาสันสกฤตว่า “ธฤตราษฏร” เป็นพระบิตุลาธิราชของพระยุธิษเฐียรมหาธรรมราชา

๓. ส่วนพระนามของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นพระอนุชาธิราชแห่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น ข้าพเจ้าเชื่อว่าเขียน “เอกาทศรถ” เป็นถูกแน่

ที่ข้าพเจ้ากล่าวเช่นนี้ เพราะข้าพเจ้าได้สังเกตและพิจารณาดูในพระราชพงศาวดาร และพิจารณาดูนามแห่งภูมิประเทศในที่ใกล้เคียงกรุงเก่า ได้รู้สึกมาแต่ว่า นักปราชญ์สมัยกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุธยามีความรู้ในโบราณคดีข้างฝ่ายมัธยมประเทศดีกว่านักปราชญ์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นอันมาก

เป็นต้นว่าการตั้งนามพระนคร. พราหมณ์ในยุคนั้นกำลังกระทำความพยายามที่จะแสดงว่า พระรามและพระกฤษณเป็นอวตารของพระนารายณ์เหมือนกัน จึงได้เอานาม "ทวาราวดี" อันเป็นนามนครหลวงของพระกฤษณาวตาร (หรือที่เรารู้จักในเรื่องละครอินเดียว่า "ท้าวบรมจักรกฤษณ์") มาควบกับนาม "อโยธยา" อันเป็นนครหลวงของพระรามาวตาร กับทุ่งในที่ใกล้ๆนั้น ให้นามว่า "ทุ่งหรเทพ" ("หร" เป็นนามอันหนึ่งของพระอิศวร) และคิดนามเมืองละโว้เป็น "ลพบุรี" (เดิมเรียน "ลวปุร" อันเป็นเมืองของพระลพ โอรสพระรามาวตาร ซึ่งเหมาะอยู่ เพราะสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ โปรดให้พระราเมศวรราชโอรสไปครองเมืองละโว้) นามเหล่านี้เป็นพยานแห่งความรู้และเอาใจใส่ในโบราณคดีและวรรณคดีแห่งมัธยมประเทศ ซึ่งมีอยู่ในหมู่นักปราชญ์ครั้งกรุงเทพทวาราวดี และขอนเองทำให้ข้าพเจ้าเชื่อว่าพระนามแห่งสมเด็จพระเอกาทศรถ คงจะเขียน "เอกาทศรถ" เช่นนี้โดยความตั้งใจของนักปราชญ์สมัยนั้นที่จะเลียนนาม "ทศรถ" นั่นเองทีเดียว.

นักเรียนอีกคนหนึ่ง

"ภูเก็ต" หรือ "ภูเก็จ"

ข้าพเจ้าได้เห็นศัพทวินิจฉัยของ "นักเรียนเก่า" ซึ่งลงในหนังสือพิมพ์ไทยเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๑ กันยายนแล้ว แต่เพราะเหตุบางอย่างซึ่งไม่จำจะต้องอธิบายในที่นี้ ข้าพเจ้ามิได้มีโอกาสส่งความเห็นมายังท่านก่อนนี้

บัดนี้ข้าพเจ้าขออนุญาตส่งความรู้เห็นมายังท่าน เพื่อจะได้เพิ่มความรู้ในทางศัพท์ขึ้นบ้าง

คำว่า "ภูเก็ต" นั้น ข้าพเจ้าได้ทราบว่ามาจากคำภาษามลายู ว่า "บูกิต" แปลว่า "ภูเขา" ดังนี้จึงเขียนนามเมืองคล้อยตามว่า "ภูเก็ต"

ส่วนการที่ตัวสะกดมากลายเป็นตัว "จ" ไปนั้น จะเป็นไปเมื่อใด ข้าพเจ้าก็ไม่ทราบ และผู้ที่แปลงจะได้แปลงด้วยความจงใจหรือเป็นแต่เขียนตามบุญตามกรรมก็หาทราบไม่

แต่ถึงว่าแปลมาอย่างไร ๆ ก็ตาม คำว่า "ภูเก็จ" นี้ ข้าพเจ้าได้เคยลองนึกแปลดูบ้างแล้วเหมือนกัน แต่ข้าพเจ้าตังเกณฑ์เอาว่าเป็นคำผสมภาษาไทย ไม่ใช่ภาษาบาลีหรือสันสกฤต คือคำว่า "ภู" แปลว่าเนิน หรือ เขา คำว่า "เก็จ" แปลว่า "ฝั่ง" เช่นอย่างในจินดกวีนิพนธ์เห็นอยู่บ่อย ๆ ว่า "ชำมะรงค์เรือนเก็จเพชรพราย" ฉะนี้เป็นต้น แต่เป็นการเดาเล่นเท่านั้น เพราะไม่มีหลักฐานอะไรที่จะสำแดงว่า ท่านผู้ที่เขียนนามเมือง "ภูเก็จ" สะกด "จ" นั้น จะได้ตั้งใจเช่นนี้หรือไม่

ส่วนตัวข้าพเจ้าเองออกพอใจจะเชื่อข้างข้อที่ว่า นามเมืองภูเก็ตน่าจะได้แปลมาจากคำบุกิตภาษามลายู เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเขียนนามเมืองนี้สะกด "ต" เสมอ.

นักเรียนอีกคนหนึ่ง

ศัพท์สันนิษฐาน

พินิศ และ พินิจ

ข้าพเจ้าได้อ่านศัพท์สันนิษฐานของ “นักเรียนเก่า” ที่ลงในหนังสือพิมพ์ไทย ฉบับประจำวันที่ ๓๑ มกราคม ว่าด้วยศัพท์ “พินิศ” และ “พินิจ” นั้น ได้พิจารณาดูตลอดแล้ว จึงบังเกิดมีความเห็นบางอย่างซึ่งข้าพเจ้าพึงจะมีเวลาตรวจสอบหลักฐาน จึงขอส่งมาให้ท่าน “นักเรียนเก่า” ฉันเป็นผู้พอใจในการค้นเช่นนั้

๑. ศัพท์ “พินิศ” นั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าอาจจะแผลงจากคำสันสกฤต “วินศ์ม” ซึ่งตามพจนานุกรมสันสกฤตของโมเนียร์วิลเลียมส์ (หน้า ๙๗๑ ช่องกลาง) แปลได้ว่า “to hear, to learn,” ดังนี้ คำว่า “hear” ภาษาอังกฤษ แปลเป็นไทยว่า “ยิน” หรือ “ฟัง” คำว่า “learn” ภาษาอังกฤษ แปลเป็นไทยได้ว่า “เรียน” หรือ “สืบ” หรือบางทีใช้ในที่หมายความว่า “สอดส่อง” หรือ “ตรวจ” ก็ได้ ดังนี้ ถ้าใช้ศัพท์ “วินิศ” ในที่ว่า “สอดส่อง” ก็จะตรงกับที่เราๆ มักใช้ศัพท์ “พินิศ” อยู่แล้วนั่นเอง

เหตุฉะนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า ศัพท์ “พินิศ” อาจจะเป็นศัพท์แผลงจากสันสกฤตตรงๆ ทีเดียว และศัพท์ว่า “พิศ” นั้น บางทีจะเลือนมาจาก “พินิศ” อีกชั้นหนึ่งก็ได้ แต่ขอนี้ข้าพเจ้าไม่อยากยืนยัน (ศัพท์นี้จะขอกล่าวถึงข้างหน้าต่อไป)

ส่วนการที่ไทยเราใช้ศัพท์ “พินิศ” ในที่หมายความว่า “ดู” นั้น ข้าพเจ้าอยากใคร่สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นเพราะในชั้นหลังๆ ผู้ใช้ศัพท์

ไม่เข้าใจมูลเดิม รู้แต่ว่า “พินิศ” แปลความว่าทำให้ได้ความรู้ตระหนัก และสำคัญว่าจักขุวิญญาณเป็นของสำคัญกว่าอื่น จึงเลยใช้ศัพท์ “พินิศ” ในที่หมายความว่า “แลด” ซึ่งผิดถนัดทีเดียว เพราะมูลเดิมของเขาใช้ศัพท์ “วินิศ” เนื่องด้วยโสตวิญญาณต่างหาก

แต่จะว่าใช้ผิดทุกแห่งไปทีเดียวก็ไม่ได้ เพราะศัพท์ว่า “พินิศจัย” หรือ “วินิจฉัย” ก็ใช้ถูก คือแปลว่าสอดส่องหาความจริงโดยวิธีพิจารณาเป็นต้น และศัพท์ “วินิจฉัย” ก็มาจากมูล “วินิศ” นั่นเอง เป็นแต่แปลความกว้างออกไปอีกว่า “ทำความตกลง” “สืบสวน” “ตัดสิน” “ทำใจแน่นอน” ฯลฯ

๒. ส่วนคำว่า “พิศ” ข้าพเจ้าเองยังปลงใจไม่ตกว่าจะควรสันนิษฐานเป็นศัพท์ไทยเราเองหรืออย่างไร ตัวสะกดนั้นจะเอาเป็นเกณฑ์ไม่ได้ เพราะมีคำไทยแท้ ๆ หลายคำที่ใช้ตัว “ศ” หรือ “ส” สะกดติดต่อกันมาช้านานแล้ว แต่คำนึงดูถึงที่ใช้แห่งคำว่า “พิศ” นี้ เห็นว่ามักจะใช้ควบกับคำอีกคำหนึ่ง ซึ่งหมายความว่าทำจักขุวิญญาณให้บังเกิดมีขึ้น เช่น “พิศดู” และ “เพ่งพิศ” เป็นต้น ถ้าคำว่า “พิศ” แปลว่า “ดู” อยู่เองแล้ว ทำไมจึงเติมคำว่า “ดู” ซ้ำเข้าไปอีกด้วย หรือเติมคำว่า “เพ่ง” ซึ่งแปลว่าดูเหมือนกัน?

ดังนี้จึงมีปัญหาที่น่าถามอยู่ ๒ ข้อ คือ:—

ข้อ ๑ “พิศ” เป็นวิธีดูอย่างหนึ่ง เช่น “เพ่ง” หรือ “มอง” นั่นหรือ? หรือว่า

ข้อ ๒ “พิศ” มีคำแปลอย่างอื่นนอกจากดู?

ถ้าเป็นอย่างข้อ ๒ นี้แล้ว “พิศ” จะเลื่อนมาจาก “พินิศ” อีกต่อหนึ่ง ได้หรือไม่? และถ้าเช่นนั้น “พิศดู” และ “เพ่งพิศ” จะ

หมายความว่าทั้งดูและฟัง อันเป็นกริยาสำหรับหาความรู้ความเข้าใจ ได้แน่นอนดีกว่าใช้แต่ตาดูอย่างเดียว ฉะนั้น จะได้หรือไม่?

๓. ศัพท์ "พินจ" นั้น ข้าพเจ้าเห็นชอบตามความสันนิษฐานของ "นักเรียนเก่า" คือเดือนมาจากคำ "พินจฉัย" เป็นแน่แท้

แต่ขอที่จะให้เขียนว่า "พินจย์" เช่นนี้ ก็ยังไม่ถูกอยู่นั่นเอง ถ้าจะเขียน "พินจฉย์" หรือ "พินศจย์" เช่นนี้ คงเป็นอันใกล้ชิดถูกมากขึ้นจริงอยู่ แต่ก็ยังไม่ถูกทีเดียวอีกนั่นแหละ เพราะจะต้องการันต์พยัญชนะถึง ๒ ตัว ซึ่งแปลว่าทิ้งสระเดิมของเขาเสียถึง ๒ ตัว อีกทั้งดูค่อนข้างจะรุงรังไปด้วย

ธรรมดาศัพท์ย่อมจากภาษาหนึ่ง มาใช้ในภาษาอีกภาษาหนึ่ง ผู้ใช้ภาษาย่อมจะอ่านเอาตามสะดวก และตัวเขียนก็เดือนไปตามสำเนียงด้วย และลงปลายคำยืมนั้นก็เลยกลายเป็นคำในภาษาของผู้ยืมไปทีเดียว เช่นในภาษาฝรั่งเศสยืมคำภาษาละตินมาแปลงเสียหลายคำ ทั้งสำเนียงและตัวสะกด เช่น "Abîme" (เหว) จากคำละติน "Abysmus" ฝรั่งเศสโบราณเขียนว่า "Abysme" หรือ "Abisme" แต่ออกสำเนียงว่า "อะบิม" ในที่สุดตัว "s" จึงหายไป มีเครื่องหมาย "^" เหนือสระ "i" แทน จึงเป็น "Abîme" อย่างบัดนี้ ถึงแม้ในภาษาไทยเราเองก็มีคำที่ออกสำเนียงเพี้ยนก่อน แล้วก็เลยเขียนเพี้ยนไปด้วย เช่นที่กล่าวมาแล้ว นับว่าเป็นของธรรมดาจนเกือบจะเป็นสามัญสำหรับความเปลี่ยนแปลงแห่งศัพท์เสียแล้ว จนน่าจะเป็นของแก้ไขยากเสียแล้วละกระมัง

๔. คำว่า "พินจจัย" ที่มีใช้อยู่บ้าง เช่นประกอบราชทินนาม มี "พระยาราชพินจจัย" และ "พระชลธารพินจจัย" เป็นต้น ตาม

ความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่าควรเขียน “พินศจัย” เช่นนี้เดียว เพราะจะได้ใกล้ข้างถูกตามศัพท์สันสกฤตเดิมว่า “วินศจย” ทั้งการที่เปลี่ยนตัว “จ” เป็น “ศ” ก็ดูไม่เป็นการลำบากหรือรุงรัง และไม่ทำให้สำเนียงอ่านยากกว่าเก่าอีกด้วย.

นักเรียนอีกคนหนึ่ง

ศัพท์ “ภิมุข” และ “วังสรรค์”

ข้าพเจ้าได้อ่าน “ศัพท์สันนิษฐาน” ของ “นักเรียนเก่า” ที่ลงในหนังสือพิมพ์ไทยมานานแล้ว และข้าพเจ้าได้ลองไตร่ตรองและค้นคว้าดูบ้างแล้วหลายคราว เคยรู้สึกสนุกด้วยพออยู่ จึงได้เคยคิดอยู่บ้างว่าถ้าข้าพเจ้ามีเวลาอยากจะใคร่ส่งความเห็นมาบ้าง เพื่อประกอบและช่วยการเสาะแสวงของ “นักเรียนเก่า”

มาเมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ข้าพเจ้าได้เห็นคำสันนิษฐานศัพท์ “ภิมุข” กับ “วังสรรค์” เห็นว่าข้าพเจ้าพอจะหาญส่งความสันนิษฐานและความเห็นของข้าพเจ้ามาบ้าง หวังใจว่าจะพอเป็นเครื่องช่วยประกอบการวิจารณ์ของนักเรียนได้บ้าง

๑. “พระยาภิมุขวงษา” นั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า เขียน “ภิมุข” เช่นนี้ถูกเป็นแน่ เพราะความมุ่งหมายคงจะให้แปลว่า “หัวหน้า” หรือ “ผู้นำหน้า” และมาจากศัพท์ “อภิมุข” นั่นเอง ผู้ที่สังเกตนามบรรดาศักดิ์ขุนนางเก่าคงจะได้เห็นแล้วว่า ศัพท์ที่เริ่มด้วย “อภิ” ไทย

เรามักทิ้งตัว “อ” เสียมาก เช่น “ภิรมย์ราชา”, “ภิมุขมนตรี”, “ภิบาลพลขันธ์” เหล่านี้เป็นต้น

๒. นาม “พระยาราชวังสรรค์” นั้น ในพระราชพงศาวดาร และกฎหมายใช้ว่า “บังสัน” บ้าง “วังสัน” บ้าง ท่านอาจารย์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์แปลศัพท์ไม่ออก จึงได้อุตริแก้ “สัน” เป็น “สรรค์” ทีแทนนี้ข้าพเจ้าเชื่อว่า นาม “ราชบังสัน” เดิมนั้น ได้ตั้งตามนามเดิมของคนแรกที่ได้รับตำแหน่งนั้น คือคงเป็นแขกชื่อ “บังเซ็น” หรือ “บังสัน”

การเอาคำไทยหรือมคธประกอบกับนามเดิมของชาวต่างประเทศเช่นนี้ โบราณท่านชอบใช้อยู่ เช่นขุนนางญวนมี “ขุนเดืองดันบิน” ดังนี้เป็นตัวอย่าง กับนามขุนนางชาวต่างประเทศ ท่านชอบใช้คำไทยประกอบคำต่างประเทศ เช่น “พระยาจุฬาราชมนตรี” (คำ “จุเล” เป็นนามของแขกชาวเปอรเซียแซ่หนึ่ง) “ขุนศรีวรข่าน” (“ข่าน” ภาษาเปอรเซีย แปลว่า “หัวหน้า”) ดังนี้เป็นต้น.

นักเรียนอีกคนหนึ่ง

จดหมาย

คำนับมายังท่านเอดิเตอร์หนังสือพิมพ์ไทย

ข้าพเจ้าได้อ่านจดหมายของ “นายบุญสยาด” ซึ่งท่านได้ลงพิมพ์ในฉบับประจำวันศุกร์ที่ ๑๘ กันยายน ของท่านนั้นแล้ว บังเกิดมีความเห็นขึ้นดังต่อไปนี้

๑. สมัยเก่าท่านกล่าวว่า “กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี” สมัยนี้จะต้องแก้ไขกล่าวเสียใหม่ว่า “กรุงรัตนโกสินทร์ไม่สิ้นคนอวดดี” กระมัง

๒. ข้อที่ผู้น้อยจะมีความเห็นในกิจการที่จะให้บ้านเมืองเจริญนั้นเป็นการสมควรอยู่ และถ้าความเห็นนั้นเป็นไปเพื่อความตั้งใจดีจริงหวังดีต่อชาติบ้านเมืองจริง เชื่อว่าผู้ใหญ่ก็คงจะต้องฟัง แต่ถ้าความเห็นของผู้น้อยนั้น เป็นแต่จะแสดงโวหารฟุ้งสร้าน หรือมุ่งประโยชน์แห่งชนหมู่ใดหมู่หนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ใช่มุ่งประโยชน์ชนหมู่มากแล้ว ถ้าผู้ใหญ่จะไม่ยอมฟัง ข้าพเจ้าก็เห็นว่าชอบอยู่ เพราะผู้ที่จะเรียกว่าเป็นผู้ใหญ่ได้จริงก็คือผู้ที่มหน้าที่ทำราชการสูง ๆ ซึ่งต้องใช้เวลาเพื่อประโยชน์แห่งหน้าที่ราชการ ดีกว่าที่จะมานั่งฟังความคำฟุ้งสร้านของคนรักชาติ ซึ่งแปลคำ “ชาติ” ว่า “กูเอง”

๓. ผู้น้อยที่เป็นข้าราชการมีหน้าที่ฟังบังคับบัญชามากกว่าออกความเห็น ถ้ายอมว่ามีหน้าที่ออกความเห็นได้ด้วยในเวลาทั้งปวงและในสิ่งทั้งปวงแล้ว ราชการคงเสีย เพราะต้องเสียวินัยเป็นแน่

๔. ผู้ใหญ่ควรฟังความเห็นผู้น้อยแต่เฉพาะในเวลาอันควร และเฉพาะในเรื่องอันควร คือเรื่องที่เนื่องด้วยหน้าที่ของผู้ที่แสดงความเห็น ถ้าผู้ใหญ่คนใดต้องอาศัยแต่ความเห็นผู้น้อยอยู่เสมอแล้ว ก็ชื่อว่าไม่มีความสามารถพอแก่หน้าที่ ควรออกเสียจากหน้าที่ดีกว่า จะได้ให้โอกาสให้ผู้ที่มีความสามารถมากกว่าเข้ารับหน้าที่แทน

๕. ความดำริของผู้ใหญ่ที่จะจัดทำขึ้น จะบอกแก่ผู้น้อยทุก ๆ อย่างไม่ได้ เพราะมีกิจการบางอย่างซึ่งจำเป็นต้องคิดและรักษาไว้เป็นความลับ

๖. ผู้น้อยซึ่งต้องการรู้เหตุผลแห่งการงานที่ทำก่อนแล้วจึงทำนั้น ข้าพเจ้าเห็นควรไปรับราชการเมืองจีนจะดีกว่า ส่วนในกรุงสยามและประเทศอื่นที่มีรัฐบาลเป็นหลักฐานมั่นคง ต้องการใช้แต่ข้าราชการที่รู้จักรักษาวินัย และรู้จักฐานะของตนว่าเป็นผู้ใหญ่ผู้น้อยเพียงใด ข้อนี้รัฐบาลในยุโรปก็เหมือนกัน เว้นเสียแต่ในเมืองโปรตุเกตเมืองเดียวเท่านั้น

๗. ข้าพเจ้าเชื่ออยู่โดยแน่นอนว่า ถ้าเมื่อใดไทยเราทั่ว ๆ ไปเริ่มคิดอย่างจีนและโปรตุเกต เมื่อนั้นควรเตรียมตัวเป็นขอทาน เพราะคงจะไม่ตั้งตัวอยู่ได้อีกช้านานใด

๘. เมืองจีนหรือโปรตุเกตจะเปรียบกับเมืองไทยเราไม่ได้ ส่วนเมืองจีนนั้นรอดตัวที่เป็นเมืองใหญ่ และชาติฝรั่งแย่งกันอยู่มาก จึงยังไม่ละลาย ส่วนโปรตุเกตรอดตัวที่อยู่ในยุโรปจึงยังไม่ละลาย ข้อความเหล่านี้คนไทยเราไม่ควรจะถือเป็นอันขาด ไม่ควรคิดว่าจีน “รักชาติ” แล้วก็ยังไม่ละลาย เพราะฉะนั้นไทยจะทำเช่นเขาบ้างก็คงไม่ละลาย ถ้าคิดเช่นนี้เป็นคิดผิดโดยแท้

๙. การอวดดีนั้น ไม่ยากอะไร ใคร ๆ ก็อวดได้ แต่การประพฤติดีนั่นแหละยาก

๑๐. เมื่อใครมีความเห็นอะไร ซึ่งจะแสดงเพื่อหวังประโยชน์แก่บ้านเมืองหรือคนร่วมชาติ ก็แสดงออกมาตรง ๆ อย่างที่ข้าพเจ้าได้พยายามกระทำอยู่เนือง ๆ แล้วนั้น จะดีกว่าที่จะทำเป็นคมในฝักอย่าง “นายบุญสอาด” กระมัง เมื่อมีอะไรจะพูดก็พูดไปให้เป็นแก่นเป็นสาร เมื่อไม่มีเรื่องจะพูด นอกจากเกี่ยวปากคนต่างชาติมาพูดแล้วอย่าพูดดีกว่า รกหูเพื่อนบ้าน.

อัศวพาหุ.

“ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ”

(ตามความเห็นของคนหลายคน)

เมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือพิมพ์ไทยได้พบความเห็นที่แสดงไว้ในเรื่องทำการโกนจุก ว่าเป็น “การตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ” คือเป็นของที่เปลืองทรัพย์เปล่า ๆ โดยหาผลดีอันใดมิได้ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงมาไตร่ตรองดู และได้พูดจาหารือกับมิตรสหายบางคน ซึ่งข้าพเจ้าเข้าใจและเชื่อว่าเขาก็เป็นผู้มีความคิดเห็นทันสมัยอยู่เหมือนกัน (เพราะถ้าเขาไม่ทันสมัยคงจะไม่ได้คงอยู่ในราชการในบัดนี้) ผลแห่งการสนทนากันในเรื่อง “ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ” ได้บังเกิดมีความเห็นเป็นข้อความพ้องกัน ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นข้อความอันชอบกลควรพิงอยู่บ้าง และเมื่อคำนึงดูถึงอายุของผู้ที่สนทนากันอยู่นั้น มีตั้งแต่ผู้ใหญ่ชั้นอายุ ๕๔ จนถึงชั้นหนุ่มอายุ ๒๔ มีความเห็นลงกันได้ถึงนับว่าเป็นของประหลาดอยู่บ้าง ข้าพเจ้าผู้มีอายุอยู่ในย่านกลางระหว่าง ๕๔ กับ ๒๔ นั้น จึงได้ขออนุญาตท่านผู้ที่สนทนากันอยู่นั้นจดข้อความอันเป็นความเห็นยุติต้องกันนั้น ส่งมายังท่าน โดยความหวังว่าบางทีจะเป็นข้อที่ควรผู้อ่านของท่านจะพิจารณาบ้าง ดังต่อไปนี้

๑. ถ้าจัดว่าการโกนจุกเป็น “ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ” การแต่งงานก็เป็นเหมือนกัน และงานศพเป็นอย่างมากที่สุด เพราะงานศพนั้น ถึงจะทำให้หรูหราปานใดก็ไม่ทำให้ผู้ตายกลับฟื้นคืนเป็นขึ้นมาได้ และอย่างไร ๆ ผู้ตายก็ไม่ได้รับประโยชน์อะไร ทั้งอย่างไร ๆ ก็ไม่ได้รู้ได้เห็นด้วยเลย ส่วนการโกนจุกเสียอีกตัวเด็กยังได้รู้สึกสนุก และได้

ทำขวัญอีกด้วย ส่วนการแต่งงานนั้น เชื่อว่าถ้าถามตัวบ่าวสาวเองคง สมัครไม่ให้มีงานเอิกเกริกมากมายอะไรเลยก็เป็นได้

๒. การมีงานโกนจุก งานบวชนาค งานบ่าวสาว งานทำบุญอายุ และงานทำบุญเรือน ซึ่งเป็นแบบอย่างมีมาแต่โบราณในเมืองเรา ลองตรองดูว่า ถ้าไม่มีประโยชน์อะไรเลยเขาคงไม่ทำ เพราะไม่มีมนุษย์ชาติใดในโลกนี้ที่มีความพอใจที่จะจ่ายทุนทรัพย์ไปโดยมิได้มุ่งประโยชน์ทางตรงหรือทางอ้อม เพราะฉะนั้นเป็นอันต้องเชื่อว่าเพราะเขามุ่งประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่

๓. เมื่อได้ตรองกันดูแล้ว ก็เห็นว่าประโยชน์ที่พึงหวังได้มีอยู่เป็นอาทิ คือ โอกาสที่ได้สมาคมกันในระหว่างเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นของปรารถนาแห่งบรรดามนุษย์ซึ่งมิใช่คนบ้า คือผู้อาจจะได้วางใจซึ่งกันและกันได้แล้วว่า เมื่อพบกันจะไม่ต้องฆ่าฟันกัน หรือถ้าจะอธิบายให้ดงเค้าอย่างสมัยใหม่ก็แปลว่า บรรดามนุษย์ที่ “ซิวไลซ์” แล้ว ย่อมมีความปรารถนาหาโอกาสที่จะได้สมาคมในระหว่างกันและกัน เพื่อสำแดงอัธยาศัยไมตรีทอดสนิทติดพันกันด้วยมิตรจิต เพื่อความสะดวกที่จะได้พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในเมื่อมีกิจจำเป็น

การสมาคมกันเช่นนี้ ต่างชาติต่างภาษาก็มีประเพณีต่างกัน และมีทรงกันก็มาก เช่นการแต่งงานบ่าวสาวย่อมมีทุกชาติ และงานอายุและงานขึ้นเรือนก็เหมือนกัน ส่วนงานโกนจุกและงานบวชนาค ฝรั่งเขาไม่มี แต่เขามีงานให้บุตรเริ่มรับแขก งานกินเลี้ยง (ดินเนอร) งานเต้นรำ (บอลด์) งานสังคีต (คอนเสิต) ซึ่งไทยเราไม่มี งานเหล่านี้ล้วนเป็นการ “ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ” ไม่ผิดกับงานโกนจุกของเราเลย

๔. ยังมีความมุ่งหมายอีกอย่างหนึ่งซึ่งควรคำนึง คือการทำงานโกนจุกบุตรนั้น ย่อมเป็นโอกาสที่จะเชิญเสด็จเจ้านาย และเชิญผู้มีบรรดาศักดิ์สูงไปเหยียบเรือน เพื่อเป็นสวัสดิมงคล หรือถ้าจะไม่เชิญถือในส่วนสวัสดิมงคลอีกต่อไป ก็ยังต้องคำนึงถึงประโยชน์ทางได้ชื่อเสียงในการที่จะได้คนสำคัญ ๆ ไปเหยียบบ้าน ทั้งได้มีโอกาสนำให้บุตรได้รู้จักกับท่านผู้ใหญ่อีกด้วย ถึงการแต่งงานก็มีประโยชน์เช่นเดียวกัน และการมีเลี้ยงหรือเต้นรำของฝรั่งเขาก็มุ่งประโยชน์อย่างเดียวกัน เพราะฉะนั้นจะว่าการทำงานเป็นการเปลืองทรัพย์เปล่าหรือ

๕. ประเพณีไทยเรา ผู้ไปช่วยงานไม่ใคร่จะไปมือเปล่า ต้องมีของไปด้วย หรือมีเงินไปทำขวัญเป็นต้น ถึงฝรั่งเขาก็ช่วยกันเหมือนกัน

๖. เมื่อทำงานครั้งหนึ่งแล้ว ผู้ที่มาเป็นแขกก็คงจะต้องหาโอกาสเชิญตอบแทนบ้างเหมือนกัน ซึ่งเหมือนผลัดกันออกทุนทรัพย์เพื่อบำรุงความไมตรี จะว่าเปล่าประโยชน์เจียวหรือ

๗. การที่จะเลิกถอนประเพณีอันหนึ่งแล้ว ต้องมีอย่างอื่นมาแทนที่ซึ่งดีกว่า จึงควรเลิก เพราะฉะนั้นถ้าจะเลิกประเพณีทำงานอย่างไทยก็ต้องมีงานอย่างฝรั่งแทน คือถ้าจะเลิกงานโกนจุก บวชนาค ทำบุญอายุ ทำบุญเรือน ต้องเปลี่ยนเป็นมีการเลี้ยง การเต้นรำ การอุทยานสโมสร การสังคีตเป็นต้น

๘. วิสัยมนุษย์อยู่สมาคมกันไม่ได้ เพราะฉะนั้นถ้าเลิกทำงานอย่างแบบไทยเราแล้ว และไม่มีงานอย่างแบบฝรั่งขึ้นแทน คนเราก็จะต้องหาทางสมาคมอย่างอื่น และโดยเหตุที่ในเมืองเราก็ตั้งสโมสรไม่ติด จึงต้องตกลงไปสมาคมกันที่โรงเหล้า ซึ่งเรียกว่า “โฮเตล” หรือ “กุ๊กชอป” หรืออะไรต่าง ๆ แต่ก็ไม่พ้นจากการเป็นโรงเหล้าอยู่นั่นเอง

เมื่อความจริงมีอยู่เช่นนี้ จึงเห็นว่า เป็นข้อควรคำนึงอยู่บ้างว่า การมีงานอย่างแบบไทย มีงานโกนจุก งานบวชนาค งานบ่าวสาว งานทำบุญอายุเป็นต้น เหล่านี้จะควรจัดว่าเป็นของเปล่าประโยชน์และเปลืองทรัพย์โดยไม่มีผลหรือไม่ และการเสียทรัพย์เช่นนี้จะร้ายกว่าเสียโดยทางไปเที่ยวโรงเหล้าหรือไม่ ?

ในที่สุด คำว่า “ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ” ต้องเข้าใจว่า คือ การเสียทรัพย์ไปโดยไม่มีคุณ เพราะฉะนั้นการเสียทรัพย์ไปเพราะทำงานโกนจุก กับเสียไปโดยเอาเงินไปเข้ากระเป๋าชาวต่างประเทศในทางซื้อเหล้ามาทอนอายุและทอนกำลังกายของตนเอง อย่างไหนจะเป็นการ “ตำน้ำพริกละลายแม่น้ำ” มากกว่ากัน ?

รามจิตติ.

ประโยชน์แห่งถนนในหัวเมือง

ในประเทศสยามนี้ สิ่งซึ่งเป็นพยานแห่งความเจริญก็มีปรากฏขึ้นเป็นลำดับ ประจักษ์แก่ตาคนทั้งหลาย (นอกจากผู้ที่ไม่อยากจะเห็น) แต่ยังมีอะไรอยู่อย่างหนึ่งซึ่งยังบกพร่องอยู่ คือถนนสำหรับเป็นหนทางไปมาในหัวเมือง

บ้านเมืองใด ๆ ถึงแม้ว่าจะมีพื้นแผ่นดินดีอันเป็นที่เพาะปลูกงอกงามสักปานใดก็ดี แต่ถ้าบกพร่องในทางคมนาคมแล้ว พืชผลที่เพาะปลูกก็เท่ากับเสียเปล่า เพราะไม่สามารถที่จะนำไปถึงตลาดได้ ดังนี้จึงเห็นว่าควรมีถนนขึ้นบ้าง

บางทีจะมีผู้เถียงว่า รัฐบาลได้จัดการสร้างรถไฟขึ้นแล้วเกือบจะทั่วพระราชอาณาจักร และนอกจากรถไฟก็มีแม่น้ำลำคลองสำหรับเป็นทางคมนาคมอยู่แล้ว จะต้องทำถนนขึ้นอีกทำไม

ขอตอบว่า รถไฟไม่ได้มีไปทุกแห่ง และบางแห่งที่มีก็ดีนัด ๆ ไม่มีรถไฟไปถึงก็มี เช่นเพชรบูรณ์, สุพรรณบุรี, กาญจนบุรี เป็นต้น และที่เหล่านี้ไม่แลเห็นว่าจะได้มีรถไฟต่อไปถึงได้ในเวลาใดด้วย นอกจากนี้ ถึงแม้ที่ ๆ มีรถไฟไปถึงแต่ไม่เป็นของสะดวกสำหรับผู้ใช้ก็มี ดังจะได้อธิบายโดยพิสดารต่อไปข้างหน้า

ส่วนแม่น้ำลำคลอง ที่ว่าเป็นทางคมนาคมมีอยู่พร้อมแล้วนั้น ข้าพเจ้าขอโอกาสกล่าวโดยเคารพต่อท่านทั้งหลาย ผู้มีหน้าที่การจากเกาะตัวใหญ่ในออฟฟิศในกรุงเทพ ฯ ว่ามีบางแห่งในพระราชอาณาจักรนี้เป็นที่ดอนกว่ากรุงเทพ ฯ เพราะฉะนั้นแม่น้ำลำคลองใช้ได้แต่ในฤดูน้ำเท่านั้น ในฤดูแล้งลำคลองจะแลเห็นได้เป็นแต่เหมือนรางอะไรแห้ง ๆ อยู่ในพื้นแผ่นดิน ซึ่งไม่มีประโยชน์ในทางคมนาคมเลย แต่ตรงกันข้ามกลับเป็นเครื่องขัดขวางแก่การไปมาสะดวกแห่งเกวียนด้วยซ้ำ เป็นเคราะห์ร้ายของชาวหัวเมือง ที่ท่านผู้มีหน้าที่การงานและผู้อนุญาตประสาธน์กิจการให้สำเร็จไปนั้น มักจะเป็นผู้ที่นั่งอยู่แต่ในออฟฟิศในกรุงเทพ ฯ และเมื่อท่านทำการงานเสร็จชั่วนั่งแล้ว ท่านก็ขึ้นรถยนต์ นั่งพังให้โชเฟอร์ของท่านขับแล่นระเรื่อยไปในท้องถนนหลวงอันกว้างขวางราบรื่น ท่านจึงถึงความลำบากของผู้ที่ต้องอยู่ในหัวเมือง ซึ่งแม้แต่จะเดินไปหาเพื่อนบ้านผู้ใกล้เคียงก็ต้องเดินเลยวดไปในทุ่งในป่า เสียเวลารู้จักว่าเท่าไร!

ยังมีคำพูดไม่เห็นชอบด้วยในการตัดถนนในหัวเมือง มักกล่าวว่า ถนนถึงหากจะตัดชาวบ้านก็ไม่ใช้ ข้อนบางทีจะเป็นได้ในที่ ๆ ตัดถนนไปโดยมิได้คำนึงถึงที่ตั้งอยู่แห่งหมู่บ้าน แต่ถ้าถนนตัดไปให้ใกล้บ้านและไร่สวน ข้าพเจ้าอาจจะกล่าวยืนยันได้ด้วยความรู้เห็นเองว่าชาวบ้านใช้ถนนเป็นแน่แท้

บางท่านก็กล่าวว่า การตัดถนนขึ้นจะเป็นการแข่งกับรถไฟ และอาจจะทำให้รายได้ของรถไฟหลวงตกต่ำไป ข้อนข้าพเจ้าขอชี้แจงโต้ด้วยอุทาหรณ์ เอาความเป็นจริงในส่วนน้อยนิดแห่งหัวเมืองมาเล่าให้ท่านฟัง

ในระหว่างบ้านโป่งกับนครปฐมก็ได้มีรถไฟเดินไปมานานมาแล้ว แต่ถึงแม้ตั้งแต่เมื่อยังมิได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตัดถนนทรงพลขึ้น ชาวไร่และสวนที่อยู่ในระหว่างนครปฐมกับบ้านโป่งนั้นก็หาได้ใช้รถไฟโดยทั่วถึงกันไม่ เพราะเหตุไร ? เพราะพืชผลที่เขาต้องการขายนั้นล้วนเป็นของสดซึ่งจะรั้งรอเนิ่นไปไม่ได้ จำเป็นต้องรีบนำไปขายที่ตลาดนครปฐมหรือบ้านโป่งให้ทันในเวลาเช้า แต่รถไฟไม่ได้เดินในเวลาที่เหมาะแก่เขา และถ้าขืนรอขึ้นรถไฟก็เป็นอันเอาของไปขายไม่ทัน พวกชาวไร่ชาวสวนที่มีผักหรือพืชผลจะนำไปขาย จึงมักหาบของนั้น ๆ เดินไปที่นครปฐมหรือบ้านโป่ง และต้องเดินเลาะตัดตบาหรือเลียวลดไปตามทางเกวียนบ้าง ตามแต่จะสะดวก ครั้นเมื่อได้ตัดถนนทรงพลขึ้นแล้ว ชาวไร่ชาวสวนในระหว่างที่ ๆ ถนนนั้นผ่านไปได้รับความสะดวกเป็นอันมาก เพราะมีหนทางอันโล่งเตียนสำหรับเดินไปตลาดนครปฐมและบ้านโป่ง และข้าพเจ้าอาจรับรองได้ โดยได้เห็นแก่ตาเอง ว่าถนนทรงพลมีคนหาบของเดินไปมาทุกวันมิได้ขาด และได้ทราบโดยแน่นอนว่า

พวกชาวไร่ชาวสวนพากันเปล่งอุทานวาจาโมทนาสาธุกันเป็นอันมาก ทีเดียว

ส่วนที่ ๆ ไม่มีรถไฟไปถึง ถนนยังเป็นของจำเป็นยิ่งขึ้น เช่น เมืองเพชรบูรณ์ มีลำน้ำเป็นทางคมนาคมอยู่แล้วก็จริงอยู่ แต่ไม่เป็นทางที่ดำเนินสะดวกหามิได้ ที่ดินในจังหวัดเพชรบูรณ์นั้น ข้าพเจ้าได้ทราบว่าเป็นดินดี เหมาะแก่การทำไร่นาและเพาะปลูกสารพัด แต่การทำไร่นาและเพาะปลูกในที่นั้นมีผู้ทำน้อยที่เดียว เพราะถึงหากว่าจะทำขึ้นก็ไม่มีหนทางที่จะนำพืชผลไปจำหน่ายได้โดยสะดวก โดยปรกติข้าวที่ปลูกขึ้นในจังหวัดเพชรบูรณ์ก็ซื้อขายกันแต่ในท้องที่ และขายถูกกว่าทางกรุงเทพ ฯ ตั้ง ๒ หรือ ๓ เท่า และบางปีทำนาได้ผลดีมาก ๆ ข้าวเหลือกินเหลือขาย เลยดูทำนากันเสียปีหนึ่งก็ได้ ดังนี้เป็นอันว่าทรัพย์ของชาติเท่ากับไปถูกตรึงไว้เสียส่วนหนึ่ง เพราะขาดทางที่จะไปมาติดต่อถึงตลาด ข้าพเจ้ายกเอาเพชรบูรณ์มากล่าวแต่พอเป็นตัวอย่างเท่านั้น แต่ที่แท้ในพระราชอาณาจักรนี้ยังมีอีกหลายแห่งที่ไม่มีโอกาสจะเจริญเพราะขาดทางคมนาคม

ผู้ใดที่ได้เคยไปเที่ยว หรือแม้ได้ฟังคำเขาเล่าถึงเมืองเขมรและเมืองญวน คงจะได้เคยนึกบ้างแล้วว่า ทำไมเมืองไทยเราจึงไม่คิดสร้างถนนหลวงบำรุงการคมนาคมขึ้นอย่างในเมืองเขมรและเมืองญวนบ้าง ? นอกจากที่จะเป็นประโยชน์ในทางเบิดความเจริญในทางค้าขาย การมีถนนย่อมจะมีประโยชน์สะดวกแก่การปกครองด้วย เพราะถ้ามีทางไปมาได้โดยสะดวกแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองก็จะได้มีโอกาสสำรวจตรวจตราท้องที่ได้โดยทั่วถึงยิ่งขึ้น ข้อนี้ได้ปรากฏชัดแล้วในมณฑลบูรพา ซึ่งมีถนนหนทางไปมามากกว่าในภาคใด ๆ ท้องที่ซึ่งเคยต้องกินเวลา

ตรวจตั้ง ๑๕ วันในเมื่อยังไม่มีถนน ครั้นมีถนนขึ้นแล้วอาจตรวจได้ภายใน ๔ หรือ ๕ วันเท่านั้น เพราะไม่ต้องเสียเวลาขี่ม้าหรือเดินเลยวดไปในทรกเรือ การมีถนนข้าพเจ้าเชื่อว่าจะสะดวกแก่การติดตามโจรผู้ร้ายด้วยอีกอย่างหนึ่ง เพราะเจ้าหน้าที่อาจใช้ยวดยานพาหนะที่เดินได้โดยรวดเร็วไปตามถนน ซึ่งทำให้มีโอกาสไปคอยดักต้นทางของผู้ร้ายที่จะซอกแซกลดเลี้ยวหนีไปนั้นได้ แต่ถ้าไม่มีถนนก็ได้แต่สะกดรอยตามผู้ร้ายไป และอาศัยเหตุที่ผู้ร้ายได้เปรียบฐานได้ออกเดินไปเสียก่อนแล้วนั้นเอง ทำให้ยากแก่การที่เจ้าหน้าที่จะติดตามไปทันได้ อย่างไร ๆ ก็สู้ไปดักหน้าไม่ได้

นอกจากนี้ยังมีอย่างอีกกระทงหนึ่ง ซึ่งชาวเราผู้เป็นพลเรือนมักจะไม่ใคร่รู้สึกว่าเป็นของสำคัญ จึงมักจะตัดเสียจากความคำนึง หรือลืมคำนึงถึงเสียทีเดียว คือประโยชน์ของถนนในทางยุทธศาสตร์

แม้ทว่าข้าพเจ้ากล่าวขึ้นเพียงเท่านี้ก็อาจจะมีคนบางคนร้องกรีดเสียงแล้วว่า “เอาแล้ว! เอาแล้ว! หนวกหูจริง ๆ อ้ายคำพูดของคนเป็นบ้าทหารนี่!” ในหมู่คนไทยบางพวก (และมีจำนวนไม่น้อยด้วย) เป็นโรคเรื้อรังชนิดหนึ่ง ซึ่งเกือบจะเยียวยาไม่ได้ คือเป็นโรคพลเรือน อาการของผู้เป็นโรคนี้มีการอัจนาทหารเป็นทีตั้ง จึงชวนให้ชังสรรพกิจการทั้งปวงที่เนื่องด้วยการแผนกทหาร เห็นเป็นเปลืองเงินเปล่าทั้งสิ้น คนชนิดนี้เขาพอใจพูดว่า ทหารเป็นเครื่องเล่นหรู ๆ เท่านั้น จึงไม่ควรเสียเงินแผ่นดินในการบำรุงกองทัพบกเรือขึ้นอีกให้มากยิ่งไปกว่าที่จะพอมีทหารไว้แห่นำตามเสด็จพระเจ้าอยู่หัว ท่านเหล่านี้ ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าเขาเรียกตัวว่าเป็นคนสมัยใหม่หรือสมัยเก่า ถ้าใหม่ก็ใหม่อย่างอยู่ในกะลาครอบ จึงไม่รู้สึกว่าการเกลียดทหารและตราคาทหารต่ำนั้น มหาชนใน

ประเทศทรุ่งเรืองโดยมากเขาไม่เห็นเป็นของดีเสียแล้ว เพราะฉะนั้นควร
จะแง้มกะลาขึ้นมองดูเยี่ยงอย่างประเทศอื่น ๆ เขาบ้าง ถ้าเป็นคนสมัย
เก่าก็เก่าอย่างไม่รู้จักบุ๋ของตัวเอง เพราะผู้ทรงปัญญารู้จริงในประวัติ
ของชาติไทยเราแล้ว คงจะต้องรู้สึกว่า ชาติไทยเราได้ดำรงความเป็น
ไทยมาได้ก็เพราะมีนักรบไว้คอยป้องกันบ้านเมือง และเมื่อเวลาใดไทย
เราเบาหน่ายในการเป็นทหาร และเกิดมีข้าราชการพลเรือนมากขึ้นจน
เกินต้องการ เวลานั้นมักเป็นเวลาฉิบหาย ข้าพเจ้าได้เคยได้ยินคนบาง
คนกล่าวว่า เมืองเราจะอยู่ได้ด้วยข้าราชการพลเรือน ไม่ใช่ด้วยทหาร
แต่ข้าพเจ้าจะลืมเสียไม่ได้ว่า ในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
ข้าราชการเป็นทหารทั้งหมด แต่เวลานั้นเป็นเวลาที่ชาติเรารุ่งเรือง
กระเดื่องเดชที่สุด ต่อมาเมื่อสมัยพระราชวงศ์บ้านพลูหลวง ได้เกิดมี
ข้าราชการพลเรือนมากขึ้นและทหารน้อยลงทุกที จนในที่สุดเมื่อพม่ายก
มาเป็นอย่างกองโจรในรัชกาลขุนหลวงสุริยามรินทร์ ท่านพวกข้าราชการ
พลเรือนในสมัยนั้นได้ป้องกันบ้านเมืองไว้ได้หรือ? เปล่าทั้งสิ้น! มีแต่
ขุนลาดตาขาวไปตามกันทั้งนั้น การรู้ชาติหรือป้องกันชาตินั้นทำด้วยปาก
ไม่ได้ดอก! เหตุฉะนี้ใครจะว่าข้าพเจ้าเป็นบ้าทหารก็ยอม แต่ข้าพเจ้า
คงไม่ต้องบ้าอยู่คนเดียว เพราะเชื่อว่าท่านผู้ทรงสติปัญญาจริง ๆ และมี
สติตริตรองโดยรอบคอบ เห็นการโดยกว้างขวาง คงจะไม่เห็นว่าทหาร
เป็นของเล่นของพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้นเป็นแน่แท้

แต่การที่จะจัดบำรุงกำลังทหารขึ้นไว้ ถ้าไม่มีทางดำเนินสะดวกไว้
สำหรับที่กองทัพจะยกไปมา และสำหรับส่งสิ่งซึ่งจำเป็นในทางการทำศึก
เช่นกระสุนดินปืน, สรรพยุทธ์ และเสบียงเลี้ยงพลรบด้วยแล้ว ก็เท่า

กับเอาถูกตุ้มมาถ่วงทหารไว้มิให้ไปมาได้สะดวก การมีถนนเป็นเครื่อง
ช่วยความสะดวกแก่การเดินทัพมากมายปานใด บรรดาเสือป่าที่ได้ไปทำ
การประลองยุทธทางบ้านโป่ง, โพธาราม และเจ็ดเสมียน ย่อมจะได้รู้แล้ว
โดยชัดเจน ในปีก่อน ๆ ที่ยังมิได้มีถนนในที่เหล่านั้น การเดินกองไปมา
แม้แต่ในระยะใกล้ ๆ ก็เป็นความลำบากยากเย็นเป็นอย่างยิ่ง แต่ในบัด
เดี๋ยวนี้จะสะดวกทุกสิ่งทุกอย่าง การเดินกองไปมาก็สะดวกดาย ทั้งการ
ส่งเสบียงก็กระทำได้โดยทวีถึงบริบูรณ์ยิ่งกว่าที่ได้เคยมีมาแล้วในคราว
ก่อน ๆ นี้เป็นแต่การประลองยุทธเท่านั้น ยังได้แลเห็นประโยชน์ของ
ถนนได้ถึงปานนี้ ถ้าเป็นในเวลาศึกจริง ๆ ถนนจะเป็นของสำคัญยิ่งขึ้นอีก
สักปานใด นักรบนั้น ถึงหากว่าใจจะกล้าหาญ อุตสาหะวิริยภาพมาก
ปานใด ๆ ก็ดี แต่ร่างกายก็คงเป็นแต่เนื้อเท่านั้น เพราะฉะนั้น
ถ้าจะต้องรับความลำบากในทางเดินเสียแล้ว กว่าจะถึงที่ประจันหน้า
กับข้าศึกก็จะหย่อนแรงไปเสียมากแล้ว เหตุฉะนี้ ในทางยุทธศาสตร์จึง
ควรเห็นว่าถนนเป็นของจำเป็นอย่างหนึ่ง ซึ่งในประเทศเรายังขาดอยู่
โดยแท้ทีเดียว

คำเถียงคำที่สุด ซึ่งโดยมากผู้เถียงมักเชื่อมั่นว่าจะเป็นข้อตัดความ
สั้นพูดทีเดียวคือ ไม่มีเงิน! ข้อนี้ถ้าเป็นความจริงไม่มีทางเบี่ยงบ่ายได้
เลยทีเดียวแล้ว ก็เป็นอันจนใจอยู่เป็นธรรมดา แต่ขออย่างเดียวอย่าให้
พูดว่า การที่จะลงทุนทำถนนเป็นการเปลืองเปล่าเท่านั้น เพราะแท้จริงไม่
เป็นการเปลืองเปล่าเลย ดังข้าพเจ้าได้พรรณนามาแล้วข้างต้น การลงทุน
ทำถนนนั้น ข้าพเจ้าผู้หนึ่งเชื่อมั่นว่าจะได้ผลคุ้มกับทุนในไม่ช้าทีเดียว
ท่านผู้ที่นั่งอยู่แต่ในกรุงเทพ ฯ เมื่อไรอยากจะกระดิกตัวไปมาแห่งหนใด

ก็มีถนนใช้อย่างสะดวกสบาย ขอเชิญออกไปอยู่บ้านนอกเสียบ้างเป็นไร จะได้เห็นใจชาวบ้านนอกบ้าง อีกประการหนึ่ง ขอท่านชาวกรุงเทพฯ อย่าเข้าใจไปว่า ถนนตามหัวเมืองอย่างที่ข้าพเจ้ากล่าวว่าควรมีนั้น จะให้เป็นอย่างที่กรุงเทพฯ ทีเดียว ท่านผู้ที่กล่าวคัดค้านการสร้างถนนว่าเป็นการเปลืองเงินมากนั้น จะเอาการทำถนนในพระนครเป็นเกณฑ์คิดเลขเสียละกระมัง ? ถ้าคิดเช่นนั้นเป็นเข้าใจผิดทีเดียว ถนนที่ข้าพเจ้าหมายความในที่นี้ คือขุดเอาดินจากร่องสองข้างทางพูนขึ้นและทุบให้แน่น หรือมีคันนากั้นคันนาให้ถนนผ่านไปได้เท่านั้น การที่จะเอาหินโรยถนนในหัวเมือง นอกจากที่จะหาได้ในที่ใกล้เคียงอย่างเช่นในมณฑลปักษ์ใต้นั้นแล้วไซร้ อย่างไรๆ ในชั้นต้นก็ยังไม่จำเป็น เพราะถนนที่ทำด้วยดินอย่างที่ข้าพเจ้าว่านั้น พอถึงฤดูฝนก็ต้องยุบไปบ้างเล็กน้อยทุกปี จนกว่าดินจะแน่นอยู่ตัว และเมื่อเห็นว่าพอจะอยู่ตัว แล้วจึงค่อยๆ จัดการโรยหินต่อไปก็ได้ ถนนบ้านนอกไม่มีใครหวังให้เป็นอย่างถนนในพระนครหามิได้ เป็นแต่ขอให้มีทางเดินสะดวกและเตียน อย่าให้ต้องบุกหญ้าฝ่าหนามไปทุกฝีก้าวเท่านี้ก็พอแล้ว

ในที่สุดข้าพเจ้าอยากจะใคร่เตือนท่านทั้งหลายว่า ประเทศสยามไม่ได้หมดอยู่เพียงบางกอก และชนชาติไทยไม่ได้มีอยู่แต่จำเพาะในบางกอกแห่งเดียว จริงอยู่บางกอกเป็นเมืองที่ออกหน้าออกตาอวดชาวต่างประเทศเขา จึงควรประดับประดาให้สง่ามากๆ แต่ถ้านึกว่าตบตาเขาได้ละก็เข้าใจผิดทีเดียว เปรียบเหมือนคนที่ไม่อาบน้ำชำระกาย ถึงแม้ว่าจะเอาเสื้อผ้าตกแต่งให้งดงาม และผัดหน้าให้นวลออดอ่องฉ่อง เมื่อเข้าใกล้ใครๆ เขาก็คงจะเหม็นกลิ่นตัว ผู้อาบน้ำชำระกายแล้วนุ่งห่ม

แต่พอสมหน้าไม่ได้ สะอาดแต่ผิวหาพอไม่ ต้องสะอาดทั้งตัวจึงจะดี
เหตุฉะนี้ ข้าพเจ้าจึงเห็นว่า หัวเมืองควรจะได้รับความเสมอหน้ากับ
กรุงเทพ ฯ บ้าง.

รามจิตติ.

รถสี่ล้อ

มันคงกว่ารถสองล้อมิใช่หรือ ?

ใครที่เห็นจำหน้าเรืองนี้แล้ว บางทีจะเข้าใจผิดคิดว่า เราจะประกาศการค้าขายของบริษัททำรถกระมัง

แท้จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ความตั้งใจของเราที่จะกล่าวถึงรถในที่นี้ก็เป็นแต่คำเปรียบเทียบเท่านั้น คือเราเปรียบรถกับคน

ข้างฝ่ายพระพุทธศาสนาท่านเปรียบไว้ว่า คนเราเหมือนรถ ซึ่งถ้าจะให้มั่นคงควรต้องมีล้อบริบูรณ์ทั้ง ๔ ล้อ ก็ล้อทั้ง ๔ นี้คืออะไรเล่า

ล้อที่ ๑ คือ “ปฏิรูปเทสวาส” แปลว่า ความอยู่ในถิ่นอันดี อธิบายว่า อยู่ในที่ใกล้เคียงบัณฑิต ผู้ตั้งอยู่ในทำนองคลองธรรม ปฏิบัติงามเป็นเนืองนิตย์ และห่างไกลจากคนพาลทุจริตที่คิดร้ายต่อเพื่อนบ้าน หรือซึ่งเต็มไปด้วยความอิจฉาริษยา และโลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น ทั้งอยู่ในที่ห่างไกลไม่เดินร่วมทางหรืออยู่ร่วมถิ่นกับคนสำมะเลเทเมา กินเหล้าเล่นเบี้ยเป็นปรกติ รวบรวมความก็ว่า ผู้ใดอยู่ในถิ่นอันสามารถจะได้พบปะผู้ที่ดี อาจจะถือเอาเป็นเยี่ยงอย่างในทางประพฤติจรรยาอันงามได้ ชื่อว่าอยู่ในปฏิรูปเทส

ล้อที่ ๒ คือ “ปุพเพกตปุญญตา” แปลโดยตรงว่า มีบุญอันได้สั่งสมมาแต่ปางก่อน อธิบายขยายความว่า ได้กำเนิดในสกุลแห่งผู้ที่ได้ประพฤติดีโดยสม่ำเสมอ มิได้ประพฤติชั่วช้าสามานย์ เป็นที่เคารพนับถือแก่เพื่อนบ้านและแขกที่ไปมาหาสู่ ชื่อเสียงอันดีแห่งบิดามารดาย่อมเปรียบเหมือนบุญที่สั่งสมไว้ให้เป็นมรดกแก่บุตร ผู้ที่บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ได้สั่งสมทรัพย์สมบัติไว้ให้เป็นมรดกแล้ว ย่อมได้เปรียบผู้ที่มิได้รับมรดกจากบิดามารดาไว้ก่อนดังนี้ฉันใด ผู้ที่เป็นบุตรบิดามารดาอันมีชื่อเสียงอยู่ก่อนแล้ว ย่อมได้เปรียบผู้ที่เป็นบุตรผู้ที่มิได้มีชื่อเสียงมาก่อนฉันนั้น ดังนี้ผู้ที่เป็นบุตรคนมีชื่อเสียงดีมาแล้วจึงชื่อว่า เป็นผู้มีปุพเพกตปุญญตา

ล้อที่ ๓ คือ “อัตตสัมมาปณิธิ” แปลว่า ความตั้งตนไว้ในที่ชอบโดยมั่นคง อธิบายว่า ประพฤติสุจริตและเว้นจากทุจริตเป็นเนืองนิตย์ จะคิด จะทำ จะกล่าวสิ่งใด ก็มิให้เป็นไปในทางเบียดเบียนผู้อื่นหรือให้ร้ายแก่ผู้อื่นเพื่อประโยชน์ และประกอบการหาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ ไม่ทะเยอทะยานอยากได้สิ่งซึ่งมิควรแก่ตน รู้จักเสงี่ยมเจียมตน ไม่เย่อหยิ่งตราคาตนให้สูงเกินกว่าที่ผู้อื่นเขาตั้ง ดังนี้ชื่อว่าอัตตสัมมาปณิธิ

ล้อที่ ๔ คือ “ปัญญา” แปลว่า ความรอบรู้ อันจะใช้ได้เพื่อเป็นคุณประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์

ล้อที่ ๑ กับล้อที่ ๒ เปรียบเหมือนล้อหน้า ซึ่งคนเราโดยมากมักได้มาโดยเป็นมรดกตกมาจากบิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย คือถ้าเราเองเกิดในสำนักอันดี ก็เรียกว่าได้อยู่ในปฏิรูปเทสมาตั้งแต่กำเนิด ได้เปรียบผู้ที่เข้าไปอยู่ภายหลัง เพราะได้รับความอบรมในสำนักอันดีนั้นอย่าง

ดูดดีมดีกว่าผู้ทเข้าไปอยู่ภายหลัง แลละถ้าเราได้เกิดเป็นลูกบิดามารดา ผู้ตั้งตนอยู่ในที่ชอบ หรือพูดกันตรง ๆ ว่าเป็นคนดี ก็เหมือนหนึ่งเราได้ครูดีมาสั่งแต่กำเนิด ดีกว่าผู้ทมาเริ่มเรียนจรรยาเอาต่อเมื่อเติบโตเสีย แล้วนั่นเป็นแน่แท้

ลัทธิ ๓ กับลัทธิ ๔ เปรียบเหมือนล้อหลัง ซึ่งคนเราทุกคนสามารถจะแสวงหาได้ โดยอาศัยความอุตสาหะวิริยภาพของเราเอง โดยแท้

อันรถ ๔ ล้อ ย่อมเป็นยานซึ่งเขาพึงใช้เพื่อบรรทุกของที่มีน้ำหนักมาก ๆ โดยเป็นที่ไว้ใจได้ดีกว่ารถ ๒ ล้อ ดังนั้นใด บุคคลที่บริบูรณ์ด้วยลักษณะทั้ง ๔ ที่เปรียบด้วยล้อนั้น ก็ย่อมจะเป็นที่น่าไว้วางใจให้เป็นผู้รับภาระอันหนักได้มากกว่าบุคคลผู้มี "ล้อ" แต่เพียง ๒ อันฉันนั้น

บรรดาการใด ๆ ที่นับว่าเป็นราชการ เราเห็นไม่มีประเภทใดที่จะต้องการคนที่ต้องไว้เนื้อเชื่อใจได้โดยแน่นอนแท้จริงเท่าการทหาร เพราะทหารเป็นบุคคลที่ได้รับมอบให้ถืออาวุธไว้ในมือ เพื่อป้องกันชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์ จึงจำจะต้องให้เป็นที่แน่ใจว่าจะไม่ใช้อาวุธซึ่งได้รับมอบให้ถือนั้นโดยอาการอันตรงกันข้ามกับความปรารถนา

เราเข้าใจว่า บางทีจะเป็นเพราะเหตุนี้กระมัง กระทรวงกลาโหมจึงได้ออกข้อบังคับวางระเบียบการรับบุคคลเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยโดยวิธีใหม่ คือไม่ถือเอาแต่ชาติชั้นวรรณะเป็นหลักอย่างเดียว เพราะถ้าจะเอาแต่วรรณะอย่างเดียวเป็นเกณฑ์แล้ว ก็เหมือนจะประกาศว่า รถที่จะใช้ต้องการแต่ล้อเดียวเท่านั้น คือต้องการล้อที่เรียกว่า "ปัญญา" ล้อเดียว ดังนี้ ถ้าตรองดูให้ดีก็จะเห็นได้ว่า การที่กระทรวงกลาโหมจะ

รับคนทมคณธรรมติดตัวมาเพียงอย่างเดียวแต่บัญญาฉะนั้น คงเห็นว่า
กระทรวงกลาโหมจะตกอยู่ในความประมาทอย่างยิ่ง เพราะแม้แต่เรา
จะจ้างลูกจ้าง เรายังต้องถามก่อนว่า บ้านอยู่ที่ไหน เป็นลูกเต้าเหล่าใคร
เคยทำงานที่ไหนบ้างแล้วหรือ ซึ่งแปลว่า เราอยากรู้ว่าคนที่เราจะจ้าง
นั้น เป็นคนชาวบ้านที่เป็นซ่องโจรหรือไม่ เป็นลูกหลานโจรหรือไม่
ได้เคยหาเลี้ยงชีพมาแล้วในทางดีหรือชั่ว ก็แต่เราจะจ้างลูกจ้างมาใช้
ในการเล็ก ๆ เรายังต้องถามเช่นนี้แล้ว กระทรวงกลาโหมจะไม่ถาม
บ้างจะใช้ได้หรือ

แต่ข้อนี้มีบุคคลบางจำพวกลืมนึกถึงเสียทีเดียว จึงได้มีผู้กล่าว
แสดงความเห็นได้อย่างเช่นผู้หนึ่งไปปรารภเรื่องไปยังหนังสือพิมพ์จีน โน
สยามวารศัพท์ ซึ่งได้ลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นเมื่อเร็ว ๆ นี้
(แต่เรายินดีที่ได้เห็นข้อความปรากฏอยู่ด้วยว่า หนังสือพิมพ์สยามได้
มีได้รับรองเป็นความเห็นของหนังสือพิมพ์นั้นเองด้วย)

ฝ่ายเรา (หนังสือพิมพ์ไทย) จะได้รับฉันทะแห่งกระทรวงกลาโหม
ให้แก้แทนก็หามิได้ แต่หากเราเห็นว่าเป็นเรื่องอันหนึ่งซึ่งควรผู้อ่านจะ
ได้ฟังความเห็นมากกว่าฝ่ายเดียว เราจึงได้แสดงความเห็นอันนี้ของเรา
บ้าง พอได้เป็นทางดำริแห่งผู้อ่านของเรา

อนึ่ง เพื่อป้องกันความเข้าใจผิด เราขออธิบายต่อไปว่า ส่วน
เราเองจะได้ตั้งตนเป็นผู้สนับสนุนผดุงตระกูลมลชาติจนหัวบิกหัวปำไปก็หา
มิได้ ไม่เป็นเช่นนั้นเลย เราเข้าใจดีอยู่เหมือนกันว่า บุคคลถึงจะได้
กำเนิดแล้วในสกุลอันดี และได้อยู่ในสำนักอันดีมาตลอดชั่วตแล้ว ถ้า
ไม่ตั้งตนไว้ในที่ชอบ และไม่ขวนขวายหาบัญญาความรู้ใส่ตัวบ้างแล้ว
ก็เป็นผู้ทมประโยชน์น้อย เหมือนรถ ๒ ล้อเหมือนกัน แต่เราจะหาญ

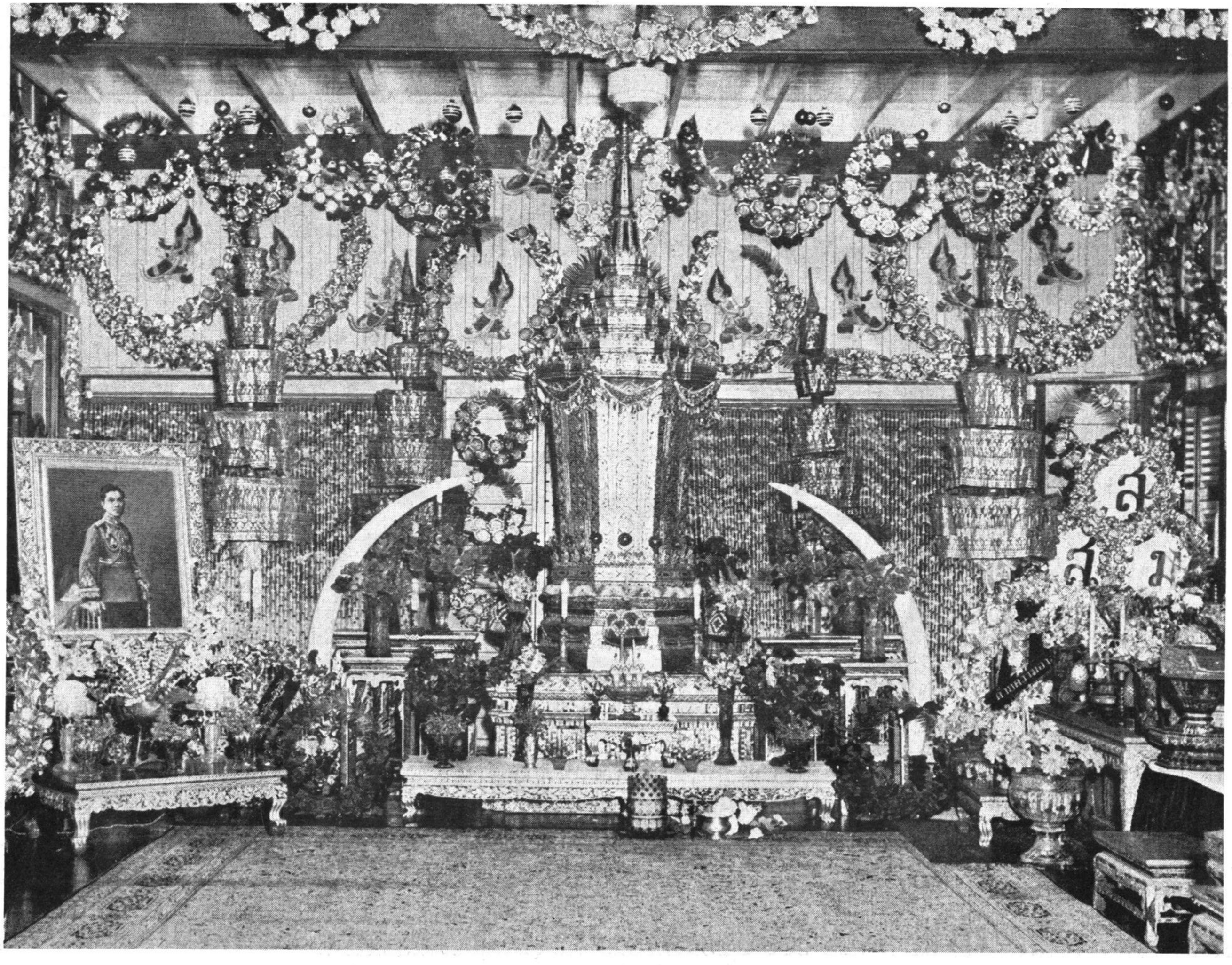
ยืนยันว่า ผู้ทเกิดในสกุลดีและได้รับความอบรมแล้วในสำนักดี เปรียบเหมือนม้าดีอย่ ๒ ตัวแล้ว ยังคงต้องอดสาหะแสวงหาแต่เพียงอีก ๒ ตัว คือต้องประพฤติดีและต้องมีความรู้ดีอีกด้วยเท่านั้น ซึ่งใคร ๆ ก็อาจจะแสวงหาได้โดยเพียร แต่ส่วนผู้ทขาดความกำเนิดในสกุลดีและความอบรมในสำนักดี ถึงแม้ว่าจะประพฤติให้ดีเศษและหาความรู้ได้ดีเศษปานใด ก็ไม่สามารถจะหาความกำเนิดดีและความอบรมดีมาให้ตัวเองได้ เพราะฉะนั้นอย่างไร ๆ ก็ไม่พ้นเป็นรถ ๒ ตัว

ก็แต่ยาน ๒ ตัว เช่นเกวียนเป็นต้น เขาก็ใช้บรรทุกของหนัก ๆ ได้เหมือนกันไม่ใช่หรือ ข้อนี้จริงอยู่ แต่ต้องเข้าใจว่า เกวียน ๒ ตัว จะบรรทุกน้ำหนักได้มากเท่ารถ ๔ ตัวหาได้ไม่ และอีกประการหนึ่ง เกวียนนั้นถ้าไม่เทียมโคเสียก่อน แม้บรรทุกของหนักก็มักจะหงายหลังแต่รถ ๔ ตัวถึงไม่เทียมอะไรก็คงยังไม่ต้องหงายหลังเลย ดังนี้อุปมาฉันใด คน ๒ ตัวกับ ๔ ตัวก็อุปไมยฉันนั้น บุคคลผู้ทขาด “ตัวหน้า” ไป ๒ อัน ต้องอาศัยน้ำหนักของผู้อื่นช่วยหน่วงไว้จึงจะไม่หกคะเมนเหมือนกัน แต่ข้อนี้แหละเป็นข้อที่บุคคลบางจำพวกมักลืมนึกถึง เพราะฉะนั้นจึงมัวไปพะวงหลงใหลนิยมอยู่แต่ทรงปัญญาอย่างเดียวเป็นพื้น และมักพอใจร้องให้เอาแต่ภูมิปัญญาอย่างเดียวเป็นเกณฑ์เลือกบุคคลที่จะให้รับหน้าที่อันต้องการผู้ที่ควรไว้วางใจได้ นับว่าเป็นคิดผิด หวังผิดโดยแท้

บางทีจะมีผู้ถามว่า ถ้าเช่นนั้นผู้ทเผอิญขาดความมีกำเนิดในสกุลดีและขาดความอบรมในสำนักดี จะไม่ให้มีทหวังอีกเลยแลหรือ เราขอตอบว่า มีทหวัง คือถึงแม้ตนเองจะขาด “ตัวหน้า” ทั้ง ๒ ซึ่งกล่าวมา

แล้วนั้น ก็คงอาจที่จะสร้างขึ้นไว้เพื่อประโยชน์แห่งลูกหลานของตนได้
กล่าวคือ ผู้ที่มีชาติความรู้ดีและตั้งตนอยู่ในที่ชอบโดยสม่ำเสมอแล้ว
ก็คงจะได้รับอิสริยยศและโภคยศเป็นบำเหน็จแห่งการงานอันได้
กระทำมาแล้วโดยประกอบด้วยอุตสาหะและวิริยภาพ ซึ่งตรงกับคำว่า
ได้ก่อร่างสร้างตัวและประดิษฐานวงศ์กุลขึ้นใหม่แล้ว ก็เหมือนสั่งสม
ปุพเพกตปุญญตาไว้ให้แก่บุตรหลาน และการที่ตนเองตั้งตนอยู่ในที่ชอบ
ก็เหมือนให้โอกาสให้บุตรหลานได้กำเนิดและได้อยู่ในปฏิรูปเทสฉะนั้น
เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจะว่าไม่มีหวังอย่างไร คนเรามิใช่ว่าจะอยู่ค้ำฟ้าได้
เมื่อไร เราทุกคนต้องหวังมีชื่อเสียงต่อไปโดยให้บุตรหลานรับมรดก
มิใช่หรือ เพราะฉะนั้นถึงแม้เราเองจะเป็นแต่เพียงรถ ๒ ล้อ ถ้าแม้เรา
ได้บันดาลให้ลูกเรามีหนทางที่จะให้เป็นรถ ๔ ล้อแล้ว ก็ควรพอใจแล้ว
ไม่ควรรู้สึกโทมนัสน้อยใจในการที่ใคร ๆ เขาไม่นิยมตนผู้เป็นรถ ๒ ล้อ
ให้เท่ากับรถ ๔ ล้อ ความโทมนัสย่อมทำให้เกิดความริษยา และริษยา
นั้นแลคือก้อนศิลาใหญ่ ซึ่งอาจจะทำให้ล้อของตนซึ่งมีอยู่เพียง ๒ ล้อ
นั้นหักพังบุบสลายไป ก็จะยิ่งซ้ำร้าย จริงหรือไม่ ผู้ที่ฉลาดจริงต้อง
รู้ประมาณตน จึงจะรอดพ้นความพินาศได้.

อัศวพาหุ

โกศบรรจุศพ พระยาอนิรุทธเทวา ซึ่งประดิษฐาน ณ บ้านบรรทมสินธุ์

ผู้ที่บำเพ็ญกุศลตามกำหนดสัตมวาร

อทิศแด่

พลตรี พระยาอนิรุทธเทวา (ม.ล. ฟื้น พึ่งบุญ)

วันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๕	คุณหญิงเฉลาอนิรุทธเทวาและบุตรธิดา
	สมเด็จพระวันรัต วัดเบญจมบพิตร แสดงพระธรรมเทศนา
วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๕	เจ้าพระยารามราฆพ
วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๕	คณะเสือป่าม้าหลวง ร.อ.
วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๕	พระยาอุดมราชภักดี และ คุณหญิง พระธรรมโกศาจารย์ วัดราชาธิวาส แสดงพระธรรมเทศนา
วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๕	พระยาสำรัญรัฐวิภาค และ คุณหญิง
วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๕	ศิลปิน สังกัดกรมศิลปากร
วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕	คุณหญิงเฉลาอนิรุทธเทวาและบุตรธิดา
	พระโศภณคณาภรณ์ (สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร แสดงพระธรรมเทศนา

วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๔	คณะมหาดเด็กรับใช้ พระอริยมุนี วัดเทวราชกุญชร แสดงพระธรรมเทศนา
วันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๔	พระพิจารณ์พลกิจและคุณนาย กับ คุณหญิงนัฏกานุรักษ์
วันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๔	คณะเสือป่าพรานหลวง ร.อ.
วันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๔	คณะศิลปินทุกประเภท
วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๔	บริษัทหลวงรักษา จำกัด
วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๔	พวกสกุลพึ่งบุญ ณ อยุธยา
วันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๔	พล.ต.ท. เผ่า ศรียานนท์ รองอธิบดี กรมตำรวจ และบริษัทศรีอยุธยา

SWU:CL
3 1011 10236219 1

ห้องศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช
สำนักหอสมุดกลาง
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร